

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α', ΕΤΟΣ Ε', ΤΕΥΧΟΣ Ι',
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄, ΕΤΟΣ Ε΄, ΤΕΥΧΟΣ Ι΄

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ISSN: 1792-0507

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Διευθυντής Συντάξεως
Μητροπολίτης Ρόδου Κύριλλος

Μέλη:

1. Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Πίτσης
Ἱερά Μητρόπολις Κώου καὶ Νισύρου
2. Πρωτοπρεσβύτερος Ἀμφιλόχιος Σακαλλέρος
Ἱερά Μητρόπολις Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπαλαίας
3. Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων
Ἱερά Μητρόπολις Καρπάθου καὶ Κάσου
4. Γεώργιος Πετρόπουλος
Ἱερά Μητρόπολις Σύμης
5. Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Γρύλλης
Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Πάτμου

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

«ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ»

Ἱερά Μητρόπολις Ρόδου - Πλατεῖα Ἐλευθερίας - Τ.Κ. 85 100 Ρόδος

Τηλ. 22410-45555, Fax 22410-73480

e-mail: imrodou@imr.gr

Ἑκδοτικὴ Παραγωγή

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Ἀρδητοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα

Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820 • Fax: 210.923.7033

www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Πατριαρχικά Μηνύματα

Μήνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς Ἰνδίκτου καὶ τῇ ἡμέρᾳ προσευχῆς ὑπὲρ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.....	9
Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις.....	12

ΜΕΡΟΣ Β΄

Μελέτες

Θρησκευτικός πλουραλισμός: Ἐννοια καὶ θεολογικὲς προϋποθέσεις † Ἀβύδου Κύριλλος	19
Ἅγιος Ἱερομάρτυς Κυπριανός, Ἐπίσκοπος Καρθαγένης	77
Ὁ Ρωσικὸς ἐπιτάφιος τοῦ Πανορμίτη καὶ ἡ ἱστορία του Γεώργιος Ν. Πετρόπουλος	109
Τὰ Μαράσια, ἡ ξεχασμένη κληρονομιά	127
Ὁ Καθηγητὴς Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης καὶ τό περὶ Καρπάθου ἔργο του Μ.Γ. Βαρβούνης	145
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων καὶ τό νέο βιβλίο του «Σχόλια Ἐπικαιρότητας» (2013) Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης	163
Ἐκκλησιαστικά χρονικά	171
Ὁμιλίες.....	197
Κανονισμός	227

ΜΕΡΟΣ Α'

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
ΕΠΙ ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗ ΗΜΕΡΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

†ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ - ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,
ΧΑΡΙΣ ΕΙΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἐφθασεν ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου, ἡ πρώτη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, τήν ὁποίαν πρό ἐτῶν τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον καί ἐν συνεχείᾳ σύνολος ἡ Ὅρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ὠρίσαμεν ὡς ἡμέραν προσευχῆς διά τό περιβάλλον. Ἐκτοτε, λόγῳ καί τῆς ἡμετέρας πρωτοβουλίας ταύτης, ἔχει γενικευθῇ τό ἐνδιαφέρον διά τήν προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καί πολλά λαμβάνονται μέτρα ἐν προκειμένῳ διά τήν ἀειφορίαν καί τήν ἰσορροπίαν τῶν οἰκοσυστημάτων ἀλλά καί διά πᾶν σχετικόν πρός αὐτάς πρόβλημα.

Καθώς μάλιστα τυγχάνει γνωστόν καί ἐπιμεμαρτυρημένον ὅτι «οὐ λύονται οἱ νόμοι τῆς φύσεως, οὐδέ σαλεύονται, ἀλλά μένουσιν ἀκίνητοι» (πρβλ. Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, Εἰς τόν πτωχόν Λάζαρον ΣΤ', Ρ.Γ. 48, 1042), ὀφείλομεν σήμερον νά ἐπικεντρώσωμεν τήν προσοχήν μας εἰς τās ἀφανεῖς ἐπεμβάσεις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν ἰσορροπίαν τοῦ περιβάλλοντος, ἡ ὁποία διασαλεύεται ὄχι μόνον δι' ἐμφανῶν καταστρεπτικῶν ἐνεργειῶν, ὡς αἱ ἐκριζώσεις τῶν δασῶν, ἡ ὑπεράντλησις τῶν ὑδάτων, ἡ ἐν γένει ὑπερεκμετάλλευσις τῶν φυσικῶν καί ἐνεργειακῶν πόρων καί ἡ μέσῳ διαρροῆς καί ἀποθέσεως τοξικῶν καί

χημικῶν οὐσιῶν μόλυνσις μεγάλων χερσαίων καὶ ὑδατίνων περιοχῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἀφανῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ πράξεων. Καὶ τοιαῦται τυγχάνουν αἱ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ γονιδιώματα τῶν ἐμβίων ὄντων καὶ ἡ δημιουργία κατ' αὐτόν τόν τρόπον μετελλαγμένων εἰδῶν ἀγνώστου ἐν συνεχείᾳ μετεξελίξεως, ὡς καὶ ἡ ἀνεύρεσις τρόπων ἀποδεδειγμένης τεραστίων δυνάμεων, τῶν ἀτομικῶν καὶ πυρηνικῶν, τῶν ὁποίων ἡ μὴ ὀρθή χρῆσις δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶν ἴχνος ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ εἰς τόν πλανήτην μας. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δέν εἶναι ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ὑπερσχύσεως τὰ μόνα κίνητρα τῶν ἐπιδιωκόντων νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ μεταλλάξουν τὰ ἔμβια ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεός ἐδημιούργησεν ὡς «καλὰ λίαν», ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεροψία ὠρισμένων ὅπως ἀντιπαραταχθοῦν εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποδείξουν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ βελτιώσουν τὸ ἔργον Αὐτοῦ. Ἡ ψυχικὴ στάσις αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς «ὑβρις», δηλαδή ὑπεροπτικὴ αὐθάδεια τοῦ ἔχοντος περιορισμένον νοῦν ἔναντι τοῦ Πανσόφου καὶ Παντοδυνάμου Δημιουργοῦ.

Ἀσφαλῶς δέν ἀντιτασσόμεθα πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον παρέχῃ ἐπωφελεῖς ὑπηρεσίας εἰς τόν ἄνθρωπον καὶ τὸ περιβάλλον. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ χρησιμοποίησις τῶν πορισμάτων αὐτῆς διὰ τὴν θεραπείαν, παραδείγματος χάριν, ἀσθενειῶν εἶναι ἀσφαλῶς θεμιτὴ, ἀλλὰ ἡ βεβιασμένη ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευσις προϊόντων τῆς συγχρόνου χημικῆς καὶ βιολογικῆς τεχνολογίας πρὸ τῆς τετελεσμένης διαπιστώσεως ὅτι εἶναι διὰ τόν ἄνθρωπον ἀβλαβῆ, εἶναι ἀσφαλῶς κατακριτέα, καθὼς ἐπανειλημμένως ὠδήγησεν εἰς τραγικὰς συνεπείας αὐτόν καὶ τὸ περιβάλλον.

Ἡ ἐπιστήμη, καλῶς πράττουσα, διαρκῶς ἐρευνᾷ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν φυσικὴν νομοτέλειαν καὶ τάξιν. Ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους «κατακυριεύσατε τῆς γῆς» (Γεν. θ' 1) παρέχει τὴν ἄδειαν τῆς ἐρεύνης καὶ γνώσεως τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν μηχανισμῶν οἱ ὅποιοι δροῦν εἰς αὐτήν, διὰ νὰ εἶναι σύνολον τὸ φυσικὸν περιβάλλον παραδείσιον. Ἀρκεῖ ἡ ἐπιδίωξις τῆς γνώσεως καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς νὰ μὴ στοχεύῃ μόνον εἰς τὸ κέρδος καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀλαζονικὴ προσπάθεια οἰκοδομήσεως ἐνός νέου πύργου τῆς Βαβέλ, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ δημιούργημα θὰ προσπαθήσῃ νὰ φθάσῃ καὶ ἴσως, κατὰ τὴν ἔπαρσιν ὠρισμένων, νὰ ὑπερβῇ καὶ Αὐτόν τόν Δημιουργόν. Δυστυχῶς λησμονεῖ ἐνίοτε ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ τοῦ «κάλλους γενεσιάρχης ἔκτισεν αὐτά» (Σοφ. Σολ. ιγ', 3) καὶ χεῖρ Κυρί-

ου «έθεμελίωσε τήν γῆν, καί ἡ δεξιὰ Αὐτοῦ ἐστερέωσε τόν οὐρανόν» (πρβλ. Ἦσ. μῆ', 13).

Καθῆκον, λοιπόν, ἡμῶν τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καί τῆς ἐπιστήμης, ἀλλά καί πάντων τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν, εἶναι νά ἐργαζώμεθα τό ἀγαθόν καί κυρίως νά προσευχώμεθα ὅπως ὁ Δημιουργός τοῦ παντός Θεός φωτίζει τοὺς εἰδικῶς μέ τά ἀνωτέρα θέματα ἀσχολουμένους ἐπιστήμονας ἵνα ἐν ταπεινώσει ἔναντι Αὐτοῦ καί ἐν σεβασμῷ πρὸς τήν φυσικὴν νομοτέλειαν καί τάξιν εἰσέρχωνται εἰς τά ἐνδότερα αὐτῆς καί ἀποφεύγουν τήν διά λόγους οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ ἄλλους, ὡς ἀνεφέρομεν, βεβιασμένην χρησιμοποίησιν τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης των. Χρειάζεται μακρὰ πεῖρα διά νά βεβαιωθῇ ὅτι αἱ διαπιστωθεῖσαι εὐεργετικά ἐπιρροαί ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων γνώσεων δέν συνεπάγονται παραπλευρῶς ἐπιβλαβεῖς παρενεργείας εἰς τό περιβάλλον καί βεβαίως εἰς αὐτόν τοῦτον τόν ἄνθρωπον.

Κατά τήν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἡ τότε φωνή καί τό πρῶτον πρόσταγμα τοῦ Κυρίου «οἶον νόμος τις ἐγένετο φύσεως, καί ἐναπέμεινε τῇ γῇ, τήν τοῦ γεννᾶν αὐτῇ καί καρποφορεῖν δύναμιν εἰς τό ἐξῆς παρεχόμενος...» (Μεγάλου Βασιλείου, εἰς τήν ἐξαήμερον Θ', Ρ.Γ. 29, 96Α), ἐξασφαλίζουσα τήν ἀειφορίαν αὐτῆς. Καί ἡ γῆ θά συνεχίσῃ νά γεννᾷ καί νά καρποφορῇ ἐφ' ὅσον ἀφεθῇ εἰς τήν φυσικὴν αὐτῆς τάξιν καί ἐφ' ὅσον ἡμεῖς οἱ πάροικοι ἐπ' αὐτῆς πορευθῶμεν κατὰ τά προστάγματα καί τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καί φυλάττωμεν καί ποιῶμεν αὐτάς. Τότε Ἐκεῖνος μόνον «δώσει τόν ὑετόν ἡμῖν ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καί ἡ γῆ δώσει τά γενήματα αὐτῆς, καί τά ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τόν καρπὸν αὐτῶν [...] καί φαγώμεθα τόν ἄρτον ἡμῶν εἰς πλησμονήν καί κατοικήσωμεν μετὰ ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῶν. Καί πόλεμος οὐ διελεύσεται διά τῆς γῆς ἡμῶν [...]» (πρβλ. Λευιτ. 26, 4-5). Προσευχόμενοι ἐπὶ τῇ εὐσήμεῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ καί τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, Συμεῶν τοῦ ἰσαγγέλου καί τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἑπταρίθμων παίδων καί μετὰ τοῦ ἱεροῦ Ψαλμῶδοῦ Δαυίδ πρὸς τόν Κύριον ὅπως ἐξαποστείλῃ τό πνεῦμα Αὐτοῦ καί ἀνακαινίσῃ τό πρόσωπον τῆς γῆς (πρβλ. Ψαλμ. 103, 30), εὐλογῶν τά ἔργα τῶν χειρῶν Αὐτοῦ καί καταξιῶν ἡμᾶς λυσιτελῶς περαιῶσαι τήν τοῦ χρόνου περίοδον, ἐπικαλούμεθα ὑπὲρ τῶν ἐρευνώντων τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως τόν φωτισμόν, τήν χάριν καί τήν εὐλογίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

βιγ' Σεπτεμβρίου α'

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

†ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ - ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΓΕΝ-
ΝΗΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱός καί ἐδόθη ἡμῖν»! (Ἦσ. θ' 5)

Ἐνθουσιωδῶς καί χαρμοσύνως ὁ Προφήτης μᾶς γνωστοποιεῖ προορατικῶς πρό αἰώνων πολλῶν τήν ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Γέννησιν τοῦ Παιδίου Ἰησοῦ. Βεβαίως, δέν εὐρέθη καί τότε, περίοδον ἀπογραφῆς ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου, τόπος ἐν τῷ καταλύματι διά τήν στέγασιν τῆς κυοφορούσης ἐκ Πνεύματος Ἁγίου Παρθένου καί οὕτως ἠναγκάσθη ὁ μνήστωρ καί φύλαξ αὐτῆς ἅγιος Ἰωσήφ νά τήν ὀδηγήσῃ εἰς σπήλαιον, εἰς τήν φάτνην τῶν ἀλόγων, «τοῦ τεκεῖν τό Παιδίον». Ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ ὑποδέχονται, προσφέροντες τήν εὐχαριστίαν εἰς τόν Δημιουργόν: «οἱ Ἄγγελοι τόν ὕμνον· οἱ οὐρανοί τόν ἀστέρα· οἱ Μάγοι τά δῶρα· οἱ ποιμένες τό θαῦμα· ἡ γῆ τό σπήλαιον· ἡ ἔρημος τήν φάτνην· ἡμεῖς δέ Μητέρα Παρθένον»· οἱ ποιμένες ἀγραιοῦν ἐπὶ «τήν ποιμήνην αὐτῶν» καί φυλάσσουν «φυλακάς νυκτός», καί ἄγγελοι θεωροῦντες ἐκστατικοί τό Μυστήριον ὑμνολογοῦν (Ἑσπέρια Ἑορτῆς Χριστουγέννων).

Ἡ γλυκύτης τῆς Ἁγίας Νυκτός τῶν Χριστουγέννων περιβάλλει καί πάλιν τόν κόσμον. Καί ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρωπίνων καμάτων καί πόνων, τῆς κρίσεως καί τῶν κρίσεων, τῶν παθῶν καί τῶν ἐχθροτήτων, τῶν ἀνησυχιῶν καί τῶν ἀπογοητεύσεων, προβάλλει πραγμα-

τικόν καί ἐπίκαιρον ὅσον ποτέ τό μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, Ὅστις κατῆλθεν ὡς ὑετός ἐπὶ πόκον εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἵνα ἀνατείλῃ δικαιοσύνην καί πλῆθος εἰρήνης (πρβλ. Ψαλμ. οα΄ 7).

Ὑπὸ τὴν σιωπὴν καί τὴν εἰρήνην τῆς ἱερᾶς Νυκτός τῶν Χριστουγέννων, Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἀναρχος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀκατάληπτος, ὁ αὐλός, ὁ ἀεὶ ὢν, ὁ ὡσαύτως ὢν, εἰσέρχεται σαρκοφόρος, ἄσημος, ἀπλοῦς, πτωχός, ἄγνωστος, εἰς τό δρᾶμα τῆς ἱστορίας. Εἰσέρχεται συγχρόνως ὡς «μεγάλῃς βουλῇς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, [...] ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (Ἡσ. θ΄ 6). Naί, ἔρχεται ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ Μητρός Παρθένου καί λυεῖ τὴν περιπλοκὴν τῆς ἀνομίας καί δίδει μέ τὴν Χάριν καί τό Ἐλεός Του διέξοδον εἰς τὰς ἀπορίας τῆς ζωῆς, προορισμόν καί ἀξίαν καί περιεχόμενον καί ὑποδειγματικόν ἦθος καί πρότυπον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην περιπέτειαν.

Ὁ Κύριος προσελάβετο ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καί ἡγίασεν αὐτήν. Ὁ προαιώνιος Θεός κατεδέχθη νά γίνῃ δι΄ ἡμᾶς ἔμβρυον καί νά κυοφορηθῇ εἰς τὴν γαστέρα τῆς Θεοτόκου. Οὕτως ἐτίμησε καί τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἐκ τοῦ πρωταρχικοῦ σταδίου αὐτῆς καί ἐδίδαξε τόν σεβασμόν εἰς τόν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κήσεως αὐτοῦ. Ὁ τὰ πάντα Δημιουργήσας συγκατέβη νά γεννηθῇ ὡς Βρέφος καί νά γαλακτοτροφηθῇ ὑπὸ τῆς Παρθένου. Οὕτως ἐτίμησε τὴν παρθενίαν καί τὴν μητρότητα, τὴν πνευματικὴν καί τὴν φυσικὴν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος προτρέπει: «*γυναῖκες παρθενεύετε, ἵνα Χριστοῦ γέννησθε μητέρες*» (Λόγος ΛΗ΄, Εἰς τὰ Θεοφάνεια, PG 36, 313A).

Καί ὥρισεν ὁ Κύριος τὴν συζυγίαν τοῦ ἄρρενος καί τοῦ θήλεος ἐν τῇ εὐλογημένῃ οἰκογενείᾳ. Αὐτός ὁ θεσμός τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας ἀποτελεῖ τό κύτταρον τῆς ζωῆς καί τὴν θερμοκοιτίδα τῆς ὑγιοῦς ψυχικῶς καί σωματικῶς ἀναπτύξεως τῶν τέκνων. Ὡς ἐκ τούτου, ἀποτελεῖ ὀφειλὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καί καθῆκον τῆς ἡγεσίας ἐκάστου λαοῦ ἢ διὰ ποικίλων τρόπων ἐνίσχυσις τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας.

Διὰ νά ἀναπτυχθῇ ἐν παιδίον ὑγιῶς καί ὁμαλῶς ἀπαιτεῖται μία οἰκογένεια ὅπου ὁ ἀνὴρ καί ἡ γυνὴ ζοῦν ἁρμονικῶς, ὡς ἐν σῶμα, μία σὰρξ, μία ψυχὴ, ὑποτασσόμενοι ὁ ἕνας πρὸς τόν ἄλλον.

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι πάντες οἱ πνευματικοὶ καί ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέ-

ται, ὡς ἄλλοι ἀγραυλοῦντες ποιμένες, ἀλλά καί οἱ ἰθύνοντες τὰ τοῦ κόσμου, γνωρίζουν καί ἀποδέχονται τήν θείαν ἀλήθειαν καί πραγματικότητα ταύτην, τήν ὁποίαν διακηρύττομεν ἀπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί κατὰ τὰ ἐφετεινά Χριστούγεννα. Πάντες ὀφείλομεν νά ἐνθαρρύνωμεν τήν δημιουργίαν καί τήν λειτουργίαν τῶν φυσιολογικῶν οἰκογενειῶν διὰ νά ἀναπαράγουν ὑγιεῖς ψυχικῶς καί χαρούμενους πολίτας, πλήρεις αἰσθημάτων ἀσφαλείας, στηριζομένους εἰς τό αἶσθημα τῆς προστασίας τοῦ ἰσχυροῦ καί προστατεύοντος πατρός καί τῆς στοργικῆς καί ἀγαπώσης μητρός. Οἰκογενείας, εἰς τὰς ὁποίας θά ἀναπαύεται ὁ Θεός. Προσκαλοῦμεν καί προτρεπόμεθα ἅπαν τό πλήρωμα τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας ὅπως πολιτευόμενον ἀξίως τῆς ἥς ἐκλήθη κλήσεως πρᾶττη πᾶν τό δυνατόν διὰ τήν στήριξιν τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας.

Ἀδελφοί, «*ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δέ ἡμερα ἤγγικεν*» (Ρωμ. ιγ' 12). Ἦδη οἱ ποιμένες πορεύονται πρὸς τήν Βηθλεέμ τό θαῦμα ἀνακηρύττοντες καί προσκαλοῦν ἡμᾶς νά τοὺς ἀκολουθήσωμεν, ὡς ἄλλοι «*ἀστεροσκόποι μάγοι χαρᾶς πληρούμενοι*» (τροπάριον δ' ὧδης Ὁρθρου Ἑορτῆς Χριστουγέννων), «*δῶρα τίμια*» προσάγοντες Αὐτῷ «*χρυσόν δόκιμον, ὡς Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, καί λίβανον ὡς Θεῷ τῶν ὅλων, ὡς τριημέρῳ δέ νεκρῷ σμύρναν τῷ ἀθανάτῳ*» (Ἀνατολίου, Στιχηρόν ἰδιόμελον Ἑσπερινοῦ Ἑορτῆς Χριστουγέννων). Δηλαδή τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης καί τῆς πίστεώς μας καί τῆς δοκιμῆς μας ὡς χριστιανῶν καί μάλιστα ὀρθοδόξων εἰς τό ἦθος καί τήν παράδοσιν, τήν οἰκογενειακὴν, τήν πατερικὴν, τήν ἐκκλησιαστικὴν, τήν ὀρθοπράττουσαν πάντοτε ἀνά τοὺς αἰῶνας καί συνέχουσαν μέχρι σήμερον τήν εὐλογημένην κοινωνίαν μας, τῆς ὁποίας κύτταρον κατὰ Θεόν βιοτῆς καί αὐξήσεως εἶναι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ οἰκογένεια.

Ἀδελφοί καί τέκνα,

-2013 χρόνια συνεπληρώθησαν ἀπὸ τῆς κατὰ σάρκα Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ·

-2013 χρόνια καί ὁ Χριστός, ὅπως τότε, δέν παύει νά καταδιώκεται ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀδυνάτων ἀπὸ τὸν Ἡρώδη καί τοὺς παντοειδεῖς συγχρόνους Ἡρώδας·

-2013 χρόνια καί ὁ Ἰησοῦς διώκεται εἰς τὰ πρόσωπα τῶν χριστιανῶν ἐν Συρίᾳ –καί ὅχι μόνον·

-2013 χρόνια καί ὁ Χριστός φεύγει, ὡς πρόσφυξ μετ' αὐτῶν, ὅχι

εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ εἰς τὸν Λίβανον, εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἀλλαχοῦ δι' ἀσφάλειαν ἐν τῇ ἀνασφαλείᾳ τοῦ κόσμου·

-2013 χρόνια καὶ τό Παιδίον Ἰησοῦς εἶναι ἀκόμῃ φυλακισμένον μέ τοὺς δύο Ἱεράρχας τῆς Συρίας Παῦλον καὶ Ἰωάννην, μέ τὰς Ὁρθοδόξους μοναχὰς καὶ πολλοὺς ἀκόμῃ ἀνωνύμους καὶ ἐπωνύμους χριστιανούς·

-2013 χρόνια καὶ ὁ Χριστὸς σταυρώνεται μαζί μέ αὐτούς πού βασανίζονται καὶ φονεύονται διὰ νά μὴ προδώσουν τὴν πίστιν των εἰς Αὐτόν·

-2013 χρόνια καὶ ὁ Ἰησοῦς φονεύεται καθ' ἡμέραν εἰς τό πρόσωπον τῶν χιλιάδων ἐμβρύων, τὰ ὅποια οἱ γονεῖς των δέν ἀφήνουν νά γεννηθοῦν·

-2013 χρόνια καὶ ὁ Χριστὸς ἐμπαίζεται καὶ ὀνειδίζεται εἰς τό πρόσωπον τῶν δυστυχισμένων παιδίων, τὰ ὅποια ζοῦν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς οἰκογενείας, τῆς ἀνεχειρίας, τῆς πτωχείας.

Τόν πόνον, τὴν θλίψιν καὶ τὰ παθήματα τῶν ἀνθρώπων ἦλθε καὶ ἔρχεται καὶ κατὰ τὰ ἐφετεινά Χριστούγεννα νά ἀναλάβῃ ὁ Κύριος, ὁ εἰπὼν «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. κε' 40-41). Δι' αὐτοῦς ἦλθεν ἐκ Παρθένου, δι' αὐτοῦς ἐγένετο ἄνθρωπος, δι' αὐτοῦς ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη. Δι' ἡμᾶς ὅλους, δηλαδὴ. Ἄς ἄρωμεν, λοιπόν, ἕκαστος ἡμῶν τὸν προσωπικόν αὐτοῦ σταυρόν διὰ νά εὕρωμεν χάριν καὶ ἔλεον εἰς εὐκαιρον βοήθειαν· διὰ νά εἶναι «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός», ὁ τεχθεὶς Ἑμμανουήλ, Σωτὴρ καὶ Κύριος. Ἀμήν.

Χριστούγεννα .βιγ'

ΜΕΡΟΣ Β'

ΜΕΛΕΤΕΣ

† ΑΒΥΔΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

1. Εισαγωγικά

«Ο Κοπέρνικος κατενόησε ότι είναι ο ήλιος και όχι η γη που είναι στο κέντρο και ότι όλα τα ουράνια σώματα, συμπεριλαμβανομένης και της δικής μας γης, γυρνούν γύρω από αυτόν. Θά πρέπει να κατανοήσουμε ότι το θρησκευτικό σύμπαν έχει ως κέντρο του τον Θεό και όχι τον Χριστιανισμό ή κάποια άλλη θρησκεία. Αυτός είναι ο ήλιος, η πηγή, από την οποία απορρέουν τό φως και η ζωή, αυτόν αντανakλούν όλες οι θρησκείες, ή κάθε μία μέ τον δικό της τρόπο».

Τά παράξενα αυτά λόγια προέρχονται από τη γραφίδα του γνωστού βορειοαμερικανού θεολόγου John Hick¹. Είναι βεβαίως να άπορεί κανείς για τό γιατί ή Β. Άμερική άπετέλεσε και άποτελεί γόνιμο έδαφος για την καλλιέργεια του θρησκευτικού πλουραλισμού. Ό Ρ. Tillich² έχει ήδη διαπιστώσει ότι οι Άμερικανοί αντιμετωπίζουν τό παρελθόν περισσότερο ως αντικείμενο γνωστικής ύλης παρά ως μία ζωντανή πραγματικότητα. Έτσι ή άμερικανική σπουδή για τη φυγή από τό παρελθόν, ή προσπάθεια να ριποκινδυνεύσουν νεωτεριστικές θεωρήσεις, έχει να κάνει με την ένδόμυχη διάθεση να συμμετάσχουν ένεργά στο παρόν στην εξέλιξη της φύσης και της ιστορίας. Ό ισχυρισμός περαιτέρω, ότι τό κέντρο βαρύτητας των

1. J. Hick, *God has Many Names*, London - Philadelphia 1980, 70-71.

2. P. Tillich, *Die Bedeutung der Religionsgeschichte für den systematischen Theologen*, στο Κ. - J. Kuschel (Hsg.), *Christentum und Nicht-christliche Religionen*, Darmstadt 1994.

βιβλικῶν σπουδῶν μετατέθηκε στίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ περασμένου αἰῶνα ἀπό τήν Εὐρώπη στή Β. Ἀμερική ἀποτελεῖ μιά ἄλλη πιθανή ἐξήγηση. Σέ κάθε περίπτωση ἡ Β. Ἀμερική δέν υἱοθέτησε χριστοκεντρικές θεωρήσεις γιά τίς ἄλλες θρησκείες, θεωρήσεις ἀπορρέουσες ἀπό τόν εὐρωπαϊκό ἰδεαλισμό καί ὀχούμενες ἀπό τή διάδοση καί κυριαρχία τῆς διαλεκτικῆς σκέψης³.

Ὁ θεοκεντρικός πλουραλισμός ἐκφράζει τήν ἀντίληψη ὅτι ὁ Θεός μόνος ἀποτελεῖ τήν ἀπόλυτη ἀλήθεια καί κατὰ συνέπεια καμμιά θρησκεία δέν μπορεῖ νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι διαθέτει κατὰ τρόπο ἀπόλυτο καί ὀριστικό ὁλόκληρη τήν ἀλήθεια. Εἴτε, γιατί στό ἱστορικό κοινωνικό περιβάλλον μέσα ἀπό τό ὁποῖο ἀναδύονται καί κυριαρχοῦν οἱ θρησκείες λανθάνει ἡ ἀντίληψη τῆς μοναδικότητος τῆς κάθε θρησκείας, μέ ἀποτέλεσμα νά μή γίνονται δεκτές ἀξιώσεις ἀπολύτου ἰσχύος πού προβάλλονται ἀπό τίς ἄλλες (G. Kaufmann, J. Hick, L. Gilkey), εἴτε, γιατί ἡ ἀνθρώπινη θρησκευτική ἀντίληψη εἶναι σχετική μέ ἀποτέλεσμα νά μήν μπορεῖ νά ἐκφράσει ἐξ ὁλοκλήρου τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ (W. C. Smith, St. Samarth, R. Pannikar), εἴτε, γιατί κυριαρχεῖ τό ἠθικό κριτήριο τῆς ἀναγκαιότητας προώθησης τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης στήν πράξη (P. Knitter), ἕνα κριτήριο πού ἐνδεχομένως μπορεῖ ἰσοπεδωτικά νά ἐνώσει τίς θρησκείες, μιά σειρά ἀπό θεολόγους βρέθηκε πολύ κοντά στόν πειρασμό τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ, τόν ὁποῖο καί τελικά οἰκειοποιήθηκε.

Ὁ κατάλογος τῶν θεολόγων πού αὐτοχαρακτηρίζονται ὡς πλουραλιστές ἀσφαλῶς καί δέν ἐξαντλεῖται στά παραπάνω ὀνόματα. Στήν κυρίαρχη παρουσία τῶν P. Knitter καί J. Hick, στόν ἀγγλοσαξωνικό χῶρο προστίθενται ὁ L. Swidler καί ὁ Al. Race, ἐνῶ στόν γερμανόφωνο χῶρο διακρίνονται ὁ R. Kirste, ὁ P. Schwarzenau, ὁ R. Ficker καί ὁ σημαντικότερος ὅλων ὁ P. Schmidt-Leukel.

Ὁ P. Schmidt-Leukel εἶναι συγγραφέας ἄρθρων πού ἀφοροῦν τόν θρησκευτικό πλουραλισμό⁴ καί τῶν σημαντικῶν σχετικῶν μο-

3. M. Aebischer - Crettol, *Vers un oecuménisme interreligieux. Jalons pour une théologie chrétienne du pluralisme religieux*, Paris 2001, 406.

4. Βλ. ἐνδεικτικά, *Demonstratio cristiana*, στό: Den Glauben denken. Neue Wege der Fundamentaltheologie, Freiburg / Br. 1993, 49-145. Τοῦ ἰδίου: *Religiöse Vielfalt als theologisches Problem. Optionen und Chancen der pluralistischen Religionstheologie* John Hick's, στό R. Schwager (Hsg.) *Christus allein? Der Streit um die pluralistische Religionstheologie* Freiburg / Br. 1996, 11-49. Τοῦ Ἰδίου, *Die Religionstheologische Grundmodelle: Exklusivismus, Inklusivismus*,

νογραφιών μέ τίτλο: *Die berechtigte Hoffnung, Theologie der Religionen* καί *Gott ohne Grenzen*⁵. Μέ ἀναφορά σέ ὅλα τά παραπάνω ἔργα ἀποτελεῖ στόχο τῆς παρούσης προσπάθειας νά παρουσιασθεῖ καί νά ἀναλυθεῖ κριτικά τό πολύ μικρότερο σέ ἔκταση σέ σχέση μέ τίς μονογραφίες ἄρθρο του, «*Was will die pluralistische Religionstheologie?*»⁶. Ὁ συγγραφέας του θεωρεῖ ὅτι συνοψίζει ἀντιπροσωπευτικά τίς βασικές θέσεις τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ καί κυρίως θεωρεῖ ὅτι προσάγει βάσιμα ἐπιχειρήματα πού ἀκλόνητα στηρίζουν τό θρησκευτικό πλουραλισμό. Εἶναι ὁμως ἔτσι;

2. Ἡ ἀπόπειρα μιᾶς ἀναλογικῆς θεώρησης

«Δέν εἶναι εὐλόγο –ἔτσι ὑποστηρίζουν κάποιοι– καί δέν ἀποτελεῖ ἱερό χρέος, ὅσοι φέρουν τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, νά ἐγκαταλείψουν τίς ἀμοιβαῖες κατηγορίες πού καταμαρτυρεῖ ἀμοιβαῖα ὁ ἕνας στόν ἄλλο καί τελικά νά ἐνωθοῦν μεταξύ τους μέ τόν σύνδεσμο τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης; Πῶς μπορεῖ κάποιος νά τολμᾷ νά λέγει ὅτι ἀγαπᾷ τόν Χριστό, ὅταν δέν προσπαθεῖ νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἐπιθυμίες τοῦ Χριστοῦ, πού παρεκάλεσε τόν Πατέρα γιά τήν ἐνότητα τῶν μαθητῶν Του;».

Οἱ παραπάνω ἀπόψεις φαίνεται κατ' ἀρχήν νά ἐκφράζουν τή νεώτερη ἐποχή, ὅπου οἱ Ἐκκλησίες καί οἱ θεολόγοι τους μετέχουν στόν οἰκουμενικό διάλογο ἀναζητώντας τή σύγκλιση. Σήμερα –πολύ περισσότερο ἀπό ὅ,τι πρίν κάποιες δεκαετίες– ἡ οἰκουμενική κίνηση εἶναι περισσότερο ἀποδεκτή ἢ τοῦλάχιστον ἀνεκτή –ἔστω καί διά τῆς σιωπῆς– ἀκόμα καί σέ «συντηρητικούς» κύκλους ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμολογιῶν. Αὐτό θεωρεῖ τοῦλάχιστον ὁ P. Schmidt-Leukel⁷. Ἐκεῖνο τό ὁποῖο προκαλεῖ ἀπορία στό παραπά-

Pluralismus καί Christlicher Wahrheitsanspruch angesichts der Kritik und des heutigen Pluralismus, στό: Ant. Peter (Hsg.), *Christliche Glaube in multireligiöser Gesellschaft*, Freiburg 1996, 227-248 καί 351-380.

5. P. Schmidt - Leukel, *Die Berechtigte Hoffnung. Über die Möglichkeit, vernünftig und zugleich Christ zu sein*. Antwort auf: Edgar Dahl (Hg.): *Die Lehre des Unheils*, Paderborn 1995. Τοῦ Ἰδίου, *Theologie der Religionen. Probleme, Optionen, Argumente*, Neuried 1997. Τοῦ Ἰδίου, *Gott ohne Grenzen. Eine christliche und pluralistische Theologie der Religionen*, Güterloh 2005.

6. P. Schmidt - Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, *Münchener Theologische Zeitschrift* 49/1 (1998) 307-334.

7. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 307: „Ist

νω απόσπασμα είναι ή έκφραση: «ἔτσι ὑποστηρίζουν κάποιοι...». Αυτό καταδεικνύει τό γεγονός ὅτι τό απόσπασμα δέν προέρχεται ἀπό τά νεώτερα χρόνια τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης, ἀλλά ἀνάγεται στό παρελθόν, 86 χρόνια περίπου πίσω. Εἶναι προφανές ὅτι δέν ἀποβλέπει στό νά δικαιώσει τήν οἰκουμενική κίνηση. Προέρχεται ἀπό τήν παπική ἐγκύκλιο “Mortalium animos”⁸ πού κατακρίνει καί ἀντιτίθεται στήν οἰκουμενική προσέγγιση. Σ’ αὐτό τό πνεῦμα καί μέ αὐτό τόν σκοπό ή ἐγκύκλιος ἐπισημαίνει περαιτέρω: Αὐτή ή κατηγορία τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εἶναι γνωστοί ὡς Παν-χριστιανοί, ἐπαναλαμβάνουν συνεχῶς καί διαδίδουν «αὐτά τά πράγματα καί ἄλλα... Ἀλλά στήν πραγματικότητα κάτω ἀπό αὐτά τά δελεαστικά λόγια καί τίς κολακεῖες κρύπτεται μιὰ βαρειά πλάνη, μέ τήν ὁποία καταστρέφονται τά θεμέλια τῆς ρωμαιοκαθολικῆς πίστεως⁹».

Εἶναι βεβαίως γνωστό ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ή ρωμαιοκαθολική Θεολογία ἄλλαξε ἀντίληψη σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή διαχριστιανική προσέγγιση. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Β΄ Βατικανῆς (1962-1965) συνέβαλαν σ’ αὐτό. Εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτο, χωρίς νά εἶναι ἀδικαιολόγητο, ὅτι κυριαρχεῖ ή ἴδια στάση ἀποστροφῆς ἀπέναντι στίς νέες θεολογικές προκλήσεις πού θέτουν οἱ ἄλλες θρησκείες, ὅπου ή πλουραλιστική θεώρηση χαρακτηρίζεται, ἐπίσης, ὡς πλάνη σοβαρή καί ἐπικίνδυνη. Τό ἴδιο συνέβη βεβαίως καί κατά τό παρελθόν μέ τήν ἀποδοχή τοῦ ἀριστοτελισμοῦ, τήν ἀποδοχή τῆς αὐτονομίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τή διακήρυξη κάθε ἀτομικοῦ δικαιώματος, τήν ἰσότητα τῶν φύλων, τήν κατάργηση τῆς δουλείας, τή θρησκευτική ἐλευθερία, τή χρήση ἱστοριοκριτικῆς μεθόδου στήν ἐρμηνεία τῆς Βίβλου, τήν οἰκουμενική Θεολογία κ.λ.π. Ὁ P. Schmidt - Leukel¹⁰ θεωρεῖ ὅτι σήμερα κυριαρχεῖ ή ἴδια στάση ἀπέναντι στή σύγχρονη μεγάλη θεολογική πρόκληση πού εἶναι ὁ κόσμος τῶν Θρησκειῶν καί ή ἀποτίμη-

es doch heute auch für konservative katholische Theologen und kirchenführer eine Selbst-verständlichkeit geworden, den ökumenischen Prozeß zu begrüßen und voranzutreiben“.

8. Ἡ Ἐγκύκλιος *Mortalium animos* ἐξεδόθη τήν 6.1.1928 ἀπό τό Πάπα Πίο XI (1922-1939). Βλ. Chr. Fichtinger, *Lexikon der Heiligen und Päpste*, Gütersloh 1980, 334-336. J. Paredes / M. Barrio / D. Rammos - Lissón / L. Suárez, *Dictionario de los Papas y Concilios*, Barcelona 1999, 509.

9. Βλ. H. Fries, *Konfessionen und Ökumene*, στό: F. Böskle, *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, Freiburg 1982, 211-212.

10. P. Schmidt - Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 307.

σή του. Τό έρώτημα, τό όποιο όμως τίθεται, άφορᾷ ἐν προκειμένῳ, τό κατά πόσον μιᾷ τέτοια στάση ἀνταποκρίνεται στήν ταυτότητα καί τό περιεχόμενο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατά πόσο μπορεῖ σήμερα νά υἱοθετηθεῖ μιᾷ ἀνάλογη στάση γιά τόν κόσμο τῶν θρησκείων μέ αὐτή πού ἐπιδεικνύεται σήμερα στήν προσπάθεια διομολογιακῆς σύγκλισης; Εἰδικότερα, δικαιούται νά θεωρεῖ κανεῖς ὅτι θέσεις τῆς πλουραλιστικῆς Θεολογίας ἔχουν προοπτική γιά τό μέλλον καί τί σημαίνει αὐτό γιά τό Χριστιανισμό; Ὁ Μ. Seretti συγκεφαλαιώνει τήν ἀξία καί τή σημασία τῆς ἀναγκαιότητας κριτικῆς ἀπόρριψης τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ἐπισημαίνοντας: “One of the merits of this sort of critique is that it clarifies and unmasks ideologies that are widespread in society and models of thought that are influential in other domains of inquiry. Thanks to such pseudo-evidences that increasingly permeate Western societies, the pluralistic theologies of religions find an easy path lying before them”¹¹. Ὁ P. Schmidt-Leukel ἐκφράζει βεβαίως μιᾷ διαφορετική θέση.

3. Ἡ ἐμφάνιση τῆς πλουραλιστικῆς Θεολογίας

Ἐάν σήμερα γραφεῖ ἡ ἱστορία τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης, θά πρέπει νά ἀρχίσει κανεῖς μέ τήν πρώτη παγκόσμια συνδιάσκεψη γιά τήν ἱεραποστολή τό 1910. Οἱ μελλοντικοί ἱστορικοί όμως πιθανόν νά τοποθετήσουν τήν ἱστορία τῶν διαθρησκειακῶν συναντήσεων μέ τό World’s parliament of Religions στό Σικάγο¹², τό 1893. Τό γεγονός ὅτι οἱ διαθρησκειακές συναντήσεις ἀρχισαν πρὶν ἀπό τίς διαχριστιανικές, αὐτό ἀναμφίβολα θά πρέπει νά ἀποδοθεῖ στή μεγαλύτερη σημασία τους γιά τόν κόσμο.

Ὁ Friedrich Heiler, ἓνας σημαντικός πρωτεργάτης τόσο διαθρη-

11. M. Seretti (Ed.), *The Uniqueness and Universality of Jesus Christ. In Dialogue with the Religions*, Cambridge 2004, IX.

12. Ἡ πρόσκληση πρὸς τοὺς συνέδρους συνταχθεῖσα ἀπὸ τόν C.C. Bonney μετὰξὺ ἄλλων περιελάμβανε: “To unite all religion against all irreligion; to make the golden rule the basis of this union; to present to the world the substantial unity of many religions in the good deeds of the religious life; to provide for a World’s parliament of Religions, in which their common aims and common grounds of union may be set forth, and the marvellous religious progress of the nineteenth century reviewed”. Βλ. R. Hummel, *Religiöser Pluralismus oder Christliches Abendland? Herausforderung an Kirche und Gesellschaft*, Darmstadt 1994, 9.

σκειακῶν, ὅσο καί διαχριστιανικῶν συναντήσεων, μνημονεύει¹³ ἕνα ἐνδιαφέρον γεγονός ἀπό τή συνάντηση τοῦ Σικάγου. Ὅταν ὁ Swami Vivekânanda¹⁴ ἄφησε τό βῆμα τελειώνοντας τήν ὁμιλία του, τότε κάποιος ἀκροατής φώναξε αὐθόρμητα: «Εἶναι αὐτός ὁ ἄνθρωπος εἰδωολάτρης; Καί ἐμεῖς στέλνουμε ἱεραποστόλους στόν λαό του; Θά ἦταν καλύτερα νά στείλουν ἐκεῖνοι σέ μᾶς ἱεραποστόλους». Εἶναι μᾶλλον πιθανό, αὐτός ὁ πιστός πού ἐκδηλώθηκε μέ τόν τρόπο αὐτό, γιά πρώτη φορά νά συναντήθηκε στή ζωή του μέ τήν πνευματικότητα ἐνός ἀληθινοῦ ἰνδουϊστή. Εἶναι δέ περαιτέρω ἐνδεχόμενο, οἱ Χριστιανοί νά προβληματίζονται καί νά ἀλλάζουν τόν τρόπο τῆς σκέψης τους, κάθε φορά πού ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ ἀνθρώπους τέτοιας πνευματικότητας. Εἶναι χαρακτηριστικό αὐτό πού ὁ Vivekânanda εἶπε στήν τελευταία συνεδρίαση: «Ἐάν ἡ συνάντηση τοῦ Σικάγου ἔδειξε κάτι, αὐτό εἶναι ὅτι ἡ ἀγιότητα, ἡ καθαρότητα καί ἡ ἀγάπη στόν πλησίον δέν ἀνήκουν ἀποκλειστικά σέ μιά Ἐκκλησία ἀποτελώντας ἰδιοκτησία της καί ὅτι κάθε θρησκευτικό οἰκοδόμημα ἀναδέδειξε ἄνδρες καί γυναῖκες ἐξαιρετικοῦ χαρακτήρος. Ἐάν ὅμως κάποιος παρά τήν ἀπόδειξη αὐτή φαντάζεται ὅτι ἡ δική του θρησκεία ὑπερέχει τῶν ἄλλων, τότε μπορῶ νά αἰσθανθῶ μόνο λύπη γιά τόν ἄνθρωπο αὐτό ἀπό τά βάθη τῆς καρδιάς μου¹⁵...».

Τά πράγματα ἔχουν ἐν τῷ μεταξύ ἀλλάξει: Ἐκατό χρόνια ἀργότερα οἱ διαθρησκευτικές συναντήσεις δέν εἶναι κάτι τό σπάνιο. Πολύ περισσότερο ἡ ποικιλία τῶν θρησκειῶν εἶναι παρούσα σέ πολλές μεγαλουπόλεις τῆς Δύσης, ὅπως αὐτό ἐδῶ καί αἰῶνες συμβαίνει σέ ἀνάλογες τῆς Ἀσίας. Τό Birmingham π.χ. ἔχει ἀπό τό 1975 ἕνα διαθρησκευτικό συμβούλιο, τό Inter-Faith Council for Birmingham¹⁶. Ἀκολούθησαν πολλές εὐρωπαϊκές πόλεις. Σέ πολλές πόλεις τῆς

13. F. Heiler, Vivekânanda, der K nder der Harmonie der Religionen, στ : R. Thomas (Hsg.), *Religion und Religionen, Festschrift für Gustav Mensching*, Bonn 1967, 36.

14. R. Hummel, Religiöser Pluralismus oder Christliches Abendland?, 11: „Wichtige Sprecher des Reformhinduismus auf dem Parlament waren P. C. Mozumdar..., und vor allem Swami Vivekananda, der schnell zum populärsten Sprecher der Versammlung avancierte...“.

15. Βλ. P. Schmitt-Leukel, *Was will die pluralistische Theologie der Religionen?*, 308.

16. Βλ. Conway, Together in Birmingham - Strength Through Racial Diversity, στ : *Studies in Interreligious Dialogue* 5 (1996) 117-140.

Γερμανίας υπάρχουν τζαμιά, κάποια δέ από αυτά έχουν Μιναρέδες. Σημαίνουν όλα αυτά ότι οι όραματισμοί του Vivekānanda εκπληρώθηκαν; Αναγνώρισαν οι θρησκείες στοιχεῖα αγιότητας στη διδασκαλία καὶ στη ζωή τῶν ἄλλων; Ἡ ἀπάντηση δέν μπορεῖ νά εἶναι οὔτε ἐνιαία, οὔτε ἀπόλυτα θετική. Ἡ διχογνωμία εἶναι προφανής καὶ ἐκφράζεται στά πλαίσια τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν.

Τό Inter-Faith Council τοῦ Birmingham ὀφείλει πάρα πολλά στήν προσπάθεια τοῦ John Hick, ἐνός βρεταννοῦ καθηγητῆ τῆς Φιλοσοφίας τῆς Θρησκείας καὶ κληρικοῦ τῆς Πρεσβυτεριανῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἦταν καθηγητής σέ Πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς (Cornell, Princeton καὶ Cambridge). Τό 1967 ἔγινε καθηγητής στή Θεολογική Σχολή τοῦ Birmingham καὶ τό 1982 ἔγινε καθηγητής στό Claremont τῶν Η.Π.Α. Μετά τή συνταξιοδότησή του τό 1993 ὁ Hick ἔρχεται ἐκ νέου στό Birmingham. Οἱ πολλαπλές του ἐπαφές μέ τή θρησκευτική ποικιλία τοῦ Birmingham μετέλλαξαν τό συντηρητικό Θεολόγο καὶ φιλόσοφο τῆς θρησκείας ριζικά ὡς πρός τόν τρόπο τῆς σκέψης του. Ὁ ἴδιος σημειώνει τά ἑξῆς: «Ἀνακατώθηκα μέ αὐτή τή δουλειά πού χαρακτηρίζεται ὡς προσπάθεια διαπολιτιστικῶν καὶ διακοινοτικῶν σχέσεων. Πολύ γρήγορα ἀπέκτησα φίλους καὶ συναδέλφους ἀπό ὅλες αὐτές τίς μὴ χριστιανικές θρησκευτικές κοινότητες καὶ ἀπό αὐτή τή μεγάλη μαύρη κοινότητα τῶν μεταναστῶν τῆς Καραϊβικῆς. Ὅταν ἐγώ τώρα ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν παρακολουθοῦσα τίς ἀκολουθίες στό Τζαμί ἢ τή Συναγωγή, στό Ναό ἢ στό Gurdwara, μοῦ ἦταν προφανές, ὅτι γινόταν οὐσιαστικά τό ἴδιο μέ αὐτό πού γινόταν σέ μιά χριστιανική Ἐκκλησία, ὅτι δηλ. οἱ ἄνθρωποι ἀνάγονται πρός μιά ὑψηλότερη θεία πραγματικότητα, μιά πραγματικότητα, τήν ὁποία γνωρίζουν ὡς μιά ἀγαθή καὶ προσωπική οὐσία πού καλεῖ γιά δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι μπόρεσα γιά παράδειγμα νά διαπιστώσω ὅτι ἡ πίστη ἐνός εὐσεβοῦς Sikh σημαίνει τό ἴδιο, ὅ,τι ἡ χριστιανική πίστη γιά ἓνα χριστιανό. Διαπίστωση ὅμως ἐπίσης, αὐτό πού μόλις φαίνεται φυσικό, ὅτι ἡ κάθε πίστη θεωρεῖται ἀπό τόν κάθε πιστό ὡς μοναδική καὶ ἀπόλυτη. Μέ τά ταξείδια μου στήν Ἰνδία καὶ στή Sri-Lanka, πού κυρίως τά πραγματοποιήσα γιά νά σπουδάσω τό Βουδισμό καὶ τόν Ἰνδουισμό καὶ πού χρονικά ὅλα μαζί φτάνουν τόν ἓνα χρόνο, μοῦ ἔγινε περισσότερο φανερό τό ἀπέραντο πνευματικό βάθος καὶ ἡ δύναμη καὶ τῶν δύο ἀσιατικῶν θρησκειῶν. Χωρίς ποτέ

νά μᾶλλον πειρασμός νά γίνω Βουδδιστής ἢ Ἰνδουϊστής, μπόρεσα νά γνωρίσω ὅτι σ' αὐτές τίς παλιές θρησκευτικές παραδόσεις, ἄνδρες καί γυναῖκες ἀναφέρονται κατά σωτηριώδη τρόπο σ' ἐκείνη τήν αἰώνια πραγματικότητα, ἀπό τήν ὁποία ὅλοι ἐμεῖς ζοῦμε»¹⁷.

Πολύ γρήγορα ὁ Hick ἄρχισε νά διαλογίζεται γιά τίς θρησκευτικές ἐμπειρίες των ἄλλων καί νά καταγράφει τά συμπεράσματα αὐτοῦ τοῦ διαλογισμοῦ σέ κείμενα πού δημοσίευσε. Ἰδιαίτερη ἐπιρροή ἄσκησε ἐπάνω του ὁ θρησκευτολόγος καί μεταρρυθμισμένος θεολόγος Wilfred Cantwell Smith. Ὁ Smith καί ὁ Hick ἐπηρρέασαν πάλι στήν Ἀμερική ἄλλους καθολικούς θεολόγους, ὅπως ὁ Paul Knitter¹⁸ καί ὁ Leonard Swidler¹⁹. Τό 1986 ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου. Μιά ομάδα θεολόγων συγκεντρώθηκε μαζί μέ ἕνα ἀριθμό ἐπικριτῶν στό Claremont²⁰ σέ μιά συνάντηση, μέ σκοπό νά διατυπωθεῖ μιά νέα Θεολογία τῶν Θρησκειῶν, στήν ὁποία ἤδη πρίν μερικά ἔτη εἶχε δοθεῖ τό ὄνομα «Πλουραλιστική Θεολογία τῶν Θρησκειῶν». Τά συμπεράσματα τῆς φημισμένης Rubicon συνδιάσκεψης -ἐδῶ ἀντικείμενο ἦταν ἡ ἀξίωση τῆς ἀπολυτότητας τοῦ Χριστιανισμοῦ πού εἶχε ξεπερασθεῖ- δημοσιεύτηκαν τό 1987 στόν τόμο πού ἐκδόθηκε ἀπό τόν John Hick καί τόν Paul Knitter μέ τίτλο: "The Myth of Christian Uniqueness. Toward a Pluralistic Theology of Religions". Στόν πρόλογο συνοψίζεται ὁ σκοπός τῆς ἐκδοσης: "The authors had been asked to formulate their views on why they felt the contemporary context was pressing Christians toward a new pluralist approach toward other religions, how such an approach

17. J. Hick, *God Has Many Names*, Philodelpia 1982, 17-18.

18. D. Bauer, *Die pluralistische Theologie der Religionen*, München 2001, 5 ἐπ.

19. Ἐνῶ, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ P. Schmidt-Leukel, *Gott ohne Grenzen*, 166-171, στά πλαίσια τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ἀναπτύσσονται διάφορες τάσεις, ὁ P. Knitter καί ὁ L. Swidler μαζί μέ ἄλλους (G. Kaufmann, L. Gilkey, T. Driver, Al. Race, Gl. Richards, Ch. Gillis, R. Haight, P. Byrne) ἐντάσσονται στήν τρίτη ομάδα: *Pluralismus als Hypothese systematischer Theologie und Religions Philosophie* (σελ. 167-169).

20. J. Hick-P. Knitter, *The Myth of Christian Uniqueness. Toward a pluralistic Theology of Religions*, New York 1987, VIII: "We met at the Claremont Graduate School, Claremont, California, March 7-8, 1986. The critics included theologians who -like John B. Cobb, Jr Schubert Ogden, David Tracy- are ardent advocates of interreligious Dialogue but who feel that the pluralist move is either unwarranted, unnecessary, or illtimed".

might be the best elaborated, whether it was in line with the past tradition and present Christian experience, and what might be its implications for other areas of Christian doctrine and practice”²¹. Τό 1986-87 απέδόθη στο John Hick ή ύψιστη άκαδημαϊκή τιμή πού ύπάρχει στο χώρο τής Φιλοσοφίας τής Θρησκείας. Τοϋ άνατέθηκαν οι Gifford-Lectures. Ό Hick έκμεταλλεύτηκε τήν εύκαιρία καί έπεχείρησε νά παρουσιάσει τίς άπόψεις του για τή Θεολογία τών Θρησκειών μέ ένα στέρεα φιλοσοφικό λόγο²². Άπό τήν άλλη πλευρά παρουσιάστηκαν οι έπικριτές τών άπόψεών του.

Μέ τήν έκδοτική όμως πρωτοβουλία τοϋ Gavin D’ Costa, ενός μαθητοϋ τοϋ Hick, οι έπικριτές τοϋ J. Hick -μεταξύ αύτών καί κάποιοι πού είχαν λάβει μέρος στη συνδιάσκεψη τοϋ Rubikon- δημοσίευσαν τό 1990 τίς άπαντήσεις τους μέ τόν τίτλο: “Christian Uniqueness Reconsidered. The Myth of a pluralistic Theology of Religion”²³. Άπό τότε ή διαμάχη μεταξύ τών ύπέρμαχων καί τών έπικριτών τών άπόψεων τοϋ J. Hick δέν έχει σταματήσει²⁴. Μιά κορυφαία στιγμή

21. J. Hick - P. Knitter, *The Myth of Christian Uniqueness*, ix.

22. J. Hick, *An Interpretation of Religion. Human responses to the Transcendent*, New Haven and London 1987, xiii: “This book is an expanded version of my 1986-7 Gifford Lectures delivered in the University of Edinburg. I would like to record appreciation to the elector for the opportunity to present a systematic interpretation of religion under such famous auspices”.

23. Gavin D’ Costa (Ed.), *Christian Uniqueness Reconsidered. The Myth of a pluralistic Theology of Religions*, New York 1990. Τό έργο περιέχει αξιόλογα άρθρα τών έξής θεολόγων: R. Williams (“Trinity and Pluralism”), G. D’ Costa (“Christ, The Trinity and Religions Plurality”), Chr. Schwöbel (“Particularity, Universality and the Religions”), M. Thomas (“A Christ-centered humanist approach to othe Religions”), Fr. Clooney (“Reading the world in Christ”), J. Cobb (“Beyond Pluralism”), Wolf. Pannenberg (“Religious Pluralism and conflicting truth claims”), M. Hellwig (“Christology and the wider Ecumenism”), J. A. DiNoia, (“Pluralist Theology of Religions. Pluralistic or non pluralistis?”), L. Newbigin, (“Religion for the Marketplace”), J. Moltmann (“Is pluralistic Theology” useful for the dialogue?”), P. Griffiths, (“The uniqueness of christian doctrine defended”), J. Milbank (“The end of Dialogue”), K. Surin, “A Politics of speech”. Religious Pluralism in the age of the Mc Donald’s Hamburger”).

24. Σημαντικά είναι τά έξής έργα: R. Bernhardt, *Der Absolutheitsanspruch des Christentums. Von der Aufklärung bis zur Pluralistischen Religionsstheologie*, Gütersloh 1990. Τοϋ Όδίου (έκδ.), *Horizontüberschreitung. Die Pluralistische Theologie der Religionen*, Gütersloh 1991. R. Schwager, *Christus allein? Der Streit um die pluralistische Religionstheologie*, Freiburg 1996. P. Schmidt-Leukel, *Theologie der Religionen. Probleme, Optionen, Argumente*, München-

συνιστᾷ ἀσφαλῶς ἡ παρέμβαση τοῦ Καρδινάλιου Joseph Ratzinger, ὁ ὁποῖος τό 1996 ἀνέδειξε τήν πλουραλιστική Θεολογία τῶν Θρησκειῶν στίς μεγάλες θεολογικές προκλήσεις τοῦ σήμερα. Οἱ ἀπόψεις τοῦ ἀπελθόντος Πάπα γιά τό θρησκευτικό πλουραλισμό κατατίθενται καί στό κατ' ἐξοχήν ἔργο του πού ἀφορᾷ τίς ἄλλες θρησκείες: "Glaube-Wahrheit-Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen"²⁵. Προηγουμένως, μαχόμενος σχετικιστικές θεωρήσεις²⁶, στή Declaratio Dominus Jesus (6. Αὐγούστου 2000) δέν εἶχε ἀναγνωρίσει στίς ἄλλες θρησκείες σωτηριολογική ἀξία καί δύναμη καί μάλιστα ισότιμη μέ τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ: "... it is clear that it would be contrary to the faith to consider the Church an one way of salvation alongside those constituted by the other religions, seen as complementary to the Church of substantially equivalent to her, even if these are said to be converging with the Church toward the eschatological kingdom of God"²⁷. Ἡ Commissione Teologica Internazionale, ἀφοῦ εἶχε ἐπαναλάβει μιά κατ' ἀρχήν θετική στάση τῆς Β' Βατικανῆς ἀπέναντι στίς ἄλλες θρησκείες²⁸, εἶχε ἐπισημάνει πρό ἐτῶν τό θεμελιῶδες ἐρώτημα γιά τή σωτηριολογική τους ἀξία (1997), τό ὁποῖο ὁμως ἄφησε ἀνοικτό: "Rimane aperto invece l' in-

Neuried 1997. G. Gäde, Viele Religionen - ein Wort Gottes. Einspruch gegen John Hicks pluralistische Religionstheologie, Güterloh 1998. H. G. Schwandt, Pluralistische Theologie der Religionen. Eine kritische Sichtung, Frankfurt 1998.

25. J. Kardinal Ratzinger, Glaube-Wahrheit-Toleranz. *Das Christentum und die Weltreligionen*, Freiburg 2003, 110-111: "Betrachtet man die gegenwärtige geistesgeschichtliche Konstellation..., dann muß es geradezu als ein Wunder erscheinen, daß trotz immer noch christlich geglaubt wird nicht bloß in den Ersatzformen von Hick, Knitter und anderen... Warum hat der Glaube überhaupt eine Chance? Ich würde sagen: Weil er dem Wesen des Menschen entspricht... Keine der versuchten Antworten genügt".

26. Cl. Geffré, *Il mistero del pluralismo religioso nell'unico progetto di Dio. Fondamento biblico e teologico*, στό: Mariano Crociata (ed.), *Teologia delle religioni. La questione del metodo*, Roma 2006, 220.

27. Dominus Jesus. Declaration of the Unity and Salvific Universality of Jesus Christ and the Church. (Congregation for the Doctrine of the Faith), Catholic Truth Society, London 2003, 29 (Κεφ. VI. *The Church and the other religions in relation to salvation*, § 21).

28. Commissione Teologica Internazionale, *Il Cristianesimo e le religioni*, Città del Vaticano 1997, 52, § 81: "Si riconosce che nelle diverse religioni si trovano raggi della verità che illumina ogni uomo (Nostra aetate, n. 2), semi del Verbo (Ad gentes, n. 11).

terrogativo se le religioni como tali possano avere valore in ordine alla salvezza”²⁹.

3. Έννοιολογικοί προσδιορισμοί

Ἡ πλουραλιστική Θεολογία τῶν Θρησκειῶν ἐρευνᾷ καί ἀποτιμᾷ, ὅπως καί τό ὄνομα ὑποδηλώνει, τήν ποικιλία τῶν Θρησκειῶν. Ἐχει ὡς ἀντικείμενο τή θέση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέναντι στήν ποικιλία τῶν Θρησκειῶν. Ὁ L. Gilkey, ἕνας ἀπό τοὺς πλέον διακεκριμένους Θεολόγους στίς Η.Π.Α. μέ τή συμβολή του στήν ἐπίμαχη πρόταση πού προβάλλει τό ἔργο “The Myth of Christian Uniqueness” προσδιόρισε τίς προϋποθέσεις τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν ἐπισημαίνοντας ὅτι μιᾶ νέα κατανόηση τῆς πολλαπλότητας σημαίνει ὅτι στήν ἔννοια τῆς πολλαπλότητας προστίθεται ἐκείνη τῆς ἰσοτιμίας (parity). Ὅφειλει νά γίνει συνειδητό ὅτι ὁ Χριστιανισμός δέν μπορεῖ πλέον νά συνεχίσει νά προβάλλει τήν ἀξίωση μοναδικῆς του ἰσχύος ἢ τήν ἀξίωση ὑπεροχῆς του³⁰.

Ἐδῶ βρίσκεται τό ἀποφασιστικό σημεῖο: «Παραδοσιακές θεωρήσεις τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν θεωροῦν τό Χριστιανισμό ὡς τόν μοναδικά σωστικό καί συνεπῶς οἱ ἄλλες θρησκείες δέν ἔχουν καμιά σωστική ἀξία (στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκουν οἱ διαφορετικές μορφές τῆς θεωρίας τῆς ἀποκλειστικότητας) ἢ διεκδικοῦν γιά τό Χριστιανισμό μιᾶ μοναδική ὑπεροχή καί κατ’ αὐτό τόν τρόπο ἀπονέμουν στίς ἄλλες θρησκείες μιᾶ σχετική ἀξία³¹. Καί στίς δύο περιπτώσεις ἀποκλείεται μιᾶ ἄλλη θρησκεία νά θεωρηθεῖ ὡς ἰσότημη μέ τό Χριστιανισμό. Σ’ αὐτό ἀκριβῶς τό σημεῖο βρίσκεται ἡ παρέμβαση τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ. Ὁ John Hick χαρακτήρισε

29. Commissione Teologica Internazionale, *Il Cristianesimo e le religioni*, 52, § 81.

30. L. Gilkey, *Plurality and its theological implications*, στό: J. Hick/P. Knitter, *The Myth of Christian Uniqueness...*, 37: “The new understanding of plurality, therefore, includes and adds the concept of “parity” or of “rough parity”, to that of plurality: we recognise...that in some sense the sole efficacy or even superiority of Christianity are claims we can no longer make, or can make only with great discomfort”.

31. Βλ. Ulr. Mann, *Das Christentum als absolute Religion*, Darmstadt 1970. Chr. Danz-Fr. Hermann (Hg.), *Wahrheitsansprüche der Weltreligionen. Konturen gegenwärtiger Religionstheologie*, Neukirchener 2006. Ger. Kaiser, *Der Wahrheitsanspruch des Christentums*, Tübingen 2009.

τό θρησκευτικό πλουραλισμό ως τήν αντίληψη κατά τήν ὁποία οἱ μεγάλες παγκόσμιες θρησκείες θεωροῦνται ὡς σωτήριες ἀπαντήσεις κατά τό μᾶλλον ἢ ἥττον ισότιμες σέ σχέση μέ τό ὑπερβατικό»³². Στό ἴδιο πλαίσιο κινεῖται καί ὁ J. Dupuis: «Le terme «pluralisme» indique la substitution de l'unique, universelle, et constitutive médiation de Jésus-Christ, par un nombre de «voies», ou figures salvifiques de valeur égale, conduisant à Dieu-centre»³³. Αὐτή ἡ σχέση ποικιλίας καί ἰσοτιμίας καθιστᾷ δυνατό νά γίνει ἀποδεκτός καί νά ἀξιολογηθεῖ ὁ ἄλλος -καί μάλιστα ὁ θρησκευτικά διαφορετικός- στήν ἑτερότητα³⁴ του.

Μέ αὐτή τήν περιγραφή ἔχει εἰπωθεῖ τό πλέον σημαντικό. Ἐν τούτοις οἱ θέσεις τῆς πλουραλιστικῆς Θεολογίας δέν ἐξαντλοῦνται σ' αὐτή. Γι' αὐτό τό λόγο ἀξίζει νά φωτιστοῦν περαιτέρω ὠρισμένα θέματα:

• Ὄταν ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός κάνει λόγο γιά ἰσοτιμία μεταξὺ τῶν θρησκειῶν, ἡ ἰσοτιμία ἀφορᾷ συγκεκριμένα τή σωτηριώδη τους λειτουργία. Ὅλη ἡ παρέμβαση τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν στό πλαίσιο τοῦ Χριστιανισμοῦ συμπυκνοῦται στό ἐρώτημα: Πῶς ἀξιολογεῖται ἡ σωστική ἀξίωση τῶν ἄλλων θρησκειῶν μπροστά στή χριστιανική ἀξίωση ὅτι ὁ Θεός διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τό μοναδικό σωτήρα τοῦ κόσμου; Εἶναι ἡ ἀξίωση τῶν ἄλλων θρησκειῶν ἀπολύτως ἐσφαλμένη, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ θεωρία τῆς ἀποκλειστικότητας; Ἡ, μήπως, εἶναι ἐν μέρει ἀληθής καί εὐλογος, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ θεωρία τῆς ἐμπεριεκτικότητας, ἀναγόμενη στήν ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἡ, εἶναι ἀληθές, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός, ὅτι εἶναι δυνατή ἡ σωτηρία στίς ἄλλες θρησκείες, ὅπως συμβαίνει καί στό Χριστιανισμό; Τά παρα-

32. J. Hick, *A religious understanding of Religion*, στό: J. Kallenberger (Ed.), *Inter-religious Models and Criteria*, New York 1993, 23.

33. J. Dupuis, *La rencontre du christianisme et des religions. De l'affrontement au dialogue*, Paris 2002, 126.

34. Σέ καμιά περίπτωση, γιά παράδειγμα, δέν μπορεῖ νά γίνει δεκτὴ ἀπό τήν «παραδοσιακή» θεολογία ἡ θέση τοῦ M. Nazir-Ali, *The Unique and Universal Christ*, London 1988, 103: "To the extent, then, that the different religious communities reflect what we know to be God's will for us, as it has been revealed in Christ, we can say that the spirit is working among them but always impelling them towards the fulfilment of all authentic spiritual aspirations in Christ (Eph. 1:10)".

πάνω σημαίνουν ότι σωτηρία υπάρχει, είτε μόνο σε μία θρησκεία (Exclusivismus), είτε σε περισσότερες της μιάς θρησκείες, σε μία όμως μόνο σε υπερέχοντα ύψιστο βαθμό (Inklusivismus) είτε σε περισσότερες της μιάς θρησκείες στον ίδιο όμως βαθμό (Pluralismus). Ο P. Knitter ασχολείται ιδιαίτερα με το πέρασμα της θεολογικής σκέψης από την αποκλειστικότητα στην έμπερικεκτικότητα και από εκεί στο θρησκευτικό πλουραλισμό³⁵. Ο ίδιος επισημαίνει: „Es scheint in der Tat so zu sein, daß es im Laufe der letzten hundert Jahren eine gewissen theologischen Impuls gab, eine christliche Theologie der Religionen von einer Exklusivposition her auf eine Inklusiv- und nummehr auf eine pluralismus position hin zu begründen und durchzuführen. Oder wie ich es in meinem Buch ausgedrückt habe: Es gab eine Entwicklung von Ekklesiozentrismus über den Christozentrismus zum Theozentrismus“³⁶. Πέρα από αυτά τα τρία ένδεχόμενα, ένα τέταρτο λογικό ένδεχόμενο είναι μόνο νοητό, ότι δηλ. καμιά θρησκεία δεν παρέχει σωτηρία. Ο άγνωστικισμός στην επόμενη φράση του Ulr. Mann είναι προφανής: „Die Absolutheit wirkt sich theologisch so aus, daß inhaltlich über das Evangelium in anderen Religionen nicht gesagt werden kann und darf“³⁷. Ίσχυει προφανώς και τό αντίστροφο: Ο Χριστιανισμός νά μήν μπορεί νά πει τίποτα γιά τή σωτηριολογική σημασία τών άλλων θρησκειών. Εάν όμως ή Θεολογία τών Θρησκειών ή άλλες θρησκείες θέλουν νά εΐπουν κάτι γιά τίς υπόλοιπες, τότε θά πρέπει νά επιλεγεί μία από τίς τρεΐς δυνατότητες³⁸.

• Όταν ο θρησκευτικός πλουραλισμός προβάλλει τήν ισοτιμία, αυτό δέ σημαίνει απαραίτητα ότι όλες οι θρησκείες ή ότι τά πάντα στις θρησκείες, όσα άφορούν τήν σωτηρία και τήν άποκάλυψη είναι

35. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung. Auf dem Weg zu einer pluralistischen Theologie der Religionen* (Hsg. B. Jaspert), Frankfurt - Lembeck - Paderborn - 1997, 156 έπ.

36. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung*, 157. J. Dupuis, *La rencontre du Christianisme et des religions*, 126.

37. Ulr. Mann, *Das Christentum als absolute Religion*, 211.

38. Βλ. P. Schmidt - Leukel, *Theologie der Religionen...*, 71: “Das Klassifikationsschema insgesamt läßt sich nicht nur auf das Christentum und seine Verhältnisbestimmung zu den übrigen Religionen anwenden, sondern kann in analoger Weise auch auf andere Religionen und deren religionstheologisches Selbstverständnis übertragen werden”.

της ίδιας αξίας³⁹. Βεβαίως μιά τέτοια ισότιμη θεώρηση θά αποτελούσε μιά απαράδεκτη εξομοίωση. Είμαι κατά συνέπεια φυσικό, ό κάθε έπικριτής του θρησκευτικού πλουραλισμού νά τον μέμφεται άκριβώς γι' αυτό καί κυρίως, γιατί δέν ένδιαφέρεται γιά τήν άλήθεια πού ύποτίθεται έκφράζουν οί θρησκεΐες: "...the pluralistic position fails to do justice to the integrity of the Christian faith. Above all, it misses the heart of religion on account of its failure to grasp the link between religion and truth"⁴⁰. Κανείς όμως άπό τούς εισηγητές του θρησκευτικού πλουραλισμού δέν προβάλλει μιά έξίσωση των πάντων καί σέ όλα. Άντίθετα θεωρούν ότι τά θρησκευτικά πρόσωπα, οί πρακτικές καί οί πεποιθήσεις δέν μπορούν νά ισοπεδωθούν. Πώς όμως μπορούν ή διαφορετική άφετηρία, οί διαφορετικές προϋποθέσεις της κάθε θρησκείας, ή διαφορετική διδασκαλία καί πράξη νά οδηγούν στό ίδιο καί τό αυτό άποτέλεσμα; Τί μπορεί νά δικαιολογήσει ένα τέτοιο συμπέρασμα;

• Έάν ή ισοτιμία δέν άφορᾶ τό ό,τιδήποτε άφορᾶ στίς θρησκεΐες, τότε χρειάζεται ή χρήση καταλλήλων κριτηρίων γιά διακρίσεις καί διαφορετικές έκτιμήσεις. Στό σημείο αυτό ό θρησκευτικός πλουραλισμός δέ φαίνεται νά διακρίνεται άπό τίς άλλες θεωρήσεις των θρησκειών. Τόσο ή θεωρία της άποκλειστικότητας, όσο καί αυτή της έμπεριεκτικότητας στηρίζονται σέ κριτήρια καί έπιχειρήματα. Ό θρησκευτικός πλουραλισμός στό σημείο αυτό όμως μέ παράπονο διαμαρτυρόμενος έρωτᾶ: Έξετάζεται μέ τήν ίδια σοβαρότητα ή πεποίθησή μας ότι ό Χριστός είναι άποκάλυψη Θεού καί μέ τήν ίδια σοβαρότητα ή σωστική αξίωση των άλλων θρησκειών; Ό θρησκευτικός πλουραλισμός μᾶς ζητᾶ νά πράξουμε κάτι τέτοιο⁴¹. Δέ ζητᾶ όμως νά έγκαταλειφθούν τά κριτήρια, κάτι πού θά οδηγούσε σέ άκριτους σχετικισμούς. Ό P. Schmidt-Leukel τονίζει: "Sie for-

39. J. Hick, *An Interpretation of Religion...*, 299: "It has been self-evident, at least since the axial age, that not all religious persons, practices and beliefs are of equal value".

40. Card Angelo Scola, Freedom, truth and salvation, στό: M. Serretti, *The Uniqueness and Universality of Jesus Christ*, 2.

41. J. Hick, *An interpretation of Religion...*, 300: "Accordingly the basic criterion must be soteriological. Religious traditions and their various components-beliefs, modes of experience, scriptures, rituals, disciplines, ethics and lifestyles, social rules and organisations have greater or less value according as they promote or hinder the salvific transformation".

dert aber keineswegs zu irgendeinen Form von unkritischer oder relativistischer Kriterianlosigkeit auf"⁴². Είναι όμως προφανές ότι τό αίτημα αυτό του θρησκευτικού πλουραλισμού από μόνο του και χωρίς την κριτική διερεύνηση των κριτηρίων του είναι λόγος κενός και δεν μπορεί να ισχυροποιήσει ακλόνητα την «πλουραλιστική υπόθεση» πού προβάλλει. Ή ισοτιμία στό διαθρησκευτικό διάλογο δεν είναι δεδομένη. Θά μπορούσε όμως ένδεχομένως νά προκύψει⁴³.

• Ό Χριστιανισμός μέχρι σήμερα δεν αξιολογεί τίς άλλες θρησκείες μέ βάση τίς δικές του προϋποθέσεις και μέ άφετηρία τή δική του σκοπιά; Θά πρέπει κατ' ανάγκη αυτή ή σκοπιά νά θεωρείται ως ανώτερη από όλες τίς άλλες; Όσο τό πρώτο έρώτημα όφείλει νά άπαντᾶται καταφατικά, άλλο τόσο πρέπει για τό θρησκευτικό πλουραλισμό νά άπαντηθεῖ αρνητικά τό δεύτερο. Βεβαίως κάθε κρίση σχηματίζεται μέ άφετηρία τή σκοπιά του παρατηρητή. Αυτόνομη μιά χριστιανική άποτίμηση των άλλων θρησκειών γίνεται μέ άφετηρία τή χριστιανική θεώρηση και σκοπιά. Ό John Hick όμως κάνει ξεκάθαρα λόγο ότι ή πλουραλιστική υπόθεση έχει ως άφετηρία τή θέση ότι "the major different objects or contents of religious experience... are manifestations to different forms of human consciousness of the ultimately real"⁴⁴. Έτσι και εκ μόνου του γεγονότος ότι κάθε κρίση για τίς άλλες θρησκείες γίνεται μέ άφετηρία τή σκοπιά τής κάθε θρησκείας, αυτό δεν αποκλείει για τους πλουραλιστές εκ αρχής τή δυνατότητα, αυτή ή κρίση νά μπορεί νά οδηγήσει στην άποδοχή τής ισοτιμίας των Θρησκειών. Ό θρησκευτικός πλουραλισμός είναι ενάντιος σε μιά έμπεριεκτικότητα πού έμμένει στην άποψη τής οικουμενικότητας, τής μοναδικότητας και τής ανωτερότητας τής σωτηριώδους γνώσης Θεού πού παρέχει ό Χριστιανισμός. Τό περίεργο όμως είναι ότι μέ τήν αντίληψη για τή σωτηριώδη και άποκαλυπτική ισοτιμία ή πλουραλιστική Θεολογία των Θρησκειών ισχυρίζεται ότι δεν άποστασιοποιείται και δεν έγκαταλείπει τή χριστιανική της ταυτότητα. Έπειδή όμως αυτό δεν ισχύει, ίσως γι' αυτό νά παραμένει μιά μειοψηφική τάση στη χρι-

42. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?...*, 313.

43. D. Bauer, *Die pluralistische Theologie der Religionen*, 16: „Diese Aussage meint jedoch nicht, daß die Gleichheit tatsächlich besteht, sondern möglich wäre“.

44. J. Hick, *The Rainbow of Faiths*, London 1995, 75.

στιανική θεολογική σκέψη⁴⁵. Όταν εκφέρει τή γνώμη της, θεωρεί ότι εκείνη δέ λαμβάνει τή στάση κάποιου πού βρίσκεται πάνω από όλες τις θρησκείες, μέ τόν "άτεκμηρίωτο" ισχυρισμό ότι μπορεί νά αξιολογεί αντικειμενικά μέ τόν τρόπο αυτό όλες τις άλλες θρησκείες. Εΐναι όμως προφανές ότι στό σημείο αυτό οί πλουραλιστές αντί νά προσάγουν ένα πειστικό καί άμάχητο τεκμήριο αλήθείας πού ισχυροποιεί τήν υπόθεσή τους, προτιμοῦν αὐθαίρετα νά μέμφωνται τή χριστιανική θεώρηση γιά αλαζονεία.

• Ἡ αντίληψη γιά τήν ισοτιμία, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, δέ σημαίνει ἐξομοίωση. Πρόκειται γιά τή σύνδεση τῆς ισοτιμίας μέ τήν πολλαπλότητα. Ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός, ὅπως αὐτός προβάλλεται ἀπό τόν Wilfred Cantwell Smith, τό John Hick καί τόν Paul Knitter δέν προβάλλει τήν αντίληψη ὅτι σέ ὅλες τίς θρησκείες ὑπάρχει ἡ ἴδια θρησκευτική ἐμπειρία. Οἱ εἰσηγητές τοῦ πλουραλισμοῦ ἐκτιμοῦν ὅτι στίς θρησκείες καταγράφονται διαφορετικές ἐμπειρίες γιά τήν ἴδια ὑπερβατική πραγματικότητα πού προσεγγίζεται ἀπό αὐτές⁴⁶. Τό ἐάν ὅμως παρά τίς διαφορές μποροῦν νά θεωρηθοῦν ισοτίμες καί τό ἐάν ἡ διαφορά παραδόξως δέν ἐμπεριέχει τή μειονεξία ἐκείνου πού ὡς ἕτερον διαφοροποιεῖται, αὐτό ἀποτελεῖ τό ἐπίμαχο ἀντικείμενο τῆς διαφορᾶς, τήν ὁποία ἡ πλουραλιστική Θεολογία, ἀντί νά ἐξηγήσει καί νά συνάγει τά δέοντα συμπεράσματα, τήν ὑπερβαίνει καί τήν ἀγνοεῖ, προβάλλοντας τήν ισοτίμη σωτηριολογική ἀξία τῶν θρησκειῶν. Ὁ Br. Forte, ὅμως μέ ἀναγωγή στόν J. Moltmann εὐστοχα παρατηρεῖ: "Ma un dialogo vero è fra interlocutori chiari e onesti: senza fedeltà alla propria identità non si serve neanche la causa dell' altro. Come afferma il teologo evangelico Jürgen Moltmann," "non si amano gli altri se non si

45. P. Schmidt-Leukel, *Gott ohne Grenzen...*, 171: "Innerhalb des Christentums repräsentieren pluralistische Positionen zwar immer noch eine Minderheitsposition, aber eine, die in den letzten Jahren zunehmend an Einfluß und Bedeutung gewonnen hat, was sich denn auch an den heftigen Gegenreaktionen insbesondere durch das Lehramt der römisch-katholischen Kirche ablesen lässt".

46. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως καί μόνου τοῦ λόγου δέν μπορεῖ τόσο εὐκόλα νά ἀπορριφθεῖ ἡ πλουραλιστική ὑπόθεση, ὅπως ἐπιδιώκει ὁ J. Sudbrack, *Mystikforschung und pluralistische Religionstheologie*, στό: M. Schmidt/F.D. Reboiras, *Von der Suche nach Gott (FS für Helmut Riedinger)*, Stuttgart 1998, 187-205.

ha il coraggio di essere diversi da loro”, lì dove questo è richiesto dalla verità in cui si crede e a cui si è tenuti ad obbedire⁴⁷”.

• Μέ ὅλα ὅσα ἔχουν γραφῇ ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός προσπαθεῖ νά καταδείξει ὅτι δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τόν σχετικισμό. Βεβαίως ἔχουν καί γι’ αὐτόν σημασία θεωρήσεις πού εἶναι οἰκείες στόν σχετικισμό καί στόν μεταμοντερνισμό. Ὁ P. Knitter ἐπισημαίνει: “Yet promoters of such a pluralistic dialogue are well aware of a danger that the kind of conversation can easily boil down to a relativistic pap in which “many” means “any” and no one can make any evaluative judgments⁴⁸. Ὁ θρησκευτικός ὁμως πλουραλισμός δέν πάει τόσο μακριά, ὥστε νά ἐξάγει ἐξ αὐτοῦ τίς συνέπειες τοῦ L. Wittgenstein, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες οἱ θρησκεῖες συνιστοῦν ἀπομονωμένα καί ἀσυμβίβαστα λογοπαίγνια πού διαμορφώνουν κατ’ ἀρχήν πραγματικότητες πού γνωρίζονται μόνο ἀπό τοὺς ἀνθρώπους πού ζοῦν μέσα σ’ αὐτές. Ἐπομένως, ὁ λόγος τῶν θρησκειῶν ὑπερβαίνει τά ὅρια τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου, ὥστε γιά ὅσα δέν μπορεῖ κανεῖς νά ὁμιλεῖ, ὀφείλει νά σιωπᾷ⁴⁹. Ἀπέναντι σ’ αὐτές τίς θεωρήσεις ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός ξεκινάει ἀπό μιὰ ὑψιστή κοινή πραγματικότητα πού ἀφορᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί πού μπορεῖ νά κατανοηθεῖ τόσο πολύ διαφορετικά, ὅσο οἱ ἄνθρωποι εἶναι μεταξὺ τους διαφορετικοί. Ἡ ἰσότητα ἄλλωστε μεταξύ τῶν θρησκειῶν δέ στηρίζεται στή διδασκαλία τους, ἀλλά στή σωτηριολογική τους λειτουργία⁵⁰. Ἡ βασική ἐπιστημολογική ἀντίληψη τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ δέν εἶναι ὁ σχετικισμός, ἀλλά ὁ κριτικός ρεαλισμός⁵¹. Ἡ γενική ὁμως αὕτη θεώρηση δέν μπορεῖ νά κατοχυρώσει τήν ἰσχὺ

47. Br. Forte, *Lo scandaloso dovere di ricordare la verità. Ratzinger la salvezza*, στό: D. Bellantoni-M. Brunetti-P. Giustiniani-V. Possenti, (Ed.), *Relativismo: una sfida per i cristiani*, Napoli 2007, 6.

48. P. Knitter, *Toward a Liberation Theology of Religions*, στό: J. Hick-P. Knitter (Ed.), *The Myth of Christian Uniqueness. Toward a pluralistic Theology of Religions*, New York 1987, 181.

49. L. Wittgenstein, *Tractatus Logicophilosophicus*, 7., Frankfurt 1969, 83.

50. P. Schmidt - Leukel, *Gott ohne Grenzen*., 188: „Da die Gleichwertigkeit lediglich hinsichtlich der heilsbahner Transzendenzerkenntnis behauptet wird, bezieht sich die Bestreitung einer unvereinbaren Gegensätzlichkeit in erster Linie auf jene Aussagen, die die transzendente Wirklichkeit selbst betreffen“.

51. P. Schmidt - Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 314: „Nicht Relativismus, sondern kritischer Realismus ist daher das epistemologische Grundkonzept, das der Religionstheologie anzumessen ist“.

τῆς πλουραλιστικῆς ὑπόθεσης, πού ὡς πρὸς τό περιεχόμενό της παραμένει ἀτεκμηρίωτη.

• Ἡ πλουραλιστικὴ ὑπόθεση κατανοεῖται πράγματι ὡς μιά θρησκευτικὴ ὑπόθεση. Αὐτό σημαίνει ὅτι κανεὶς δέν μπορεῖ νά ὑποστηρίξει μέ βεβαιότητα ὅτι γνωρίζει ὅτι γιὰ τίς θρησκείες πράγματι ἰσχύει ὅ,τι λέγει αὐτὴ ἡ ὑπόθεση. Προβάλλεται ἀπὸ χριστιανικὴ σκοπιά γιὰ νά ἐξηγήσει –ὅπως διατείνεται– τίς ἀπαιτήσεις καὶ τίς ἐμπειρίες πίστεως τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Συνιστᾶται ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιχειρημάτων μέ τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νά καταδειχθεῖ ὡς περισσότερο ἀξιόπιστη ἀπέναντι στὰ ἄλλα μοντέλα πού συντρέχουν στό πλαίσιο τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν. Τό ἐάν ἡ πλουραλιστικὴ ὑπόθεση εἶναι λανθασμένη, ἀνεπαρκὴς καὶ ἀβάσιμη, σ' αὐτό ὀφείλει νά συμβάλει ἡ περαιτέρω θεολογικὴ συζήτηση. Τό ἐάν ἡ πλουραλιστικὴ ὑπόθεση εἶναι ἀληθὴς, θά καταδειχθεῖ γιὰ τοὺς πλουραλιστές τελικὰ ἐσχατολογικά⁵². Αὐτό ἰσχύει βεβαίως ὅχι λιγότερο γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ καὶ τὴν ἐμπεριεκτικὴ θεώρηση⁵³. Δέν ἀποτελεῖ ὅμως αὐτό μιά ὁμολογία τῶν ἰδίων τῶν πλουραλιστῶν ὅτι ἀδυνατοῦν μέ πειστικὰ ἐπιχειρήματα νά κατοχυρώσουν τίς θέσεις τους; Πῶς μπορεῖ νά ἀποτιμᾷ κανεὶς κάποιος μιά θεωρία πού αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς ὑπόθεση; Ὁ G. Augustin χαρακτηρίζει μέ παρρησία καὶ μέ δεδομένες τίς ἀστήρικτες προϋποθέσεις του τό θρησκευτικὸ πλουραλισμό ὡς μῦθο⁵⁴.

4. Ἀνεκτικότητα καὶ διάλογος στό πλαίσιο τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ

Ὁ θρησκευτικὸς πλουραλισμός ἐπιχειρεῖ νά παρουσιάζεται ὡς ἡ μοναδικὴ θεωρία πού ἀνταποκρίνεται κατὰ τὸν καλύτερο τρό-

52. J. Hick, *The Rainbow of Faiths*, London 1995, 74-75.

53. P. Schmidt-Leukel, *Theologie der Religionen*, 582: „In wissenschaftstheoretische Hinsicht aber bleibt jede der drei religionstheologischen Positionen eine Hypothese. Und vermutlich werden wir die endgültige Wahrheit erst dann kennen, wer wir nicht mehr im Glauben, sondern im schauen wandeln“.

54. G. Austin, *Die Einmaligkeit und Universalität Jesu Christi als Grundlage eine christlichen Theologie der Religionen*, Paderborn, 323: „Die Behauptung der pluralistischen Theologie, daß der christliche Inkarnationsgedanke und demzufolge auch die Einmaligkeit Jesu ein Mythos sei, ist selbst auf einem Mythos begründet“.

πο στό αίτημα τής θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καί τῶν προϋποθέσεων τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου. Αὐτή ἡ ἀντίληψη εἶναι διαδεδομένη ἀνάμεσα στούς ἐπικριτές τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ καί σχολιάζεται ἀρνητικά στά ἄρθρα τοῦ βιβλίου “Christian Uniqueness Reconsidered” πού μάχεται τό θρησκευτικό πλουραλισμό⁵⁵. Στό κείμενο τής διεθνοῦς ἐπιτροπῆς Θεολόγων μέ τίτλο «Ὁ Χριστιανισμός καί οἱ Θρησκεῖες» παρουσιάζεται ὡς τό κεντρικό σημαντικό ἐπιχείρημα τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ⁵⁶. Ὁ ἀντίλογος στό θρησκευτικό πλουραλισμό εἶναι στό σημείο αὐτό εὐκολος: Ἡ ἐπίδειξη ἀνοχῆς οὐδόλως προϋποθέτει ὅτι συμεριζόμαστε τήν ἀπαίτηση ἀληθείας ἀπέναντι σ’ ἐκεῖνον γιά τόν ὅποιον ἰσχύει ἡ ἀνοχή, χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει κέρδος ἀπό τήν ἐμπειρία τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου⁵⁷. Γιά τήν ἔναρξη ἐνός διαλόγου δέν μπορεῖ σοβαρά νά ἀπαιτηθεῖ νά γίνει ἀποδεκτή ἡ θέση τοῦ ἄλλου ὡς ὀρθή ἐκ τῶν προτέρων. Αὐτό μπορεῖ στήν καλύτερη περίπτωση νά εἶναι τό ἀποτέλεσμα τοῦ διαλόγου, σέ καμιά ὁμως περίπτωση προϋπόθεσή του.

Αὐτή ἡ κριτική στήν ἀναφερθεῖσα ἀντίληψη φαίνεται ἀπόλυτα ἀληθινή καί πειστική. Ἀσφαλῶς οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ δέν ἀποδέχονται τή θέση αὐτή. Ὁ John Hick παραθέτει ὡς ἓνα ἀπό τούς λόγους πού ἐπιβάλλουν τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τή χριστιανική ἀξίωση ἀνωτερότητας τή γνώση ὅτι ἡ χριστιανική ἀπολυτότητα σέ συνεργασία μέ τήν ἅπληστη καί τή βίαιη ἀνθρώπινη φύση δικαιολόγησε σέ γιγαντιαῖο βαθμό τήν ἐκμετάλλευση καί τήν καταπίεση, συνέβαλε δέ τά μέγιστα, ὥστε οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στή χριστιανική μειονότητα καί τή μή χριστιανική πλειοψηφία μέσα

55. G. D’ Costa (Hsg.), *Christian Uniqueness Reconsidered...*, 158: “They [Christians] are happy to talk but much less inclined to listen, even when their own pluralistic inclinations suggest that they might have something to learn. This suggests, to put it mildly, a significal lack of internal coherense in a strictly pluralistic position”.

56. Commissione Teologica Internazionale, *Il cristianesimo e le religioni*, 95: “Se confrontiamo alcune opinioni teologiche espote nel cap. I con le concezioni magisteriali attuali e con il loro fondamento nella Scriptura e nella Tradizione, che sono stati l’oggetto del cap. II, si constata che alle une e alle altre è comune l’ intenzione fondamentale di riconoscere con rispetto e con gratitudine la verità e i valori que si trovano nelle diverse religioni. Tutte cercano il dialogo con esse, senza pregiudici e senza desideri di polemica”.

57. Card. Francis Arinze, *Meeting other believers*. Gloucester 1997, 10-12.

στόν παγκόσμιο πληθυσμό νά δηλητηριαστούν⁵⁸. Είναι προφανές ότι ἐδῶ γίνεται προσπάθεια νά συσχετισθοῦν πράγματα ἄσχετα μεταξύ τους, δηλ. ἡ χριστιανική ἀλήθεια μέ ἐνδεχόμενα ἐσφαλμένες πρακτικές. Σχετικά μέ τή δυνατότητα τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου, ὅπως ἔδειξε ὁ Leonard Swidler⁵⁹, ἕνας αὐθεντικός καί πραγματικός διάλογος μπορεῖ νά λάβει χώρα μόνο ἀνάμεσα σέ ἴσους, “par cum pari”. Ὅταν κανεῖς ἀρχίζει τό διάλογο μέ τή πεποίθηση ὅτι στή δική του θρησκεία σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ἡ τελική, ὑπερέχουσα ἀλήθεια ὅλων τῶν θρησκειῶν, αὐτό γιά τοὺς πλουραλιστές δέν ἀποτελεῖ διάλογο μεταξύ ἴσων⁶⁰. Εἶναι ἀσφαλῶς ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἀκριβές αὐτό πού ἐπισημαίνουν οἱ ἐπικριτές τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ὅτι οἱ ὑπέρμαχοί του θεωροῦν δυνατή τή διαθρησκευτική ἀνοχή καί τό διαθρησκευτικό διάλογο μόνο στή βάση τῆς δικῆς τους θεώρησης. Ὁ P. Steinacker ὅμως μέ παρρησία παρατηρεῖ: “Toleranz und Absolutheitsanspruch gehören zusammen”⁶¹, χωρίς νά μπορεῖ τό δεύτερο νά παύσει νά ὑπάρχει, ἐπειδή ὀφείλει νά ἐπιδειχθεῖ τό πρῶτο. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικό αὐτό πού ἐπισημαίνει ὁ J. Moltmann: “A religion which has given up claiming uniqueness, one might fairly say, is of no special interest. As a Marxist or as a Muslim, I believe I would have little interest in a Christianity that makes vital concessions before entering into conversation with me”⁶². Οἱ πλουραλιστές ζητοῦν ἀπό τοὺς διαλε-

58. J. Hick/P. Knitter (Ed.), *The Myth of Christian Uniqueness...*, 17: “...Christian absolutism, in collaboration with acquisitive and violent human nature, has done much to poison the relationship between the Christian, minority and the non-Christian majority of the World’s population by sanctifying exploitation and oppression in a gigantic scale”.

59. L. Swidler, *The Dialogue Decalogue*: Journal of Ecumenical Studies 20/1 (1983) 10.

60. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung. Auf dem Weg zu einer pluralistischen Theologie der Religionen* (Ed. B. Jaspert), Frankfurt 1997, 171: “...wenn man in den Dialog mit der Überzeugung eintritt, nach Gottes Willen wohne die endgültige, normative, unüberdientbare Wahrheit für alle Religionen in der eigenen Religion, ist dies kein Dialog zwischen Gleichen”.

61. P. Steinacker, *Absolutheitsanspruch und Toleranz. Systematisch-Theologische Beiträge zur Begegnung der Religionen*, Frankfurt 2006, 88.

62. J. Moltmann, Is “Pluralistic Theology” useful for a Dialogue of World Religions?, στί: G. D’Costa (Hsg.), *Christian Uniqueness Reconsidered...*, 155.

γόμενους χριστιανούς νά χάσουν βασικά στοιχεῖα πού δομοῦν τήν ταυτότητά τους.

Εἶναι ἐξ ἄλλου χρήσιμο, νά γίνεται διάκριση μεταξύ ἀνοχῆς καί (θετικῆς) ἀξιολόγησης. Ἀνοχή σημαίνει –καί αὐτό ἀνταποκρίνεται στά σύγχρονα αἰτήματα ἀνοχῆς– τήν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ὑπαρξῆς μιᾶς ἀλλότριας θρησκευτικῆς ἢ κοσμοθεωριακῆς πεποιθήσεως. Τό αἶτημα τῆς ἀνοχῆς ἀφορᾷ κατ’ ἐξοχήν τό ἐρώτημα, ἐάν θρησκευτικές κοινότητες θεωροῦν ὅτι ἄλλες κοινότητες, τῶν ὁποίων τίς πεποιθήσεις οὔτε ἀσπάζονται οὔτε ἐκτιμοῦν, ἔχουν τό δικαίωμα καί τή δυνατότητα νά ζοῦν σύμφωνα μέ τίς πεποιθήσεις τους. Μέ ἄλλα λόγια τό ἐρώτημα ἀφορᾷ τό κατά πόσον ἀποδέχονται τήν ἀξίωση γιά θρησκευτική ἐλευθερία καί ἐλευθερία τῆς γνώμης. Θρησκευτική ἀνελευθερία ὑπάρχει, ὅταν δέν ἀναγνωρίζεται τό δικαίωμα σέ κάποιον πού ἔχει διαφορετική θρησκευτική πίστη νά τήν ἀσκεῖ. Αὐτό ὅμως συνέβαινε κάποτε στό παρελθόν. Στήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ συναντᾷ κανεῖς τέτοιες περιπτώσεις. Πίσω ἀπό αὐτές ὑποκρύπτονται ἀντιλήψεις ἀποκλειστικότητας. Αὐτό ὅμως δέ σημαίνει ὅτι οἱ ἀποκλειστικές καί οἱ ἐμπεριεκτικές θεωρήσεις ἐμπεριέχουν ἀναγκαστικά τή μὴ θρησκευτική ἀνοχή. Ὅποιος μέ τή μανία τῆς ἀποκλειστικότητας ἀποτιμᾷ ἀρνητικά μιά ἄλλη θρησκεία ἢ ὅποιος μέ ἐμπεριεκτική θεώρηση δέν ἀποδέχεται τίς ἀντιλήψεις της, ἢ, τίς ἀποδέχεται ὑπό ὅρους, αὐτός μπορεῖ ἐν τούτοις νά καταδεικνύει ἀνοχή γιά τούς ἄλλους⁶³.

Ὅτι ἀπό μιά ἀποκλειστική θεώρηση τῶν ἄλλων θρησκειῶν φαίνεται λανθασμένο καί ἄξιο περιφρόνησης, ἢ, ἀπό μιά ἐμπεριεκτική θεώρηση φαίνεται ἐλλιπές, αὐτό ὡς δεδομένο πρέπει νά ἀποτιμᾶται ἀρνητικά καί νά ὁδηγεῖ στήν καθολική ἀπόρριψη ἢ, ἀφήνει τό περιθώριο μιᾶς θετικῆς θεολογικῆς ἀξιολόγησης τῶν ἄλλων θρησκευμάτων; Ἡ ἀνοχή εἶναι τό περισσότερο πού μποροῦν οἱ Χριστιανοί νά ἐπιδείξουν ἀπέναντι στά ἄλλα θρησκεύματα, ἢ, μποροῦν στό ὄνομα τῆς ἀνοχῆς νά τά ἀξιολογοῦν καί νά τά ἐκτιμοῦν πλήρως ὡς ἰσό-

63. Βλ. P. Schmidt-Leukel, (Hsg.), *Berechtigte Hoffnung*, Paderborn 1995, 271: “Es würde daher in Wahrheit dem Toleranzgedanken zuwiderlaufen, wenn man in seinem Namen jeden exklusiven Geltungsanspruch schon allein deswegen als intolerant diffamiert, weil er andere Weltanschauliche oder religiöse Positionen ablehnt und verwirft”.

τιμα; Ὁ P. Schmidt-Leukel⁶⁴ ἀπαντᾷ καί στό δεύτερο σκέλος τοῦ ἐρωτήματος καταφατικά καί ἐπισημαίνει: “...eine stattliche Anzahl von christlichen Theologen haben in den letzten Jahren versucht, eine «pluralistische Theologie der Religionen» zu entwickeln. Sie versuchen andere religiöse Traditionen als zwar von Christentum verschiedene, aber dennoch dem Christentum gleichrangige Artikulationen eines echten und heilshaften Transzendenzbezugs zu deuten”. Παρόμοιες θέσεις ὁδήγησαν τό M. Serretti⁶⁵ –μαζί μέ ἄλλους– νά κάνει λόγο γιά τήν “intolerance of relativism”, ἐνῶ ὁ J. Ratzinger⁶⁶ ἐπισημαίνει μιά τέτοια ἀντίληψη περί διαλόγου συνιστᾷ διαστροφή τῆς σχετικῆς ἀντίληψης τῆς Β΄ Βατικανῆς πού προσβλέπει στήν ὁμολογία τῆς ἀλήθειας καί στήν ἄμεση κλήση γιά τήν οἰκειοποίησή της⁶⁷. Ἀντ’ αὐτοῦ ὅμως ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός μή θέτοντας καί παραιτούμενος ἀπό τήν ἀξίωση ἀνέυρεσης τῆς ἀληθείας θέτει ὅλα τά θρησκευτάματα στό ἴδιο ἐπίπεδο, γιατί δέν ὑπάρχει μιά ἀντικειμενικά γενικῶς παραδεκτή ἀντίληψη γιά τήν ἀλήθεια καί γιατί ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται μέ πολλαπλά ὀνόματα, τά ὁποῖα ὀφείλουν νά γίνουν δεκτά ὡς ἀληθῆ. Αὐτό κατά τό J. Ratzinger⁶⁸ σημαίνει ὅτι “Dieses falsche Toleranzverständnis hängt zusammen mit dem Verlust bzw. dem Verzicht auf die Wahrheitsfrage, die in der Tat heute von vielen als unbedeutende Frage abgetan wird”.

Θά μπορούσε νά εὐχηθεῖ κανείς, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ πλανήτη νά εἶναι Χριστιανοί καί μάλιστα τῆς δικῆς μας ὁμολογίας, ὥστε νά ἐξαφανισθοῦν ὅλες οἱ ἄλλες θρησκείες. Δέν θά σήμαινε ὅμως αὐτό μιά πτώχευση γιά τή θρησκευτική ζωή τῆς ἀνθρωπότητας; Ἐάν κάποιος ἀκολουθεῖ τήν ἀποκλειστική θεώρηση καί πιστεύει ὅτι ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἡ μοναδική ἀλήθεια, αὐτός θά ἐπιθυμεῖ ὅλοι οἱ

64. P. Schmidt-Leukel (Hsg.), *Berechtigte Hoffnung*, 272.

65. M. Serretti (Ed.), *The Uniqueness and the Universality of Jesus Christ*, X.

66. J. Ratzinger, *Vorstellung der Erklärung Dominus, Jesus*, στό: G. L. Müller, *Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche. Original texte und Studien der römischen Glaubenskongregation zur Erklärung “Dominus Jesus”*, München 2003, 14-15.

67. Ὁ P. Steinacker, *Absolutheitanspruch, und Toleranz*, 166, θεωρεῖ ὅτι μιά θετική στάση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέναντι στίς ἄλλες θρησκείες μπορεῖ νά σημαίνει εἴτε ἀπλή συνύπαρξη, εἴτε διάλογο, εἴτε ὁμολογία, εἴτε εὐγενή συναγωνισμό μέ στόχο τήν εἰρήνη καί ὅπλο τήν πειθώ.

68. J. Ratzinger, *Vorstellung der Erklärung Dominus, Jesus*, 15.

ἄνθρωποι νά γίνουν Χριστιανοί. Τό ἴδιο ἰσχύει γιά ὅποιον ἀκολουθεῖ τήν θεωρία τῆς ἐμπεριεκτικότητας. “Ὅποιος πιστεύει ὅτι ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ ὑπέρκειται τῆς διδασκαλίας τῶν ἄλλων θρησκειῶν, αὐτός ἐπιθυμεῖ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά ἀναγνωρίσουν αὐτή τήν ἀνωτερότητα καί νά γίνουν Χριστιανοί. Ἀπέναντι σ’ αὐτές τίς θεωρήσεις ὁ J. Moltmann⁶⁹ ἀντιτάσσει στούς πλουραλιστές τήν αὐθαίρετη ὁμογενοποίηση τῶν θρησκειῶν πού δυσκολεύει τόν διαθρησκευτικό διάλογο καί ἐρωτᾷ: “Are the religious traditions thus sanitized by subjectivist «tolerance» for the religious marketplace of Western society, still what they originally were? Can there be a Christianity without the Cross? Islam without Shariah? Judaism without the Land? May such truncated forms of religious pluralist identity be not the beginning but the end of all true dialogue?”.

Ὁ P. Schmidt-Leukel ἐνδιαφέρεται νά ἀναδείξει τόν τρόπο σκέψης τῆς ἐμπεριεκτικῆς θεώρησης ἀναγόμενος στόν Karl Rahner⁷⁰.

Ὁ Karl Rahner μέ παρρησία ἐπισημαίνει: «Μπορεῖ καί πρέπει νά εἶπει κανείς, ὅτι αὐτές οἱ μὴ χριστιανικές θρησκείες μέ τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ καταργήθηκαν βασικά καί ξεπεράστηκαν καθ’ ἑαυτές,... ἔτσι ὥστε ἡ ἱστορική ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἀκόμα καί σήμερα δέν περατώθηκε εἶναι ταυτόσημη μέ τήν προοδευτική ἐξαφάνιση αὐτῶν τῶν θρησκειῶν»⁷¹. Οἱ ὁπαδοί τῆς ἐμπεριεκτικότητας –κατά τήν ἐκτίμηση τῆς πλουραλιστικῆς θεολογικῆς σκέψης– δέ θά πρέπει ὅμως νά ἐξαπατοῦν τούς ἑαυτούς τους καί τούς ἄλλους μέ παρόμοιες θεωρητικές κατασκευές. Εἶναι γιά τούς πλουραλιστές ξεκάθαρο ὅτι μιᾷ ἀληθινῇ ἀξιολόγηση τῆς θρησκευτικῆς πολλαπλότητας ἐκφράζεται μόνο μέ τόν θρησκευτικό πλουραλισμό. Ἐτσι καταδεικνύεται ὅτι πίσω ἀπό τό ἐρώτημα θρησκευτικῆς ἀνοχῆς στήν οὐσία ὑποκρύπτεται καί ἓνα τελείως διαφορετικό πρόβλημα, πῶς δηλ. πρέπει ὁ Χριστιανισμός νά ἀξιολογήσει καί νά ἐκτιμήσει τή θρησκευτική πολλαπλότητα⁷². Τό ἀναδυόμενο κρίσιμο σημεῖο στό θρησκευτικό πλουραλισμό δέν ἐστιάζεται ἀπλᾶ στήν ἐπαφή μέ τή θρησκευτική πολλαπλότητα. Κατά πολύ περισσότερο πρόκειται γιά

69. J. Moltmann, *Is “Pluralistic Theology” useful?*, 152.

70. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 317

71. K. Rahner, *Kirche, Kirchen und Religionen*, ShzT VIII, Zürich-Einsiedeln-Köln 1967, 371-372.

72. W. C. Smith, *Religions Diversity* (Ed. W.G. Oxtoby), New York 1976, 16.

μιά νέα έρμηνεία τής θρησκευτικῆς πολλαπλότητας από τήν ὁποία ἀπορρέει ἀναγκαστικά μιά διαφορετική πράξη. Αὐτή ἡ νέα έρμηνεία συνίσταται στήν ἀποδοχή τής θρησκευτικῆς πολλαπλότητας ὡς ἀντανάκλασης τῶν πολλαπλῶν δρόμων, διά τῶν ὁποίων ὁ Θεός ἀποκαλύφθηκε στήν ἀνθρωπότητα. Ἐπειδή ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι πολλαπλή, κατανοεῖται ἡ αὐτοφανέρωση τοῦ Θεοῦ κατά διαφορετικούς καί ποικίλους τρόπους⁷³. Ἡ ποικιλία λειτουργεῖ ὅπως ἓνας ἐνισχυτής. Ὅπως τό κακό μέ τήν πολλαπλότητα τοῦ κακοῦ γίνεται χειρότερο, ἔτσι τό ἀγαθό μέ τήν ποικιλία τοῦ ἀγαθοῦ γίνεται ἀγαθότερο. Ἡ θρησκεία, στό μέτρο πού ἀποτελεῖ ἔκφραση τής σωτηριώδους σχέσης μέ τό Θεό, εἶναι ἓνα ἀγαθό. Ἡ ἀξία αὐτή τοῦ ἀγαθοῦ μεγαλώνει στήν πολλαπλότητά του. Ἀπό αὐτή τή βασική ἔμπνευση θέλει νά ζεῖ ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός, ὁ ὁποῖος ὅμως αὐτό πού θά ἔπρεπε πειστικά νά καταδείξει, δηλ. τήν πολλαπλή αὐτοφανέρωση τοῦ Θεοῦ σέ διαφορετικές θρησκευτικές παραδόσεις, τό θεωρεῖ αὐθαίρετα ὡς δεδομένο στήν ὑπόθεσή του.

Μέ αὐτά τά δεδομένα μπορεῖ νά ἐρμηνευθεῖ ἡ σχέση τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ μέ τό διαθρησκευτικό διάλογο. Σήμερα ὁ καθένας μπορεῖ νά πιστεῦει καί νά λέγει ὅ,τι θέλει, χωρίς βεβαίως οἱ λόγοι του νά εἶναι δεσμευτικοί. Συμβαίνει αὐτό πού, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ J. Moltmann, ὁ Herbert Marcuse ὀνόμασε “repressive tolerance”⁷⁴. Θά ἦταν μεγάλη ἀνοησία, ἐάν ἓνας ὁπαδός τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ὑπεστήριζε ὅτι ἡ ἀποδοχή μιᾶς πλουραλιστικῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἔναρξη διαλόγου⁷⁵. Αὐτό θά σήμαινε ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει διάλογος ἀνάμεσα σέ χριστιανούς καί ἄθεους, ἀφοῦ ἡ πλουραλιστική θέση δέ συμπεριλαμβάνει ἀσφαλῶς τήν ἀθεΐα. Ἀπέναντι σ’

73. P. Schmidt-Leukel, *Die berechtigte Hoffnung.*, 273: “Hinsichtlich der transzendenten Wirklichkeit als dem Objekt von Religion ist es ihre jede Endlichkeit, auch die Endlichkeit menschlicher Vorstellungen übersteigende Unendlichkeit, die den Gedanken erlaubt, daß sie in unterschiedlichen und doch gleichermaßen guten Vorstellungen wahrgenommen werden kann”.

74. J. Moltmann, *Is “Pluralistic Theology” Useful?*, 152: “Tolerant in allowing everything as subjective possibility; repressive in respect to skepticism about any objective reality being adequately mediated by religious symbols”.

75. O P. Knitter, ὅπως τονίζει ὁ J. Moltmann, *Is “Pluralistic Theology” Useful*, 155, “appears to claim the ability to adequately describe the pluralistic framework as the solely valid foundation for dialogue between religious traditions”.

αυτούς όμως θά μπορούσε νά υπάρξει ἀναμφίβολα μιά ἐμπεριεκτική στάση, ὅταν δηλ. οἱ ἀρχές τους ἀπό χριστιανική ἄποψη ἐμπεριέχουν μιά σωτηριώδη θρησκευτική ἀναφορά⁷⁶. Ὁ διάλογος μεταξύ ἀθέων καί πιστῶν εἶναι χωρίς ἀμφιβολία σημαντικός, σοβαρός καί δυνατός. Προϋπόθεση αὐτοῦ τοῦ διαλόγου, ὅπως καί ὁποιουδήποτε ἄλλου διαλόγου, δέ θά ἔπρεπε νά εἶναι ἄλλη, παρά ἡ προθυμία καί ἡ ἀληθινή διάθεση γιά διάλογο. Μόνο ἐπ' αὐτοῦ στηρίζεται τό *par cum pari*: Ἰδια προθυμία καί δίκαιες γενικές προϋποθέσεις καί γιά τίς δύο πλευρές. Ἀπό τήν ἄλλη ὅμως πλευρά εἶναι ἀπόλυτα νόμιμο, ἐάν κάποιος ἀρχίζει ἕνα διάλογο νά καταστήσει προσεκτικό τόν ἄλλο στά λάθη του καί τίς ἐλλείψεις του, νά τόν πείσει γιά τήν ὀρθότητα τῆς θέσης του. Ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ, μπορεῖ ὁ διαθρησκευτικός διάλογος νά γίνει δεκτός καί ἀπό τοὺς ὁπαδούς τῆς ἀποκλειστικότητας, δηλ. ὡς κατάλληλο μέσο μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἱεραποστολῆς. Καταφαίνεται βέβαια μέ τόν τρόπο αὐτό ὅτι ἡ κάθε στάση ἀπέναντι στίς ἄλλες θρησκείες στό πλαίσιο τῆς Θεολογίας τῶν θρησκείων ἔχει διαφορετική προσδοκία ἀπό τό διάλογο. Οἱ τῆς ἀποκλειστικῆς θεωρίας ὁπαδοί προσδοκοῦν, τό πῶς μποροῦν νά κηρύξουν τό Εὐαγγέλιο στό μὴ Χριστιανό⁷⁷. Οἱ τῆς ἐμπεριεκτικῆς θεωρίας προσδοκοῦν νά ἀνακαλύψουν σπέρματα τοῦ Λόγου καί ἀκτίνες ἐκείνου τοῦ φωτός, γιά τὰ ὁποῖα πιστεύουν ὅτι ἡ πληρότητά τους εὐρίσκεται στόν Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι ὁ διαθρησκευτικός διάλογος θά πρέπει νά ἐντάσσεται στό ἔργο τῆς ἀποστολῆς καί τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνήματος πρὸς τόν κόσμον⁷⁸. Ὁ ὁπαδός ὅμως τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ προσδοκᾷ νά μάθει μέ τό διάλογο κάτι τό νέο, δηλ. νά δεῖ μέ ποιόν ἄλλον σωτηριώδη τρόπο ὁ μὴ Χριστιανός

76. J. Hick, *The Second Christianity*, London 1983, 88: "...From the religious point of view such secular servants of humanity are involved, without knowing it, in the transition from self-centredness to Reality-sentredness; and the religious communities have a mission to show them the further dimension of reality of which they are at present unaware".

77. Bλ. G. Gassman / H. Meyer / G. J. Ansons (Hsg.), *Neue transkonfessionelle Bewegungen. Dokumente aus der evangelikalen, der aktionszentrierten und der charismatischen Bewegung* (ökumenische Dokumentation, Bd. III), Frankfurt 1976, 72-74.

78. Card. Angelo Scola, *Freedom, Truth and Salvation*, στό: M. Serreti, *The Uniqueness and Universality of Jesus Christ*, 2: "The affirmation that interreligious Dialogue is intrinsically necessary for faith, and even more, the conviction that such Dialogue is an expression of the mission of the church, is obvious today".

νός συνομιλητής διά μέσω της θρησκευτικής του παράδοσης ανάγεται στη θεία πραγματικότητα πού οι Χριστιανοί γνωρίζουν διά της αποκαλύψεως του Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ R. Bernhardt ἐπισημαίνει ὅτι μιά χριστιανική ἀξίωση ὑπεροχῆς (“der christliche Absolutheitsanspruch”) “als exklusive verurteilung anderer Religionen und als inklusive Überhebung über sie ist er scharf zurückzuweisen. Und zwar nicht nur von Standpunkt aufgeklärter Toleranz her, sondern von der Christusbotschaft selbst her. Indem er Streit und Zertrennung zwischen Menschen stiftet, verrät er geradezu diese Botschaft von der versöhnenden Liebe Gottes”⁷⁹. Ἡ θέση ὅμως αὐτή τοῦ R. Bernhardt δέν θέτει καί δέν ἀπαντᾷ στό περί ἀληθείας ἐρώτημα, τῆς ὁποίας -ὑποτίθεται- φορεῖς εἶναι οἱ θρησκεῖες.

Ἀνεξάρτητα ἀπό τίς διαφορές στήν προσδοκία ὁ διαθρησκευτικός διάλογος εἶναι πάντοτε ἓνα σοβαρότατο ἔργο. Στό πλέον ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα τοῦ διαλόγου ἀνήκει μεταξύ τῶν ἄλλων τό γεγονός ὅτι δι’ αὐτοῦ μπορεῖ νά ἀλλάξει ἡ ἀρχική προσδοκία καί θέση. Σημαντικοί ἐκπρόσωποι τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ κατέληξαν σ’ αὐτόν μετά ἀπό μακροχρόνιο καί ἔντονο διαθρησκευτικό διάλογο πού ἄρχισαν, ἐνῶ μέχρι τότε ἦταν ἀκόμα ὁπαδοί τῆς ἐμπεριεκτικότητας. Αὐτό συνέβη μέ τό Wilfred Cantwell Smith στό διάλογο μέ τό Ἰσλάμ, τό Raimundo Panikkar στό διάλογο μέ τόν Ἰνδουϊσμό καί τό Lunn A. De Silva ἢ τόν Aloysius Pieris στό διάλογο μέ τό Βουδδισμό⁸⁰. Ἡ διαπίστωση αὐτή ὀδήγησε ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἄλλους στό νά ἐπισημαίνουν τή στέρεα συνείδηση τῆς ταυτότητας τοῦ κάθε συνομιλητή ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση ἐνός οὐσιαστικοῦ διαλόγου: «It is important that a prospective dialogue partner be firmly grounded in the traditions, beliefs and practices of his or her faith community, so that the person can, without danger to personal faith, meet other believers»⁸¹.

Ἡ παρατήρηση ὅτι ὁπαδοί τῆς πλουραλιστικῆς θεώρησης ἀπέκτησαν τή σχετική τους ἀντίληψη στό διαθρησκευτικό διάλογο, ἐνι-

79. R. Bernhardt, *Der Absolutheitsanspruch der Christentums*, 236.

80. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τό P. Schmidt-Leukel ἀπό τήν ἐνδελεχῆ μελέτη καί προσέγγιση τοῦ Βουδδισμοῦ, ὅπως αὐτό ἐμφαίνεται στό ἔργο του, “Den Löwen brüllen hören. Zur Hermeneutik eines christlichen Verständnisses der buddhistischen Heilsbotschaft“, Paderborn 1992.

81. Card. Fr. Arinze, *Meeting other believers...*, 56.

σχύει ἀσφαλῶς ἓνα ἀπό τά κίνητρα τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ: Τήν οὐσιαστικά καλλίτερη γνώση πού ἐλλείπει σήμερα ἀπό τόν ὑποτιθέμενο ἀπέραντο πνευματικό πλοῦτο τῆς πίστεως καί τῆς ζωῆς τῶν μὴ χριστιανικῶν θρησκειῶν. Ἡ ἀποκλειστικότητα καί ἡ ἐμπεριεκτικότητα θεωρεῖται ὅτι δέν ἔχουν μόνο τό μειονέκτημα ὅτι ἀποκλείουν μιά αὐθεντική ἀξιολόγηση τῆς θρησκευτικῆς πολλαπλότητας. Δέν μποροῦν νά δώσουν καμιά πειστική ἐξήγηση -ὅπως θεωροῦν οἱ πλουραλιστές- γιά τό μεγάλο πλοῦτο πνευματικῆς ἐμπειρίας, θρησκευτικῶν ἀξιών, γνώσεων καί πρακτικῶν στίς ἄλλες θρησκείες. Στήν ἀποκλειστικότητα δέ ἀπομένει παρά νά χαρακτηρίσει αὐτόν τόν ὑποτιθέμενο πλοῦτο ὡς πλάνη. Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον τῶν Χριστιανῶν εἶναι γιά τή λογική τῆς ἀποκλειστικότητας καρπός τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον τοῦ Βουδδιστῆ, τοῦ Ἰνδουῖστῆ καί τοῦ Μουσουλμάνου εἶναι ἀπάτη καί αὐτοδικαίωση. Ἡ ἐμπεριεκτικότητα ἔχει τό μεγάλο πλεονέκτημα ὅτι βασικά ἀναγνωρίζει τήν ὑπαρξη τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καί τοῦ ἁγίου στίς ἄλλες θρησκείες καί ἀναγνωρίζει τήν ἀξία ὅλων αὐτῶν. Περνᾷ, ὅμως, ἡ πληρότητα τῶν ἀγαθῶν καρπῶν στίς μὴ χριστιανικές θρησκείες ἀπό τήν ἀπαίτηση τῆς ἀναγνώρισης τῆς μοναδικῆς καί ἀνυπερβλήτης ἀνωτερότητας τῆς ἀπό τό Χριστιανισμό μαρτυρούμενης ἀποκάλυψης. Ὁ R. Bernhardt γιά τό λόγο αὐτό θεωρεῖ ὅτι χωρία πού στήν Καινή Διαθήκη ἐμφανίζονται νά δικαιολογοῦν τήν ἀξίωση ὑπεροχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέναντι στίς ἄλλες θρησκείες (Ἰω. 14, 5, Ἰω. 14/18; Πράξ. 4, 12, Ματθ 28, 18-20) ὀφείλουν νά κατανηθεοῦν “nicht als dogmatische Feststellungsurteile, sondern als Reaktion von begeisterten Anhängern Jesu auf dessen unmittelbar erfahrene Macht”⁸². Ἐάν, περαιτέρω, μιά καί μοναδική ἀποκάλυψη διακονεῖ τή σωτηρία καί ἐάν κάτι τέτοιο εἶναι μιά ἐμπειρία σωτηρίας, δηλ. ὑπάρχουν καρποὶ καί σημεῖα σωτηρίας, δέ θά ἔπρεπε τότε ἡ ἀνωτερότητα τῆς ἀποκάλυψης νά ὀδηγεῖ στό ἀνώτατο ἐπίπεδο καρπῶν καί σημείων; Ἐάν, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ Θεολόγων ἐπισημαίνει⁸³, ὅτι δηλ. μόνο σ’ αὐτὴ (δηλ. στήν Ἐκκλησίαν) ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος εἶναι δεδομένη σέ ὅλη τῆς

82. R. Bernhardt, *Der Absolutheitsanspruch des Christentums*, 238.

83. Commissione Teologica Internazionale., 61: “L’ambito privilegiato dell’azione dello spirito è la chiesa, corpo di Cristo, ma tutti i popoli sono chiamati, in vari modi, all’unità del popolo di Dio che lo spirito promuove...È

τήν πληρότητα, δέ θά ἔπρεπε, ἐρωτᾷ ὁ P. Schmidt-Leukel⁸⁴, τότε ὁ «καρπός τοῦ Πνεύματος» (Γαλ. 22 ἐπ.) νά ὑπάρχει ἐπίσης σέ ὅλη του τήν πληρότητα; Ὁ προβληματισμός ὅμως αὐτός φαίνεται γιά τή χριστιανική Θεολογία ἀφελής. Ἡ ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας δέ θίγεται σέ τίποτα ἀπό τό γεγονός τῆς ἀδυναμίας καί τῆς ἁμαρτίας τῶν μελῶν της καί τῶν λανθασμένων πρακτικῶν.

Μιά σύγκριση τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν παραδόσεων ὑπό τήν προοπτική τῆς ἐμπειρίας τῆς σωτηρίας δέν μπορεῖ γιά τούς πλουραλιστές νά καταδείξει τή σαφῆ ἀνωτερότητα κάποιας θρησκευτικῆς παράδοσης. Ἐάν συμπεριλάβει κανεῖς καί τήν ἱστορία τους, τότε σέ ὅλες τίς μεγάλες θρησκείες ὑπάρχει μιᾶ ἀνάμειξη ἀληθινοῦ, ἀγαθοῦ, ἀγίου μέ ψευδές, κακό καί δαιμονικό στόν ἴδιο βαθμό. Αὐτό εἶναι πού κάνει τίς ἀξιώσεις ἀνωτερότητας νά φαίνονται ἀβάσιμες καί ἀντ' αὐτοῦ ἐπιβεβαιώνει τή θέση ὅτι –στό βαθμό πού μπορεῖ νά τό διαπιστώσει μιᾶ ἀνθρώπινη ἀπροκατάληπτη παρατήρηση– οἱ μεγάλες θρησκείες κατά τό ἄλλο ἢ ἥττον ἀποτελοῦν ἰσάξιες σωτηριώδεις ἀπαντήσεις ἀπέναντι στό ὑπερβατικό⁸⁵. Αὐτό εἶναι τό ἐσφαλμένο συμπέρασμα στό ὁποῖο μπορεῖ νά καταλήξει κάποιος, ὅταν αὐθαίρετα ἐξομοιώνει τήν ἐμπειρία τῆς σωτηρίας πού –ὑποτίθεται– παρέχουν οἱ θρησκείες, αὐθαίρετα ἀποδέχεται ὅτι ἀκόμα καί ὁ Χριστιανισμός ὡς πρός τή διδασκαλία του ἀποτελεῖ μείγμα τοῦ ἀληθοῦς μέ τό ψευδές καί ὅταν αὐθαίρετα συγχέει τήν ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας μέ τήν ἀλλοίωσή της στήν πράξη. Ἡ πρακτική τῆς κάθε θρησκείας πού κάποιες φορές ἐμφανίζεται ἀρκετά ἀποστασιοποιημένη ἀπό τή διδασκαλία⁸⁶ της, δέν μπορεῖ νά ἀποτελεῖ ἀφετηρία τοῦ διαλόγου γιά ἐξαγωγή βεβαίων συμπερασμάτων.

la stessa universalità dell' azione salvifica di Cristo e dello spirito che conduce a interrogarsi sulla funzione della chiesa come sacramento universale di salvezza“.

84. P. Schmidt - Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 320.

85. J. Hick, *A religious Understanding of Religion: a Model of the Relationship between Traditions*, στό: J. Kellenberger (Ed.), *Inter-religious Models and Criteria*, New York 1993, 23: “...that the great world religions all seem, so far as unbiased human observation can tell, to be more or less on a par as salvific responses to the Transcendent...a pluralism that acknowledges the rough parity of the great traditions as human responses to the Transcendent”.

86. J. Milbank, *The End of Dialogue*, στό: *Christian Uniqueness Reconsidered* (Ed. G. D'Costa), 184: “Practice, therefore, turns out to be no neutral meeting ground, but rather the place where the other religions and even Christianity itself to some degree, have been most engulfed by the dominance of secular norms”.

5. Οί θεολογικές προϋποθέσεις

Τό κατά πόσον κάποιος θά γίνει όπαδός τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ἐξαρτᾶται γιά τούς πλουραλιστές ἀπό τή συνδρομή κυρίως δύο προϋποθέσεων. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τή γνώση τῶν ἄλλων θρησκειῶν: Ἡ πεποιθήση ὅτι ἡ παρεχόμενη ἀπό μιά θρησκεία σωτηριώδης γνώση εἶναι ἰσοδύναμη μέ αὐτή πού παρέχει ὁ Ἰησοῦς Χριστός μπορεῖ νά ἀποκτηθεῖ μόνο ἀπό ἐκεῖνον πού μέ τή συγκεκριμένη σπουδή τῶν ἄλλων θρησκειῶν καί μέ συνάντηση μέ όπαδούς τους ἀπέκτησε αὐτή τή βεβαιότητα. Ὁ P. Knitter σημειώνει χαρακτηριστικά γιά τήν παραμονή του στήν Ἰνδία: “Während meiner Monate dort vermischten sich die Stimmen der religiös anderen und der leidenden anderen, obwohl unterschieden und manchmal in Streit, und sprachen zu mir mit neuer Dringlichkeit und neuer Hoffnung”⁸⁷. Παραπάνω καταγράφηκαν ἐνδεικτικά τέτοιες περιπτώσεις. Ἡ δεύτερη ἄλλη προϋπόθεση εἶναι θεολογικῆς φύσεως. Ἀφορᾷ κυρίως τή διερεύνηση τῆς δυνατότητας γνώσης τοῦ Θεοῦ καί τῆ Χριστολογία. Ὁ P. Schmidt-Leukel δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στή δεύτερη αὐτή προϋπόθεση⁸⁸.

5.1. Ἡ Θεοκεντρικότητα τοῦ Ἰησοῦ

Ἐάν ὁ Θεός, δηλ. ὁ Λόγος, ἐνσαρκώθηκε στόν Ἰησοῦ Χριστό, τότε ἡ ἀπό τό Χριστιανισμό μαρτυρούμενη ἀποκάλυψη, δηλ. ἡ θεία ἀποκάλυψη ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, εἶναι ἀνώτερη ὅλων τῶν ἄλλων ἀποκαλύψεων πού ἐνδεχομένως συνέβησαν καί καμιά ἄλλη θρησκεία δέν μπορεῖ νά εἶναι ἰσάξια μέ τό Χριστιανισμό⁸⁹: “If Jesus was God Incarnate, the Christian religion is unique in having been founded by God in person...so the church is called to convert the human race to the Christian faith”⁹⁰. Ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός ἀποκλείεται στήν περίπτωση αὐτή. Τίθεται βεβαίως τό ἐρώτημα, τί ἀκριβῶς κατανοεῖται μέ τή λέξη «ἐνσάρκωση», κατά πόσο δηλ. ἡ ἀντίληψη τῆς μοναδικότητας συνοδεύει ὑποχρεωτικά αὐτή τῆς ἐνσάρκωσης.

87. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung*, 22.

88. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 320ε.

89. Πρβλ., ἐνδεικτικά, K. Rahner, *Kirche, Kirchen und Religionen...*, 355-356.

90. J. Hick, *The Metaphor of God Incarnate Christology in a pluralistic Age*, Louisville 1993, 87.

Στή χριστιανική θεολογική γραμματεία κάποιοι δείχνουν διατεθειμένοι να αποδεχθούν τή λογική δυνατότητα μιᾶς πολλαπλῆς ἐνσάρκωσης. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ἦταν βεβαίως τῆς πεποίθησης ὅτι ὁ Λόγος μόνο γιά μιᾶ φορά ἐνσαρκώθηκε. Ἀπέριπτε ὁμως τήν ἀντίληψη ὅτι ὁ Λόγος μπορούσε μόνο μιᾶ φορά νά ἐνσαρκωθεί. Ἐάν ὁ Λόγος μπορεῖ νά ἐνσαρκωθεί μόνο μιᾶ φορά, αὐτό θά σήμαινε ὅτι ἡ θεότητα τόσο πολύ περιορίζεται ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση, ὥστε νά μή μπορεῖ νά γίνει ἄλλη ἐνσάρκωση. Αὐτό ὁμως εἶναι ἀδύνατο, γιατί τό ἄκτιστο δέν μπορεῖ νά περιορισθεῖ ἀπό τό κτιστό⁹¹. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ἀποκλείει ὅτι ἡ ἐνσάρκωση τῆς ἀπεριόριστης θείας πραγματικότητας στήν περιορισμένη πραγματικότητα ἐνός ἀνθρώπου μπορεῖ ποτέ νά εἶναι τέτοιου εἴδους, ὥστε νά ἐξαντλεῖται σ' αὐτό ἡ θεία πραγματικότητα. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι "ἄχώρητος", θά ξεπερνᾷ ἀτέλειωτα κάθε κτιστό ὄν. Κατά συνέπεια, μπορεῖ σ' ἓνα πεπερασμένο ἄνθρωπο νά ἐνσαρκώνεται ὁ Θεός, δέν μπορεῖ ὁμως ποτέ ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά ἐκφράσει τό ὅλο τῆς ἁπειρης θεότητας. Αὐτό τό ἐπιχείρημα φαίνεται ὅτι ἔχει ἰσχὺ καί, ὅπως θά καταδειχθεῖ εὐθύς ἀμέσως, ἔχει σημασία γιά τή Θεολογία τῶν Θρησκειῶν, χωρίς βεβαίως νά μπορεῖ νά ἀπαντήσῃ πειστικά στόν προβληματισμό τοῦ M. Seretti: "The life of Jesus of Nazareth is also a fact. How seriously must we take the objection that the absolutization of these historical facts that occurred in a clearly defined time and place contradict their factus as universal religious phenomena whose nature is supposedly defined by cultural particularity?⁹²".

Καμιά ἐρμηνεία τῶν προτάσεων περί ἐνσάρκωσης δέν μπορεῖ σήμερα νά πείσει, ἐάν δέν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνες τίς γνώσεις πού ἐξάγονται μέσω τῆς ἱστοριοκριτικῆς ἐρμηνείας τῆς Βίβλου καί τῆς ἔρευνας τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ γνώση γιά τή θεοκεντρικότητα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ: Ὁ M. Hüttenhof συνοψίζει τήν πλουραλιστική θέση: "Grundlegend für die pluralistische Christologie ist eine Relativierung der Verbindung

91. STh III 3, 7: "Respondeo dicendum quod id quod potest in unum et non in amplius, habet potentiam limitatam ad unum. Potentia autem divinae personae est infinita, nec potest limitari ad aliquid creatum ...persona divina praeter naturam humanam quam assumpsit possit aliam numero naturam humanam assumere".

92. M. Seretti (Ed.), *The Uniqueness and Universality of Jesus Christ*, VIII.

zwischen der sich in Jesus Christus offenbarenden Anderen Wirklichkeit (Gott, dem Mysterium, der > Christus < Wirklichkeit) und dem Menschen Jesus⁹³”. Μέ ὅλη τήν ἀποκτηθεῖσα γνώση ἀπό τίς ἱστορικές ἐπιστῆμες πρέπει γιά τούς πλουραλιστές νά τεθεῖ ὡς βάση ὅτι οἱ μεταγενέστερες χριστολογικές ρήσεις γιά τήν ἐνότητα τῆς οὐσίας μεταξύ Θεοῦ καί ἐνσαρκωμένου Λόγου, γιά τό Χριστό ὡς τό ἐνσαρκωμένο δεύτερο πρόσωπο ἐνός Τριαδικοῦ Θεοῦ καί γιά τήν ἀδιαίρετη καί ἀσύγχυτη σχέση τῆς θείας καί ἀνθρώπινης φύσης στό Ἰησοῦ Χριστοῦ, δέν ἀπορρέουν ἀπό τόν ἴδιο τόν ἱστορικό Ἰησοῦ, ἀλλά ὅτι πρόκειται γιά θεολογικές ἐρμηνεῖς πού διαμορφώθηκαν σιγά σιγά στήν πορεία ἐξαιρετικά ζωηρῶν θεολογικῶν ἀντιπαράθεσεων ὡς μιά ἀντίληψη δίπλα σέ ἄλλες. Ὁ J. Hick ἐπισημαίνει: “It is not, however, the word” “incarnation”, not even several of its possible meanings, that is now under criticism, but the particular conceptuality and language—that the church adopted at the councils of Nicaea (325 CE) und Chalcedon⁹⁴ (451 CE)”. Σχετικά νωρίς λανθάνοντως ἐμφιλοχώρησε ἡ ἀντίληψη ὅτι ὅλο τό βασικό περιεχόμενο τῆς πίστεως ἀνάγεται στήν ἴδια τή διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, παραδόθηκε ἀπό τούς Ἀποστόλους πιστά καί διατηρήθηκε στήν Ἐκκλησία ἀνόθευτα. Οἱ χριστολογικές διενέξεις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας φάνηκαν κατὰ συνέπεια λιγότερο ὡς μιά δημιουργική διαδικασία, ἀλλά κατὰ πολὺ περισσότερο ὡς ἀγώνας διατήρησης τῆς ἤδη ὑπαρχούσης ὀρθῆς πίστεως ἐνάντια σέ αἰρετικές ἀποκλίσεις καί παραχαράξεις⁹⁵. Προχωρώντας περαιτέρω ὁ P. Knitter ζητᾷ, ἡ ἀξιολόγηση τῶν χριστολογικῶν προτάσεων νά γίνεται μέ κριτήριο τούς ἠθικούς καρπούς τους καί τίς πρακτικές τους συνέπειες⁹⁶. Ἀντίθετα, G. Augustin ἀντικρούοντας τίς πλουραλιστικές θέσεις καί μαχόμενος γιά τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἐπισημαίνει: “Die Ganzheit der Gestalt Jesu Christi muß im Kontext des prophetisch-messianischen

93. M. Hüttenhof, *Der religiöse Pluralismus als Orientierungsproblem Religionstheologische Studien*, Leipzig 1999, 190.

94. J. Hick, *The Metaphor of God Incarnate...*, 9.

95. Πρβλ. M. Elze, *Häresie und Einheit der Kirche im 2 Jahrhundert*, ZThK 71 (1974) 389-409.

96. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung*, 147: “Wir müssen die Wahrheit einer jeden christologischen Aussage nach ihren ethischen Früchten beurteilen, d.h. nah der Praxis zu der sie führen”.

Selbstverständnisses des Volkes Israel betrachtet werden, um darin die Basis für das Bekenntnis zu Jesu Gottheit zu finden”⁹⁷.

Παρότι σήμερα για τούς πλουραλιστές είναι ξεκάθαρο ότι αυτή ή παραδοσιακή αντίληψη ιστορικά δέν μπορεί νά υποστηριχθεί, αυτό καθόλου δέ σημαίνει ότι οί χριστολογικές θεωρήσεις, όπως αυτές σιγά-σιγά διαμορφώθηκαν, πρέπει νά θεωροῦνται απόλυτα λανθασμένες. Ἡ γνώση ότι ή Χαλκηδόνα δέν προσδιορίζει ὄντολογικά τόν Ἰησοῦ, ἀλλά ἐρμηνεύει θεολογικά τή σημασία του, δέν ὀδηγεῖ ἀναγκαστικά στήν αντίληψη ότι αὐτή ή ἐρμηνεία εἶναι λανθασμένη ἢ ἀπρόσφορη. Αὐτό ὅμως πού διά τῆς γνώσεως τῆς ιστορικῆς διαδικασίας τῆς ἐξελίξεως τῶν δογμάτων ἄλλαξε εἶναι ὅτι ή καταλληλότητα τῶν παλαιοεκκλησιαστικῶν διακηρύξεων χρειάζεται πλέον μιά ἰδιαίτερη «νομιμοποίηση». Γιά μιά τέτοια «νομιμοποίηση» προσπαθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι τῆς ὀνομαζομένης ἀποκλειστικῆς καί ἐμπεριεκτικῆς Χριστολογίας. Προσπαθοῦν νά ἀποδείξουν ὅτι αὐτό πού διατυπώνουν τά ἀρχαῖα ἐκκλησιαστικά δόγματα ἀνάγεται ἄμεσα στόν Ἰησοῦ, ἀλλά καί ὅτι αὐτά τά δόγματα διατυπώνουν αὐτό πού ἔμμεσα προκύπτει ἀπό τήν αὐτοκατανόηση τοῦ Ἰησοῦ, τή διδασκαλία του, τό ἔργο του. Τά ἀποφθέγματα τῆς χριστολογικῆς διατύπωσης τῶν δογμάτων ὀφείλουν καί μποροῦν γιά τούς ὀπαδούς τῆς ἀποκλειστικῆς καί ἐμπεριεκτικῆς θεώρησης νά νομιμοποιοῦνται ἀπό μιά τέτοια θεώρηση. Θά πρέπει ὅμως γιά τούς πλουραλιστές νά ἰσχύει ὡς ἐλάχιστο κριτήριο γιά τήν ἀποδοχή καί καταλληλότητα τῆς ὁποιαδήποτε ἐρμηνείας ὅτι αὐτή δέν ἀντιτίθεται τουλάχιστον σ’ αὐτό πού στόν Ἰησοῦ ἴσχυε ὡς αὐτοκατανόηση. Ὁ Ἰησοῦς θά πρέπει νά παραμείνει ἀκέραιος στήν ἐρμηνεία του ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ὁ P. Knitter θεωρεῖ ὅτι ή ἴδια ή Καινή Διαθήκη δέ θεωρεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν Θεός: “Nirgends im Neuen Testament wird Jesus einfach mit Gott identifiziert”⁹⁸. Ἐπομένως ή περί θεότητας διδασκαλία, ή ἀνάσταση καί ή δι’ αὐτῆς προσφερόμενη θά πρέπει νά νεοσηματοδοτηθοῦν καί νά ἐρμηνευθοῦν ἐκ νέου⁹⁹. Ὁ ἰουδαῖος θεολόγος Michael Wyshogrod χαρακτήρισε εὐλογα ὡς μιά «παράλογη δυνατότητα» τό γεγονός ὅτι ἐμμένει κανείς στή θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἐνάντια στό

97. G. Augustin, *Gott eint-Trennt Christus?*, 316.

98. P. Knitter, *Horizonte der Befreiung*, 131.

99. R. Medovic, *Nur durch Jesus Christus zum Heil? Zur Diskussion um eine pluralistische Religionstheologie*, München 2001, 13.

όποιο ο ίδιος ο Ίησοῦς θά διαμαρτυρόταν μέ τόν πλέον ζωηρό τρόπο¹⁰⁰. Ἀντίθετα ο G. Augustin ἐπισημαίνει: “Es ist theologisch unverantwortlich, den urchristlichen Entstehungszusammenhang der Logos-Christologie und ihren in der Auferstehung begründeten trinitarischen Kontext zu verleugnen und gleichzeitig zu betonen, daß die pluralistische Theologie christlich sei und aufgrund der Logoschristologie existiere¹⁰¹”.

Στό κέντρο τοῦ μηνύματος τοῦ Ἰησοῦ ὑπάρχουν γιά τούς πλουραλιστές ο Πατέρας καί ἡ ἐπερχόμενη Βασιλεία του. Δέν προβάλλει ἕνα δικό του πρόσωπο πού ἔχει τήν ἀξίωση νά εἶναι ἴσος μέ τό Θεό (Ίω. 5, 18). Παρότι ἡ παρερμηνεία τοῦ βιβλικοῦ χωρίου εἶναι προφανής, οἱ πλουραλιστές ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς διακρίθηκε ὡς ἕνας κοινός ἄνθρωπος καί ὑπετάγη στήν πρόκληση τῆς ἐπερχομένης Βασιλείας, ὅπως αὐτό τό ἀξίωσε καί ἀπό τούς ἀκροατές του. Ἔτσι ἀπέρριψε τήν τιμητική προσφώνηση «ἀγαθός διδάσκαλος» μέ τήν ὑπόδειξη ὅτι μόνο ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός¹⁰². Ἡ ἄρνηση τῆς Θεότητας τοῦ Ἰησοῦ ἔχει σχέση μέ τήν ἀλήθεια καί «the fact that is was not taught by Jesus himself»¹⁰³. Ἡ διατύπωση τῆς Χαλκηδόνας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία εἶναι ἀληθινός Θεός καί ἀληθινός ἄνθρωπος, τονίζει χωρίς ἀμφιβολία, σέ ἀντίθεση πρὸς ὅλες τίς δοκητιστικές τάσεις, τήν ἀληθινή ἀνθρωπότητα τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι σέ ὅλα τό ἴδιο μέ μᾶς ἐκτός τήν ἁμαρτία. Αὐτό εἶναι τελείως συμβατό μέ τήν αὐτοκατανόηση τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἑνός ἀπλοῦ ἀνθρώπου διακεκριμένου ἀπό τόν Πατέρα πού εἶναι ὁ ἕνας Θεός. Ἡ στόν Ἰησοῦ ἀποδιδόμενη θεότητα θά πρέπει ὁμως τώρα νά ἐρμηνευθεῖ κατὰ ἕνα τρόπο πού δέ συγκρούεται μέ αὐτό. Γιά τόν P. Knitter στήν Καινή Διαθήκη δέν ὑπάρχει ἐνιαία Χριστολογία¹⁰⁴. Τό συμπέρασμα εἶναι σαφές. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ R. Medovic ὁ “Knitter schließt aus die-

100. M. Wyschogrod, *A Jewish Postscript*, στί: S. Davis (ed.), *Encountering Jesu*, Atlanta 1988, 181-182.

101. G. Augustin, *Gott eint-Trennt Christus?*, 327.

102. W. Pannenberg, *Systematische Theologie*, Bd. II, Göttingen 1991, 415.

103. J. Hick, *The Metaphor of God Incarnate...*, 80.

104. P. Knitter, *No other Name? A Critical Survey of Christian Attitudes Toward the World Religions*, New York 1985, 176-177. Κάνει λόγο γιά 1) The maranatha “Come Lord Jesus” or parousia christologies. 2) The divine man (theios aner) christology. 3) The wisdom and logos (word) christologies. 4) The parcal or Easter Christology.

sen Entwicklungslinien, daß es eine Evolution im verständnis der Person Jesu gegeben hat, die vollständig neue Bilder und Zeichen für ihn entwarf und ihn in einen neuen Zusammenhang zu stellen vermochte”¹⁰⁵. Ἡ Χριστολογία τῆς Χαλκηδόνος μᾶλλον ἀπέκρυσσε τὴν ἀληθινὴν διάσταση τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ θεοκεντρικὸν τῆς προσανατολισμοῦ: Τὸ ἄνοιγμα καὶ ἡ δεκτικότητα τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν κυριότητα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐμπιστευτικὴ του προσευχὴ στὸν “Ἀββᾶ”, ἡ πίστις καὶ ἡ ὑπακοή τοῦ Ἰησοῦ στὸν κοινὸ Θεὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, στὴ Χριστολογία τῆς Χαλκηδόνος συγκαλύπτεται. Ἀπὸ τὸ Θεό, στὸν ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς προσεύχεται, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ πρὸς τὸν ὁποῖο ὁ ἴδιος ἐμφανίζεται ὡς υἱός, διαμορφώθηκε σιγά-σιγά ἡ ἀντίληψη γιὰ τὴ δική του Θεότητα”¹⁰⁶. Ὁ J. Schmidt - Leukel ἀποδίδει συνοπτικὰ τὴ θέση τῶν πλουραλιστῶν ἀπέναντι σὲ μιὰ «παραδοσιακὴ» γιὰ τὴν ἐνσάρκωση: “Die Aussagen der altkirchlichen Konzilien von Nizäa (325) und Chalkedon (451), wonach Jesus „wesenseins“ mit Gott ist und wonach er „wahrer Mensch und wahrer Gott“ zugleich ist, „ungetrennt und unvermischt“, diese Aussagen zitieren nicht etwa das, was Jesus gesagt hat, vielmehr interpretieren sie ihn”¹⁰⁷.

Μιὰ σειρά ἀπὸ σύγχρονες Χριστολογίες, στὸ μέτρο πού ἐμμένει κανεὶς στὴ διατύπωση τῆς Χαλκηδόνος, προσπαθοῦν νὰ κατανοήσουν τὴν ἀποδιδόμενη στὸν Ἰησοῦ θεότητα, ὥστε νὰ μὴ συγκρούεται μέ τὴν ἀληθινὴν του ἀνθρωπότητα οὔτε μέ τὴ δεδηλωμένη θεοκεντρικὴν του αὐτοκατανόηση. Ἐδῶ διακρίνονται δύο ἐπίπεδα κατανόησης: Ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ θεότητα τοῦ Ἰησοῦ κατανοεῖται ὡς θεοκεντρικὸς προσανατολισμός, ἀπὸ τὴν ἄλλη κατανοεῖται ὡς περαιτέρω λειτουργία τῶν συνεπειῶν πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτόν¹⁰⁸. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὑπάρχει πραγματικὰ ὁ Θεός, στὸν ὁποῖο ἦταν ἐκκεντρισμένη ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖο χωρὶς ἐπιφυλάξεις ἦταν προσανατολισμένος καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξήγαγε τὴν ἀποστολή του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ σημαίνει

105. R. Medovic, *Nur durch Jesus Christus zum Heil?*, 22.

106. D. Wiederkehr, *Der „größere Vater“ und der „unterworfenen“ Sohn. Christologie im Horizont pluraler Religionen*, στὸ: B. Frailing κ.ἄ (Hsg.), *Kirche und Theologie im kulturellen Dialog* (FS für Peter Hünemann), Freiburg 1994, 332.

107. P. Schmidt - Leukel, *Gott ohne Grenzen*, 271.

108. P. Schmidt - Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 323.

ὅτι ὑπάρχει πραγματικά Θεός, τόν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς μέ ὅλη τή βιωθεῖσα θεοκεντρικότητά του ἔκανε μέ τό παράδειγμα καί τή ζωή του γνωστό στους συνανθρώπους του¹⁰⁹. Γιά τόν P. Knitter, στήν πρώτη ἀπό τίς πέντε θέσεις γιά τή μοναδικότητα τοῦ Χριστοῦ, “Given the nature and history of christology, previous understandings of the uniqueness of Jesus can be reinterpreted”¹¹⁰. Εἶναι ὁμως προφανές ὅτι μέ μιά τέτοια θεώρηση ἀποκλίνει κανείς ἀπό τή διδασκαλία τῆς Χαλκηδόνας. Ὑπέρμαχος τῆς μοναδικότητας τοῦ Χριστοῦ ὁ G. Augustin ἐπισημαίνει: “Wer immer diese preisgibt oder entscheidende Abstriche daran macht, kann keine wahrhaft christliche Theologie erzeugen. Es geht hier um Sein oder Nichtsein des christlichen Glaubens”¹¹¹. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ πλουραλιστική θέση ἀποδομεῖ τή χριστιανική Θεολογία.

Ὁ G. Müller προσπαθεῖ –μᾶλλον ἄστοχα– νά συνθέσει ἀντιλήψεις πολλῶν συγχρόνων Χριστολογιῶν: Ὁ λόγος γιά τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι ἕνας ἐπιπρόσθετος προσδιορισμός στήν ἀνθρώπινη φύση του ἢ ἡ ἀντικατάσταση ἑνός ὁλοκλήρου τμήματος τῆς ἀνθρώπινης φύσης διά τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ (ἕνα δηλ. εἶδος ὑπερανθρώπου ἢ θεοποίησης τῆς δημιουργίας), ἀλλά ἡ δημιουργηθεῖσα ἀμοιβαιότητα ἀποστολῆς καί ὑπακοῆς, ὑπερβατικότητας καί ἱστορίας, ὁ Ἰησοῦς στήν καθορισμένη συγκεκριμένη ἀτομική ἀνθρώπινη σχέση μέ τό Θεό, ὁ ὁποῖος στήν ἐνδοθεϊκή αὐτοαναφορά του ὡς Λόγος, ὡς σοφία, ὡς υἱός, φανερώνεται διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱστορικά¹¹². Τό γεγονός ὅτι μιά τέτοια αὐτοφανέρωση τοῦ Θεοῦ δέν συγκρούεται μέ τήν ἀληθινή ἀνθρώπινη φύση του ἔχει μιά προϋπόθεση, τήν ὁποία ὁ G. Müller διευκρινίζει ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ αὐτοαποκάλυψη τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατή στήν ἀνθρώπινη

109. J. Gnllka, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, Freiburg 1990, 256. K. H. Menke, *Jesus Christ: The Absolute in History? The Question concerning the Universal Significance of a Historical Fact*, στό: M. Seretti, *The Uniqueness and Universality of Jesus Christ. In Dialogue with the Religions*, Cambridge 2004, 137-138.

110. P. Knitter, *Five Theses of the Uniqueness of Jesus*, στό: L. Swidler-P. Mojzes, *The Uniqueness of Jesus. A dialogue with Paul E. Knitter*, New York 1997, 4.

111. G. Augustin, *Gott eint-Trennt Christus*, 320.

112. G. Müller, *Das Problem des dogmatischen Ansatzpunkten in der Christologie*, MThZ 44 (1993) 76.

φύση, διότι ή ανθρώπινη φύση δέν προσδιορίζεται από μιά κλειστή δυνατότητα πραγματώσεώς της, όπως συμβαίνει στά άλλα καί στά έλευθερίας στερούμενα όντα. Η ανθρώπινη φύση χαρακτηρίζεται από τήν πνευματική της διάσταση, τήν έλευθερία προσανατολισμού της προς τήν άπεριόριστη υπερβατικότητα καί τή δημιουργία προσωπικής σχέσης μέ τό Θεό, τό δημιουργό¹¹³. Εάν αυτό πού έβίωσε ό Ίησοϋς στή σχέση του μέ τό Θεό συνιστά μιά δυνατότητα τής ανθρώπινης φύσης, τότε ή ένανθρώπιση του Θεού σημαίνει, όπως ό K. Rahner τό διατύπωσε, τήν μοναδικά ύψηλή περίπτωση τής πραγμάτωσης τής ούσίας τής ανθρώπινης φύσης (“Wesensvollzug”) πού συνίσταται σ’ αυτό, ότι ό άνθρωπος ύπάρχει, όταν δίδεται μέσα στό απόλυτο μυστήριο πού όνομάζουμε Θεό¹¹⁴. Η αντίληψη ύψηλης πραγμάτωσης τής ανθρώπινης ούσίας συμπεριλαμβάνει ότι ύπάρχουν διαβαθμίσεις, άλλες λιγότερο ύψηλές, λιγότερο έπιτυχείς. Όλες όμως είναι άπολύτως αύθεντικές περιπτώσεις μιās τέτοιας πραγμάτωσης τής ούσίας. Για όποιον όμως έστω καί στοιχειωδώς έχει μελετήσει τήν περί άνωνύμων Χριστιανών διδασκαλία του K. Rahner δέν άπομένει καμιά άμφιβολία ότι ό ρωμαιοκαθολικός θεολόγος ούδέποτε άμφισβήτησε τή θεότητα καί τή μοναδικότητα του Χριστού¹¹⁵. Τό γεγονός ότι ό μή Χριστιανός ως άνώνυμος Χριστιανός μπορεί ένίοτε νά φθάσει σέ μιά τέτοια πραγμάτωση τής ανθρώπινης ούσίας του είναι μιά διδασκαλία πού άφ’ ενός μέν δέν μπορεί νά γίνει άκριτα δεκτή, άφ’ έτέρου δέ δέν έχει σχέση μέ τήν έσφαλμένη όντολογική θεώρηση του Ίησοϋ Χριστού πού έπιχειροϋν οί πλουραλιστές¹¹⁶. Είναι προφανές ότι ή αύτοφανέρωση του Θεού Λόγου, για τήν όποία κάνει λόγο ό G. Müller, δέν είναι ή ένσάρκωση του Λόγου, για τήν όποία κάνει λόγο ή χριστιανική Θεολογία.

Δέ θά μπορούσε όμως –έπιμένουν οί πλουραλιστές– νά ύπάρχουν καί άλλες τό ίδιο ύψηλές, τό ίδιο έπιτυχείς περιπτώσεις αύτής τής

113 G. Müller, *Das Problem des dogmatischen Ansatzpunkten in der Christologie...*, όπ. παρ.

114. K. Rahner, *Grundkurs des Glaubens*, Freiburg 1984: “Die Menschwerdung ist von daher gesehen der einmalig höchste Fall des Wesensvollzugs der menschlichen Wirklichkeit, der darin besteht, daß der Mensch ist, indem er sich weggibt in das absolute Geheimnis hinein, das wir Gott nennen”.

115. K. H. Menke, *Jesus Christ: The Absolute in History*, 140-142.

116. N. Scherdtfefer, *Gnade und Welt. Zum Grundgefüge von Karl Rahners Theorie der “anonymen Christen”*, Freiburg 1982, 239-247.

πραγμάτωσης της ουσίας; Δέ θά πρέπει νά υπολογίζει κανείς μέ αὐτή τήν πιθανότητα, ὅταν διαλογίζεται γιά τήν ἀνθρώπινη πραγμάτωση; Δέν θά ἦταν περίεργο, ἐάν ἀνάμεσα σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶχε συμβῇ μόνο μία φορά μία τέτοια πραγμάτωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης; Ἐάν αὐτή ἡ θεοκεντρικὴ πραγμάτωση τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδει αὐτό πού σημαίνει ὁ λόγος γιά τήν ἐνανθρώπιση ἢ τήν ἐνσάρκωση, τότε εἶναι δεδομένη ἐπακριβῶς ἐκείνη ἡ χριστολογικὴ προϋπόθεση πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τή θέση τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ¹¹⁷: Δέν μπορεῖ νά γίνεται λόγος πλέον γιά ἓνα καὶ μοναδικό σημεῖο συνάντησης θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, τό ὅποιο ἐξ ὀρισμοῦ μόνο σ' αὐτή τή μοναδική φορά ὑπάρχει, ἀλλά γιά ἓνα γεγονός, τό ὅποιο ὑπό διάφορες μορφές καὶ σέ διαφορετικά μέτρα ὑπάρχει σέ κάθε ἀνθρώπιν ἀνοιγμά καὶ κάθε ἀνθρώπιν ἀπάντηση στή θεία πρωτοβουλία¹¹⁸. Αὐτό σημαίνει, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ P. Knitter, ὅτι "In Jesus we do not possess a full revelation, as if he exhausted all the truth that God has to reveal"¹¹⁹.

Ὁ διδάσκαλος τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς Θεολογίας John Marquarrie ἔκρινε στό ἴδιο πλαίσιο χριστολογικῆς σκέψης ὅτι ἡ ἐνσάρκωση δέ συνιστᾷ μοναδικότητα καὶ «ἀνωμαλία» στήν ἱστορία τοῦ κόσμου, ἀλλά εἶναι ἓνα διαρκές χαρακτηριστικό τῆς σχέσης τοῦ Θεοῦ μέ τή δημιουργία του. Ὑπάρχουν, θά μπορούσε νά πεῖ κανείς, βαθμοὶ τῆς ἐνσάρκωσης. Οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουν ὅτι στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ συνέβη ἐνσάρκωση τοῦ θεοῦ Λόγου. Δέ θά ἔπρεπε ὅμως νά ἀμφισβητοῦν ὅτι σέ διαφορετικὲς μορφές καὶ μέτρα ὁ ἴδιος ὁ Λόγος εἶναι παρὼν σέ ἄλλους ἐπιφανεῖς ἀνθρώπους¹²⁰. Μέ αὐτό ἐκφράζεται μία ἀντίληψη ἐνσάρκωσης, ἡ ὁποία δέν εἶναι μόνο συμβατὴ μέ τήν

117. K. H. Menke, *Jesus Christ: The Absolute in History?*, 139: "...for Schmidt-Leukel...the whole of creation and the whole of history is a continual process of the self-revelation of God, i.e., of the divine Logos or Holy Spirit".

118. J. Hick, *Disputed Questions in Theology and the Philosophy of Religion*, London 1993, 54: "We are no longer speaking of an intersection of divine and the human that occurs, by definition, by only in this unique case but of one that occurs in different way and degress in all human openness and response to the divine initiative".

119. P. Knitter, *Five Theses*, 7.

120. J. Macquarrie, *Jesus Christi in modern thought*, London 1993, 346: "...Do Christians really need to use exclusive language about Christ? Norman Pittenger...did not hesitate to say that the difference between Jesus and all other human beings is a difference of degree, not of kind".

αὐτοκατανόηση τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ φανερώνει -ὑποτίθεται- τήν ἀποκαλυπτική σημασία τοῦ Ἰησοῦ. Μᾶς ὁδηγεῖ σέ μιά γλώσσα μέ τήν ὁποία μποροῦσε ὁ Ἀπ. Παῦλος νά ἐκφραστεῖ: «ὅσοι γάρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται οὗτοι εἰσιν υἱοί Θεοῦ» (Ρωμ. 8, 14). Ἐάν λοιπόν ὁ Ἰησοῦς ἦταν ἓνας τέτοιος υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος στή συγκεκριμένη του ἀτομική ἀνθρωπότητα ὁδηγεῖτο ἀπό τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνο τῆς ἐποχῆς του καί μέ ὅλα τά ἰδιαίτερα πολιτιστικά καί θρησκευτικά χαρακτηριστικά της, δέ θά πρέπει νά ἀποκλείει κανείς, ὅτι σέ ἄλλα παιδιά τοῦ Θεοῦ, δηλ. σέ ἄλλους ἀνθρώπους πού σέ ἄλλες ἐποχές, σέ διαφορετικά πολιτιστικά καί θρησκευτικά περιβάλλοντα ὁδηγοῦντο ἀπό τό πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τόν παρεμβατικό ρόλο ἀνέλαβε μιά διαφορετική μορφή καί ἓνα διαφορετικό πρόσωπο: "But I myself would say that from creation onward, God (or the Logos, if one prefers), has been incarnating itself in the world in many ways and in many degrees", ἐπισημαίνει ὁ J. Macquarrie¹²¹. Στό σημεῖο αὐτό φαίνεται γιά τούς πλουραλιστές νά ἔχει ἀξία τό ἐπιχείρημα τοῦ Ἀκινάτη ὅτι τό ἄκτιστο δέν μπορεῖ νά περιοριστεῖ ἀπό τό κτιστό καί κατὰ συνέπεια μιά παρέμβαση τῆς ἄπειρης πραγματικότητας τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατή μέσα σέ μιά πολύμορφη πεπερασμένη πραγματικότητα. Ἔτσι οἱ πλουραλιστές φαίνεται στήν πράξη νά ἀγνοοῦν τή θέση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀκινάτη ὅτι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου ἔγινε μιά καί μόνο φορά¹²², ἐπιλέγοντας ἀπό αὐτόν ἀποσπασματικά αὐτό πού τούς διευκολύνει στήν καταχύρωση τῶν θέσεών τους¹²³. Σχετικά ὅμως μέ τήν πιθανότητα πολλαπλῶν αὐτοαποκαλύψεων καί ἐνσαρκώσεων ὁ W. Pannenberg παρατηρεῖ ὅτι, ἐάν "man von mehreren Offenbarungen redet, denkt man schon keine Offenbarungen in

121. J. Macquarrie, *Revisting the Christological Dimensions of Uniqueness*, στί: L. Swidler-P. Mojzes, *The Uniqueness of Jesus*, 96.

122. ST III, 4, 5. Στό ἐρώτημα, "Utrum Filius Dei humanam naturam assumere debuerit un annibus individuus", ἡ ἀπάντησή του εἶναι γιά τρεῖς λόγους ἀρνητική. Ὁ τρίτος λόγος ἐξηγεῖ, γιατί ὁ Λόγος ἐνσαρκώθηκε μόνο μιά φορά: "Tertio, quia conveniens fuit quod, sicut unum suppositum divinum est incarnatum, ita unam solam naturam humanam assumeret, ut ex utraque parte unitas inveniatur".

123 P. Knitter, Can our "one and only also be a "one among many?". A Response to Responses, στί: L. Swidler-P. Mojzes (Ed.), *The Uniqueness of Jesus. A Dialogue with Paul F. Knitter*, New York 1997, 159: "Even St. Thomas Aquinas, as Hick points out in his essay, recognized the possibility (but not the actuality) of other incarnations of the Word".

strengen Sinne mehr. Die Behauptung einer Mehrzahl von Offenbarungen bedeutet die Diskreditierung jeder einzelnen von ihnen”¹²⁴.

Μέ περισσή ἀφέλεια ὁ P. Schmidt-Leukel¹²⁵ ἐρωτᾷ, ἐάν οἱ θεωρήσεις αὐτές ἐκφράζουν μιᾷ ἀντίθεση στήν παραδοσιακή χριστιανική πίστη γιά τόν μονογενῆ Υἱό ἢ γιά τή μοναδική σωτηριώδη παρέμβαση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀπάντηση γιά τή χριστιανική Θεολογία στό ἐρώτημα αὐτό εἶναι ἀναμφίβολα καταφατική. Ἡ ἀπάντηση γιά τούς πλουραλιστές ἐξαρτᾶται ἀπό τή σκοπιὰ θεωρήσης. Ἡ πλουραλιστική Θεολογία τῶν Θρησκειῶν δέν ἀρνεῖται τή σωτηριώδη παρέμβαση τοῦ Ἰησοῦ. Τό ἐρώτημα τίθεται, ὅταν προβάλλεται ἡ μοναδικότητα τῆς σωτηριώδους παρέμβασης¹²⁶. Καί ἐδῶ ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπό τό τί κάποιος κατανοεῖ μέ σωστική παρέμβαση ἢ μοναδική σωστική παρέμβαση. Ὁ P. Knitter ἀποδέχεται μιᾷ μοναδικότητα τοῦ Ἰησοῦ πού δέν ὁδηγεῖ στήν ἀπόρριψη ἄλλων σωτηριῶδων μορφῶν στήν ἱστορία. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι μοναδικός μαζί ὅμως μέ ἄλλους σωτῆρες ἐπίσης μοναδικούς: “He would be universal savior-with other universal saviors. His universality and uniqueness would be not exclusive, nor inclusive, but complementary”¹²⁷. Θέλει κανεῖς νά τήν κατανοήσῃ κατ’ αὐτόν τόν τρόπο, ὥστε νά πρόκειται μόνο γιά μιᾷ ἱστορική σωστική παρέμβαση τοῦ Ἰησοῦ τῆς Ναζαρέτ, τότε αὕτη ἡ ἀντίληψη ὁδηγεῖ στήν ἀποκλειστικότητα: “Was von einer pluralistischen Position her ausgeschlossen ist, ist die Annahme, Jesus sei der einzige Offenbarungs-und Heilsmittler und die alleinige Ursache des Heils aller Menschen”¹²⁸. Ἐάν ἡ μοναδικότητα τῆς σωστικῆς παρέμβασης τοῦ Ἰησοῦ γίνῃ δεκτή, τότε γιά τούς πλουραλιστές ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἔζησε πρό τοῦ Ἰησοῦ καί δέν ἐγνώριζε τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ – ὅμως σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τῆς Γραφῆς γνώριζε τό Θεό, τόν ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς ὀνόμα-

124. W. Pannenberg, *Offenbarung als Geschichte* (ἐκδοθέν μαζί μέ R. Rendtorff/U. Wilckens/T. Rendtorff), Göttingen 1982, 10.

125. P. Schmidt-Leukel, *Gott ohne Grenzen...*, 275.

126. Τή μοναδικότητα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γιά τήν σωτηρία ἀποδέχονται, μεταξύ πολλῶν ἄλλων, ὁ Martínez Camino, στό: M. Seretti (Ed.), *L'attuale controversia sull' Universalità di Gesù Cristo*, Roma 2002/, 177: “Il Regno di Dio no si identifica con la Chiesa ma, in forza dell' economia divina della salvezza, questo regno non è instaurato né cresce nel mondo senza la Chiesa”.

127. P. Knitter, *Toward a Liberation Theology of Religions*, 194.

128. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religions theologie*, 325.

σε πατέρα του- δέ θά ἦταν μέτοχος τῆς σωτηρίας. Εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακό ὅτι οἱ πλουραλιστές δέ θέλουν νά γνωρίζουν τίποτα οὔτε γιά τίς τέσσερις Διαθῆκες πού σύμφωνα μέ τόν Ἁγ. Εἰρηναῖο ὁ Θεός συνῆψε μέ τούς ἀνθρώπους¹²⁹ οὔτε γιά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στόν Ἄδη καί γιά τή θεολογική σημασία αὐτῶν τῶν γεγονότων. Τά ἀγνοοῦν προκλητικά, ἐπειδή ἀσφαλῶς δέν τούς διευκολύνει στήν κατοχύρωση τῶν θέσεών τους.

Εἶναι ἐπίσης ἐντυπωσιακό ὅτι οἱ πλουραλιστές ἐπισημαίνουν ὅτι μιά ἀποκλειστική ἐρμηνεία τῆς μοναδικότητος τῆς σωτηριώδους παρέμβασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀντιτίθεται στή διδασκαλία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπό τή Β΄ Βατικανή Σύνοδο. Κατ' αὐτούς στή Β΄ Βατικανή δέν ἀναγνωρίζεται μόνο ἡ σωστική δυνατότητα ὅλων ἐκείνων πού ἄκουσαν γιά τό Χριστό, ἀλλά ὅπως ἀναγράφεται στό κείμενο «Διάλογος καί ἱεραποστολή», ἐκδοθέν τήν 19 Μαΐου 1991 ἀπό τό παπικό Συμβούλιο γιά τό διαθρησκευτικό διάλογο καί τήν Ἐπιτροπή γιά τόν Εὐαγγελισμό τῶν λαῶν, οἱ ὅπαδοι τῶν ἄλλων θρησκειῶν, τότε ἀπαντοῦν θετικά στήν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ καί λαμβάνουν τή σωτηρία τους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐάν πραγματώνουν στήν πράξη κατ' ἀληθινό τρόπο τό ὑπάρχον στίς παραδόσεις τους ἀγαθό καί ἀκολουθοῦν τή φωνή τῆς συνειδήσεώς τους. Αὐτό ἰσχύει, ἐπίσης, γιά τήν περίπτωση πού δέν ἀναγνωρίζουν τόν Ἰησοῦ Χριστό ὡς σωτήρα τους¹³⁰. Μέ αὐτό γιά αὐτούς δέν ἀποκλείεται ὁ ἐνδεχόμενος σωτηριώδης χαρακτήρας τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι δυνατή ἡ σωτηρία χωρίς τή γνώση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκείνη πού χαρίζεται διά τοῦ ἀγαθοῦ πού περιέχεται στίς μή χριστιανικές θρησκεῖες. Μέ τίς θέσεις ὅμως αὐτές οἱ πλουραλιστές δέ διαστρέφουν ἀπλᾶ τό γράμμα καί τό πνεῦμα τοῦ κειμένου τῆς Β΄ Βατικανῆς, ἀλλά συγχέουν τή δυνατότητα σωτηρίας τοῦ ἐκτός Ἐκκλησίας ἀνθρώπου μέ τήν ἀναγνώριση σωστικῆς λειτουργίας στίς ἄλλες θρησκεῖες. Νεώτερα ἐπίσημα κείμενα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ *Declaratio Dominus*

129. P. G. 7, 889B-A.

130. Dialog und Verkündigung, 29: "Die Anhänger anderer Religionen antworten immer dann positiv auf Gottes Einladung und empfangen sein Heil in Jesus Christus, wenn sie in ehrlicher Weise das in ihrer religiösen Traditionen enthaltene Gute in die Tat umsetzen und dem Spruch ihres Gewissens folgen. Dies gilt sogar für den Fall, daß sie Jesus Christus nicht als ihren Erlöser erkennen oder anerkennen (Vgl. AG 3;9;11)".

Jesus (2000), αρνούνται να αναγνωρίσουν στίς άλλες θρησκείες μιά τέτοια λειτουργία. Ἡ Declaratio Dominus Jesus τονίζει τό χρέος τῆς Ἐκκλησίας γιά κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ στά ἔθνη καί καλεῖ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἄλλων θρησκειῶν νά οἰκειοποιηθοῦν ἀπὸ τό μήνυμα: “Indeed the Church, quided by charity and respect for freedon, must be primarily committed to proclaiming to all people the truth, definitely revealed by the Lord, and to announcing the necessity of conversion of Jesus Christ and of adherence to the Church through Baptism and the other sacramentents...”¹³¹.

Τό κείμενο γιά τό Χριστιανισμό καί τίς μή χριστιανικές θρησκείες τῆς Διεθνούς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς παλεύει –γιά τοὺς πλουραλιστές– μέ τό πρόβλημα, πῶς μπορεῖ νά κατανοηθεῖ ἡ πίστη στή μοναδικότητα τῆς σωτηριώδους παρέμβασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐάν ταυτόχρονα ἀναγνωρίζεται στίς μή χριστιανικές θρησκείες ἱστορικά συγκεκριμένη σωτηριώδη παρέμβαση. Θεωροῦν ὅτι ἡ Ἐπιτροπή δέν μπόρεσε νά λύσει τό πρόβλημα αὐτό, ἐπισημαίνει ὅμως σχετικά –κάτι πού θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἀποσπάσματα αὐτοῦ τοῦ κειμένου– ὅτι ἡ ἀγάπη στό Θεό καί στόν πλησίον πού τελικά καθίσταται δυνατή διὰ τοῦ Χριστοῦ τοῦ μοναδικό μεσίτη, εἶναι ὁ μοναδικός δρόμος, γιά νά φθάσει κανεὶς στό Θεό. Οἱ θρησκείες μποροῦν νά εἶναι φορεῖς τῆς σωτηριώδους ἀλήθειας, στό μέτρο πού ὁδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους στήν ἀληθινὴ ἀγάπη¹³². Ἡ θέση ὅμως αὐτὴ στό κείμενο τῆς Διεθνούς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς δέν μπορεῖ νά ἀποσυνδεθεῖ καί νά ἀπομονωθεῖ ἀπὸ τὴν γενικὴ θεώρηση τῶν θρησκειῶν στό κείμενο: “Le religioni possono esercitare la funzione di praeparatio evangelica, possono preparare i popoli e le culture ad accogliere l’ evento salvifico que é già avvenuto...”¹³³. Οἱ ἄλλες θρησκείες δέν μποροῦν νά ἀξιολογηθοῦν παρά ὡς προετοιμασία γιά τὴ σωτηρία.

131. Declaratio Dominus Jesus, 32, Κεφ. 6, § 22.

132. Commissione Teologica Internazionale, Il Cristianesimo e le religioni..., Nr. 87: “L’ affermazione che possono esistere elementi salvifici nelle religioni non implica, per sé, un giudizio sulla presenza di tali elementi in ognuna delle religioni concrete. D’ altra parte, l’ amore di Dio e del prossimo, reso possibile in ultima istanza da Gesù unico mediatore, è la sola via per giungere a Dio stesso. Le religioni possono essere portatrici di verità salvifica solo in quanto conducono gli uomini al vero amore”.

133. Commissione Teologica Internazionale, Il Cristianesimo e le religioni..., Nr. 85.

Τί όμως σημαίνει, όταν καί εάν γίνει δεκτό, ότι η αγάπη προς τό Θεό καί τόν πλησίον, είναι δυνατό νά οδηγήσει στή σωτηρία; Αναμφίβολα γιά τούς πλουραλιστές μέ τόν τρόπο αυτό υποδηλώνεται ότι δέν μπορεί νά θεωρεῖται αποκλειστικά ἀναγκαία ἡ μεσιτική λειτουργία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Θά ἦταν παράλογο, εάν ἰσχυρίζετο κάποιος ὅτι πρίν ἀπό τόν Ἰησοῦ δέν ὑπῆρχε ἀληθινή αγάπη προς τό Θεό καί τόν πλησίον. Αυτό θά ἀντιτίθετο στήν ἴδια τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ (στήν παραβολή τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη). Ἀποτελεῖ σταθερή χριστιανική πίστη ὅτι ἡ δική μας αγάπη προς τό Θεό καί τόν πλησίον εἶναι δυνατή ἀπό τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ προς ἐμᾶς. Ὁ ἴδιος ὁ Θεός στήν παγκόσμια σωτηριώδη του βούληση καί στή διά τῆς χάριτος αὐτοφανέρωσή Του, αὐτόν πού ἡ χριστιανική παράδοση ὀνομάζει Λόγο - Χριστό, εἶναι κατά τήν παραδοσιακή πίστη ὁ μοναδικός σωτήρας. Αὐτός ὁ ἕνας ὁ Λόγος, ἀπό τόν ὁποῖο σύμφωνα μέ τήν παραδοσιακή πίστη εἶναι γεμᾶτος ὁ κόσμος, εἶναι ἐκεῖνος ὁ μεσίτης, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ δυνατή τήν ἀληθινή αγάπη τοῦ Θεοῦ καί τοῦ πλησίον. Αὐτός ὁ Λόγος ἀπέκτησε μορφή στή ζωή τοῦ Ἰησοῦ. Ταυτόχρονα ὅμως ὅλη ἤδη ἡ δημιουργία διαπερνᾶται ἀπό αὐτόν. Ἔτσι καθίσταται δυνατό ὁ ἕνας Λόγος, ὁ ὁποῖος ἐνσαρκώθηκε στόν Ἰησοῦ, νά ἔχει μιά πολλαπλότητα διαφορετικῶν, ἱστορικά συγκεκριμένων, σωτηριωδῶν παρεμβάσεων. Αὕτη εἶναι μιά ἐπιχειρηματολογία, πού ἤδη κατά τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο πρέπει γιά τούς πλουραλιστές νά γίνει δεκτή, εάν θέλει κανείς νά ἀποφύγει τήν ἀποκλειστικότητα¹³⁴. Ὁ P. Schmidt-Leukel ἐπισημαίνει: "Dementsprechend rechnet die pluralistische Religionstheologie, daß in strukturell ähnlicher Weise, aber in kulturell und religiös völlig anderen Kontexten, andere Menschen ebenfalls in vergleichbarer Offenheit für die göttliche Wirklichkeit gelebt und durch ihr Leben und ihre Lehren, wenn auch in ganz anderer Form, zu Mittlern göttlicher Selbsterschließung geworden sind..."¹³⁵.

Αὕτη ἡ ἐπιχειρηματολογία εἶναι ἐπαρκής, γι' αὐτό πού προ-

134. Γιά τό βαθμό καί τό μέτρο πού ἡ πλουραλιστική αὕτη ἐπιχειρηματολογία γίνεται δεκτή ἀπό τούς ποικίλους ὁπαδούς τῆς ἐμπεριεκτικῆς θεώρησης, βλ., ἐνδεικτικά, K. Rahner, *Der eine Jesus Christus und die Universalität des Heils*, SzT XII, 251-282 καί [τοῦ Ἰδίου], *Jesus Christus in den nichtchristlichen Religionen*, SzTh XII, 370-383.

135. P. Schmidt-Leukel, *Gott ohne Grenzen*, 296.

ϋποθέτει ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ J. Hick¹³⁶: Ἡ σωτηρία εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Οἱ διαφορετικές θρησκείες δίδουν διαφορετικά ὀνόματα γιὰ τὸ Θεὸ στὴ σωτηριώδη του παρέμβαση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Χριστιανισμός ἔχει ἀρκετοὺς χαρακτηρισμούς, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους τέμνονται: Ὁ αἰώνιος Λόγος, ὁ κοσμικὸς Χριστός, τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἀγ. Τριάδος, Θεὸς ὁ υἱός, τὸ Ἄγ. Πνεῦμα. Ἐάν ἐπιλέξουμε ἀπὸ τὸ ἐννοιολογικὸ μας ὄπλοστάσιο ἓναν καὶ τὸν ὀνομάσουμε Λόγο, τότε θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ σωτηρία σέ ὅλες τίς θρησκείες εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Λόγου καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος σέ διαφορετικές κουλτούρες καὶ πίστεις κάτω ἀπὸ τίς πολλαπλές του εἰκόνες καὶ σύμβολα συναντᾷ τὸ Λόγο καὶ βρίσκει σ' αὐτόν τὴ σωτηρία. Αὐτὸ πού δέν μπορούμε νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι ὅλοι ὅσοι σώζονται, σώζονται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹³⁷. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἦταν ἓνα σημεῖο, στό ὁποῖο ὁ Λόγος -δηλ. ὁ Θεὸς στὴ σχέση του μέ τὸν ἄνθρωπο- ἐνήργησε. Δέν ἔχουμε τὴ δυνατότητα καὶ δέν εἴμαστε ἐξουσιοδοτημένοι, νὰ προβοῦμε στὴν ἀρνητικὴ διαπίστωση, ὅτι ὁ Λόγος ἐνήργησε ἅπαξ καὶ περιοριστικά στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ¹³⁸. Ἀντίθετα θὰ πρέπει πλήρεις χαρᾶς νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ θεία πραγματικότητα ἀγγίξε τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἢ γιὰ τὴ σωτηρία της κατὰ διαφορετικούς τρόπους στὸν Ἰνδικό, τὸ σεμιτικό, τὸν κινεζικό, τὸν ἀφρικανικὸ τρόπο ζωῆς. Στίς θεωρήσεις αὐτές ἀπαντᾷ ὁμως ξεκάθαρα ἡ Διεθνὴς Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ: "...Positivamente si deve tener presente il significato universale di Gesù e del suo Spirito e anche della Chiesa...Negativamente, questa universalità è esclusiva: no c'è un Logos che non sia Gesù e non c'è uno Spirito che non sia lo Spirito di Cristo¹³⁹". Οἱ ἀπόψεις τῶν πλουραλιστῶν ἀλλοιώνουν κεντρικά σημεῖα τῆς ταυτότητας τῆς χριστιανικῆς Θεολογίας.

136. J. Hick, *Jesus und die Weltreligionen*, στὸ: *Wurde Gott Mensch? Der Mythos vom fleischgewordenen Gott* (Hsg. J. Hick), Gütersloh 1979, 175-194.

137. J. Hick, ὅπ. παρ., 191: "Was wir jedoch nicht sagen können, ist, daß alle, die gerettet werden, diese Rettung durch Jesus von Nazareth erfahren".

138. J. Hick, ὅπ. παρ., 191: "Wir sind nicht aufgerufen und ermächtigt, die negative Feststellung zu treffen, daß der Logos nicht überall im menschlichen Leben gehandelt hat und handelt".

139. Commissione Teologica Internazionale, *Il Cristianesimo e le religioni...*, Nr. 80.

Ἡ ἄμεσα στό κήρυγμα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ ἐρειδομένη ἀντίληψη ὅτι ἡ μετοχή στή διά τοῦ Θεοῦ προσφερόμενη σωτηρία βρίσκει γιά τό θρησκευτικό πλουραλισμό τή συγκεκριμενοποίησή της στήν ἀγάπη πρὸς τό Θεό καί τόν πλησίον, ὥστε –ὅπως ἡ ἐπιτροπή τῶν Θεολόγων διατυπώνει– ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον νά “εἶναι ὁ μοναδικός δρόμος, γιά νά φθάσει κανεῖς στό Θεό”, γίνεται δεκτὴ πλήρως ἀπὸ σωτηριολογικοκριτικὴ ἄποψη ἀπὸ τό John Hick: Οἱ θρησκευτικὲς παραδόσεις ἔχουν μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ἀξία, ἀνάλογα μέ τό ἐάν ἐνισχύουν ἢ ἐμποδίζουν, δηλ. προκαλοῦν μιὰ μεταβολή ἀπὸ τὴν αὐτο-ἐκκεντρικότητα στήν ἐκκεντρικότητα πρὸς τὴν ὑπερβατικὴ πραγματικότητα: “...the sudden or gradual change of the individual form an absorbing self-concern to a new centring in the supposed unity-of-reality-and-value that is thought as a God, Brahman, the Dharma, Sunyata or the Tao. Thus the generic concept of salvations transformation, which takes a different specific form in each of the great traditions, is that of the transformation of human existence from selfcentredness to Reality-centredness”¹⁴⁰. Ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός προκειμένου νά ἐνισχύσει τὴ θέση του δέ διστάζει νά ἐπικαλεστεῖ αὐτό πού ἔγραφε πρὸ ἐτῶν ὁ Joseph Ratzinger ἐπισημαίνοντας ὅτι δέ σώζει τόν ἄνθρωπο τό σύστημα ἢ ἡ συντήρηση ἑνὸς συστήματος, ἀλλὰ τόν σώζει, αὐτό πού εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὰ συστήματα: Ἡ ἀγάπη καί ἡ πίστη πού εἶναι τό τελικὸ τέλος τοῦ ἐγωῖσμοῦ καί τῆς αὐτοκαταστροφικῆς ὕβρεως. Οἱ θρησκεῖες βοηθοῦν τόσο στή σωτηρία, ὅσο ὁδηγοῦν σ’ αὐτὴ τὴ στάση· ἐμποδίζουν τὴ σωτηρία στό βαθμὸ πού ἐμποδίζουν τόν ἄνθρωπο σ’ αὐτὴ τὴ στάση¹⁴¹. Θὰ ἀποτελοῦσε ὅμως βαθειὰ παρανόηση νά θεωρήσει κανεῖς ὅτι ὁ κύριος συντάκτης τῆς *Declaratio Dominus Jesus* –αὐτός ὁ ὁποῖος δέν ἀναγνωρίζει στὶς ἄλλες θρησκεῖες καμιά σωτηριολογικὴ λειτουργία, αὐτός ὁ ὁποῖος «πολέμησε» ὅσο κανεῖς ἄλλος στό χῶρο τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τό θρησκευτικό πλουραλισμό, ὁ Joseph

140. J. Hick, *An Interpretation of Religion...*, 36.

141. J. Ratzinger, *Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie*, Düsseldorf 1969, 356: “..Aber nicht das System und das Einhalten eines Systems retten den Menschen, sondern ihn rettet, was mehr ist als alle Systeme und was die Öffnung aller Systeme darstellt: die Liebe und der Glaube, die das eigentliche Ende des Egoismus und der Selbstzerstörerischen Hybris sind. Die Religionen helfen so weit zum Heil, soweit sie den Menschen an diese Handlung hindern”.

Ratzinger– άποτιμᾷ τίς ἄλλες θρησκεῖες ὡς παράλληλους ἀγωγούς σωτηρίας.

Σύμφωνα μέ τό θρησκευτικό πλουραλισμό δέν μπορεῖ κανεῖς νά περιγράψει καί νά προσδιορίσει καλλίτερα, τί εἶναι ὁ μοναδικός σωτήρας, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μέ τόν Παῦλο (Α΄ Κορ. 13) ἴσταται ἀκόμα καί ὑπεράνω τῆς πίστεως καί σύμφωνα μέ τήν πρώτη ἐπιστολή τοῦ Ἰωάννου εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅ,τι δηλ. ἐμφανίστηκε στόν Ἰησοῦ Χριστό (Α΄ Ἰω. 8 ἐπ.), ἐάν δέν κάνει δεκτό ὅτι εἶναι ἡ Ἀγάπη. Εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πού ἐλευθερώνει τόν ἄνθρωπο καί τόν ὁδηγεῖ στήν ἀγάπη πρός τόν Θεό καί πρός τόν πλησίον. Ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀκούουν τό Εὐαγγέλιο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πού ἐμφανίστηκε στόν Ἰησοῦ Χριστό καί βιώνουν αὐτή ὑπαρξιακά, γι' αὐτούς ὁ Χριστός γίνεται ἱστορικά κατανοητός ὡς σωτήρας. Ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι μαθαίνουν γι' αὐτή τήν ἀγάπη μέ ἄλλους δρόμους, ὑπάρχουν ἄλλες ἱστορικά συγκεκριμένες παρεμβάσεις. Ἡ ὑπερβατική πραγματικότητα *“is experienced and thought by different human mentalities, forming and formed by different religious traditions, as the range of gods and absolutes with the phenomenology of religion reports. And these divine personae and metaphysical impersonae, as i shall call them, are not illusory but are empirically, that is experientially, real as authentic manifestations of the Real”*¹⁴². Μέσα στήν πολλαπλότητα ὅλων τῶν ἱστορικά συγκεκριμένων παρεμβάσεων παραμένει πάντοτε ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὡς μεσίτου τῆς σωτηρίας. Αὐτό ὅμως δέν ἀποκλείει μιά τέτοια πολλαπλότητα παρεμβάσεων, ἔτσι ὥστε στά διαφορετικά περιβάλλοντα τῶν ἄλλων θρησκειῶν κάτω ἀπό διαφορετικά ἱστορικά δεδομένα νά εὐρίσκει κανεῖς ὄχι λιγότερα ἀνάλογες ἐκφραστικές μορφές αὐτῆς τῆς σωτηριώδους παρέμβασης. Γιά τήν ἀντιμετώπιση ὅμως τέτοιων θέσεων προβάλλει ὡς ἐπιτακτικό τό καθῆκον πού ἐπισημαίνει ὁ Card Angelo Scola: *«We must also demonstrate that revelation coincides with the singular event of the human history of the Son of God: Jesus Christ dead and risen...»*¹⁴³. Τό μυστήριο τοῦ πάθους καί τῆς ἀνάστασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σφραγίζουν τό περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης καί τή μοναδικότητα τῆς σωτηριώδους παρέμβασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

142. J. Hick, *An Interpretation of Religion. Human responses to the Transcendent*, London 1989, 242.

143. Card. Angelo Scola, *Freedom, Truth and Salvation*, 3.

5.2. Τό άπερινόητο τοῦ Θεοῦ

Εἶναι δεδομένο ὅτι οἱ θρησκευτικές παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητας ἀνάγονται σέ μία πραγματικότητα πού εἶναι ἀνώτερη ἀπό ὅλες τίς ἄλλες, πάνω ἀπό τήν ὁποία δέν μπορεῖ νά συλληφθεῖ κάτι τό μεγαλύτερο καί γι' αὐτό ὑπερβαίνει κάθε πεπερασμένη πραγματικότητα. Ἡ πραγματικότητα αὐτή ὀνοματίζεται μέ πλῆθος διαφορετικῶν ὀνομάτων: Γιαχβέ, Ἀλλάχ, Τριαδικός Θεός, ἀγαθό, ὁ Ἕνας, τό Εἶναι καθ' ἑαυτό, Σίβα, Vishnu, Shakti, Amida, Abibuddha, Tien, Tao, Βράχμαν, Νιρβάνα, Ampira, ὁ Dharmakaya κ.λπ. Ἀπέναντι στήν πολλαπλότητα τῶν διαφορετικῶν ὀνομάτων καί ἐννοιῶν τοῦ Θεοῦ ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός ἐμπεριέχει μία διπλή θέση. Κατ' ἀρχήν τή θέση ὅτι αὐτά τά ὀνόματα καί αὐτές οἱ ἐννοιες παρά τή διαφορετικότητά τους ἐν τούτοις καί τελικά παραπέμπουν σέ μία καί τήν αὐτή πραγματικότητα: "But if from a religious point of view we are trying to think, not merely of what is logically possible (namely, anything that is conceivable), but of the simplest hypothesis to account for the plurality of forms of religious experience and thought, we are, I believe, led to postulate the <Reals>¹⁴⁴". Ἀπό τήν ἄλλη τή θέση ὅτι αὐτή ἡ πραγματικότητα μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ, δηλ. νά προσεγγισθεῖ μέ διαφορετικές καί ἐκ πρώτης ὄψεως ἀντιτιθέμενες προτάσεις: "But what the traditions severally regard as ultimates are different and therefore cannot all be truly ultimate. They can however be different manifestations of the truly Ultimate within different streams of human thought-and-experience...¹⁴⁵".

Αὐτή ἡ διπλή θέση ἔχει τή βάση της σέ μία θεολογική προϋπόθεση πού ἀφορᾷ τή δυνατότητα ὀρθῆς κατανόησης καί σύλληψης τῆς ἀπόλυτης πραγματικότητας ἀπό τόν ἀνθρώπινο λόγο. Στή χριστιανική Θεολογία ὑπάρχει ἡ πεποίθηση ὅτι ἐκείνη ἡ πραγματικότητα πού ὀνομάζουμε ὡς Θεό ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινη δυνατότητα κατανόησης. Ἰδού μερικά παραδείγματα -στήν πρωτότυπη γλῶσσα τῶν κειμένων- πού προσάγει ὁ P. Schmidt-Leukel¹⁴⁶:

• "Si enim comprehendis, non est Deus". (Αὐγουστίνος)¹⁴⁷.

144. J. Hick, *An Interpretation of Religion*, 248.

145. J. Hick, *An Interpretation of Religion*, 249.

146. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 329-330.

147. Αὐγουστίνος, *Sermo CXVII*, 3.5.

• «Τό δέ γε γινώσκειν ἦν, τό μηδέν περί αὐτοῦ τῶν ἐξ ἀνθρωπίνων καταλήψεως γινωσκομένων εἰδέναι»¹⁴⁸. (Ἁγ. Γρηγόριος Νύσσης).

• "Est autem et super haecet propter haec inenarrabilis Sensus enim capax omnium bene et recte dicitur, sed non similis hominum sensui: et lumen rectissime dicitur, sed nihil simile ei, quod est secundum nos, lumini. Sic autem et in reliquis omnibus nulli similis erit omnium Pater hominum pusillitati: et dicitur quidem secundum haec propter dilectionem, sentitur autem super haec secundum magnitudinem" (Εἰρηναῖος Λυῶνος)¹⁴⁹.

• "Οὐδεμία δέ μονάς, ἢ τριάς, οὐδέ ἀριθμός, οὔτε ἐνότης ἢ γονιμότης, οὐδέ ἄλλο τι τῶν ὄντων ἢ τι τῶν ὄντων συνεγνωσμένον, ἐξάγει τήν ὑπέρ πάντα καί νοῦν κρυφιότητα τῆς ὑπέρ πάντα ὑπερουσίως ὑπερούσης ὑπερθεότητος· οὐδέ ὄνομα αὐτῆς ἐστίν, οὐδέ λόγος, ἀλλ' ἐν ἀβάτοις ἐξήρηται. Καί οὐδέ αὐτό τό τῆς ἀγαθότητος, ὡς ἐφαρμόζοντες αὐτῇ προσφέρομεν, τό τῶν ὀνομάτων σεπτότατον αὐτῇ πρώτης ἀφιερούμεν· καί συμφωνήσοιμεν ἄν κἄν τούτῳ τοῖς θεολόγοις, τῆς δέ τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἀπολειφθυσόμεθα" (Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης¹⁵⁰).

• "Sed per nullam istarum visionem, ad visionem divinae essentiae pervenitur: nulla enim species facta, sive qua informatur sensus exterior, sive qua informatur imaginatio, sive qua informatur imaginatio, sive qua informatur intellectus, est representativa divinae essentiae sicut est". (Θωμᾶς Ἀκινάτης¹⁵¹).

Εἶναι προφανές ὅτι οἱ παραπάνω ἀναφορές μποροῦν εὐκολα νά συμπληρωθοῦν μέ παρόμοια παραδείγματα ἀπό ἔργα ὀνομαστῶν θεολόγων διά μέσου τῶν αἰώνων. Παρά τίς ποικίλες θεολογικές διαφοροποιήσεις σέ ὅλες αὐτές τίς προτάσεις ἐκφράζεται ἀναμφίβολα τό κοινό δεδομένο: Δέν εἶναι ἐφικτό μέ τά δικά μας μέσα, τίς εἰκόνες, τίς δανεισμένες ἀπό τήν πεπερασμένη μας πραγματικότητα, μέ ὀνόματα καί ἔννοιες, νά γίνει λόγος γιά τό Θεό. Πρέπει νά ὑπάρχει ἡ συνείδηση ὅτι μ' αὐτά προσεγγίζεται μιά πραγματικότητα πού ὑπερβαίνει τό πεπερασμένο καί ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου δέ θά μποροῦσε νά

148. P. G. 44, 377C (Ἁγ. Γρηγορίου, *Περί τοῦ βίου Μωσέως*).

149. *Adversus Haereses* 2, 13, 3.

150. *De divinis nominibus* XIII, 3. Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις Ἰγν. Σακαλῆς, Θεσσαλονίκη 2008.

151. *Super Evangelium S. Ioannis Lectura* cap. I, Lectio XI, 1.

συλληφθεῖ μέ ἀκρίβεια καί στήν πληρότητά της. Ὅπως ἐπεσήμανε ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης: “Erkenntnisgegenstände erkennt der Erkennende nur so, wie es der Weise seiner Erkenntnis entspricht¹⁵²”. Ὁ J. Hick παραπέμπει στὸν Im. Kant, ὁ ὁποῖος, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, κάνει τή διάκριση ἀνάμεσα στό „Ding an sich“ καί στό νοούμενο ἀπό τόν ἄνθρωπο¹⁵³. Ὁφείλει κατὰ συνέπεια ξεκάθαρα νά γίνει ἡ διάκριση μεταξύ τῆς θείας πραγματικότητας στήν ἀπερινόητη, ἄφατη καί ἀκατάληπτη διάστασή της ἀπό τή μιά μεριά καί τῆς θείας πραγματικότητας, ὅπως αὐτή ἐκφράζεται μέ εἰκόνες καί ἔννοιες δανεισμένες ἀπό τόν ἀνθρώπινο κόσμο τῆς ἐμπειρίας. Τήν ἐσωτερική λογική πού ὑποκρύπτεται πίσω ἀπό αὐτή τή διάκριση δέν ἀπέδωσε ἴσως οὐδεὶς καλλίτερα ἀπὸ τόν Ἄνσελμο Καντερβουρίας: Ὁ Θεός εἶναι αὐτό, πάνω ἀπὸ τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά σκεφθεῖ κάποιος κάτι μεγαλύτερο καί εἶναι κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτό πού μπορεῖ κάποιος νά σκεφθεῖ¹⁵⁴. Αὐτά σημαίνουν, παρατηρεῖ ὁ P. Schmidt-Leukel¹⁵⁵, ὅτι ἀπὸ ὅλα ὅ,τι εἶναι κατανοητά ἢ περιγραφτά, μπορεῖ νά σκεφθεῖ κανεὶς κάτι, τό ὁποῖο εἶναι «μεγαλύτερο», ὥστε νά μὴν εἶναι πλέον κατανοητό καί περιγραφτό. Ἀκριβῶς αὐτό θά πρέπει νά γίνει δεκτό γιὰ τό Θεό, ἀφοῦ αὐτός πραγματικά εἶναι ἡ ἀνυπέρβλητη καί ὑψηλότατη πραγματικότητα.

Μία διάκριση ἀνάμεσα στήν ἄπειρη πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ καί αὐτοῦ πού ἐκφράζουν οἱ ἀνθρώπινες ἔννοιες ὑπάρχει, ὅπως εὐλόγα ἐπισημαίνει ὁ John Hick¹⁵⁶, σέ ὅλες τίς θρησκείες: Μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο μιά τέτοια διάκριση εἶναι ἀναγκαία μέ τή σκέψη ὅτι ὁ Θεός, ὁ Βράχμαν, ὁ Dharmakāya εἶναι ἡ ἄπειρη πραγματικότητα καί κατὰ συνέπεια οὐδόλως μποροῦν νά ἐξισωθοῦν μέ κάτι τοῦ ὁποίου μπορεῖ κανεὶς νά ἔχει ἀνθρώπινα ἐμπειρία καί τό ὁποῖο μπορεῖ νά ὀρίσει. “Unlimitedness, or infinity, is a negative

152. ST II / II Q.1, Art. 2: “...cognita sunt in cognoscente secundum modum cognoscentis”.

153. J. Hick, Gotteserkenntnis in der Vielfalt der Religionen στό: Horizontüberschreitung. Die pluralistische Theologie der Religionen (Hsg. R. Bernhardt), Gütersloh 1991, 64.

154 Προσλόγιον, 2 καί 15: “...credimus te esse aliquid quod nihil maius cogitari possit...Ergo, Domine, non solum es quo maius cogitari nequit, se es quiddam maius quam cogitari possit”.

155. P. Schmidt-Leukel, Was will the pluralistische Religionstheologie?, 330.

156. J. Hick, An Interpretation of Religion..., 237-238.

concept, the denial of limitation. That this denial must be made of the Ultimate is a basic assumption of all the great traditions”, επισημαίνει ο J. Hick¹⁵⁷. Αύτη ή παραδοχή δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά κάτι τό φυσικό καί τό λογικό, γιατί κάτι τό ὑψηλότατο πού θά ἦταν περιορισμένο, θά ἦταν περιορισμένο ἀπό κάτι ἄλλο καί ἔτσι δέ θά μπορούσε νά εἶναι τό ὑψηλότατο. Μέ αύτή τήν ἀποδοχή γιά τό ἄπειρο τοῦ Θεοῦ, τοῦ Βράχμαν, τοῦ Dharmakāya, συνδέεται ή φυσική καί ή λογική παραδοχή ὅτι τό ὑψηλότατο στήν ἀπειρία του ὑπερβαίνει ὅλους τούς θετικούς χαρακτηρισμούς στήν ἀνθρώπινη σκέψη καί στήν ἀνθρώπινη γλώσσα¹⁵⁸.

Μέ τά παραπάνω εἶναι δεδομένη ἀπό τήν περί Θεοῦ διδασκαλία ή ἀποφασιστική προϋπόθεση γιά τό θρησκευτικό πλουραλισμό. Αύτή ὅμως δέ συνίσταται στό ὅτι ὁ Θεός δέν ἀποκαλύπτεται ἤ στό ὅτι δέν εἰσέρχεται στήν ἀνθρώπινη ἱστορία¹⁵⁹. Τό ἀντίθετο συμβαίνει. Ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται, γίνεται προσιτός στόν ἄνθρωπο καί τόν συναντᾷ στήν ἱστορία – καί μάλιστα πράγματι σέ ὅλην τήν ἱστορία καί ὄχι μόνο σέ ἓνα μικρό της κομμάτι. Ἰσχύει αὐτό πού ἐπισημαίνει ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Οὐκ ἀφῆκε μέντοις ἡμᾶς ὁ Θεός ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ· πᾶσι γάρ ή γνώσις τοῦ εἶναι Θεόν ὑπ’ αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσπαρται»¹⁶⁰. Ὁ Θεός ὅμως δέν μπορεῖ νά συλληφθεῖ ἀπό τόν ἄνθρωπο σέ ὅλη του τήν ἀπεραντωνσύνη, ἀλλά κάθε φορά μόνο στό μέτρο τῶν δυνατοτήτων τῆς ἐμπειρίας καί τῆς γνώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ αὐτοφανέρωση τοῦ ἀπέραντου Θεοῦ στό πεπερασμένο πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δέν καταστρέφει τό πεπερασμένο καί δι’ αὐτοῦ τήν ἀνθρωπότητα τοῦ ἀνθρώπου. Δέν ὁδηγεῖ, ἐξ αἰτίας τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ μή πεπερασμένου τοῦ Θεοῦ, στήν

157. J. Hick, *An Interpretation of Religion...*, 237.

158. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ὁ J. Hick (*An Interpretation of Religion...*, 238) παραπέμπει στόν Ἁγ. Γρηγόριο Νύσσης (Κατά Εὐνομίου I, 42) πού ἀποφαίνεται σχετικά: "The simplicity of the True Faith assumes God to be that which He is, namely, incapable of being grasped by any term, or any idea, or any other device of our apprehension, remaining beyond the reach not only of the human but of the angelic and all supramundane intelligence, unthinkable, unutterable, above all expression in Words, having but one name that can represent His proper nature, the single name being Above Every Name".

159. Βλ. J. Ratzinger, *Zur Lage von Glaube und Theologie heute...*, 361.

160. Ἰωάννης Δαμασκηνός, "Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, α', 14-15. Ἐκδ. B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, Berlin-New York 1973, 7.

ἀδυναμία μᾶς αὐτοαποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Συμβαίνει μιά αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο στὸ ἐπίπεδο πεπερασμένων ἐντυπώσεων ἐμπειρίας ἀπὸ τὴ μὴ πεπερασμένη πραγματικότητα. Στὸ μέτρο ὅμως πού οἱ ἄνθρωποι εἶναι πολλαπλοὶ ἐκδηλώνεται γιὰ τοὺς πλουραλιστές ὅλη αὐτὴ ἡ πολλαπλότητα στὸν τρόπο πού οἱ ἄνθρωποι κατανοοῦν κάθε φορά συγκεκριμένα τὴν αὐτοφανέρωση τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπεια μπορεῖ καὶ πρέπει νά ὑπάρχει μιά πολυπλοκότητα ἀπὸ ὀνόματα μέ τὰ ὁποῖα ὁ Θεός χαρακτηρίζεται. Ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης μίλησε πρό πολλοῦ γι' αὐτὴ τὴ συνέπεια, παρότι δέν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὸ θρησκευτικὸ πλουραλισμό: Εἶναι προφανὴς ὁ λόγος γιὰ τὴν πολλαπλότητα τῶν ὀνομάτων πού λέγονται γιὰ τὸ Θεό, παρότι ὁ ἴδιος εἶναι καθ' ἑαυτὸν σέ κάθε περίπτωση ἀπλοῦς. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ νοῦς μας δέν ἀρκεῖ γιὰ νά συλλάβει τὴν οὐσία Του, φθάνει στὴ γνώση Του διὰ τῶν πραγμάτων πού μᾶς περιβάλλουν, στὰ ὁποῖα ἐνυπάρχουν διαφορετικές τελειότητες πού ἔχουν ὡς μοναδική ρίζα καὶ πηγὴ τὸ Θεό. Καὶ ἐπειδὴ ἐμεῖς μόνον ἔτσι μπορούμε νά ὀνομάσουμε, ἔτσι ὅπως κατανοοῦμε, ὀνομάζουμε τὸ Θεό ἀπὸ τίς τελειότητες πού βρίσκονται στὰ ἄλλα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ πηγὴ εἶναι σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ δέ ἐκεῖνες εἶναι πολλαπλές στὰ πράγματα, δίδουμε στὸ Θεό πολλὰ ὀνόματα¹⁶¹.

Ἐάν συνδυάσει κανεῖς αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀντίληψη τοῦ Θωμᾶ γιὰ τὴν ποικιλία τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ μέ τὴν ἰδέα τῆς θείας αὐτοφανέρωσης, τότε ὁ ἄνθρωπος, πού εἶναι δέκτης τῆς αὐτοφανέρωσης τοῦ Θεοῦ, θά ἐκφράσει τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴν πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ μέ τίς στὴν ἐποχὴ του καὶ στὸ περιβάλλον του ὑπάρχουσες ἀπὸ τὴν ἐξαντλούμενη πραγματικότητα εἰκόνες, ὀνόματα καὶ ἔννοιες. Μέ τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἐκφράζεται κυρίως ὁ τρόπος κατανόησης τοῦ μὴ πεπερασμένου Θεοῦ ἀπὸ τὴν αὐτοφανέρωσή Του στὴν ἐμπειρία τῶν ἀποδεκτῶν τῆς ἀποκάλυψης. Τί ὅμως προσδιορίζει τὴν ἀλήθεια τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας. Στὸ ἐρώτημα αὐτό ὁ θρησκευτικὸς πλουραλισμός δέν ἀπαντᾷ. Ἡ Ἁγία Γραφή θέτει συγκεκριμένα κριτήρια. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ γιὰ τοὺς πιστοὺς Χρι-

161. Compendium Theologiae I, 24. (Quod multitudo nominum quae dicuntur de Deo, non repugnat simplicitati eius): "...Deum non possumus nominare nisi ex perfectionibus in aliis rebus inventis, quarum origo in ipso est: et quia hae in rebus istis multiplices sunt, oportet multa nomine Deo imponere...". P. Schmitt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 331.

στιανούς εκφράζεται στην Α΄ Ίω. 4, 7 επ.: «πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν· ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι’ αὐτοῦ».

5.3 Συμπερασματικές θεωρήσεις

Σέ ὅ,τι λοιπόν ἀφορᾷ τίς θεολογικές προϋποθέσεις τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ σέ σχέση μέ τή Χριστολογία καί τήν περί Θεοῦ διδασκαλία, θά πρέπει περαιτέρω νά ἐπισημανθοῦν τά ἑξῆς:

- Ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός θεωρεῖ παραπλανητικά ὅτι δέ διαθέτει δική του Χριστολογία ἢ Θεολογία, οὔτε καθιερώνει μιά καινούργια δική του. Τό ἀντίθετο προβάλλεται δίκαια ἀπό τούς ἀντιπάλους της, ἀφοῦ ἐμμένουν σταθερά στήν πεποίθηση ὅτι «Jesus Christ is the one universal mediator because he is the definitive priest who pours out his Spirit from the cross, the maximal revelation of the Father’s love»¹⁶². Οἱ ὁπαδοί τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ ἀνάγονται σ’ ἐκεῖνες τίς προϋποθέσεις καί θεωρήσεις πού διατυπώνονται ἀκόμα καί σήμερα ἤδη ἀπό τόν 19^ο αἰῶνα ἀπό βιβλικούς καί συστηματικούς Θεολόγους, ἀνεξάρτητα ἀπό τά ἐρωτήματα τῆς Θεολογίας τῶν Θρησκειῶν. Οἱ προϋποθέσεις αὐτές συνιστοῦν ἀδιαμφισβήτητα ἐπικίνδυνη τομή στήν ἱστορία τῆς Χριστολογίας. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά δέν μποροῦν νά προβάλλουν πειστικά τόν ἰσχυρισμό ὅτι εὐρίσκονται πολύ κοντά στίς ἀρχές τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καθὼς ἐπίσης καί στίς κατευθυντήριες σκέψεις τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς χριστολογικῆς ἀντίληψης. Ἡ ἐπισήμανση τοῦ K. -H. Menke εἶναι στό σημεῖο αὐτό σημαντική: “In dem Sammelband mit dem bezeichneten Titel “The Myth of God Incarnate“ entwirft Hick die Umriss einer Christologie, die sich nur marginal von den längst überholt geglaubten Thesen eines Ferdinand Christian Baur (1792-1860) oder David Friedrich Strauß (1808-1874) unterscheidet”.

- Αὐτό πού ἡ πλουραλιστική Θεολογία στήν περί Θεοῦ ἀντίληψή της προϋποθέτει, δηλ. ὅτι ὁ Θεός ἐξ αἰτίας τῆς θεωρήσεώς Του ὡς τοῦ ἀπεριορίστου καί ἀπείρου ὀρίζοντος κάθε ὄντος ἀναγκαῖα ὑπερβαίνει κάθε πεπερασμένη ἀντίληψη καί κάθε συγκεκριμένη ἔννοια δανεισμέ-

162. Card. Angelo Scola, Freedom, Truth and Salvation, 4.

νη από την πεπερασμένη πραγματικότητα, αποτελεί παραδοσιακή θεολογική διδασκαλία. Άπιστοι κατά συνέπεια προς την παράδοση στο σημείο αυτό δεν είναι οι όπαδοί του πλουραλισμού, αλλά μάλλον εκείνοι που κατά τό παρόν στον αντιπλουραλιστικό τους ζήλο έτσι ένεργοϋν, ως εάν δεν υπήρχε στή χριστιανική διδασκαλία ποτέ ή αντίληψη τής υπερβατικότητας του Θεού που υπερβαίνει κάθε ανθρώπινη έννοια περιγραφής που τά ανθρώπινα λόγια μπορούν να αποδώσουν. Αυτό λοιπόν που είναι καινούργιο στην περί Θεού διδασκαλία δεν είναι αυτή ή διάκριση καθ' έαυτή, αλλά οι συνέπειες που μπορούν να προκύπτουν από αυτή στο θέμα τής εκτίμησης των πολλαπλών περί Θεού εικόνων στίς θρησκείες τής ανθρωπότητας. Προς τοϋτο διευκολύνει, παρεμηνευόμενη από τους πλουραλιστές¹⁶³, ή έπισήμανση του J. Ratzinger ότι, ό,τι είναι αληθές, παραμένει αληθές, μπορούν όμως να έμφανιστούν νέες προοπτικές που ρίχνουν ένα άλλο φώς¹⁶⁴. Μπορεί όμως αυτό να σημαίνει ότι τό “νέο φώς“ άναιρεί αυτό που μέχρι τώρα γινόταν δεκτό ως αληθές; Η διαστροφή τής σκέψης του J. Ratzinger στο σημείο αυτό είναι προφανής.

- Η πλουραλιστική Θεολογία των θρησκειών στην οϋσία της δεν αποτελεί παρά ένα θρησκευτικό μονοκεντρισμό. Μπορεί βεβαίως στο να μή θέλει καί να μήν άποσκοπεί στο να όμογενοποιήσει όλες τίς θρησκείες, στην πραγματικότητα όμως συμβαίνει αυτό. Όταν ό θρησκευτικός πλουραλισμός προβάλλει τή μονοκεντρική έννοια “the Real“, ή έννοια αυτή οϋδετεροποιείται καί όλες οι ύφιστάμενες μεταξύ των θρησκειών διαφορές καταργούνται αυθαίρετα. Η όμολογία του P. Knitter είναι χαρακτηριστική: “Όμολογώ ότι στην άνυπομονησία μου να κρίνω τους χριστιανούς άδελφούς μου να άναγνωρίσουν τήν άξία των άλλων θρησκειών, στην προσπάθειά μου να εύρω κοινό έδαφος για τήν υπέρτατη αλήθεια, δεν άφησα

163. P. Schmidt-Leukel, *Was will die pluralistische Religionstheologie?*, 333.

164. J. Ratzinger Benedikt XVI, *Salz der Erde. Christentum und katholische Kirche im 21. Jahrhundert. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, München 2006, 279-280: “Was wirklich gültige Aussage des Glaubens”, “Dogma” geworden ist kann nicht hernach wieder falsch werden, wie ja auch in der Wissenschaft das einmal richtig Gefundene gültig bleibt, aber vielleicht in ganz andere Zusammenhänge gerückt wird und damit in veränderter Bedeutung erscheint. Genauso ist es hier. Was wahr ist, bleibt wahr, aber es können neue Perspektiven auftauchen, die es in ein anderes Licht rücken...Insofern ist Beständigkeit und Beweglichkeit durchaus vereinbar, wie die ganze Geschichte zeigt”.

άρκετό χώρο για τις πραγματικές, βαθιές, διακριτές, πιθανόν και άγεφύρωτες διαφορές μεταξύ τῶν θρησκειῶν¹⁶⁵.

• Ἡ ἀδυναμία τῶν πλουραλιστῶν ἔγκειται ὅτι οἰκοδομοῦν τή θεωρία τους σέ μιά ὑπόθεση πού ἀστήρικτα προβάλλουν. Ἀντί προηγουμένως νά ἐξετάσουν καί νά περιγράψουν τίς θρησκείες, ἔτσι ὅπως στήν πραγματικότητα αὐτές εἶναι καί πῶς αὐτές λειτουργοῦν, ἡ ἐξέταση καί ἡ περιγραφή συντέμνεται σέ μιά ὑπόθεση γιά τή σωστική τους λειτουργία. Ἐτσι αὐτό πού ἐνδεχομένως θά μπορούσε νά προκύψει ὡς ἀποτέλεσμα, στήν πλουραλιστική Θεολογία συνιστᾷ τή δεδομένη ὑπόθεση καί τή δεδομένη ἀφετηρία. Αὐτή ἡ ὑπόθεση καθιστᾷ δυνατή μιά ὀρισμένη ἐρμηνεία τῆς λειτουργίας τῶν θρησκειῶν καί ἀντιφάσκει μέ τήν ἀξίωση τῶν πλουραλιστῶν νά ἐρμηνεύουν τή θρησκεία μέ βάση τήν ἴδια τή θρησκεία. Ἐτσι ἐδῶ δέν προηγεῖται ἡ θρησκεία τῆς ἐρμηνείας, ἀλλά ἡ ἐρμηνεία τῆς θρησκείας. Ἡ πλουραλιστική ὑπόθεση ἀπομειώνει τήν κάθε θρησκεία στά δικά της μέτρα, ὥστε νά μπορεῖ νά ἐπιτελεῖ τή σωστική της λειτουργία. Κατά συνέπεια ὁ θρησκευτικός πλουραλισμός ἀποκτᾷ μιά ἄλλη σκοποθεσία μιά ἱμπεριαλιστική διάθεση ἀπέναντι στίς θρησκείες, κάτι γιά τό ὁποῖο ὁ ἴδιος εἶχε κατηγορήσει τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἀποκλειστικῆς θεώρησης. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μιά τέτοια ἀπόπειρα συνιστᾷ μιά ἐπικίνδυνη στιγμή γιά τή θεολογική σκέψη, ὅπως ἀκριβῶς τό ἐπισημαίνει ὁ R. Wilken. "A pernicious feature of Christian discourse in our day is its tentativeness, the corrosive assumption that everything we teach and practice is to be subject to correction by appeals to putative evidence, whether from science, history, or the religious experience of others"¹⁶⁶. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά καί ὁ P. Steinacker τονίζει ὅτι ἡ πλουραλιστική Θεολογία δέν μπορεῖ νά ἀποδείξει ὅτι ὑπάρχουν πολλαπλοὶ δρόμοι σωτηρίας. Αὐτό μπορεῖ νά τό ὑποθέτει κανεῖς, δέν μπορεῖ νά τό γνωρίζει μέ βεβαιότητα¹⁶⁷.

Μέ αὐτά τά δεδομένα ἡ πλουραλιστική Θεολογία δέν εἶναι ἱκα-

165. P. Knitter, Is the pluralistic Model a Western Impositio?, στό: (Ed. P. Knitter), *The Myth of Religions Superiority: Multi-Faith Explorations of Religious Pluralism* (Faith Meets Faith Series in interreligions Dialogue), New York 2005, 37.

166. R. Wilken, *Serving the One True God*, στό: C. Braaten - R. Jenson (Ed.), *Either/Or. The Gospel of Neopaganism*, Grand Rapids 1995, 53.

167. P. Steinacker, *Absolutheitsanspruch und Toleranz*, 90.

νή νά κατευθύνει ἓνα οὐσιαστικό καί γόνιμο διάλογο ανάμεσα στίς θρησκείες. Οἱ θρησκευτικές διαφορές μεταξύ τῶν θρησκείων ἀγνοοῦνται, γιατί ἀπλᾶ εἶναι διαφορετικές ἐκφράσεις τοῦ “the Real”. Ἕνας διάλογος εἶναι ὅμως τότε μόνο δυνατός, ὅταν ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξη οὐσιαστικῶν διαφορῶν. Οἱ πλουραλιστές ὑποβαθμίζουν ἢ ἀγνοοῦν αὐτές τίς διαφορές. Εἶναι χαρακτηριστικό αὐτό πού διηγεῖται ὁ J. Fredericks παρατηρώντας τό διάλογο μᾶς χριστιανῆς ὁπαδοῦ τοῦ πλουραλισμοῦ καί ἑνός βουδδιστή μοναχοῦ: “I once observed a conversation between a pluralist Christian and a Therevada Buddhist monk. The Buddhist, as one would expect, kept trying to explain that there was non equivalent to a creator God in his religious tradition. The pluralist Christian told me afterward that, despite what the monk was actually saying, she was sure that Buddhists and Christians were really talking about the same thing”¹⁶⁸. Μπορεῖ μέν οἱ πλουραλιστές νά θεωροῦν μέ ἐπιτηδευμένη ἀφέλεια ὅτι ἐξηγοῦν ἔτσι ἀπλᾶ τό διαφορετικό κόσμο τῶν θρησκείων, οἱ ὁπαδοί τους ὅμως δέν ἀναγνωρίζουν κατά τόν ἴδιο τρόπο “the Real” ὡς τό Θεό πού λατρεύουν. Ἡ κάθε θρησκεία βασίζεται σέ ἱστορικές ἐμπειρίες πού δέν μπορεῖ νά ἐκφράσει ἡ οὐδέτερη ἔννοια τοῦ “the Real” καθ’ ἑαυτή. Ἀκόμα ὅμως καί ἂν αὐτό δέ συνέβαινε, ἡ ἀπόσταση ανάμεσα στό “the Real” καί στίς ἐκφραστικές του μορφές στίς θρησκείες ἀποδυναμώνει τό γενικό καί αὐθαίρετο πλουραλιστικό ἰσχυρισμό γιά τήν ἀλήθεια τῆς διδασκαλίας τῆς ὁποιαδήποτε θρησκείας.

6. Ἐπιλεγόμενα

Ὁ John Hick διατύπωσε τήν πρότασή του γιά τό θρησκευτικό πλουραλισμό: Θρησκευτικός πλουραλισμός εἶναι ἡ πίστη ὅτι ὑπάρχει μιά ἀπόλυτη, ὑπερβατική πραγματικότητα πού φανερώνει κατά πολλαπλούς τρόπους τήν ἀγαθότητά της στήν ἀνθρώπινη ζωή. Ἡ παρουσία αὐτῆς τῆς πραγματικότητας γιά τούς πλουραλιστές ἀντανακλᾶται κατά τρόπο ἀνθρώπινο (“ἐνσαρκώνεται”) στή ζωή τῶν μεγάλων πνευματικῶν καθοδηγητικῶν μορφῶν τοῦ κόσμου. Οἱ Χριστιανοί ἀναγνωρίζουν στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τή βα-

168. J. Fredericks, *Faith among Faiths. Christian Theology and Non-Christian Religions*, New York 199, 111.

σική αποκάλυψη αυτής της πραγματικότητας, καθώς και τόν κύριο όδοδείκτη για τη ζωή¹⁶⁹. Οί πλουραλιστές, όπως συνοψίζει ο P. Knitter¹⁷⁰ τις 5 θέσεις του, “they seek to show that while the Cristian affirmation of the uniqueness of Christ can and must be reinterpreted (theses 1 und 2), it need not to be abandoned (thesis 3); indeed, precisely by reinterpreting Jesu’s Uniqueness, Christians can reaffirm it with greater relevance for our contemporary world (thesis 4). In the end, such a reinterpretation of how Jesus is unique will flow from and lend greater depth and strength to Christians’ devotion to and following of Jesus (thesis 5)”. Ο ίδιος ο P. Knitter αναγόμενος στη διάκριση του G. Khodre ανάμεσα σε “Οικονομία του Λόγου” και σε “Οικονομία του Πνεύματος” ανάγει τη σωτηριώδη λειτουργία των άλλων θρησκειών στην πνοή του Άγ. Πνεύματος σ’ αυτές. Είναι όμως χαρακτηριστικό αυτό που άπαντὰ σχετικά ή ρωμαιοκαθολική πλευρά¹⁷¹. Είναι μιά απάντηση που αφορά τόσο τόν P. Knitter, όσο και τόν G. Khodre, όσο και τά θεολογικά ρεύματα που εκπροσωπούν: “Gesù e il mediatore e il redentore universale. Per questo, è altrettanto erronea l’ipotesi di un’economia salvifica dello spirito Santo con un carattere più universale di quella del Verbo incarnato, crocifisso e risorto. Lo Spirito Santo è, infatti, lo spirito del Cristo risorto e la sua azione non si pone al di fuori o accanto a quella di Cristo. Si tratta, infatti, di un’unica economia trinitaria, voluta dal Padre e realizzata nel mistero del Cristo con la cooperazione dello Spirito Santo”.

Υπάρχει βεβαίως ή αντίληψη ότι οί άνθρωποι αντιδρούν κατά διαφορετικούς στην αποκαλυπτική πνοή του Πνεύματος, όταν και

169. J. Hick, *The Metaphor of God Incarnate. Christology in a Pluralistic Age*, London 1993, 163: “Consider the belief that there is an ultimate transcendent Reality which is the source and ground of everything, that this Reality is benign in relation to human life; that the universal presence of this Reality is reflected (“incarnated”) in human terms in the lives of the World’s great spiritual leaders; and the amongst these we have found Jesus to be our principal revelation of the Real and our principal guide for living”.

170. P. Knitter, *Five Thesis on the Uniqueness of Jesus*, στό: *The Uniqueness of Jesus*, 4.

171. La Chiesa cattolica non è una fra le tante. Considerazioni sulla Dichiarazione Dominus Jesus, a cura della Redazione di Avvenire, στό: D. Bellantoni-M. Brunetti-P. Giustiniani-V. Possenti (Ed.), *Relativismo una sfida per i cristiani*, 107.

ὅπως ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὑπάρχει. Ἀσφαλῶς καί κάποιοι θεωροῦν αὐτή τή στάση ὡς ἀλλοίωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κάποιοι ἀρνοῦνται ὅτι ὑπάρχει, παρέχουσα τήν πληρότητα τῆς ἀληθείας. Γιά ἄλλους ὑπάρχει καί ἐνεργεῖ ὡς ἀπελευθέρωση. Βλέπουν σ' αὐτή τή δυνατότητα, πῶς μποροῦν νά ζήσουν καί νά κατανοήσουν σήμερα τό Χριστιανισμό. Καί οἱ δύο τελευταῖες πλευρές διαβλέπουν ἐδῶ ἕνα ἀποφασιστικό βῆμα. Διαφέρουν ὅμως ἀποφασιστικά στήν ἐκτίμηση αὐτοῦ τοῦ βήματος. Γιά κάποιους πάει πολύ μακριά, γιά ἄλλους εἶναι ὄχι ἀπλᾶ παρακινδυνευμένο, ἀλλά καταστροφικό. Γιά τοὺς πλέον αἰσιόδοξους θυμίζει τήν κατάσταση τῆς οἰκουμενικῆς κίνησ-σης στά πρῶτα τῆς βήματα, γιά τήν ὁποία ἐγινε λόγος στήν ἀρχή. Γιά κάποιους εἶναι ἕνα σημαντικό βῆμα μπροστά, γιά ἄλλους ἀπο-τελεῖ κίνδυνο ἀπώλεια τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας. Βεβαίως, ἐδῶ καί λίγες δεκαετίες πρὶν, ἦταν ἀπηγορευμένο σέ ἕνα ρωμαιοκαθο-λικό, τό νά συμμετέχει στήν οἰκουμενική κίνηση ἢ νά τή θεωρεῖ ὡς ἔργο καί καρπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στὴ δεκαετία τοῦ '60 ὅμως ἡ Β Βατικανὴ δέχτηκε τό δεύτερο καί προώθησε τό πρῶτο. Σήμερα εἶναι ἀρκούντως ξεκάθαρο ὅτι ἡ οἰκουμενική κίνηση δέ διεξάγεται στὴ βάση μιᾶς οἰκουμενικῆς ἐμπεριεκτικότητος, ἀλλὰ ὅτι προϋπο-θέτει ἕνα ἐσωτερικό ὁμολογιακὸ πλουραλισμό, δηλ. τήν ἀναγνώρι-ση τῶν ὁμολογιῶν ὡς διαφορετικῶν, ἀλλὰ ἰσότιμα ἀξιοσεβάστων ἐκφράσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατὰ συνέπεια, ἐπισημαίνει ὁ P. Schmidt-Leukel¹⁷², μπορεῖ κανεὶς νά ἐλπίζει "eines Tages der großen Ökumene vielleicht eine ähnliche Anerkennung zuteil werden wird, wie dies inzwischen mit der christlichen Ökumene geschehen ist".

Ἡ ἀλλαγὴ στάσης ἀπέναντι στίς διαφορετικὲς χριστιανικὲς ὁμο-λογίες δέ σημαίνει ὅμως ὅτι κάτι ἀνάλογο μπορεῖ νά συμβεῖ καί μέ τίς ἄλλες θρησκείες. Ἡ ἀναγκαιότητα καί ἡ ὑποχρέωση προώθησης τοῦ σεβασμοῦ, τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης καί συνεργασίας μέ τίς μὴ χριστιανικὲς θρησκείες οὐδόλως σημαίνει ἀποδοχὴ τῶν θέσεων τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ. Αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει, γιατί ὅπως μεταξὺ ἄλλων ἐπισημαίνει ὁ J. Ratzinger¹⁷³, ὁ θρησκευτικὸς πλουρα-λισμὸς ἔχει ὡς βάση:

172. P. Schmidt-Leukel, Was will die pluralistische Religionstheologie?, 334.

173. J. Ratzinger, Vorstellung der Erklärung Dominus Jesus, στό: G. L. Müller, Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche, 13-14.

- Τήν πεποίθηση ότι ή περί Θεοῦ ἀλήθεια εἶναι ἀκατάληπτος καί κατά συνέπεια ἀνέκφραστος κατά τρόπο ἀπόλυτο.

- Τή σχετικιστική θέση ἀπέναντι στήν ἀλήθεια, ἀφοῦ αὐτό πού γιά κάποιον εἶναι ἀληθές, δέν εἶναι ἀληθές γιά τόν ἄλλον.

- Τή θεμελιώδη ἀντίθεση ἀνάμεσα στό λογικό τρόπο σκέψης τῆς Δύσης καί τό συμβολικό τρόπο σκέψης τῆς Ἀνατολῆς.

- Τήν ὑποκειμενικότητα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θεωροῦν τόν νοῦ ὡς μοναδική πηγή γνώσης.

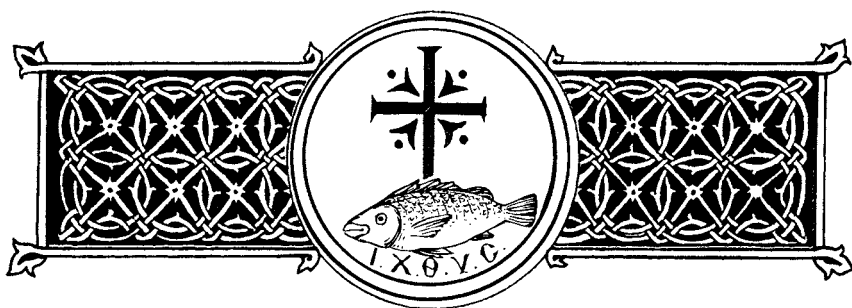
- Τή μεταφυσική ἀπογύμνωση τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκωσης.

- Τήν ἐπιλεκτικότητα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι στή θεολογική τους ἀναζήτηση προσλαμβάνουν ἄκριτα ιδέες πού προέρχονται ἀπό ἄλλα φιλοσοφικά καί θρησκευτικά συστήματα, χωρίς νά ἐνδιαφέρονται γιά τή δική τους λογική καί τή συμφωνία τους μέ τή χριστιανική πίστη.

- Τήν τάση, ἡ Ἁγία Γραφή νά ἐρμηνεύεται ἐκτός τῆς Παραδόσεως καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας.

Σήμερα οἱ ὁπαδοί τοῦ πλουραλισμοῦ «θεολογοῦν» ἐκτός Ἐκκλησίας, ὅπως κάποτε οἱ πρωτεργάτες τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων. Εἶναι ὅμως ματαιότητα νά θεωρεῖ κανεῖς καί νά ἐλπίζει ὅτι στό μέλλον οἱ ὁπαδοί τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ θά ἔχουν τήν ἀνάλογη ἀναγνώριση ἢ τήν ἀνοχή, ὅπως αὕτη ἐπιδεικνύεται σήμερα στά πλαίσια τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων, ἐάν Ἐκκλησία καί Θεολογία ἐπιθυμοῦν νά ὀρθοτομοῦν τό λόγο τῆς ἀληθείας. Ἡ χριστιανική πίστη βεβαίως ἔχει προοπτική, γιατί, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ J. Ratzinger¹⁷⁴, “dem Wesen des Menschen entspricht”. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης καί συνεργασίας στά πλαίσια μιᾶς παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, ἡ ἀναγκαιότητα γιά ἀλληλοκατανόηση καί ἀλληλοσεβασμό δέ σημαίνει ὅτι θά πρέπει νά ὀδηγήσει στή χαλάρωση τῆς χριστιανικῆς συνείδησης. Εἶναι φυσικό, ὅταν ἡ ἔνταση καί ὁ πλοῦτος τῆς δικῆς μας ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας ἀποδυναμώνεται καί περιορίζεται, νά ἐμφιλοχωροῦν στήν ἀνθρώπινη σκέψη ἀντιλήψεις ἀνάλογες μέ αὐτές τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ. Τέτοιες ὅμως στάσεις καί ἀντιλήψεις δέ συνιστοῦν παρά μία τέλεια ἀποδόμηση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

174. J. Ratzinger, Zur Lage von Glaube und Theologie heute, *Communio* 25 (1996) 370.

ΑΓΙΟΣ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗΣ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

Ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Κυπριανός (Θάσκιος Καικίλιος Κυπριανός) γεννήθηκε στήν Καρχηδόνα (Καρθαγένη) τῆς Ἀφρικῆς (κοντά στήν σημερινή Τύνιδα) στίς ἀρχές τοῦ γ' αἰώνα (περί τό 210) ἀπό εὐγενεῖς καί πλούσιους εἰδωλολάτρες γονεῖς. Ὁ πατέρας του ἀνήκε στήν τάξη τῶν συγκλητικῶν. Σπούδασε στήν πατρίδα του λατινική καί ἑλληνική φιλολογία καί ρητορική. Μετά τό πέρας τῶν σπουδῶν του ἄσκησε μέ ἐπιτυχία τό ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορα στήν πόλη τῆς Καρχηδόνας, ὥστε πολύ νωρίς νά γίνει γνωστός στήν κοινωνία τῆς πόλεως καί νά ἀπολαμβάνει μεγάλης τιμῆς ἀπό τοὺς ἐθνικούς καί χριστιανούς συμπολίτες του.

Στό Χριστιανισμό, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος στό «Πρός Δονᾶτον» σύγγραμμά του, μεταστράφηκε τό 246 ἐξαιτίας τῆς ἐπιρροῆς πού ἄσκησε στήν προσωπικότητά του ὁ Πρεσβύτερος Καικίλιος, ἀπό τόν ὁποῖο καί ἔλαβε τό ἅγιο Βάπτισμα, γεγονός πού προκάλεσε ἔντονο ἐνδιαφέρον καί ζωηρές συζητήσεις στήν κοινωνία τῆς Καρχηδόνας. Μετά τή βάπτισή του, ἀκολουθώντας τήν εὐαγγελική ἐντολή, μοίρασε τήν περιουσία του στοὺς πτωχοὺς καί ἀκολούθησε ἀσκητικό βίο, σχολάζοντας στήν προσευχή καί τήν μελέτη τῶν Ἀγίων Γραφῶν καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἰδιαίτερη ἐπίδραση στή θεολογική του συγκρότηση ἄσκησε ὁ ἐκκλησιαστικός συγγραφέας Τερτυλλιανός, τόν ὁποῖο, ἂν καί θεωροῦσε διδάσκαλό

του, δέν ἀκολούθησε στήν αἵρεση τοῦ Μοντανισμοῦ. Λίγο μετά τήν μεταστροφή του χειροτονήθηκε Διάκονος καί Πρεσβύτερος καί περί τά τέλη τοῦ 248 ἢ τίς ἀρχές τοῦ 249, ὕστερα ἀπό γενική ἀπαίτηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, «διά βοῆς τοῦ λαοῦ», καί παρά τίς ἐπίμονες προσωπικές ἀντιδράσεις του ἀναδείχθηκε Ἐπίσκοπος Καρχηδόνας. Στήν ἐκλογή του, ἀπό προσωπική ἀντιζηλία, ἀντέδρασαν ὀρισμένοι Πρεσβύτεροι προβάλλοντας τό ἐπιχείρημα ὅτι ἦταν νεόφυτος στήν πίστη.

Τό 250, ὅταν ξεκίνησε ὁ διωγμός τοῦ αὐτοκράτορα Δεκίου, ὁ ὁποῖος εἶχε ὡς ἰδιαίτερο στόχο τούς Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μέ τό γραφικό «πατάξω τόν ποιμένα καί διασκορπισθῶνται τά πρόβατα τῆς ποιμένης», οἱ ἐθνικοί τῆς Καρχηδόνας, πού δέν εἶχαν συγχωρήσει τήν ἀποστασία τοῦ Κυπριανοῦ, στράφηκαν ἐναντίον του καί, φωνάζοντας μέσα στό στάδιο «Ὁ Κυπριανός στά λιοντάρια», ἀπαιτοῦσαν τόν θάνατό του. Ἐκεῖνος, καταλαβαίνοντας ὅτι αποτελοῦσε στόχο τῶν φανατικῶν ἐθνικῶν καί πεπεισμένος ὅτι ἡ παρουσία του στήν Καρθαγένη ἦταν ἐπικίνδυνη γιά τό ποιμνίό του, μαζί μέ ἄλλους ἐπιφανεῖς χριστιανούς, ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τήν πόλη καί νά καταφύγει σέ ἄγνωστο τόπο, ἀπ' ὅπου συνέχισε μέ ἐπιστολές νά καθοδηγεῖ καί νά στηρίζει τό ποιμνίό του.

Ἐπιστρέφοντας στήν ἔδρα του μετά ἀπό ἕνα χρόνο, ὅταν πλέον ἔπαυσε ὁ σάλος τοῦ διωγμοῦ, ἀναγκάστηκε νά ἀσχοληθεῖ μέ τό ζήτημα τῶν πεπτωκότων, ἐκείνων δηλαδή τῶν χριστιανῶν πού, γιά νά ἀποφύγουν τά βασανιστήρια καί τό μαρτύριο, ἀναγκάστηκαν νά θυσιάσουν στά εἰδωλα ἢ δέχθηκαν νά πάρουν λιβέλλους ἀποστασίας ἀπό τήν πίστη, καί οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦσαν νά μήν παραμείνουν στίς τάξεις τῶν μετανοούντων ἀλλά νά γίνουν δεκτοί ἀμέσως σέ πλήρη ἐκκλησιαστική κοινωνία. Ὁ Κυπριανός ἐξέφρασε τή θέση ὅτι οἱ χριστιανοί πού κατά τή διάρκεια τοῦ διωγμοῦ θυσίασαν στά εἰδωλα ἔπρεπε νά γίνονται δεκτοί στήν τάξη τῶν ισόβια μετανοούντων, διότι μόνο ὁ Θεός μπορούσε νά τοὺς συγχωρήσει. Οἱ ὑπόλοιποι μπορούσαν νά ἐπανέλθουν στίς τάξεις τῶν πιστῶν καί νά τοὺς παρασχεθεῖ ἡ θεία Κοινωνία μόνο στίς περιπτώσεις σοβαρῆς ἀσθένειας ἢ νέου διωγμοῦ. Τίς ἀπόψεις του αὐτές ἐπικύρωσε σύνοδος Ἐπισκόπων πού συνήλθε στήν Καρχηδόνα τό ἔτος 251 ὑπό τήν προεδρία του.

Οἱ παραπάνω θέσεις τοῦ Κυπριανοῦ θεωρήθηκαν αὐστηρές καί

προκάλεσαν αντιδράσεις. Ὁ Διάκονος Φηλικίσσιμος, ἀκολουθούμενος ἀπό μερικούς Πρεσβυτέρους, κατηγόρησε τόν Κυπριανό γιά ὑπερβολική αὐστηρότητα. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Κυπριανοῦ νά ἀναθεματίσει δημόσια τόν Φηλικίσσιμο καί νά ἀπειλήσει μέ ἀφορισμό τοὺς ὁμόφρονές του εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν δημιουργία σχίσματος στήν Καρχηδόνα. Ὁμάδα πέντε Προσβυτέρων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταφερθεῖ κατά τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κυπριανοῦ, πῆρε τό μέρος τοῦ Φηλικίσσιμου καί τῶν ὁμοφρόνων του καί ἀνακήρυξε τόν Φορτουνᾶτο σχισματικό ἐπίσκοπο Καρχηδόνας. Στήν μετριοπαθῆ θέση τοῦ Κυπριανοῦ ἀντιτάχθηκε καί ὁ μοντανιστής Μάξιμος, ὁ ὁποῖος ἀνακηρύχθηκε δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως. Τελικά στή διαμάχη αὐτή γιά τό ζήτημα τῶν πεπτωκότων ἐπιβλήθηκαν οἱ ἀπόψεις τοῦ Κυπριανοῦ καί ἐπικράτησαν ὡς οἱ μόνες ὀρθές.

Τήν ἴδια ἐποχή ἄρχισαν καί οἱ εἰσβολές τῶν βαρβάρων στήν Ἀφρική, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν πολλές πόλεις τῆς Νουμιδίας καί ὀδήγησαν ἑκατοντάδες χριστιανῶν στήν αἰχμαλωσία. Οἱ Ἀρχιερεῖς τῶν πόλεων αὐτῶν ἔγραψαν στόν Κυπριανό ζητώντας τήν βοήθειά του γιά νά κατορθώσουν νά συγκεντρώσουν τά λύτρα καί νά ἐξαγοράσουν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀνταποκρινόμενοι στήν ἐκκληση τοῦ Κυπριανοῦ οἱ πιστοί τῆς Καρχηδόνας προσέφεραν τά πλούτη τους γιά νά ἐλευθερώσουν τοὺς ἀδελφούς τους. Τήν ἴδια περίπου ἐποχή, τό καλοκαίρι τοῦ ἔτους 252, ἐνέσκηψε στήν Καρχηδόνα ἐπιδημία πανώλους, ἡ ὁποία ἀποδεκάτισε τόν πληθυσμό τῆς περιοχῆς. Ὁ Κυπριανός κατά τήν διάρκεια τῆς μεγάλης αὐτῆς δοκιμασίας ἐπέδειξε ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς ἀρετῆς καί τῆς ἀγάπης του πρός ὅλους τοὺς δοκιμαζόμενους, ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, γεγονός πού προκάλεσε τόν γενικό θαυμασμό καί αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐθνικῶν.

Μετά τήν ἀνάρρηση στόν αὐτοκρατορικό θρόνο τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἔπαυσαν οἱ διωγμοί καί ἀκολούθησε σύντομη περίοδος εἰρήνης, γεγονός πού ἔδωσε τήν εὐκαιρία στόν Κυπριανό νά ἀσχοληθεῖ μέ τά ἐσωτερικά προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας. Θέλοντας νά ἀποκαταστατήσῃ τήν ἐκκλησιαστική τάξη, ἡ ὁποία εἶχε διασαλευθεῖ ἀπό τοὺς διωγμούς καί τά σχίσματα, συγκάλεσε στήν Καρχηδόνα ὑπό τήν προεδρία του τρεῖς συνόδους μέ τήν συμμετοχή Ἐπισκόπων τῆς ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς, τῆς Νουμιδίας καί τῆς Μαυριτανίας κατά τά ἔτη 255 καί 256. Τό ζήτημα πού ἀπασχόλησε τίς συνόδους αὐτές ἦταν τό βάπτισμα τῶν αἵρετικῶν καί ἀποφασίστηκε νά γίνονται δε-

κτοί στην Ἐκκλησία μέ ἀναβαπτισμό. Οἱ ἀποφάσεις αὐτές προκάλεσαν τήν ἀντίδραση τοῦ Πάπα Στεφάνου καί ὁδήγησαν σέ ρήξη τίς σχέσεις τῶν ἐκκλησιῶν Ρώμης καί Ἀφρικῆς, οἱ ὁποῖες τελικά ἀποκαταστάθηκαν ἀργότερα ἐπὶ τοῦ Πάπα Ρώμης Διονυσίου.

Τό 256 ὁ αὐτοκράτορας Οὐαλεριανός ἐξέδωσε νέο διάταγμα διωγμοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Κυπριανός συνελήφθη στίς 30 Αὐγούστου τοῦ 257 καί ἐξορίστηκε γιά ἓνα ὁλόκληρο ἔτος στό Κουρούβιο, παραθαλάσσια πόλη κοντά στήν Καρχηδόνα. Ἐκεῖ, ἔχοντας σχετική ἐλευθερία, μποροῦσε νά δέχεται τίς ἐπισκέψεις τῶν πιστῶν καί, γιά νά παρηγορήσει καί στηρίζει στήν πίστη τοὺς διωκόμενους, γράφει ἐπιστολές πρὸς τοὺς ἐξορίστους Ἐπισκόπους καί Πρεσβυτέρους, ἐνῶ παράλληλα διοργάνωσε ἀποστολές βοήθειας γιά τοὺς χριστιανούς, πού κρατοῦνταν στά φοβερά μεταλλεῖα τοῦ Σιγίου τῆς Νουμιδίας. Μόλις τοῦ ἐπέτρεψαν οἱ διώκτές του ἐπέστρεψε στήν Καρχηδόνα, ὅπου συνελήφθη ἐκ νέου καί ὁδηγήθηκε μπροστά στόν νέο ἀνθύπατο Γαλέριο Μάξιμο. Κατά τήν ἀνάκριση πού ἀκολούθησε δέν θέλησε νά ἀπολογηθεῖ, καί ὅταν ἄκουσε τήν ἀπόφαση τοῦ ἀνθυπάτου πού τόν καταδίκαιζε στόν διά ξίφους θάνατο, εἶπε: «Δόξα τῷ Θεῷ».

Ὁ Κυπριανός ὁδηγήθηκε στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου συνοδευόμενος ἀπό πλῆθος χριστιανῶν. Ἐκεῖ ἀπόθεσε τό ὠμοφόριό του καί γονάτισε γιά νά προσευχηθεῖ. Παρέδωσε τό στιχάριο στοὺς Διακόνους πού ἦταν μαζί του καί περίμενε τόν δῆμιο. Ὅταν ἐκεῖνος ἔφθασε, εἶπε νά τοῦ δώσουν εἴκοσι πέντε χρυσᾶ νομίσματα γιά τόν κόπο του. Ὑστερα ἔδωσε ὁ ἴδιος τὰ μάτια του καί ἀπετμήθη τήν κεφαλὴ στίς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 258. Τήν νύκτα οἱ χριστιανοὶ πῆραν τό τίμιο λείψανό του, τό μετέφεραν ἔξω ἀπὸ τήν πόλη καί τό ἐνταφίασαν κοντά στήν παραλία. Πάνω ἀπὸ τόν τάφο του, μετὰ τήν ὀριστική κατάπαυση τῶν διωγμῶν, κτίσθηκε πρὸς τιμὴν του ἐπτάκλιτος μεγαλοπρεπὴς βασιλική, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος Ἰππῶνος Ἅγιος Αὐγουστῖνος ἐκφωνοῦσε τίς ὁμιλίες του στόν Ἱερομάρτυρα κατὰ τήν ἐπέτειο τοῦ μαρτυρίου του.

Ἡ μνήμη τοῦ Ἱερομάρτυρα Κυπριανοῦ ἑορταζόταν σέ ὅλη τήν Ἀφρική, τήν Ρώμη, τήν Κωνσταντινούπολη καί τήν Ἰσπανία. Ἐνῶ στήν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἡ μνήμη του τιμᾶται διαχρονικά τήν 16η Σεπτεμβρίου στήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ τιμὴ του ἐξέπεσε, τό ὄνομά του ἔπαυσε νά συμπεριλαμ-

βάνεται στο Έορτολόγιο καί ἡ μνήμη του ἀγνοεῖται στά ἐν χρήσει Μηναιά¹. Πιθανότατα τοῦτο ὀφείλεται στο γεγονός ὅτι προκλήθηκε σύγχυση μεταξύ τῶν δύο Ἱερομαρτύρων Κυπριανοῦ Καρθαγένης καί Κυπριανοῦ Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας² καί ἡ μνήμη τους ταυτίστηκε κατά τήν 2α Ὀκτωβρίου, κατά τήν ὁποία τιμᾶται ἡ μνήμη τοῦ δευτέρου.

Ὁ ἑορτασμός τῆς μνήμης τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ Καρχηδόνης ἐπανῆλθε στήν Ὀρθόδοξο Ἐκκλησία κατά τόν 18ο αἰῶνα, ὅταν οἱ Σλαβόφωνες Ἐκκλησίες καθόρισαν νά τιμᾶται αὐτή κατά τήν 31η Αὐγούστου. Κατά τήν ἡμέρα αὕτη ἀναγράφεται ἡ μνήμη του στό Συναξάριο τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τοῦ Ροστόβου. Ἡ νεώτερη ἀγιολογική ἔρευνα διέλυσε τή σύγχυση μεταξύ τῶν δύο Κυπριανῶν καί σέ νέους Συναξαριστές τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰσάγεται ὁ βίος καί τό μαρτύριο τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ Καρθαγένης, σημειουμένης τῆς μνήμης του κατά τήν 16η Σεπτεμβρίου³.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας (Ἰούλιος 2008), ὕστερα ἀπό εἰσήγηση τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ Θεολογικῶν καί Λειτουργικῶν Θεμάτων «περί τῆς καθιερώσεως ἡμερομηνίας τελέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀγίου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, Ἐπισκόπου Καρθαγένης», ἀποφάσισε νά ἀναγραφεῖ τό ὄνομά του στό Ἀγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας καί καθόρισε νά τιμᾶται ἡ μνήμη του κατά τήν 13η Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, μέ τό σκεπτικό ὅτι κατά τήν ἡμέρα αὕτη ὁ Ἅγιος συνελήφθη καί γιά νά ταυτίζεται ὁ ἑορτασμός τῆς μνήμης του μέ τίς Σλαβονικές Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες τιμοῦν τήν μνήμη του τήν 31η Αὐγούστου (13 Σεπτεμβρίου σύμφωνα μέ τό Γρηγοριανό ἡμερολόγιο). Τήν ἀπόφαση αὕτη κοινοποίησε διά τοῦ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 4925/17-7-2008 γράμματός του ὁ Μακαριώτατος

1. Παρόμοια συνέβη καί μέ ἄλλους διαπρεπεῖς Πατέρες τῆς Δύσης, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, μέ τόν Ὅσιο Ἱερώνυμο, τόν Ἅγιο Αὐγουστῖνο καί ἄλλους.

2. Ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Κυπριανός ὁ μάγος, Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, μαρτύρησε μαζί μέ τήν παρθένο Ἰουστῖνα κατά τόν διωγμό τοῦ Δεκίου στήν Νικομήδεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Μνήμη του τιμᾶται τήν 2α Ὀκτωβρίου. Στά Ἐγκώμια πού ἀφιέρωσαν σ' αὐτόν, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (PG 35,1169) καί ὁ Ὅσιος Συμεών ὁ Μεταφραστής (PG 115,848) παρατηροῦμε ὅτι αὐτός συγχέεται μέ τόν Ἅγιο Κυπριανό τῆς Καρθαγένης. Στό γεγονός τῆς συγχύσεως μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν Ἱερομαρτύρων ὀφείλεται καί ἡ ἀναφορά σέ πολλές συναξαριακές πηγές ὅτι ὁ Ἅγιος Κυπριανός Ἀντιοχείας κατήγετο ἀπό τήν Καρχηδόνα (Καρθαγένη) καί ὅτι ἐχρημάτισε Ἐπίσκοπος τῆς γεννέτειράς του.

3. Βλ. Ἱερομονάχου Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου, «Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας», τομ. Α', Ἐκδόσεις Ὁρμύλια 2001, Γεωργίου Πιπεράκη, «Πανάγιον, ἤτοι κατάλογος τῶν ὅπου γῆς ἑορταζομένων Ὀρθοδόξων Ἀγίων», Ἐκδόσεις «Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος», Μῆλεισι 2006.

Πατριάρχης Ρουμανίας κ. Δανιήλ στον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο προκειμένου τό Οικουμενικό Πατριάρχειο νά ἐνεργήσῃ τά δέοντα γιά τόν ἐνιαῖο ἑορτασμό τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου ἀπό ὅλες τίς Ὅρθόδοξες Ἐκκλησίες.

«Παναγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικέ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καί περιπόθητε ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριοτήτος κ.κ. Βαρθολομαῖε, τήν Ὑμετέραν σεβασμίαν Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐκ Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν!

Παναγιώτατε,

Μετά πολλῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφικῆς ἀγάπης, εὐσεβάστως γνωρίζομεν Ὑμῖν ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὅρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 8ης καί 9ης Ἰουλίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἀνέγνωσε καί ἐμελέτησε τήν ἀναφοράν τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ Θεολογικῶν καί Λειτουργικῶν Θεμάτων περὶ τῆς καθιερώσεως ἡμερομηνίας τελέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, Ἐπισκόπου Καρθαγένης.

Τά ὑπέρτιμα μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διαπιστοῦντα ὅτι αὐτός ὁ μέγας πατήρ τοῦ τρίτου αἰῶνος οὐκ ἐχαίρετο ἡμέρας ἑορτασμοῦ ἐν τῷ συναξαρίῳ τῆς Ὅρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἐμπιστεύθησαν τῷ Θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Κυμπίνης κ. Κυπριανῷ, βοηθῷ τοῦ Πατριάρχου, ἀπό τοῦ Νοεμβρίου μηνός τοῦ ἔτους 2006, τήν ἀποστολήν ἵνα ἐξερευνήσῃ τά συναξάρια τῶν ἄλλων Ὅρθοδόξων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ἡμερομηνίαν καί τόν τρόπον ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ τῆς Καρθαγένης, ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκείναις.

Συνεκτιμοῦντες τήν ἀναφοράν τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Κυμπίνης κ. Κυπριανοῦ, δι' ἧς ἡ Αὐτοῦ Θεοφιλεία ἐκθέτει τās περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀπόψεις τινῶν Ὅρθοδόξων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, διεπιστώσαμεν τά ἀκόλουθα:

α. Ἐν τοῖς συναξαρίοις τῶν ἐλληνοφώνων Ὅρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀπό τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἤδη, ἐγένετο σύγχυσις τις μεταξύ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ τῆς Καρθαγένης, τοῦ μαρτυρήσαντος τήν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 258, καί τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ (πρώην μάντεως, τοῦ ἀσπασθέντος τό χριστιανικόν δόγμα), Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Πισιδίας, τοῦ μαρτυρήσαντος σύν τῇ Ἀγίᾳ Ἰουστίνῃ, κατὰ τήν 2αν Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 304 (βλ. τόν Λόγον κδ', τόν

κατά τό 379ον ἔτος συγγραφέντα ὑπό τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κ.ἀ.).

β. Αἱ σλαβόφωνοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀπό τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀκόμη, ἐρρύθμισαν ἵνα τελεσθῇ ἡ ἑορτή τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ τῆς Καρθαγένης τῇ 31ῃ Αὐγούστου τοῦ κάθε ἔτους (βλ. τό Συναξάριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τοῦ Ροστόβου).

γ. Ἡ Ἐκκλησία ἐκάνονισε ἀπό τοῦ ἔτους 335 καί ἐφεξῆς ὅπως κατὰ τήν 14ην Σεπτεμβρίου ἐορτάζῃ τήν Ὑψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὅταν, ὡς γνωστόν οὐ μνημονεύει ἄλλων Ἀγίων, καίτοι αὐτοί μετεστάθησαν τοῦ βίου κατ' αὐτήν τήν ἡμερομηνίαν (π.χ. ὁ Ἅγιος Κυπριανός τῆς Καρθαγένης, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί ἄλλοι).

δ. Ἐν τῷ συναξαρίῳ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἅγιος Κυπριανός τῆς Καρθαγένης ἐορτάζεται τήν 16ην Σεπτεμβρίου, σὺν τῷ Πάπᾳ Κορνηλίῳ, ἐπισκόπῳ Ρώμης, ὄντινα ὁ Ἅγιος Κυπριανός ὑπεστήριξε κατὰ τό «ῥωμαϊκόν» σχίσμα, ἐναντίον τοῦ Νοβατιανοῦ, ὅστις εἶχεν αὐτοανακηρυχθεῖ ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἀλλά ὁ κύριος λόγος διὰ τήν καθιέρωσιν ἄλλης ἡμερομηνίας μνήμης τοῦ Ἀγίου ἐκτός τῆς ἡμέρας τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ, δηλαδή τῆς 14ης Σεπτεμβρίου, ἔγκειται εἰς τό γεγονός ὅτι καί ἡ Δυτική Ἐκκλησία ἐπανηγύριζε, κατὰ τήν ἡμέραν ταύτην (14ην Σεπτεμβρίου), τήν ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ὡς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας,

Λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν καί τό γεγονός ὅτι Ὑμεῖς Παναγιώτατε, ἐγνωρίσατε τῷ Θεοφιλεστάτῳ Κυπριανῷ κατὰ τήν ἐν τῇ πόλει Sibiu λαβοῦσαν χώραν οἰκουμενικὴν συνάντησιν, τόν Σεπτέμβριον τοῦ 2007, ὅτι κρίνετε ἀξιόλογον τήν πρωτοβουλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ὅπως καθιερωθῇ ἡμέρα μνήμης τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ, ἐπισκόπου Καρθαγένης, καί κοινοποιηθῇ αὕτη ταῖς ἄλλαις Ὁρθοδόξοις ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις.

Συμφώνως πρὸς τήν πρότασιν τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Θεολογικῶν καί Λειτουργικῶν Θεμάτων καί κατόπιν τῶν ἐν τῇ ὀλομελείᾳ αὐτῆς συζητήσεων, ἀπεφάσισεν ὅπως ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Κυπριανός τῆς Καρθαγένης ἀναγραφῇ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ καί ἐν τῷ συναξαρίῳ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καί ὅπως τελεσθῇ ἡ ἑορτή αὐτοῦ τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Οἱ κύριοι λόγοι αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως εἰσὶν οἱ ἑξῆς: ἡ ἐν λόγῳ ἡμερομηνία τυγχάνει ἡ πλησιεστέρα τῆς ἡμέρας τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου (14ῃ Σεπτεμβρίου) καὶ ἐν αὐτῇ ὁ Ἅγιος συνελήφθη, ἀνεκρίθη καὶ κατεκρίθη εἰς θάνατον δι' ἀποκεφαλισμοῦ. Ταυτοχρόνως αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία (13 Σεπτεμβρίου) τοῦ νέου ἡμερολογίου συμπίπτει πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 31ης Αὐγούστου τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου, καθ' ἣν αἱ σλαβόφωναι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐορτάζουσι τὸν Ἅγιον.

Τιμῶσαι λοιπόν τὸν Ἅγιον Κυπριανόν τῆς Καρθαγένης κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν -καίτοι αἱ ἡμερομηνίαι τελέσεως ἐορτῆς διαφέρουσι μεταξύ των ἐν τοῖς ἡμερολογίοις- αἱ Ὁρθόδοξοι ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι ἔχουσι μὲν τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐκφράζωσι κατὰ προφανέστερον τρόπον τὴν λειτουργικὴν κοινωνίαν αὐτῶν ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ἀγάπης, συγχρόνως δὲ αὗται δεικνύουσι τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ἐκτίμησίν των πρὸς τὸν ἑξοχὸν τοῦτον πατέρα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησιολογίας, ὄντινα συχνάκις ἐπικαλούμεθα ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ τοῖς θεολογικοῖς συγγράμμασιν ἡμῶν. Οὐχὶ σπανίως δὲ ἐπιδείκνυμεν αὐτόν καὶ ὑπογραμμὸν θυσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Γνωρίζοντες Ὑμῖν τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, φιλαδέλφως κατασπαζόμεθα Ὑμᾶς φιλήματι ἀγίῳ ἐν Χριστῷ, παρακαλοῦμεν δὲ τὴν Ὑμετέραν λίαν ἀγαπητὴν καὶ περισπούδαστον ἡμῖν Παναγιότητα, ὅπως εὐδοκήσῃ ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὰ δέοντα διὰ τὸν ἐνιαῖον ἐορτασμόν τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἐπισκόπου Καρθαγένης, ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις, καὶ διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγάπης καὶ ἐξειδικιασμένης τιμῆς.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Παναγιότητος ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Δανιὴλ Ἀρχιεπίσκοπος Βουκουρεστίου, Μητροπολίτης Μουντενίας καὶ Δοβρουτζᾶς, Τοποτηρητῆς τοῦ Θρόνου Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ Πατριάρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὴν συνεδρία τῆς 21ης Ἰουλίου 2008 μέ ἀπόφασή της ἀποδέχτηκε τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 974/31-7-2008 σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ

Γράμματος γνωστοποίησε τήν απόφαση αὐτή στόν Μακαριώτατο Πατριάρχη Ρουμανίας κ. Δανιήλ.

Μακαριώτατε καί Ἀγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Βουκουρεστίου, Μητροπολίτα Οὐγγροβλαχίας καί Πατριάρχα τῆς Ὁρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καί περιπόθητε ἀδελφέ καί συλλειτουργγέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Δανιήλ, τήν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Μετά σπουδῆς διεξήλθομεν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς κα' λήγοντος μηνός Ἰουλίου τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου μετά τῶν περί ἡμᾶς Ἱερωτάτων ἀδελφῶν καί ὑπερτίμων τά ἐν τῷ ἀπό ιζ' τοῦ ἰδίου μηνός ἀδελφικῷ γράμματι τῆς Ὑμετέρας λίαν ἡμῖν ἀγαπητῆς Μακαριότητος πρός ἡμᾶς, ἐκτιθεμένης τῇ Μητρί Ἐκκλησίᾳ ἐκτενῶς τε καί ἐμπεριστατωμένως τά περί τήν ἱεράν μνήμην τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, Ἐπισκόπου Καρθαγένης.

Ἐκμελετήσαντες, ὅθεν, ἅπαντα τά ἐν αὐτῷ καί συμμερισθέντες τήν παρ' Αὐτῆς γενομένην πρότασιν περί τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἀγίου τούτου κατά τήν γ' ἐκάστου μηνός Σεπτεμβρίου, ἀπεφασίσαμεν ἐν ταυτῷ τήν γνωστοποίησιν τῆς ἡμετέρας ταύτης ἀποφάσεως σύμπαντι τῷ σώματι τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας δι' ἀναλόγων ἡμετέρων Πατριαρχικῶν καί Συνοδικῶν Γραμμάτων.

Ἐπί δέ τούτοις, συγχαίροντες ἀπό καρδίας διά τήν συμβολήν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας εἰς τήν διευθέτησιν ἐνός χρονιοῦντος ἀγιολογικοῦ θέματος, περιπτυσσόμεθα νοερῶς καί αὖθις τήν Ὑμετέραν Μακαριότητα φιλήματι ἀγίῳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καί διατελοῦμεν μετά παμπόλλου τῆς ἐν Αὐτῷ ἀγάπης καί πλείστης ὁσης τιμῆς, ἐπικαλούμενοι τήν ὀλόθερμον πρεσβείαν τοῦ Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ ἐπὶ τόν εὐλαβῆ καί φιλάγιον Ὁρθόδοξον Ρουμανικόν Λαόν.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός
Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος

Μέ παρόμοια σεπτά Πατριαρχικά Γράμματα πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς τοὺς Μητροπολίτες τοῦ Θρόνου γνωστοποιήθηκε σέ αὐτοὺς ἡ ἀπόφασις αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴν ὁποία ἀναγράφεται ἐπίσημα ἡ μνήμη του στό Ἁγιολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὀρίζεται νά τελεῖται αὐτὴ τὴν 13ῃ Σεπτεμβρίου.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗΣ

Οὗ ἡ Μνήμη τῇ ΙΓ' Σεπτεμβρίου

*Ποιηθεῖσα
ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ἐπισκόποις Κυρίλλου, τοῦ πίκλην Κογεράκη,
Μητροπολίτου τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ρόδου.*

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΚΡΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ἰστώμεν στίχ. δ' καὶ ψάλλομεν τὰ κάτωθι Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τὸν Ἱεράρχην Κυρίου, δεῦτε καὶ Μάρτυρα, Κυπριανὸν ἐν ὕμνοις, εὐφημήσωμεν πάντες, αὐτῷ ἀναβοῶντες· Πάτερ σοφέ, τοὺς τελοῦντας τὴν μνήμην σου, ἀπὸ κινδύνων διάσωσον χαλεπῶν, καὶ παντοίων περιστάσεων.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ὀρθρος, σήμερον ἔλαμψε, Κυπριανὲ παμμάκαρ, ἡ ἀγία σου μνήμη, φωτίζουσα καρδίας τῶν εὐσεβῶν, τῶν ἐκ πόθου βοῶντων σοι· Χαῖρε Πατέρων ἀγλάϊσμα ἱερόν, καὶ πιστῶν σοφὸς διδάσκαλος.

Τοῦ Παρακλήτου τὴν χάριν, ὑποδεξάμενος, Κυπριανὲ ἀπέστης, τῶν εἰδώλων τῆς πλάνης· λατρεύσας δὲ ὁσίως τῷ Λυτρωτῇ, λειτουργὸς ὡς ἰσάγγελος, τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνέτειλας ὡς φωστήρ, μαρτυρίου ἐν τῷ σκάμματι.

Η γλαῖσμένος σοφία, Πάτερ συνέσεως, ποιμὴν τῆς Καρθαγένης, θεοφόρος ἐδείχθης, καὶ ἠθλησας τῷ ξίφει σφαγιασθεὶς,

ὕπὲρ ποιμένης ὡς ἄσαρκος· διὸ Χριστὸς ὁ Θεός σε Κυπριανέ,
ἐμεγάλυνε τοῖς θαύμασιν.

Δόξα. Ἦχος β΄.

Ἰερομάρτυς Κυπριανέ, τὴν θύραθεν σοφίαν, τῇ οὐρανίῳ κα-
θυποτάξας, τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τοῖς λόγοις κατεκόσμη-
σας, καὶ ἐν Ἱεράρχαις ἐδείχθης, Ἀθλοφόρος ἀκαταγώνιστος.
Διὸ πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν τελούντων τὴν μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Τοῦ Σταυροῦ. Ὁ αὐτός. Λέοντος Δεσπότης.

Σύ μου σκέπη κραταιὰ ὑπάρχεις, ὁ τριμερὴς Σταυρὸς τοῦ
Χριστοῦ, ἀγιάσον με τῇ δυνάμει σου, ἵνα πίστει καὶ πόθῳ,
προσκυνῶ καὶ δοξάζω σε.

Εἰς τὸν Στίχον, Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος β΄. Οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ.

Χαίροις ὁ θαυμαστός, ποιμὴν τῆς Καρθαγένης, Κυπριανέ παμ-
μάκαρ, πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πάνσοφος διδάσκαλος.

Στίχ. Οἱ Ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ Ὅσιοί
σου ἀγαλλιάσονται.

Ὁ ῥύματα τῆς ψυχῆς, τῇ θεογενεσίᾳ, Κυπριανέ καθάρας, τὴν
δόξαν ἐθεάσω, Θεοῦ τὴν ἀκατάληπτον.

Στίχ. Τοῖς Ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Πρέσβευε ἐκτενῶς, Τριάδι τῇ Ἀγίᾳ, Κυπριανέ παμμάκαρ,
ὕπὲρ τῶν ἐκτελούντων, τὴν μνήμην σου ἐν ἄσμασιν.

Δόξα. Τριαδικόν.

Δόξα σοι, ὦ Τριάς, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα· λιταῖς τοῦ Ἱεράρ-
χου, Κυπριανοῦ τοῦ θείου, εἰρήνην δὸς τῷ κόσμῳ σου.

Καὶ νῦν. Τοῦ Σταυροῦ.

Χαίροις ὁ τοῦ Χριστοῦ, Σταυρὸς ὁ ζωηφόρος, τὸ τραῦμα τῶν
δαιμόνων, πιστῶν ἢ προστασία, καὶ Ἐκκλησίας καύχημα.

Νῦν ἀπολύεις, τὸ Τρισάγιον, τὸ Ἀπολυτίκιον ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ὁ Προοιμιακὸς καὶ τὸ Μακάριος ἀνὴρ. Εἰς δὲ τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἰστώμεν στίχ. ἡ' καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Ἰδιόμελα τῶν Ἐγκαινίων δ', δευτεροῦντες τὰ α', καὶ τοῦ Ἁγίου Στιχηρὰ Προσόμοια στ', ὡς κάτωθι.

Ἦχος πλ. δ'. Τί ὑμᾶς καλέσωμεν.

Τί σε ὀνομάσωμεν Ἄγιε; τῆς σοφίας ποταμόν, ρεῖθρα πηγάσαντα ζωῆς, καὶ ἀρδεύσαντα ψυχὰς, καρποφορίαν πρὸς καλήν· κρατῆρα, θείας γνώσεως ἀκένωτον, εἰδώλων, τὴν ἀσέβειαν βυθίσαντα· σκεῦος τῆς ἄνωθεν χάριτος, Κυπριανὲ παμμακάριστε. Ἰκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε Ἱεράρχα καλέσωμεν; Ἀποστόλων ζηλωτὴν, καὶ ἰχνηλάτην ἀκριβῆ· τῶν Μαρτύρων μιμητὴν, καὶ συνοδίτην εὐκλεᾶ· ἀστέρα, εὐσεβείας φαινότατον, φανέντα, θαυμαστῶς εἰς τὰ Ἑσπέρια, καὶ οἰκουμένης τὰ πέρατα, Κυπριανὲ καταυγάσαντα. Ἰκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε Ἱεράρχα προσφθέγξωμαι; ἀληθείας γεωργόν, ἀρότρῳ θείων διδαχῶν· ἀσεβείας ἐμπρηστήν, Εὐαγγελίου τῷ πυρί· δογμάτων, ἀληθείας ὑψηλότερα, τοῦ ψεύδους, ἐλεπόλεις ἐκπορθήσαντα· κακοδοξίας κατήγορον, Κυπριανὲ ἀξιάγαστε. Ἰκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε ὀνομάσωμεν ἔνδοξε; Ἱεράρχην τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας ἀληθῆς, καὶ ποιμένα ἱερόν, τῆς Καρθαγένης τοῦ λαοῦ· Μαρτύρων, ὑπαλείπτῃν πρὸς τὴν ἄθλησιν, καὶ τούτων, κοινωνὸν οἰκείῳ αἵματι· Ὁρθοδοξίας διδάσκαλον, Κυπριανὲ παναοίδιμε. Ἰκέτευε, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Δόξα. Ἦχος πλ. β'.

Ἀρχιεράρχα Κυπριανέ, Παρακλήτου τῷ χρίσματι, τοῦ Ἀαρὼν τὴν δόξαν κληρωσάμενος, καὶ ἀναιμάκτως ἱεουργήσας, τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν αἶροντα κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, ἑαυτὸν θυσίαν ἔμψυχον ἔθυσας, ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ μαρτυρίου, ἐθελουσίως ξίφει σφαγιασθεὶς, ὡς κριὸς ἐπίσημος. Ὅθεν νῦν περὶ τὸν θρόνον, τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης στεφηφορῶν, καὶ σὺν Ἀγγέλοις τὸν Χριστὸν κατοπτεύων, πρέσβευε ἑκτενῶς, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν. *Τῶν Ἐγκαινίων. Ὁ αὐτός. Ἰωάννου Μοναχοῦ*

Τὴν μνήμην τῶν Ἐγκαινίων, ἐπιτελοῦντες Κύριε, σὲ τὸν τοῦ ἁγιασμοῦ δοτῆρα δοξάζομεν, δεόμενοι ἁγιασθῆναι ἡμῶν, τὰ αἰσθητήρια τῶν ψυχῶν, τῇ πρεσβείᾳ τῶν ἐνδόξων ἀθλοφόρων, ἀγαθὲ Παντοδύναμε.

Εἵσοδος, τὸ Φῶς ἱλαρόν, τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.

Βασιλειῶν τρίτης τὸ Ἀνάγνωσμα
(Κεφ. 10, 22-23, 27-31).

Ἐν ὧσιν ὁ Σολομὼν κατὰ πρόσωπον τοῦ θυσιαστηρίου Κυρίου, ἐνώπιον πάσης ἐκκλησίας Ἰσραὴλ, καὶ διαπέτασε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ εἶπε· Κύριε ὁ Θεός Ἰσραὴλ, οὐκ ἔστι Θεὸς ὡς σὺ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω. Εἰ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι, πῶς ὁ οἶκος οὗτος, ὃν ᾠκοδόμησα ἐν τῷ ὀνόματί σου; Πλὴν καὶ ἐπιβλέψεις ἐπὶ τὴν δέησίν μου, Κύριε ὁ Θεός Ἰσραὴλ, ἀκούειν τῆς δεήσεως καὶ τῆς προσευχῆς, ἧς ὁ δοῦλός σου προσεύχεται ἐνώπιόν σου· πρὸς σὲ σήμερον, τοῦ εἶναι τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἀνεωγμένους εἰς τὸν οἶκον τοῦτον, ὃν εἶπας, ἔσται τὸ ὄνομά σου ἐκεῖ. Τοῦ εἰσακούειν τῆς προσευχῆς, ἧς προσεύχεται ὁ δοῦλός σου εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός. Καὶ εἰσακούσῃ τῆς δεήσεως τοῦ δούλου σου, καὶ τοῦ λαοῦ σου Ἰσραὴλ, ἃ ἂν προσεύχωνται εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ σὺ εἰσακούσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς

κατοικήσεώς σου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ποιήσεις, καὶ ἴλεως ἔσῃ αὐτοῖς.

Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα
(Κεφ. 3, 19-34).

Ο Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει. Ἐν αἰσθήσει αὐτοῦ ἄβυσσοι ἐρράγησαν, νέφη δὲ ἐρρύει δρόσον. Υἱέ, μὴ παραρρύῃς, τήρησον δὲ ἐμὴν βουλήν καὶ ἔννοιαν, ἵνα ζῇ σὴ ψυχὴ, καὶ χάρις ᾗ περὶ τῷ σῷ τραχήλῳ· ἔσται δὲ ἴασις ταῖς σαρκί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου· ἵνα πορεύῃ πεποithῶς ἐν εἰρήνῃ πάσας τὰς ὁδοὺς σου, ὃ δὲ πούς σου οὐ μὴ προσκόπτῃ. Ἐὰν γὰρ κἀθῇ, ἄφοβος ἔσῃ, ἐὰν δὲ καθεύδῃς, ἡδέως ὑπνώσεις, καὶ οὐ φοβηθήσῃ πτόησιν ἐπελθοῦσαν, οὐδὲ ὁρμὰς ἀσεβῶν ἐπερχομένας· ὁ γὰρ Κύριος ἔσται ἐπὶ πασῶν ὁδῶν σου, καὶ ἐρείσει σὸν πόδα, μὴ ἀγρευθῇς. Μὴ ἀπόσχου εὖ ποιεῖν ἐνδεῇ, ἡνίκα ἂν ἔχῃ ἡ χεὶρ σου βοηθεῖν. Μὴ εἴπῃς· Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὖριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἢ ἐπιούσα. Μὴ τέκταινε ἐπὶ σὸν φίλον κακά, παροικοῦντα καὶ πεποithότα ἐπὶ σοί. Μὴ φιλεχθρήσῃς πρὸς ἄνθρωπον μάτην, ἵνα μῆτι εἰς σὲ ἐργάσῃτε κακόν. Μὴ κτήσῃ κακῶν ἀνδρῶν ὄνειδῃ, μηδὲ ζήλου τὰς ὁδοὺς αὐτῶν· ἀκάθαρτος γὰρ ἔναντι Κυρίου πᾶς παράνομος, ἐν δὲ δικαίοις οὐ συνεδρεύει. Κατάρρα Κυρίου ἐν οἴκοις ἀσεβῶν, ἐπαύλεις δὲ δικαίων εὐλογοῦνται. Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

Παροιμιῶν τὸ Ἀνάγνωσμα
(Κεφ. ι', 7,6· γ', 13-15· η', 6,34,35,4,12,14,17,5-9· κβ', 21, 19· ιε', 4).

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ. Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὗρε σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς εἶδε φρόνησιν· κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι, ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς. Τιμιωτέρα δέ ἐστι λίθων πολυτελῶν, οὐκ ἀντιτάσσεται αὐτῇ οὐδὲν πονηρόν· εὐγνωστός ἐστι πᾶσι τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῇ, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν· ἐκ γὰρ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νό-

μον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ. Τοιγαροῦν εἰσακούσατέ μου, ὦ τέκνα, σεμνὰ γὰρ ἔρῳ, καὶ μακάριος ἄνθρωπος, ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάξει· αἱ γὰρ ἔξοδοί μου ἔξοδοι ζωῆς, καὶ ἐτοιμάζεται θέλησις παρὰ Κυρίου. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς, καὶ προῖεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων· ὅτι ἐγὼ ἡ σοφία κετεσκήνωσα βουλήν, καὶ γνῶσιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην· ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχὺς· ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὐρήσουσι χάριν. Νοήσατε, τοίνυν ἄκακοι, πανουργίαν, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἔνθεσθε καρδίαν. Εἰσακούσατέ μου καὶ πάλιν, σεμνὰ γὰρ ἔρῳ, καὶ ἀνοίσω ἀπὸ χειλέων ὀρθά· ὅτι ἀλήθειαν μελετήσῃ ὁ φάρυγξ μου, ἐβδελυγμένα δὲ ἐναντίον ἐμοῦ χεῖλη ψευδῆ. Μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου, οὐδὲ ἐν αὐτοῖς σκολιὸν οὐδὲ στραγγαλιῶδες· πάντα ἐνώπια τοῖς συνιούσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. Διδάσκω γὰρ ὑμῖν ἀληθῆ, ἵνα γένηται ἐπὶ Κύριον ἡ ἐλπίς ὑμῶν καὶ πλησθῆσεσθε Πνεύματος.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΙΤΗΝ, Ἰδιόμελα.

Ἦχος α΄.

Δεῦτε πιστοί, τὸν Ἱεράρχην Χριστοῦ, καὶ Μάρτυρα τῆς ἀληθείας, Κυπριανὸν Καρθαγένους τὸν πρόεδρον, σήμερον εὐφημήσωμεν· εἰδωλικὴν γὰρ μισήσας ἀσέβειαν, εὐσέβειαν ἠγάπησε, καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας, τὴν καρποφορίαν ἐξήνθησεν, ὡς ποιμὴν χριστομίμητος, τῶν προβάτων προμηθεύμενος, καὶ ὡς ἀμώμητον ἱερεῖον, τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, τῇ διὰ ξίφους σφαγῇ ἱεουργούμενος· νῦν δὲ ἐν τῷ νυμφῶνι τῆς ζωῆς, τῶν ἐπάθλων ἀξιούμενος, ἀκαταπαύστως πρεσβεύει, ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου, καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ὁ αὐτός.

Τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς, γενόμενος γεωργός, τῶν εἰδῶλων τὰς ἀκάνθας, ἐκ καρδιῶν ἀνθρώπων ἐξέτεμες, καὶ τῷ

ἀρότρῳ τοῦ λόγου, τὰς κεχερσωμένας τῇ πλάνῃ ψυχάς, τῇ πίστει καρποφόρους ἐποίησας, Κυπριανὲ παμμακάριστε· τοῦ μαρτυρίου δὲ τῷ αἵματι, ἀποστολικὴν πορείαν σφραγίσας, καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀξίαν βεβαιώσας, διπλῶ στεφάνῳ κατεκοσμήθης, δεξιᾷ ζωηφόρῳ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ διὰ σοῦ παρέχοντος ἡμῖν, τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ὡχος β΄.

Τὸν ἐν Ἱεράρχαις οὐράνιον, καὶ ἐν Μάρτυσι στερέμνιον, τὸν γνήσιον ποιμένα, ἀληθείας τὸν πρόβολου, καὶ πίστεως διδάσκαλον, ὡς φωστῆρα παγκόσμιον, Κυπριανὸν μακαρίσωμεν· οὗτος γὰρ τηλαυγῶς, ἐν οὐρανῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀνέτειλεν, ἀρχιερωσύνης τὴν χλαῖναν φοινίζας, τῇ ὑπὲρ νοῦν φαιδρότητι, μαρτυρίου ἀτμοπνῶων αἱμάτων. Ὅθεν πρὸς αὐτὸν ἐκβοήσωμεν· Ἱερομάρτυς δίκαιε, Ῥητόρων ὁ ἑξαρχος, καὶ Πατέρων τὸ καύχημα, Χριστῷ παριστάμενος, μνημόνευε ἡμῶν ἀνελλιπῶς, τῶν τελούντων σου τὸ μνημόσυνον.

Καὶ νῦν. Τοῦ Σταυροῦ. Ὡχος πλ. β΄.

Σήμερον ξύλον ἐφανερώθη· σήμερον γένος Ἑβραίων ἀπώλετο· σήμερον διὰ πιστῶν Βασιλέων, ἡ πίστις φανεροῦται· καὶ ὁ Ἀδὰμ διὰ τοῦ ξύλου ἐξέπεσε, καὶ πάλιν διὰ ξύλου δαίμονες ἐφρίξαν· Παντοδύναμε Κύριε, δόξα σοι.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟΝ, Στιχηρὰ προσόμοια.

Ὡχος πλ. α΄. Χαίροις ἀσκητικῶν.

Χαίροις ὁ Ἱεράρχης Χριστοῦ, ἱεραρχίας ὁ φαιδρύνας τὸ ἔνδυμα, ἐν αἵματι μαρτυρίου, Κυπριανὲ θαυμαστέ, καὶ διπλοῦν τὸ στέφος κομισάμενος· ὁ νοῦς ὁ οὐράνιος, ὁ τὸ φέγγος τῆς χάριτος, εἰσδεδεγμένος, ἀρεταῖς ταῖς τοῦ Πνεύματος, καὶ διδάσκαλος, εὐσεβείας γενόμενος· ἥλιος ὁ ἀνέσπερος, φανείς ἐκ τῆς Δύσεως, καὶ οἰκουμένης φωτίζων, εἰς τοὺς αἰῶνας τὰ πέ-

ρατα. Χριστὸν ἐκδυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι, τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Οἱ Ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ Ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται.

Χαίροις Ἀρχιερέων κανών, καὶ διδασκάλων θεοφόρος Διδάσκαλος, θεόπνευστος θεολόγος, ὁ ἐρμηνεύσας τρανῶς, τῆς θεοσεβείας τὸ μυστήριον· ῥητόρων ὁ ἑξαρχος, ὁ τρανώσας τοῖς λόγοις σου, οἰκονομίας, τοῦ Θεοῦ τὸ σωτήριον, καὶ τῆς πίστεως, σαφηνίσας τὰ δόγματα· κῆρυξ ὁ θεοδίδακτος, ὁ πάντα ὑψώματα, κατεδαφίσας τοῦ ψεύδους, Κυπριανὲ παμμακάριστε. Χριστὸν ἐκδυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι, τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχ. Τοῖς Ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Χαίροις Ἱερομάρτυς Χριστοῦ, Κυπριανὲ τῆς Καρθαγένης ὁ πρόεδρος, αἱμάτων σου ὁ τοῖς λύθροις, μαρτυρικῶς φοινηχθεῖς, καὶ Θεῷ ἐν δόξῃ παριστάμενος· ὁ ἔργοις τῆς πίστεως, βεβαιώσας τοὺς λόγους σου, καὶ τοῦ λαοῦ σου, στερεώσας τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἔπαρσιν, τῶν ἐχθρῶν τροπώσάμενος· ξίφους ἀκμῇ ὁ θάνατον, προθύμως δεξάμενος, καὶ βασιλείας τῆς ἄνω, κληρονομήσας τὴν εὐκλειαν. Χριστὸν ἐκδυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι, τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ΄.

Τὰ θεῖα ῥητορεύσας, ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, καὶ τὸν Λόγον κηρύξας, ἐναντίον τυράννων καὶ βασιλέων, ὡς Ἱεράρχης ἐστεφανώθης, καὶ ὡς Μάρτυς ἀήττητος, παρὰ Θεοῦ ἐδοξάσθης, Κυπριανὲ πανσεβάσμιε. Ὅθεν πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ῥυσθῶμεν ἐκ πάσης ἀπειλῆς, οἱ τελοῦντες τὴν μνήμην σου σήμερον.

Καὶ νῦν. *Τῶν Ἐγκαινίων. Ἦχος πλ. β΄. Ἀνατολίου*

Τὸν ἐγκαινισμόν τελοῦντες, τοῦ πανιέρου Ναοῦ τῆς σῆς Ἀναστάσεως, σὲ δοξάζομεν Κύριε, τὸν ἀγιάσαντα τοῦτον,

καὶ τελειώσαντα τῇ αὐτοτελεῖ σου χάριτι· καὶ τερπόμενον ταῖς ἐν αὐτῷ ἱεουργουμέναις, ὑπὸ πιστῶν μυστικαῖς καὶ ἱεραῖς τελεταῖς· καὶ προσδεχόμενον ἐκ χειρὸς τῶν δούλων σου, τὰς ἀναιμάκτους καὶ ἀχράντους θυσίας· ἀντιδιδόντα τε τοῖς ὀρθῶς προσφέρουσι, τὴν τῶν ἀμαρτημάτων κάθαρσιν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Νῦν ἀπολύεις, τὸ Τρισάγιον καὶ τὰ Ἀπολυτίκια.

Τῶν Ἐγκαινίων. Ἦχος δ΄.

Ως τοῦ ἄνω στερεώματος τὴν εὐπρέπειαν, καὶ τὴν κάτω συν-
ἀπέδειξας ὠραιότητα, τοῦ ἁγίου σκηνώματος, τῆς δόξης
σου Κύριε. Κραταίωσον αὐτὸ εἰς αἰῶνα αἰῶνος, καὶ πρόσδεξαι
ἡμῶν, τὰς ἐν αὐτῷ ἀπαύστως προσαγομένας σοι δεήσεις, πρε-
σβεΐαις τῆς Θεοτόκου, ἢ πάντων ζωῇ καὶ ἀνάστασις.

Δόξα. Τοῦ Ἁγίου.

Ἦχος α΄. Τοῦ λίθου σφραγισθέντος.

Τῶν Πατέρων τὸ κλέος, καὶ Μαρτύρων τὸ καύχημα, τὸν τῆς
Καρθαγένης ποιμένα, Ἐκκλησίας διδάσκαλον, τιμήσωμεν
ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, τὸν θεῖον οἱ πιστοὶ Κυπριανόν, ἵνα λά-
βωμεν τῆς χάριτος δωρεάς, παρὰ Θεοῦ κραυγάζοντες· Δόξα
τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ, δόξα τῷ σὲ θαυμαστώσαντι, δόξα τῷ
δαδουχοῦντι διὰ σοῦ, κόσμου τὰ πέρατα.

Καὶ νῦν. Τοῦ Σταυροῦ. Ἦχος β΄.

Τὸν ζωοποιὸν Σταυρὸν τῆς σῆς ἀγαθότητος, ὃν ἐδωρήσω
ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις Κύριε, σοὶ προσάγομεν εἰς πρεσβεΐαν.
Σῶζε τοὺς βασιλεῖς καὶ τὴν πόλιν σου, εἰρηνεύοντας διὰ τῆς
Θεοτόκου, μόνη φιλάνθρωπε.

Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΡΟΝ

*Μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.
ᾠχος α΄. Τὸν τάφον σου.*

Ἐπέφανεν ἰδού, φωτοφόρος ἡμέρα, ἡ τοῦ Κυπριανοῦ, παν-
υπέρτιμος μνήμη, ἐν ᾗ δεῦτε συνδράμωμεν, οἱ πιστοὶ ἀνα-
κράζοντες· Ὡς οὐράνιος, ποιμὴν καὶ ἐνδοξος Μάρτυς, καθικέ-
τευε, ὑπὲρ ἡμῶν παρρησίᾳ, Τριάδα τὴν ἄκτιστον.

Δόξα. ᾠχος δ΄. Ταχὺ προκατάλαβε.

Χριστὸν Ἀρχιποίμενα, Κυπριανὲ θαυμαστέ, ὡς πλήρης φρο-
νήσεως, ἰχνηλατῶν εὐσεβῶς, ὑπὲρ τῶν προβάτων σου, τέ-
θηκας τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἀφθάρτῳ στεφάνῳ, δόξης ἐστεφα-
νώθης, ἐν Ἑδὲμ καταπαύσας· διὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτενῶς, δεόμεθα
πρέσβευε.

Καὶ νῦν. Τῶν Ἑγκαινίων. Ὅμοιον.

Τὰ πάντα ἐφώτισε, τῇ παρουσίᾳ Χριστός, τὸν κόσμον ἀνε-
καίνισε, Πνεύματι Θείῳ αὐτοῦ· ψυχαὶ ἐγκαινίζονται· οἶκος
γὰρ ἀνετέθη, νῦν εἰς δόξαν Κυρίου, ἔνθα καὶ ἐγκαινίζει, τῶν
πιστῶν τὰς καρδίας, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς σωτηρίαν
βροτῶν.

*Μετὰ τὴν β΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.
ᾠχος δ΄. Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ.*

Ἐν ἀρεταῖς ποιμαντικαῖς διαπρέψας, καὶ ἐπὶ πόαν μυστικὴν
τῶν δογμάτων, ἐκθρέψας σοῦ τὸ ποίμνιον, σοφὲ Κυπρια-
νέ, ξίφει ἐξεδήμησας, πρὸς αἰώνιον λῆξιν, ἔνθα ἐκοινώνησας,
τῆς χαρᾶς τῶν Δικαίων· διὸ Χριστὸν δυσώπει τὸν Θεόν, ἵνα
ῥυσθῶμεν πυρὸς τῆς κολάσεως.

Δόξα. Ὁ αὐτός. Ταχὺ προκατάλαβε.

Εἰδώλων τὸ μάταιον, καταλιπὼν νουνεχῶς, ὡς φοῖνιξ ἐξήν-
θησας, ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ, καὶ πάντας κατηύφρανας· ἔθραυ-

σας άσεβείας, τήν όφρυν τοῖς σοῖς λόγοις· ἤθλησας διὰ ξίφους, καὶ τυράννους καθεῖλες· διὸ Κυπριανέ οἱ πιστοί, συμφώνως ὕμνουμέν σε.

Καὶ νῦν. *Τῶν Ἐγκαινίων. Ὁ αὐτός.*

Ε΄όρτιος σήμερον, τῶν Ἐγκαινίων πιστοί, ἡμέρα κατέλαβε, τήν έκλογήν τοῦ Χριστοῦ, ἡμᾶς καὶ προτρέπεται, πάντας ἐγκαινισθῆναι, καὶ φαιδρῶ τῷ προσώπῳ, ἄσματα τῷ Δεσπότῃ, ἐκ μυχοῦ τῆς καρδίας, ἄσαι πιστῶς ὡς λυτρωτῇ, καὶ ἡμᾶς ἐγκαινίζοντι.

Μετὰ τὸν Πολυέλεον, Κάθισμα.
Ἦχος δ΄. Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ.

Ως ζηλωτῆς τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, ὑπὲρ τῆς πίστεως στερρῶς ἠγωνίσω, καὶ ὥφθης ἀληθέστατος, διάδοχος αὐτῶν, λόγοις τῆς σοφίας σου, διελέγχων τὴν πλάνην, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τῷ λαῷ καταγγέλλων· διὸ Χριστὸν θερμῶς Κυπριανέ, ὑπὲρ ἡμῶν ἐκδυσώπει δεόμεθα.

Δόξα. Ὁ αὐτός. Ἐπεφάνης σήμερον.

Ως ποιμένα ἄριστον, Χριστοῦ τῆς ποιμένης, καὶ γενναῖον Μάρτυρα, τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιστοί, Κυπριανέ εὐφημοῦμέν σε, ἄγοντες πόθῳ, τὴν μνήμην σου σήμερον.

Καὶ νῦν. *Τῶν Ἐγκαινίων. Ὁ αὐτός.*

Ε΄ορτὴν ὑπέρτιμον, τῶν Ἐγκαινίων, τοῦ Ναοῦ σου σήμερον, ἐπιτελοῦντες εὐσεβῶς, δοξολογοῦμέν σε Κύριε, τὸν συντηροῦντα τὰ σύμπαντα νεύματι.

Οἱ Ἀναβαθμοί, ἤτοι τὸ α΄ Ἀντίφωνον τῶν Ἀναβαθμῶν τοῦ δ΄ ἤχου καὶ τὸ Προκείμενον.

Οἱ Ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ Ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται.

Στίχ. Τοῖς Ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Εὐαγγέλιον, ζήτει τῇ κγ' Ἀπριλίου.

Ὁ Ν'. Δόξα. Ταῖς τοῦ Ἱεράρχου... Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου...

Ἰδιόμελον. Ἦχος πλ. β'.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Τὸν ποιμένα Χριστοῦ τῶν προβάτων, καὶ τῶν πιστῶν ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον, τὸν ποιμαντικοῖς προτερήμασι, καὶ μαρτυρικοῖς ἀγωνίσμασι, τὸ φῶς διαλάμπαντα τῆς χάριτος, Κυπριανὸν εὐφημήσωμεν, βοῶντες πρὸς αὐτόν· Ἱερομάρτυς πανεύφημε, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, Θεῷ τῷ σὲ δοξάσαντι.

Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...

Εἴτα· οἱ Κανόνες, ὁ Προεόρτιος μετὰ τῶν Εἰρμῶν εἰς στ', ὁ τῶν Ἐγκαινίων εἰς δ' καὶ ὁ τοῦ Ἀγίου ὁμοίως εἰς δ'. Κανὼν τοῦ Ἀγίου, φέρων Ἀκροστιχίδα ἐν τοῖς Θεοτοκίοις τήνδε· «Κυρίλλου».

Ἦδὴ α'. Ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην Φαραώ.

Τὸν Ἱεράρχην τοῦ Χριστοῦ καὶ Μάρτυρα, Κυπριανὸν τὸν σοφόν, τῆς θεολογίας, σκεῦος τὸ οὐράνιον, τῆς πίστεως τὴν σάλπιγγα, εὐσεβείας τὴν λύραν, δεῦτε τιμήσωμεν σήμερον, δόξαν τῷ Θεῷ ἀναπέμποντες.

Υποδεξάμενος τὸ φῶς τῆς χάριτος, Κυπριανὲ ἐν ψυχῇ, τῇ ἀναγεννήσει, τοῦ σεπτοῦ Βαπτίσματος, τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔλαμψας, ὡς φωστήρ φωτοβόλος, ποιμαντικοῖς προτερήμασι, καὶ μαρτυρικοῖς ἀγωνίσμασιν.

Ως τοῦ Κυρίου μαθητῆς πιστότατος, τῶν παθημάτων αὐτοῦ, κοινωνὸς ἐδείχθης, καὶ ζωῆς τῆς κρείττονος, τὸ πλήρωμα ἀπέλαβες, σὺν Ἀγγέλοις χορεύων, Κυπριανὲ παμμακάριστε, ἐν τῶν οὐρανῶν τοῖς σκηνώμασιν.

Θεοτοκίον.

Καινοτομοῦνται Μαριάμ Πανάχραντε, νόμοι ἐν σοὶ ἀληθῶς·
σὺ γὰρ ἀπειράνδρως, τοῦ Πατρὸς συνέλαβες, τὸν Λόγον ἐν
κοιλίᾳ σου, καὶ παρθένος ἐν τόκῳ, καὶ μετὰ τόκον διέμεινας· ὦ
τῶν ὑπὲρ νοῦν μεγαλείων σου!

Ἰδὲ γ'. Ὁ στερεώσας κατ' ἀρχάς.

Καταφρονήσας εὐσεβῶς, τῆς γεηρᾶς εὐδοξίας, καὶ εἰδώλων
ἀποπτύσας τὴν πλάνην, ἠκολούθησας Χριστῷ, Κυπριανὲ
μακάριε· διὸ ἐδόξασέ σε, αὐτὸς ὡς μόνος φιλόανθρωπος.

Θεογνωσίας ἔλλαμφθεις, ταῖς μυστικαῖς λαμπηδόσι, καὶ κη-
ρύξας εὐσεβείας τὸν λόγον, ἀσεβείας συστροφάς, Κυπρι-
ανὲ διέλυσας, καὶ τὸν λαὸν Κυρίου, Ὁρθοδοξία ἐστήριξας.

Ε'κ τῆς καρδίας τὴν πηγὴν, ποταμηδὸν ἀναβλύσας, ἀλη-
θείας θεοπνεύστων λογίων, ἐν αὐτοῖς πνευματικῶς, ὡς
νοητὸν παράδεισον, Κυπριανὲ παμμάκαρ, τὴν Ἐκκλησίαν
κατήρδευσας.

Θεοτοκίον.

Υ'περφυῶς τὸν τοῦ Πατρὸς, Λόγον ἐν χρόνῳ τεκοῦσα, μη-
τρικῇ σου παρρησίᾳ δυσώπει, αὐτὸν Μητὲρ ἐκτενῶς, ἵνα
τὸ πῦρ ἐκφύγωμεν, τῆς ζοφερᾶς γεέννης, οἱ προσκυνοῦντες
τὸν τόκον σου.

Τὸ Κοντάκιον καὶ ὁ Οἶκος τῶν Ἐγκαινίων.

Ἦχος δ'. Ἐπεφάνης σήμερον.

Οὐρανὸς πολύφωτος ἡ Ἐκκλησία, ἀνεδείχθη ἅπαντας, φω-
ταγωγοῦσα τοὺς πιστοὺς· ἐν ᾧ ἐστῶτες κραυγάζομεν·
Τοῦτον τὸν οἶκον, στερέωσον Κύριε.

Ὁ Οἶκος.

Ε'πιδημήσαντος ἡμῖν, τοῦ Λόγου κατὰ σάρκα, ὁ τῆς βροντῆς
μὲν γόνος φησὶ καθυπογράφων· Ἐθεασάμεθα φαιδρῶς τὴν

δόξαν, ἣν εἶχεν ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἀληθείας χάριτι. Ὅσοι δὲ πίστει τοῦτον ἐλάβομεν, ἔδωκε τοῖς πᾶσιν ἐξουσίαν, τοῦ γενέσθαι τέκνα Θεοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἀναγεννηθέντες, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος Ἁγίου ἐπαυξηθέντες, οἶκον προσευχῆς ἐπήξαμεν, καὶ βοῶμεν· Τοῦτον τὸν οἶκον στερέωσον Κύριε.

Κάθισμα. Ἦχος α΄. Τὸν τάφον σου.

Ποιμένα τὸν καλόν, τῶν θρεμμάτων Κυρίου, καὶ Μάρτυρα στερρόν, τῆς αὐτοῦ ἀληθείας, τοῖς ὕμνοις στεφανώσωμεν, πρὸς αὐτὸν ἀνακράζοντες· Καθικέτευε, Κυπριανὲ παρρρησία, τὸν φιλάνθρωπον, ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα χάριν, καὶ ἔλεος λάβωμεν.

Δόξα. Ὅμοιον.

Ποιάνας ἱερῶς, τοῦ Δεσπότη τοὺς ἄρνας, Μαρτύρων τὴν ὁδόν, ἐξετέλεσας χαίρων, καὶ μάνδραν εἰς οὐράνιον, τῶν Ἀγίων ἐσκήνωσας, μεθ' ὧν πρέσβευε, ὑπὲρ ἡμῶν παρρρησία, ἵνα εὐρώμεν, Κυπριανὲ θεομάκαρ, πταισμάτων τὴν ἄφεσιν.

Καὶ νῦν. Τῶν Ἐγκαινίων. Ἦχος πλ. δ΄. Τὸ προσταχθέν.

Τοῦ μαρτυρίου τὴν σκηνὴν Θεὸς παρέδειξε, καὶ ὁ θεσπέσιος Μωσῆς ἐν γῇ ἐπήξατο, καὶ ναὸν ἐγκαινίζει Σολομὼν ἐν θυσίαις· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τῇ πίστει καταφυγόντες δαυϊτικῶς, δῶμεν θείαν ἀνύμνησιν, τῷ Σταυρωθέντι δι' ἡμᾶς, αἰτούμενοι συγχώρησιν, πάντων ὧν περ ἡμάρτομεν.

Ἰδὲ δ΄. Σὺ μου ἰσχύς.

Θείων Γραφῶν, ἀνακαλύψας τὴν ἄβυσσον, καταρράκτας, οὐρανοῦ διηνοιξας, καὶ τῆς σοφίας τὴν λογικὴν, ἄβυσσον ἐκεῖθεν, τῇ οἰκουμένῃ ἀνέβλυσας· διὸ Κυπριανέ σε, οἱ πιστοὶ εὐφημοῦμεν, ἐκτελοῦντες ἐν ὕμνοις τὴν μνήμην σου.

Η ῥθης σοφέ, ταῖς ἀρεταῖς ἐποχούμενος, πρὸς τὸ ὕψος, τοῦ Θεοῦ τῆς γνώσεως, καὶ διδαχῶν σου Κυπριανέ, τῷ φωτὶ

ἐκεῖθεν, ὡς ἑωσφόρος ἀνέτειλας, σκοτίαν φυγαδεύων, τῶν εἰδώλων τῆς πλάνης, καὶ διώκων νεφώσεις αἰρέσεων.

Θύσας σαυτόν, θυσίαν θείαν αἰνέσεως, ἀποτμήσει, τῆς τιμίας κάρας σου, Πάτερ θεόφρον Κυπριανέ, τὴν ἀντιμισθίαν, ἐν Παραδείσῳ ἀπέλαβες, θεώσεως τῇ αἵγλῃ, λαμπρυνθεὶς ὑπὲρ λόγον, καὶ ἐν δόξῃ Χριστῷ παριστάμενος.

Θεοτοκίον.

Ρ΄άβδω τῆς σῆς, ὑπερφυοῦς ἀντιλήψεως, σωτηρίας, πρὸς νομάς με ἴθυνον, τὸν πλανηθέντα Μῆτερ Ἀγνή, ἐν ταῖς ἀνοδίαις, τῶν φιληδόνων ὀρέξεων· σὲ γὰρ ἐπικαλοῦμαι, τὴν ἀμόλυντον νύμφην, τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότης τῆς κτίσεως.

Ἦδὴ ε΄. Φώτισον ἡμᾶς.

Κόσμου νικητής, ἀληθῶς καὶ κοσμοκράτορας, ἀνεδείχθης θαυμαστὲ Κυπριανέ, τῶν Μαρτύρων διαθλήσας τὸ ἀγώνισμα.

Πνεύματος λαβών, τοῦ Ἀγίου τὴν ἐνέργειαν, ἀνεδείχθης ἀληθῶς Κυπριανέ, στρατηγέτης Ὁρθοδόξου παρατάξεως.

Λόγοις ἱεροῖς, ὡς ἰστὸν ἀράχνης ἔλυσας, φληναφίας ἀσεβῶν Κυπριανέ, καὶ τὴν ποιμνὴν εὐσεβεῖα ἐστερέωσας.

Θεοτοκίον.

Ι΄δε συμπαθῶς, τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀσθένειαν, καὶ παράσχου μοι ὑγείαν σταθεράν, ἢ τὸν μέγαν ἱατρὸν Χριστὸν κυήσασα.

Ἦδὴ στ΄. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Ε΄βρόντησεν ἡ φωνή, τῶν θεηγόρων χειλέων σου, θεόφρον Κυπριανέ, Θεοῦ τὰ μυστήρια, καὶ κέρας ἐξήγειρε, σωτηρίας πᾶσι, τοῖς ἀνθρώποις διὰ πίστεως.

Νέος Μωσῆς τῷ λαῷ, ἀνηγορεύθης τῆς χάριτος, τρισμάκαρ Κυπριανέ, καὶ τοῦτον ὠδήγησας, πρὸς γῆν ἀπλανέστατα, τῆς ἐπαγγελίας, ἐπιστήμη τῆς σοφίας σου.

Α᾿γώνων σου τῷ πυρί, τῆς πλάνης ὕλην κατέφλεξας, Κυπριανέ καὶ ῥοαῖς, τῶν μαρτυροπνόνων σου, αἱμάτων κατέσβεσας, τῆς πολυθεΐας, παμμακάριστε τοὺς ἄνθρακας.

Θεοτοκίον.

Λαμπὰς ἡ φωτολαμπής, τοῦ μυστικοῦ ἀπαυγάσματος, τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐκ σοῦ, ἀδύτως ἐκλάμπαντος, ἀνάτειλον Πάναγνε, τῇ ἐσκοτισμένῃ, ἐν τοῖς πάθεσι καρδίᾳ μου.

Κοντάκιον. Ὦχος πλ. δ΄. Τῷ φαεινῷ σου βίῳ.

Ιεραρχίας χλαῖναν, φοινίξας τοῖς αἵμασι, λελαμπρυσμένος ἔβης, πρὸς δόξαν ἀθάνατον, ποιμὴν θεῖε τῆς Καρθαγένης, Κυπριανέ, Πατέρων τὸ καύχημα· πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν ἐπιτελούντων, τὴν ἔνδοξον μνήμην σου.

Ὁ Οἶκος.

Χορεύει ἡ Ἐκκλησία, τῇ δόξῃ σου Ἱεράρχα, καὶ δοξάζουσα Χριστόν, εὐφροσύνως σοι ἀνακράζει· Πάτερ θεόφρον, Ἀποστόλων μιμητά, Μαρτύρων ὁμόσκηνε, καὶ Πατέρων πρόκριτε, θαυμαστὲ Κυπριανέ, ὡς οὐρανῶν πολίτης, σὺν πᾶσι τοῖς Ἁγίοις, μνημονεύων μὴ παύσῃ εὐμενῶς, τῶν εὐφημούντων σε πόθῳ, καὶ ἐπιτελούντων, τὴν ἔνδοξον μνήμην σου.

Μηνολόγιον.

Τῇ ΙΓ' τοῦ αὐτοῦ μηνός, Μνήμη τῶν Ἐγκαινίων τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως.

Στίχοι.

Νόμον παλαιὸν Ἰσραὴλ πληρῶν νέος,
Ἐγκαινίοις σοι τὸν τάφον τιμᾷ, Λόγε.
Τύχθη ἀναστάσεως τρισκαιδεκὰ καὶ καίνισμός.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μνήμη τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, Ἐπισκόπου Καρθαγένης.

Στίχοι.

Κυπριανὸς καύχημα τῆς Ἐκκλησίας,
Ἱεραρχῶν σέμνωμα, δόξα Μαρτύρων.

Συναξάριον.

Οὗτος ὁ μακάριος Ἱερομάρτυς Κυπριανὸς ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος ἐν Καρθαγένῃ ἐξ εὐγενῶν καὶ πλουσίων εἰδωλολατρῶν γονέων. Παιδευθεὶς ἐπιμελῶς τῇ θύραθεν γνώσει διεκρίθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ῥητορικῆς καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς δικηγορικῆς τέχνης, τιμώμενος τὰ μάλα ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Καταλιπὼν τὴν εἰδωλολατρικὴν ἀπάτην καὶ λαβὼν τὸ ἅγιον Βάπτισμα ὑπὸ τοῦ Ἱερέως Καικιλιανοῦ διένειμε τοῖς πένησι τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος, μετ' ὀλίγον δὲ ἐψηφίσθη Ἐπίσκοπος Καρχηδόνας, εἰς διαδοχὴν τοῦ ἐν εἰρήνῃ κοιμηθέντος Δονάτου.

Ποιμάνας οὖν ἐν σοφίᾳ καὶ ποιμαντικῇ ἐπιστήμῃ τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκλογάδα, πολλοὺς τε ἀγῶνας μετελθὼν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ πλεῖστα συγγράμματα συντάξας καὶ ὡς μυστικὸν θησαυρὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καταλείψας, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου Γαλερίου καὶ μὴ πεισθεὶς θῦσαι τοῖς εἰδώλοις ἀπετμήθη τὴν τιμίαν αὐτοῦ κεφαλὴν, ἐν ἔτει διακοσιοστῷ πεντηκοστῷ καὶ ὀγδόῳ, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, τῇ ιδ', καὶ οὕτω μαρτυρικῶς πρὸς τὰς αἰωνίους μονὰς ἐξεδήμησεν.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μνήμη τοῦ Ἁγίου Κορνηλίου τοῦ Ἑκατοντάρχου.

Στίχοι.

Ζωῆς ἀπίστου Κορνήλιον ἐξάγεις,
Πιστῶν ἀπαρχὴν τῶν ἐθνῶν Χριστέ μου.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μνήμη τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Κρονίδου, Λεοντίου, Σεραπίωνος, Στράτωνος, Σελεύκου, Μακροβίου, Γορδιανοῦ, Ζωτικοῦ, Ἡλεί, Λουκιανοῦ, καὶ Οὐαλεριανοῦ.

Ὁ Ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Πέτρος ὁ ἐν τῇ Ἀγρέᾳ ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται.

Ὁ Ὅσιος Ἱερόθεος ὁ Νέος, ὁ ἐν τῇ κατ' Ἀθῶν ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἰβήρων ἀσκήσας, ἐν εἰρήνῃ τῷ 1745 τελειοῦται.

Ταῖς αὐτῶν ἀγίαις πρεσβείαις, Χριστὲ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ἦδὴ ζ'. Παῖδες Ἑβραίων.

Παύλου τὸν ζῆλον κεκτημένος, πᾶσι γέγονας τὰ πάντα ἵνα πάντας, προσαγάγῃς Χριστῷ, καὶ σώσης ἐκ τῆς πλάνης, Κυπριανὲ μακάριε, τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων.

Στήσας τὰς βάσεις τῆς καρδίας, ἐπιγνώσεως θεόφρον ἐν τῇ πέτρᾳ, μηδαμῶς προσβολαῖς, βασάνων ἐσαλεύθης, ἀλλ' ἐν αὐταῖς συνέτριψας, τοῦ ἐχθροῦ τὴν δυναστείαν.

Στήθι ὡς ἔχων παρρησίαν, πρὸς τὸν Κύριον τῆς δόξης καὶ Δεσπότην, πρεσβευτὴς δυνατός, ὑπὲρ τῶν σὲ τιμώντων, Κυπριανὲ καὶ ἁσμασι, τὴν σὴν μνήμην ἐκτελούντων.

Θεοτοκίον.

Λάμπруνον, Μῆτερ, τὴν ψυχὴν μου, τῆς σῆς χάριτος ἀπλέτῳ φωταυγείᾳ, ἢ τοῦ κόσμου τὸ φῶς, Χριστὸν τὸν ζωοδότην, ὑπερφυῶς κηρύσσας, εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν.

Ἦδὴ η'. Τὸν Βασιλέα.

Πῦρ τῆς ἀγάπης, Κυπριανὲ ἀναφλέξαν, τὴν καρδίαν σου λαμπρὸν ἀνέδειξέ σε, καὶ τροπαιοφόρον, ἐν πάλῃ μαρτυρίου.

Γραφῶν τὸν πλοῦτον, ὑπὲρ χρυσὸν κεκτημένος, ἐν καρδίᾳ σου θεόφρον Ἱεράρχα, θησαυρὸς ἐδείχθης, Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Α'κήλιδόν σου, Κυπριανέ τὸν νοῦν ἔχων, ἐπιλάμψεσι φαιδραῖς τῶν ἀρετῶν σου, τὸ φῶς ἐθεάσω, τῆς θείας Θεαρχίας.

Θεοτοκίον.

Ὅλον με πλησον, τῆς θεαυγοῦς χάριτός σου, ἀπελαύνουσα τὸ σκότος τῶν παθῶν μου, ἵνα σε γεραίρω, τὴν Κεχαριτωμένην.

Ἦδὴ θ'. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ.

Τῆς χάριτος δι' ἔργων τῆς ἀρετῆς, στολισθεὶς ἐπωμίδα τὴν κρείττονα, ἱεουργός, τοῦ Εὐαγγελίου θεοειδής, καὶ τῶν πιστῶν διδάσκαλος, γέγονας παμμάκαρ Κυπριανέ· διὸ ἡ Ἐκκλησία, τὸ κλέος σου κηρύττει, δοξολογοῦσα τὸν φιλόανθρωπον.

Τὴν σάλπιγγα τοῦ λόγου πνευματικὴν, θεϊκῇ προμηθείᾳ, κτησάμενος, Κυπριανέ, ἐν αὐτῇ ἐκήρυξας τῆς ζωῆς, τὰ ἱερὰ διδάγματα, καὶ εἰς τόπον χλόης δαυϊτικῶς, Χριστοῦ τῆς ἀληθείας, τὴν λογικὴν σου ποιμνὴν, ποιμὴν ὡς θεῖος κατεσκηνώσας.

Ε'ν θρόνῳ Καρθαγένης τῷ ὑψηλῷ, ὡς ποιμὴν διαπρέψας οὐράνιος, μαρτυρικῶς, ἔβης πρὸς τὴν δόξαν τῶν ἐκλεκτῶν, Κυπριανέ μακάριε, καὶ ἐστεφανώθης παρὰ Θεοῦ· διὸ ἐν παρρησίᾳ, ὑπὲρ τῶν ὑμνητῶν σου, δεόμεθά σου καθικέτευε.

Θεοτοκίον.

Υ'πέραγνε Παρθένε τὸν Λυτρωτὴν, ἀπειράνδρως ἐν χρόνῳ ἐκύησας, ὥσπερ τὸ πρίν, Πνεύματι Ἁγίῳ οἱ θαυμαστοί, Προφήται προεκήρυξαν· ὅθεν σου δεόμεθα ἐκτενῶς· Μὴ παύσῃ δυσωποῦσα, αὐτὸν Θεοκυῆτορ, τοῦ ἐλεῆσαι τοὺς ὑμνοῦντάς σε.

Ἐξαποστειλάριον. Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις.

Τοῦ Παρακλήτου ἡ χάρις, ἡ τοῦ Χριστοῦ τοῖς Μαθηταῖς, ἐπιφοιτήσασα πρώην, κατασκηνώσασα ἐν σοί, διδάσκαλον Ἐκκλησίας, Κυπριανέ ἔδειξέ σε.

Ἑτερον. Τῶν Μαθητῶν ὁρώντων σε.

Ἰερούργος γενόμενος θεοφόρος, ἐν σκάμματι Μαρτύρων ἱε-
ρουργήθης, θάνατον Κυρίου τῷ θανάτῳ σου, ζηλοτυπήσας
ἄριστα· Κυπριανὲ διὸ ἔχεις, ἀθανασίας τὴν χάριν.

Τῶν Ἐγκαινίων. Τοῖς Μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Μέσον τῆς γῆς ὁ Κύριος, καὶ Θεὸς σωτηρίαν, διὰ Σταυροῦ
εἰργάσατο, σαρκωθεὶς ἐκουσίως, εἰς ἀνακαίνισιν κόσμου·
τάφῳ κατατεθεὶς δέ, τριήμερος ἐγήγερται, καὶ ζωῆς ἀρραβῶνα,
τὴν ἑαυτοῦ, προδεικνύει ἔγερσιν, ἥς ἐν πίστει, τελοῦμεν τὰ
ἐγκαινία, τοῦ Θεοῦ σὺν Ἀγγέλοις.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΝΟΥΣ

Ἰστῶμεν στίχ. στ' καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια τῶν Ἐγκαι-
νίων γ' καὶ τοῦ Ἀγίου γ', τὰ κάτωθι.

Ἦχος δ'. Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσιν.

Τῆς σοφίας τὸ ὄργανον, τὴν κιθάραν τῆς γνώσεως, τῶν δογ-
μάτων σάλπιγγα τὴν οὐράνιον, τῶν διδασκάλων τὸ καύ-
χημα, καὶ στῦλον τῆς πίστεως, τὸν σοφὸν Κυπριανόν, Καρ-
θαγένης τὸν πρόεδρον, εὐφημήσωμεν, ἐν ἁσμάτων συμφώνως
μελωδίαις, τὴν αὐτοῦ ἐπιτελοῦντες, σήμερον θείαν πανήγυριν.

Στίχ. Οἱ Ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ Ὅσιοί
σου ἀγαλλιάσονται.

Τῆς σοφίας τὴν ἔλλαμψιν, οὐρανόθεν δεξάμενος, κοσμικὴν
κατέλιπες ματαιότητα, καὶ τῷ λουτρῷ τοῦ Βαπτίσματος,
Χριστὸν ἐνδυσάμενος, ἠκολούθησας αὐτῷ, καὶ ὡς λύχνος διέ-
λαμπας, διαυγέστατος, Καρθαγένης λυχνία ἐν ἀγία, Ἐκκλησίαν
καταυγάζων, Κυπριανὲ παμμακάριστε.

Στίχ. Τοῖς Ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἔθαυμάστωσεν ὁ Κύριος.

Ρ'ωμαλέω φρονήματι, καὶ φαιδρῶ παραστήματι, μαρτυρίου ἔδραμες πρὸς τὸ στάδιον, καὶ ὑπὲρ ποιμνης τὸν θάνατον, ἐδέξω γηθόμενος, ἱερὲ Κυπριανέ, τῷ Χριστῷ συμμορφούμενος, καὶ ἀπέλαβες, παρ' αὐτοῦ ἀφθαρσίας τοὺς στεφάνους, ὡς γενναῖος Ἱεράρχης, καὶ Ἀθλοφόρος ἀήττητος.

Δόξα. Ἦχος β'.

Θύσας τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, τὰς εἰρηνικὰς ἀναιμάκτους θυσίας, θυσία προσηνέχθης αὐτῷ, ὡς κριὸς ἐπισημώτατος, ἐκ λογικῆς ποιμνης χωρισθείς, καὶ διὰ ξίφους τυραννικοῦ, τὴν σφαγὴν ὑποδεξάμενος, Κυπριανέ ἱερώτατε, τῆς Καρθαγένης πρόεδρε· διὸ τῇ ἀθανάτῳ τραπέζῃ, ἐν φαιδρᾷ περιβολῇ, θεώσεως παριστάμενος, μνημόνευε ἡμῶν ἀκαταπαύστως, τῶν ἐκτελούντων τὴν μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Τῶν Ἑγκαινίων. Ἦχος γ'.

Πρὸς σεαυτὸν ἐπανάγου ἄνθρωπε, γενοῦ καινὸς ἀντὶ παλαιοῦ, καὶ ψυχῆς ἐόρταζε τὰ ἐγκαίνια· ἕως καιρὸς, ὁ βίος ἐγκαινιζέσθω σοι, πάσης πολιτείας ὁδός, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Τοῦτο τῇ ἐορτῇ καρποφόρησον, τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος· οὕτως ἐγκαινίζεται ἄνθρωπος, οὕτω τιμᾶται ἡ τῶν Ἑγκαινίων ἡμέρα.

Δοξολογία Μεγάλη καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

Τὰ Τυπικά, οἱ Μακαρισμοὶ καὶ ἐκ μὲν τοῦ Κανόνος τῶν Ἑγκαινίων ἢ γ', ἐκ δὲ τοῦ Κανόνος τοῦ Ἀγίου ἢ στ' Ὡδῇ. Ἀπόστολον τοῦ Ἀγίου ζῆτει τῇ στ' Νοεμβρίου. Εὐαγγέλιον τὸ τῶν Ἑγκαινίων.

Κοινωνικόν.

Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος. Ἀλληλουῖα.

Μεγαλυνάριον.

Χαίροις Ἀποστόλων ὁ ζηλωτής, καὶ ποιμὴν ὁ θεῖος, Καρθα-
γένης Κυπριανέ· χαίροις ὁ Μαρτύρων, τοῖς ἄθλοις διαπρέ-
ψας, καὶ ἐκ Δυσμῶν ἐκλάμψας, τῷ κόσμῳ ἥλιος.

Κοινωνικόν.

Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου, καὶ τόπον σκηνώμα-
τος δόξης σου. Ἀλληλούϊα.

Στίχοι.

Κυπριανέ, Κύριλλον ποιμένα Ῥόδου,
Ταῖς σαῖς εὐχαῖς στήριζε ὑμνήσαντά σε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Ο ΡΩΣΣΙΚΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

Ἡ περιώνυμη Ἱερά Ἀρχαγγελική Μονή τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου¹ στήν ἀκριτική Σύμη, ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα ἕνα θησαυροφυλάκιο πίστεως καί πολιτισμοῦ στό διάβα τῶν αἰώνων, πού διακρατεῖ καί διαφυλάσσει ἀνόθευτη τήν οὐσία καί ἀξία τῆς πνευματικῆς μας περιουσίας καί παραδόσεως. Ἡ σημαντικότερη ἱστορία τῆς συνθέτει ἕνα δραματικό πολύπτυχο ἀγώνων, θυσιῶν καί ἀνιδιοτελοῦς προσφορᾶς πρός τό Γένος καί τήν Πατρίδα μας. Μέ τήν Χάρη τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου σέ καιρούς χαλεπούς, διατήρησε τήν Ὁρθοδοξία καί τήν Ἑλληνικότητα τῆς Νήσου, καλλιέργησε τά γράμματα, πρωτοστάτησε στούς ἐθνικοαπελευθερωτικούς ἀγῶνες καί συμπαραστάθηκε κατά πάντα στόν δοκιμαζόμενο Δωδεκανησιακό Λαό. Καί τοῦτο, διότι ἀπό τήν Μονή οὐδέποτε ἔλειψαν φωτισμένοι κληρικοί ἀλλά καί λαϊκοί, οἱ ὁποῖοι μέ αὐταπάρνηση καί αὐτοθυσία, ἀκολουθώντας πιστά τίς εὐαγγελικές ἐπιταγές καί διακονώντας τόν Θεό καί τόν συν-άνθρωπο, ἀγωνίστηκαν ἄοκνα καί κατάφεραν τά λαμπρά τοῦτα ἐπιτεύγματα.

Ἡ Μονή, πέραν τῆς ὡς ἄνω ἀξιοθαύμαστης προσφορᾶς τῆς, καί παρά τίς βαρβαρικές ἐπιδρομές καί καταστροφές πού ὑπέστη κατά καιρούς, ἔχει νά ἐπιδείξει σήμερα ἕναν σημαντικό ἀριθμό κειμηλίων καί λειτουργικῶν ἀντικειμένων, τά ὁποῖα στεγάζονται στό Ἐκκλη-

1. Περὶ τῆς Μονῆς, Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, *Περιγραφή τῆς ἐν Σύμῃ Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου*, Ἐν Σάμῳ 1911, Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, *Τὰ Κάστρα τῆς Ὁρθοδοξίας* τομ. Ε', Μονή Πανορμίτου Σύμης, Μ. Σκευοφύλακος, *Ὁ Πανορμίτης καί ἡ περιώνυμη Μονή του*, Ἀθήναι 1965, Γεωργίου Β. Πετροπούλου, *Ἱστορικό καί θαύματα τοῦ Πανορμίτη*, Σύμη 2009.

σιαστικό της Μουσείο καί ἐπιβεβαιώνουν τήν πολυεπίπεδη μεγάλη ἀκμή πού γνώρισε καί μετά τήν ἀνασύστασή της, τό ἔτος 1783. Ἐκεῖ καί συγκεκριμένα στήν στ' καί τελευταία αἶθουσα, ἐκτίθεται ἴσως τό ἐντυπωσιακότερο διασωθέν κειμήλιο τοῦ 19ου αἱ. Πρόκειται γιά τόν μεγάλο χρυσοκέντητο Ἐπιτάφιο, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπό τήν Ρωσσία καί συμφώνως μέ τό ἐπίγραμμα πού φέρει, κατασκευάστηκε τό ἔτος 1852.

Τό λειτουργικό αὐτό ἄμφιο, ὡς πρὸς τήν τεχνοτροπία, ἀκολουθεῖ δυτικά πρότυπα, σύνηθες φαινόμενο γιά τήν ἐποχή, καί διαφοροποιεῖται ἀπό τά προγενέστερα τοῦ εἴδους, τά ὁποῖα χαρακτηρίζονταν ἀποκλειστικῶς ἀπό τό λιτό καί αὐστηρό ὕφος τῆς χειροποίητης ἐπίπεδης κεντητικῆς τῶν παλαιότερων χρόνων². Τό ὑπό ἐξέτασιν ἔργο, ἀπεναντίας, χαρακτηρίζεται ἀπό λαμπρότητα χρωμάτων, «ἀνάγλυφη» ἀπεικόνιση καί πλοῦτο ὕφασμένων μηχανικῶς ὑλικῶν, μαρτυρώντας ἔτσι τήν τάση τῆς ἐποχῆς, ἀλλά καί τήν οἰκονομική εὐμάρεια τοῦ παραγγελιοδότη. Μεταξύ αὐτῶν πού χρησιμοποιήθηκαν, ὑπερτερεῖ καθοριστικά τό χρυσόνημα μέ τό ὁποῖο κατ' ἐξοχήν δουλεύονται τά ἱμάτια, τά φωτοστέφανα καί τά παρατιθέμενα ἀντικείμενα τῆς παραστάσεως. Ἀντιθετικῶς μέ τό χρυσό,

2. Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κεντητικῆς, βλ. τήν μελέτη τῆς Μαρίας Σ. Θεοχάρη, *Ἐκκλησιαστικά Χρυσοκέντητα*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1986.

λειτουργεί ή χρήση του ἀργυρονήματος, μέ τό όποίο έχει κατασκευασθεί ή σινδόνα καί οί χιτώνες τών Ἀγγέλων.

Ὁ Ἐπιτάφιος, δουλεμένος ἐπάνω σέ όλοπόρφυρο βελούδο, εἶναι μεγάλων διαστάσεων (1.20x1.80) καί εἰκονίζει τήν μεγαλειώδη παράσταση τοῦ «Ἐπιταφίου Θρήνου»³, παραθέτοντας συνολικά όκτώ όλόσωμα πρόσωπα. Τό νεκρό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀνάγλυφο, ἀγιογραφημένο ἐπάνω σέ μουσαμά όπως καί όλα τά ἄλλα, δεσπόζει στό κέντρο τοῦ πρώτου ἐπιπέδου σέ όριζόντιο ἄξονα, ὕπτιο ἐπί «σινδόνης καθαρᾶς». Ἐνθεν καί ἔνθεν εἶναι τοποθετημένοι οἱ δύο κηδευτές τοῦ Κυρίου, ὁ «εὐσχήμων Ἰωσήφ» νεώτερος καί ὁ Νικόδημος γέρων, οἱ όποιοι προσφέρουν τίς τελευταῖες φροντίδες στόν Νεκρωμένο Θεάνθρωπο. Στό δεύτερο ἐπίπεδο, όμοίως σέ όριζόντιο ἄξονα, πίσω, ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰκονίζονται τά ὑπόλοιπα πρόσωπα μέ κεντρικό ἐκεῖνο τῆς Παναγίας Μητέρας «θρηνωδούσης», τήν όποία πλαισιώνουν ἐκ δεξιῶν ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης καί ἐξ ἀριστερῶν ἡ Μυροφόρος Μαρία ἡ Μαγδαληνή. Δίπλα στους τελευταίους τοποθετοῦνται δύο σεβίζοντες Ἄγγελοι. Ἡ παράσταση όλοκληρώνεται μέ τήν παράθεση –σέ μικρότερη κλίμακα– δύο ἀκόμη θεμάτων: Ἀπό τήν μία πλευρά ἀναπτύσσεται ὁ Τίμιος Σταυρός φέρων «τήν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην»⁴, σέ ρωσική γλῶσσα. Σέ όργανική συνάφεια μ' ἐκεῖνον τοποθετοῦνται τά όργανα τοῦ θείου Πάθους (ἀκάνθινος στέφανος, ἰσοῦψῆς κλίμακα, οἱ ἥλοι, σφύρα, τό δοχεῖον τοῦ όξους κ.τ.λ.). Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά τοποθετεῖται λίθινος κίονας μέ περίτεχνη βάση, ἐπί τῆς όποίας λιτό κιονόκρανο καί ἐπ' αὐτοῦ ὁ φωνήσας ἀλέκτωρ⁵, ἡ λόγχη, ὁ σπόγγος, τό φραγγέλιο καί τά τριάκοντα ἀργύρια τοῦ προδότου Ἰούδα. Ἐπίσης στίς τέσσαρες γωνίες, σέ μικρότερη κλίμακα, εἰκονίζονται ἰσάριθμες μορφές ἐξαπτερύγων ἀγγέλων. Στήν ἐπιφάνεια τοῦ κάμπου ἔνθεν καί ἔνθεν τών κεφαλῶν ἀναγράφονται οἱ συντομογραφίες τών όνομάτων τών εἰκονιζομένων προσώπων. Ὁλόκληρη ἡ παράσταση περιβάλλεται ἀπό διπλή, λεπτή παραλληλόγραμμη ταινία, ἐντός τῆς όποίας κεντημένος μέ χρυσόνημα ἀναπτύσσεται ἐλικοειδῆς θαλλερός βλαστός

3. Περί τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου, βλ. τό εἰδικό ἄρθρο τῆς Μαρίας Σωτηρίου «Ἐνταφιασμός-Θρήνος», *Δελτίο Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, περ. Δ', Ζ' (1973-74), σ. 139-148 καί πίν. 47-50.

4. Ματθ. κζ', 37-8 Μαρκ. ιε', 26.

5. Ματθ. κοτ', 74.

μέ μικρά ἄνθη. Ἐξωτερικῶς αὐτῆς ἀναγράφεται ἑλληνιστί τό γνωστό ἀπολυτίκιο: «Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπό τοῦ ξύλου καθελὼν τό ἄχραντόν σου Σῶμα σινδόνι καθαρᾷ εἰλήσας καί ἀρώμασιν ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο»⁶, χρυσοκέντητο ἐπίσης. Τέλος τό ὅλον θέμα περικλείεται ἀπό πανομοιότυπο βλαστό, πού σχηματίζει μιὰ ιδιότυπη χρυσοκέντητη κορνίζα.

Ἡ τεχνική τοῦ κεντήματος εἶναι λεπτότατη, ἐάν κρίνουμε ἀπό τήν ποικιλία τῶν βελονιῶν, πού ἀποδίδουν ἀριστοτεχνικά τήν ἰδιαίτερότητα τῆς ὑφῆς τῶν ἐνδυμάτων καί τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων τοῦ ἔργου. Τά ἐνδύματα καί ὑφάσματα εἶναι διακοσμημένα μέ ποικίλες χρυσοβελονιές πού διαμορφώνουν φυτικά ἢ ἀνθόμορφα θέματα, παραπέμποντας στήν εἰκονογραφία τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Τά κράσπεδα τῶν ἱματίων καί γενικῶς τά ἱμάτια, εἶναι διανθισμένα μέ μεταλλικά ἐξαρτήματα, μαργαριτάρια, κοράλλια καί ἡμιπολύτιμους λίθους, πού συνθέτουν ἕνα ἐκπληκτικό ἀποτέλεσμα. Ἰδιαίτερη εἶναι καί ἡ ἀγιογραφική ἀναγεννησιακή ἀποτύπωση τῶν μορφῶν, ἡ ὁποία, ἂν καί δέν συνάδει μέ τήν ἐξαϋλωμένη διάσταση τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἀποδίδει ὡς τόσον ὅλες τίς φωτοσκιάσεις καί λεπτομέρειες πού ἐξαίρουν τόν Μεγάλο Νεκρό μέ τήν οὐράνια γλυκύτητα ἀποτυπωμένη στό Πρόσωπό Του. Ὁμοίως δέν περνοῦν ἀπαρατήρητα καί τά εὐγενικά χαρακτηριστικά τῶν ὑπολοίπων προσώπων, τά ὁποία ἀποπνέουν συγκρατημένη ὁδύνη καί ψυχική ἡρεμία.

Ἡ ὅλη τεχνική τοῦ ἔργου, ὁ μελετημένος σχεδιασμός, ἡ εὐρυθμία καί ἰσορροπημένη σύνθεση, καθὼς καί ἡ θεολογική σκέψη πού διαμορφώνει τήν παράσταση, μαρτυροῦν ἐργαστήριο ὑψηλῆς καλλιτεχνικῆς στάθμης, ἀλλά καί δόκιμο παραγγελιοδότη. Ὡς τόσον οἱ ἐνδείξεις καί οἱ ἐπιγραφές τοῦ ἔργου, ἐκτός ἀπό τό στοιχεῖο τῆς χρονολογίας, δέν παρέχουν ἐπαρκεῖς πληροφορίες σχετικῶς μέ τόν κεντητή ἢ τόν ἀφιερωτή. Τό ἔτος κατασκευῆς ἀναγράφεται στήν ὀπισθεν πλευρά τοῦ Ἐπιταφίου, πού εἶναι καλυμμένη ἀπό ἀνοικτόχρωμη καστανή μεταξωτή φόδρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει κεντημένη ἢ ἐπιγραφή: «Διά τό ἐν τῇ νήσῳ Σύμῳ (sic) Μοναστήριον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ τοῦ Πανορμιότου (sic), 1852, года»⁷.

Σήμερα τό ἱερό αὐτό ἄμφιο σώζεται χωρίς ἰδιαίτερες φθορές,

6. Τριῶδιον, ἐκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 2001, σελ. 456.

7. Ἡ λέξη года (γκόντα), στήν ρωσική σημαίνει ἔτος καί ὁ συγκεκριμένος τύπος τῆς, εἶναι ἡ γενική ἐνικοῦ, δηλ. ἔτους 1852.

άλωβητο από τό χρόνο καί τίς δύσκολες ιστορικές συγκυρίες πού γνώρισε ἡ Ἱ. Μονή, φυλασσόμενο ὡς προανεφέρθη στό Ἐκκλησιαστικό της Μουσεῖο, ὡς πολύτιμη ιστορική καί ιερή παρακαταθήκη. Ἀξιοσημείωτο δέ εἶναι, ὅτι ἀπό ἐτῶν προστατεύεται ἀπό σύγχρονη θήκη-κορνίζα πού τό διαφυλάσσει ἀνέπαφο καί ἐπιπλέον εἰδικό ἀφυγραντήρα πού ρυθμίζει τήν ὑγρασία τοῦ χώρου, γεγονός καθοριστικό γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ κειμηλίου.

Περί τῆς κορωνίδος αὐτῆς τῶν Πανορμιτινῶν ἀναθημάτων, ἀποκαλυπτικός εἶναι ὁ πολὺς Συμαῖος ιστορικός καί λόγιος, ἀείμνηστος Δημοσθένης Χαβιαρᾶς (1849-1922)⁸, ὁ ὁποῖος στήν μνημειώδη περί τῆς Ἱ. Μονῆς πραγματεία του δέν παραλείπει τή μνεία: «Δῶρον δέ ἰδιαίτερον τῆς εὐσεβοῦς Ρωσίας ἀνάκειται ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Μονῆς ὡραίος χρυσόपाστος ἐπιτάφιος ἀποσταλείς αὐτῇ ἐπὶ Ἑγουμένου Ἱεροθέου Α΄ ἐπιμελεῖα τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Γενικοῦ Προξένου τῆς Ρωσίας Ζαχαρίου Ζαχάρωφ, τοῦ ἐκ τῆς ἐν τῇ Προποντίδι νήσου Κουτάλεως (Κούταλης)»⁹.

Κατόπιν τούτου, ὡς ἀφετηρία καί ὁδοδείκτη στήν πορεία τῆς παρούσης μελέτης θά λάβουμε τήν σχετική ἀναφορά τοῦ Δ. Χαβιαρᾶ, διότι προσανατολίζει καί ἐστιάζει τό ἐνδιαφέρον μας στά σημαντικότερα αὐτά δύο πρόσωπα, τόν ἀείμνηστο Ἑγούμενο τῆς Ἱ. Μονῆς Πανορμίτου Ἱερόθεο τόν Α΄ (Φωτιάδης), καί τόν Ρῶσο Πρόξενο στήν Κωνσταντινούπολη, Ζαχαρία Ζαχάρωφ, τά ὁποῖα διέπρεψαν ἐκκλησιαστικῶς καί πολιτικῶς ἀντιστοιχῶς, διαδραματίζοντας κύριο ρόλο στήν περί τόν ἐξεταζόμενο Ἐπιτάφιο ἱστορία.

Βεβαίως στοὺς κύκλους ιστορικῶν, ἐρευνητῶν καί ἀρχαιολόγων, τῶν ὁποίων ἡ ἐνασχόληση ἀφορᾷ στήν Σύμη, τήν Ἱ. Μονή τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου καί τήν μακραιώνη ἱστορία τους, δέν ἀποτελεῖ ἄγνωστη πτυχή ἡ ἐνδιαφέρουσα αὐτή σχέση ἀμφοτέρων μέ τήν πάλαι ποτέ ἑνδοξη Ρωσική Αὐτοκρατορία¹⁰. Ἄλλωστε

8. Περὶ Δ. Χαβιαρᾶ βλ. Ἱ. Μ. Χατζηφώτης, *Ἡ ἐν Σύμῃ οἰκογένεια τῶν Χαβιαράδων*, Περιοδικό *Μνημοσύνη* τομ. 1, 1967, σελ. 124-128.

9. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, *Περιγραφή τῆς ἐν Σύμῃ Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου*, Ἐν Σάμῳ 1911, σ. 53.

10. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, *Περιγραφή ...*, σ. 49., Ἱ. Μ. Χατζηφώτης, *Σύμη ὁ βιγλάτορας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιπελάγους*, 1996, σελ. 47.

τά λοιπά ιερά κειμήλια τῆς Μονῆς ἐκ Ρωσσίας, ὅπως τό μεγάλο χρυσοποίκιλτο Εὐαγγέλιο, τά βαρύτιμα λειτουργικά ἰ. Σκεύη (Ποτήριον-Δισκάριον κ.τ.λ.), οἱ φορητές Δεσποτικές Εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ «Ἐνθρόνου» καί τῆς Θεοτόκου «Δεομένης» κ.ἄ., πού ἐκτίθενται ὁμοίως στό Ἐκκλησιαστικό τῆς Μουσείου, ἀποτελοῦν τρανοῦς μάρτυρες αὐτῆς τῆς σχέσεως καί ἐπιπλέον μέχρι σήμερα λειτουργοῦν συνεκτικά, προσελκύοντας στήν Ἱ. Μονή πέραν τῶν λοιπῶν, χιλιάδες ὁμοδόξων Ρώσων προσκυνητῶν, πού ἔρχονται γιά νά γνωρίσουν, καί νά συνεχίσουν τρόπον τινά, εὐλαβικῶς τήν ἱερή αὐτή παράδοση. Ἐπίσης τό γεγονός τῆς προσλήψεως ἀρχιτεκτονικῶν ἀναγεννησιακῶν στοιχείων στήν ἀνέγερση τοῦ ἐντυπωσιακοῦ Κωδωνοστασίου τῆς Ἱ. Μονῆς κατά τά ἔτη 1905-1911, οὐδόλως τυχαῖο μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ, ἀφοῦ σύμφωνα μέ τούς μελετητές, πρότυπό του ὑπῆρξε τό ἀντίστοιχο Κωδωνοστάσιο τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Σεργίου (Ζαγκόρσκ), ἡ ὁποία εὐρίσκεται στήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Μόσχας¹¹. Ἐπιπλέον, καί τό φαινόμενο τῆς περιοδικῆς ἀποστολῆς Ρωσικῆς οἰκονομικῆς βοήθειας πρὸς τήν Ἱ. Μονή, τεκμηριώνει καί ἀποδεικνύει ἐναργέστερα τήν σχέση αὐτή. Ὁ Δημοσθένης Χαβιαρᾶς, ἀναφέρει χαρακτηριστικά ὅτι εἶχε προβλεφθεῖ «κατ' ἔτος ἐξ αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ταμείου τῆς Ρωσίας ποσόν τι, ὅπερ καί ἀπεστέλλετο αὐτῇ κατά διαφόρους χρονικάς περιόδους, μέχρι τοῦ 1884 ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας Μακαρίου Β'»¹².

Πέραν ὅμως αὐτῶν καί τῆς σημαντικῆς αὐτῆς πληροφορίας¹³ τοῦ Δ.Χ., ἡ ὁποία ἀναπαράγεται ἐκ τῶν νεοτέρων μελετητῶν¹⁴, σχετικῶς μέ τόν Ἐπιτάφιο οὐδέν ἄλλο ἐξακριβωμένο στοιχεῖο μέχρι τοῦδε ὑπῆρχε στήν δημοσιευμένη περί τῆς Ἱ. Μονῆς βιβλιογραφία, τό ὁποῖο νά δίδει περισσότερες καί σαφέστερες πληροφορίες περί τοῦ ἐν λόγῳ κομψοτεχνήματος.

11. Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, ὅπ. ἀ. σελ. 46. Τοῦ ἰδίου, *Τά Κάστρα τῆς Ὁρθοδοξίας*, Μονή Πανορμίτου Σύμης, σελ. 44.

12. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, ὅπ. ἀ. σ. 53.

13. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, *Περιγραφή ...*, σ. 53.

14. «Μέ ἐνέργειες τοῦ τελευταίου (Ζαχαρία Ζαχάρωφ) στάλθηκε στό μοναστήρι, ὅταν ἦταν ἡγούμενος ὁ Ἱερόθεος, ὁ ἐπιτάφιος, πού ἐκτίθεται σήμερα στό Σκευοφυλάκιο τῆς μονῆς Πανορμίτη, οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου Χριστοῦ καί Παναγίας καί ἀργυρόχρυσά ἐξαπτέρυγα». Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, *Ἡ Ἱερά Μονή Πανορμίτου Σύμης*, Στέγη Γραμμάτων καί Τεχνῶν Δωδεκανήσου, Σειρά αὐτοτελῶν ἐκδόσεων Ἀριθ. 7, Ἀθήνα 1978, σελ. 100.

Διαβιώντας και έργασάμενος επί πολλά ἔτη στήν Ἱ. Μονή Πανορμίτου, ἔχω –σύν Θεῷ– τήν εὐλογία νά ἀνακαλύπτω διαρκῶς ἐνδιαφέροντες καί σαγηνευτικές, γνωστές καί ἄγνωστες, πτυχές τῆς πολυκύμαντης ἱστορίας της. Τό τελευταῖο διάστημα, ἀνακάλυψα κάποιες σχετικές ἐπιστολές τῆς ἐποχῆς, μέ πλῆθος ἐνδιαφερόντων στοιχείων καί πολυτίμων πληροφοριῶν, πού συμβάλλουν καθοριστικά στήν ἔρευνα¹⁵, περί τοῦ ἐν λόγῳ κειμηλίου, καί συμπληρώνουν καίρια τά ὑφιστάμενα κενά τῆς προελεύσεώς του.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ συγκεκριμένη ἐργασία βασίστηκε, σχεδόν ἀποκλειστικά, στό πρωτογενές αὐτό ἀρχεακό ὑλικό, τήν «πρώτη ὕλη» τῆς ἱστορίας, τή βάση γιά τήν ἀνασύνθεση τῆς εἰκόνας τοῦ παρελθόντος. Εὐελπιστεῖ δέ, ὅτι πέραν τοῦ ἀρχικοῦ της στόχου νά παρουσιάσει τόν Ἐπιτάφιο, ἀφ' ἐνός θά ἀναδείξει τόν σημαίνοντα ρόλο τῶν ἐμπλεκομένων προσώπων καί ἀφ' ἑτέρου θά συμβάλλει ἀκόμα περισσότερο στήν διερεύνηση τῆς ἐνδιαφέρουσας αὐτῆς περιόδου.

Ὅμως πρίν τήν παράθεση τῶν ἐπιστολῶν, πού ἀναφέρονται στό παρουσιαζόμενο κειμήλιο, θεωρῶ ἐξίσου σημαντική τήν προσπάθεια ἀνασυστάσεως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, προκειμένου νά κατανοηθεῖ τό πλαίσιο στό ὁποῖο ἔδρασαν τά πρόσωπα πού συνδέονται κατά διαφόρους τρόπους μέ τήν ἱστορία τοῦ Ἐπιταφίου.

Βρισκόμαστε λοιπόν στήν περίοδο τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας (1522-1912) στά Δωδεκάνησα. Ἡ μικρή Σύμη καί μερικές ἀκόμη ἀπό τίς Νότιες Σποράδες –καθ' ὅλη τήν διάρκεια αὐτῆς– ἀπολαμβάνει τά Προνόμια καί τήν εὐνοια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, δηλαδή πλήρη διοικητική, οἰκονομική καί δικαστική αὐτονομία, μέ μόνη τήν ὑποχρέωση τῆς κατ' ἀποκοπήν ἐτησίας καταβολῆς τῶν φόρων καί φυσικά τῆς ὑποταγῆς στό Σουλτάνο¹⁶. Ἐτσι χάριν αὐτῶν, ἀλλά καί

15. Ἀπό τήν θέση αὐτή ἐκφράζω θερμές υἱικές εὐχαριστίες στόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτη μας κ. Χρυσόστομον γιά τήν παρότρυνσή του νά ἀσχοληθῶ μέ τό συγκεκριμένο θέμα καθώς καί στόν Πανοσιώτατον Ἡγουμενεύοντα Ἀρχιμ. π. Ἱερόθεο Κοενάκη καί τήν Ἐφορεία τῆς Ἱ. Μονῆς Πανορμίτου. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τήν ἀγαπητή κ. Ἀναστασία Γ. Εὐθυμίου διδάκτορα Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας γιά τίς πολύτιμες κατευθύνσεις της σχετικά μέ τήν δομή τῆς μελέτης.

16. «ἡ ὁρθόδοξος γραϊκική τῆς Σύμης κοινότης, μόνη ἐκ τῶν ἄλλων Σποράδων... ἀξιολογώτερα, εὔρε τήν εὐκαιρία νά προαχθῇ βαθμηδόν ἔνεκα τῆς εὐνοίας, ἧς ὡς καί αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀπῆλαιον ἀπό τοῦ Σουλτάν-Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρε-

τῆς ἐνεργητικότητος τῶν κατοίκων της, γνωρίζει μεγάλη οἰκονομική ἀκμή καί κορυφαία πολιτιστική ἀνάπτυξη. Οἱ πλεῖστοι Συμαῖοι δραστηριοποιοῦνται στήν ναυτοσύνη (ναυσιπλοΐα, ναυπηγική, σπογγαλιεία), τό ἐμπόριο, τήν βιοτεχνία καί τίς καλές τέχνες. Τό προβάδισμα ὅμως κατέχουν οἱ δραστηριότητες «στό μέγα τῆς θαλάσσης κράτος»¹⁷, μέ κορυφαία δραστηριότητα τήν σπογγαλιεία καί ἐν συνεχείᾳ τό ἐμπόριο τῶν σπόγγων¹⁸. Ὅλη τούτη ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη, ἔχει φυσικά μεγάλο ἀντίκτυπο καί στό βιοτικό ἐπίπεδο τῶν κατοίκων, τό ὁποῖο στόν 19ο αἰῶνα, καταγράφει ἀξιοθαύμαστη ἀνοδική πορεία. Ἡ εἰσροή κεφαλαίων, ἐνεργοποιεῖ ἀντιστοίχως ἕναν ὀργανισμό σ' ὅλα τά ἐπίπεδα ζωῆς καί δράσεως τῆς τοπικῆς κοινωνίας, μέ πρώτιστη τήν Παιδεία τοῦ νησιοῦ¹⁹.

Στήν χρυσή αὐτή ἐποχή, πού ἡ Σύμη βρισκόταν στόν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς της, γεννήθηκε τό ἔτος 1765 ἢ 1766 ἀπό τήν αὐτόχθονα οἰκογένεια Φωτίου Μαρκονῆ (Φωτιάδη) ὁ πρεσβύτερος υἱός Ἰωάννης, ὁ μετέπειτα Πανορμιτῖνος Ἡγούμενος Ἱερόθεος. Μία δεκαετία μετά, γεννήθηκε καί ὁ νεώτερος ἀδελφός του Μιχαήλ. Πνεῦμα ἀνήσυχο καί φιλομαθές ὁ Ἰωάννης, μαθήτευσε ἀρχικά στήν σχολή τῆς Ἀγίας Μαρίνης τῆς Σύμης, στήν ὁποία ἐδιδάχθη τά ἐγκύκλια γράμματα καί ἐν συνεχείᾳ φοίτησε στήν Ἀθωνιάδα Ἐκκλησιαστική Σχολή

ποῦς καί τῶν διαδόχων αὐτοῦ...» Δ. Χαβιαρᾶ, *Ἡ Ὁρθόδοξος Κοινότης τῆς νήσου Σύμης*, στό «Περιοδικόν σύγγραμμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου», 25 (1895), σελ. 155-156. Καί, Πέτρου Ν. Κλαδάκη, *Τό προνομιακόν καθεστώς ἐν Σύμῃ-Ἀγῶνες καί θυσίαι τῶν κατοίκων της*. Τά Συμαϊκά, Ἐπιστημονικό περιοδικό σύγγραμμα, τομ. Β', Ἀθῆναι 1974 σελ. 5-16. Καί, Μ. Σκευοφύλακος, *Ὁ Πανορμίτης καί ἡ περιώνυμη Μονή του*, Ἀθῆναι 1965, σελ. 21-25.

17. «Οἱ ναυτικές δραστηριότητες τῶν Συμιακῶν διαζωγραφίζονται μέ θαυμασμό ἀπό τοὺς διαφόρους Προξένους τῆς Εὐρώπης καί τοὺς ταξιδιώτες τῆς ἐποχῆς. Γιά νά καλυφθοῦν οἱ ἔντονες ἀνάγκες τοῦ ἐμπορίου, τά πλοῖα τοῦ νησιοῦ τῆς Σύμης δέ σταμάτησαν νά ἐργάζονται σκληρά ὅλο τόν 18ο αἰ...» Γ. Θ. Βεργωτῆ, *Τό Κοινό τῆς Σύμης καί ἡ ἐκπαίδευσή του*, *Συμβολή τῆς Ἐκκλησίας στά κοινά τοῦ Νησιοῦ*, Σύμη 1993, σελ. 21.

18. «Κατά τήν περίοδο 1860 καί ἔπειτα ἡ Σύμη γίνεται κέντρο διεθνούς ἐμπορίου. Δημιουργεῖται ἡ τάξη τῶν ἐμπόρων καί τῶν καπετάνων πού διοικοῦν τό νησί ὡς δημογέροντες. Οἱ Συμιακοί στό νησί ἀσχολοῦνται πιά μέ τό ἐμπόριο τῶν σπόγγων. Ἡ ζήτηση τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ἀπό τοὺς Εὐρωπαίους ὥθει τόν Ἰ. Κατριό νά ιδρύσει ὑποκαταστήματα στη Γενεύη καί στό Βερολῖνο. Οἱ ἀδελφοί Δημήτριος καί Βασίλειος Ν. Πετρίδη ιδρύουν ὑποκαταστήματα-ἐπιχειρήσεις στό Λονδίνο καί στή Γερμανία...», ...» Γ. Θ. Βεργωτῆ, ὅπ. ἀ., σελ. 26.

19. Γ. Θ. Βεργωτῆ, ὅπ. ἀ., σελ. 61, 89 καί 148.

στό Άγιον Όρος, όπου και παρέμεινε επί ικανά έτη, προκειμένου νά μυηθεί στά μοναχικά ιδεώδη και τόν μοναστηριακό τρόπο ζωής. Τέλος ολοκλήρωσε τίς σπουδές του στην Σμύρνη και τίς Κυδωνίες τής Μικράς Ασίας²⁰.

Άμέσως μετά εικάζεται ότι επέστρεψε στην γενέτειρα νήσο, αλλά τό 1805 σέ ώριμη πλέον ηλικία, γιά προσωπικούς του λόγους, έπέλεξε τήν εγκαταστασή του αρχικώς στό Άγιον Όρος και έν συνεχεία άνεχώρησε μέ τόν άδελφό του Μιχαήλ γιά τήν κοσμοπολίτικη Βασιλεύουσα. Έκεί παρέμειναν άμφότεροι πλέον τής δεκαπενταετίας και «έδίδαξαν έν ταίς Σχολαίς Νεοχωρίου²¹ και Γαλατά, κατόπιν δέ έν ταίς οικίαις Άντωνίου Ζωγράφου και Ζαχαρίου Ζαχάρωφ, Γενικοῦ Προξένου τής Ρωσίας»²². Άσκώντας λοιπόν τήν διδασκαλία στίς Έλληνικές αὐτές σχολές και κατόπιν σέ έπιφανείς οικογένειες τής Πόλης, παρέμειναν εκεί μέχρι τό 1834, όταν ό Ίωάννης κατόπιν επιμόνων πιέσεων και αιτήσεων τής Κοινότητος τής Σύμης, κατέλιπε τήν κατάφορτη πνευματικῶν ιδεολογικῶν ρευμάτων και κατευθύνσεων πολυπολιτισμική Κωνσταντινούπολη, γιά νά έπιστρέψει όριστικῶς στην Σύμη, όπου ανέλαβε τήν διεύθυνση τής εκεί Έλληνικῆς Σχολῆς²³. Ό μικρότερος άδελφός του Μιχαήλ, παρέμεινε στην Πόλη, συνεχίζοντας τό διδακτικό του έργο στην οικία Ζαχάρωφ²⁴.

Τό έτος 1838, ό Ήγούμενος τής Μονῆς τοῦ Πανόρμου, Άρχιμανδρίτης Νεόφυτος ό Β΄, άπεβίωσε, αφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό, τό όποιο θά μπορούσε νά καλυφθεί μόνον από πρόσωπο, έγνωσμένης ήθικῆς ποιότητας, ύψηλῆς μορφώσεως και δυναμικοῦ χαρακτήρα. Καί ως τέτοιο καθολική τῇ γνώμη οί Συμαῖοι επέλεξαν τόν ρέκτη διδάσκαλο Ίωάννη Φωτιάδη, ό όποῖος ως τόσον προτιμοῦσε τόν φιλοσοφικό τρίβωνα, από τά Ίερατικά άμφια, «θεωρῶν βαρύ σφόδρα τό τής ιερωσύνης αξίωμα»²⁵. Όμως κατόπιν τῶν συνεχιζομένων

20. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά., σ. 64. Μ. Σκευοφύλακος, *Ό Πανορμίτης...*, σελ. 54.

21. «Τό συνοδικό γράμμα τοῦ Πατριάρχη Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ μᾶς πληροφορεῖ ότι ἤδη από τό 1764 είχε συσταθεῖ στό χωριό «ή έν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου κοινή σχολή». Μπενλίσοι Φώτης, «Νεοχώρι», 2008, *Έγκυκλοπαίδεια Μείζονος Έλληνισμοῦ*, Κωνσταντινούπολη URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=11083>.

22. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά. σ. 64.

23. Ί. Μ. Χατζηφώτη, *Η Ίερά Μονή Πανορμίτου Σύμης...*, σελ. 100.

24. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά. σ. 64.

25. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά. σ. 65.

πιέσεων της Κοινότητας, καί της έπιμονής του τότε Μητροπολίτου Ρόδου Ίακώβου, ό Ίωάννης ως λαϊκός έδέχθη αρχικώς νά αναλάβει τήν οικονομική διαχείριση της Μονής, ή όποία μετά τόν θάνατο του Νεοφύτου, βρισκόταν σέ άθλία κατάσταση, ένεκα τών υπερόγκων έξόδων πού δαπανήθηκαν τά προηγούμενα χρόνια, γιά τήν γενική άνοικοδόμηση του Μοναστηριακού συγκροτήματος. Πέραν τούτων ή Μονή λόγω της οικονομικής στενότητας πού αντιμετώπιζε, είχε λάβει καί αρκετά ούχί εύκαταφρόνητα ποσά ως δάνεια, από πρόσωπα καί φορείς²⁶, τά όποια έχρηζαν άμέσου τακτοποιήσεως. Έτσι τό διάστημα 1839-1843, ό Ίωάννης Φωτιάδης λαϊκός ών, έγκατεστάθη στην Μονή άσκώντας λίαν έπιτυχώς καθήκοντα Γενικού Έπιστάτου. Σέ άνέκδοτο χειρόγραφο, κατάλογο Περιουσιολογίου μάλιστα του έτους 1839, υπογράφει ως «Ίωάννης Φωτιάδης ό επί της Μονής του Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμιώτου»²⁷.

Προϊόντος του χρόνου, οί πολλές άνάγκες καί ό ιδιάζων χαρακτήρας της Μονής, επέβαλαν τήν κατάρτιση ειδικού Κανονισμού λειτουργίας της, τήν θέσπιση του όποιου απαίτησε τό σεπτό Οίκου-μενικό Πατριαρχείο. Προς τούτο μετέβη στην Σύμη τόν Μάρτιο του 1843 ό προαναφερθείς Μητροπολίτης Ρόδου Ίάκωβος, ό όποιος σέ συνεργασία μέ τήν Κοινότητα καί δή τόν Ίωάννη Φωτιάδη, συνέταξαν τόν έν λόγω Κανονισμό, πού προέβλεπε όμως Ήγούμενο ιερωμένο. Κατόπιν του προβλήματος αυτού, ό Ίωάννης «έκ τών έμμόνων παρακλήσεων τών Συμαίων, ού μήν δέ αλλά καί διά τών προτροπών αύτης της Μεγ. Έκκλησίας καί του Αρχιερέως επείσθη επί τέλους νά ιερωθί καί νά διαμείνη Ήγούμενος της Μονής»²⁸. Εισήλθε λοιπόν στις τάξεις του αγάμου κλήρου, λαβών τό όνομα Ίερόθεος, «κατά Μάρτιον μεσουντα του έτους 1843»²⁹. Εϋθύς άμέσως μέ τήν σύμφωνη γνώμη της Κοινότητας κατεστάθη από τόν κυρίαρχο Μητροπολίτη Ήγούμενος της Μονής του Πανορμίτου, καί επέδειξε μία άγλαόκαρπη έκκλησιαστική καί έθνική δράση. Μετά ταϋτα, ό Κανονισμός λειτουργίας της Ί. Μονής, ένεκρίθη τόν Μάιο του 1843

26. Ί. Μ. Χατζηφώτη, *Τά Κάστρα της Όρθοδοξίας*, Μονή Πανορμίτου Σύμης, σελ. 27, 64, 66.

27. Έγγραφον ύπ' άριθ. Α1-13, Ίστορικόν Αρχείο Μ. Σκευοφύλακος.

28. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά., σ. 67.

29. Χαβιαρά Δημοσθένους, όπ. ά., σ. 67.

ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Γερμανό τόν Δ΄ καί τήν Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου³⁰.

Μετά τήν σύντομη παράθεση τῶν βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Ἱεροθέου, καταθέτουμε ἀντιστοίχως τά ὅποια στοιχεῖα συλλέξαμε γιά τόν Ζαχαρία Ζαχάρωφ καί τό περιβάλλον του. Ἡ βασικότερη πληροφορία, ἥ μᾶλλον ἐπιβεβαίωση, ἀντλήθηκε ἀπό τόν Δημοσθένη Χαβιαρᾶ, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στόν μεγάλο Ἐπιτάφιο τῆς Μονῆς, δέν παραλείπει νά ἀναφερθεῖ στό πρόσωπό του ὡς ἐπιμεληθέντος τά τῆς κατασκευῆς καί ἀποστολῆς, ἐπιβεβαιώνοντας παρᾶλλῃως τήν τότε ιδιότητά του, ὡς «ἐν Κωνσταντινουπόλει Γενικοῦ Προξένου τῆς Ρωσίας»³¹.

Ἄγνοοῦμε βέβαια τήν ἀκριβή περίοδο, κατά τήν ὁποία ὁ Ζαχάρωφ ἀσκοῦσε τά διπλωματικά του καθήκοντα στήν Κωνσταντινούπολη, ἀφοῦ ὁ Δ. Χ. ἀναφέρεται μόνο στήν χρονική στιγμή τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἐπιταφίου, ἡ ὁποία ὅπως ἐξακριβώνεται ἀφ' ἐνός ἐκ τῆς σχετικῆς ἀλληλογραφίας³² καί ἀφ' ἐτέρου ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ κομψοτεχνήματος, εἶναι ὁ Ὀκτώβριος/Νοέμβριος τοῦ ἔτους 1852. Βεβαίως ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς τοῦ Ρώσου ἀξιωματοῦχου, ἡ ὁποία προηγεῖται ἀρκετά τῆς ἀνωτέρω χρονολογίας, διαφαίνονται ἐνέργειες ὅπως ἡ ἀκόλουθη: Τό φθινόπωρο τοῦ ἔτους 1838, ὁ Ζαχάρωφ ἀποστέλλει στήν Μονή ὡς ἐνίσχυση ἐκ μέρους τῆς Ρωσικῆς Αὐλῆς, σεβαστό ποσό μέσω τοῦ Ἑρρίκου Δούτζη, ἐπίσης Ρώσου Προξένου στήν Ρόδο³³. Ἐπίσης ἄλλη προγενεστέρα ἐπιστολή³⁴ τοῦ ἔτους 1836, τήν ὁποία θεωρῶ ὡς τήν πλέον βαρύνουσα σέ ἀξία, μαρτυρεῖ τήν μεγίστη ἐπιρροή τοῦ Ζαχάρωφ στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Συντάκτης τῆς συγκεκριμένης ἐπιστολῆς εἶναι ὁ Ἡγούμενος Κύριλλος τῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Ρουκουνιώτου τῆς Σύμης, ὁ ὁποῖος ἀξιοποιώντας

30. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, ὅπ. ἀ., σ. 67, καί Ἰ. Μ. Χατζηφώτη, *Ἡ Ἱερά Μονή Πανορμίτου Σύμης...*, σελ. 76-81.

31. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, ὅπ. ἀ., σ. 53.

32. Χειρόγραφο ὑπ' ἀριθ. Γ009, Γ010, & Γ011 Κῶδιξ 3. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἰ. Μ. Πανορμίτου.

33. Χειρόγραφο ὑπ' ἀριθ. Γ002 Κῶδιξ 3. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἰ. Μ. Πανορμίτου.

34. Χειρόγραφο ὑπ' ἀριθ. Β011 Κῶδιξ 2. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἰ. Μ. Πανορμίτου.

τήν δυνατή σχέση τοῦ κοινοῦ τους διδασκάλου Ἱεροθέου Φωτιάδου μέ τόν «συμμαθητή» τοῦ ἰδίου, Ζαχάρωφ, παρακαλεῖ τόν τελευταῖο νά μεσολαβήσει στόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο (ΣΤ'), προκειμένου νά παύσουν οἱ ὀχλήσεις τοῦ ἐπιχωρίου Μητροπολίτου Ρόδου Παϊσίου, πρός τήν Σταυροπηγιακή Μονή του. Ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ ἔκφραση στό τέλος τῆς ἐπιστολῆς, ὅπου ὁ Ἠγούμενος Κύριλλος ὑποσημειώνεται ὡς «*Δοῦλος σας ταπεινός*». Προφανῶς τό στοιχεῖο αὐτό δέν ὑπαγορεύεται ἀπό κανόνες εὐγενείας, ἀλλά ὑπεμφαίνει τήν ἀνώτατη κοινωνική θέση, γιατί ὄχι, τοῦ Γενικοῦ Προξένου, τήν ὁποία πιθανότατα κατεῖχε ἀπό τότε ὁ Ζαχάρωφ. Ἐξ ἄλλου τέτοιου εἴδους δυνατότητες δέν ἦταν ἐφικτό νά διαθέτουν τυχαῖα πρόσωπα, στερούμενα πολιτικῆς δυνάμεως καί κρατικῆς ἐξουσίας. Τέλος, ὅταν ὁ Ἱερόθεος ὡς λαϊκός ἀκόμα μετά τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ βρισκόταν στήν Κωνσταντινούπολη, κατά τόν Δ. Χ. πρό τοῦ ἔτους 1839, «ἔμεινε διδάσκων παρά τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Ζ. Ζαχάρωφ»³⁵, στοιχεῖο ἐπίσης ἐνδεικτικό τῆς ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Ρώσου εὐγενοῦς. Ὅλα τοῦτα μᾶς ὁδηγοῦν στήν ὑπόθεση, ὅτι τό πιθανότερο ἦταν, ὁ Ζαχάρωφ νά κατεῖχε τόν Προξενικό θῶκο, τουλάχιστον ἀπό τό ἔτος 1836.

Στό δεύτερο μέρος τῆς μελέτης μας, παραθέτουμε τήν λίαν ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τοῦ ἐν λόγω κειμηλίου, ἡ ὁποία καταγράφεται ὀλοκληρωμένα σέ μιά ἀποκαλυπτική «τριλογία» τῶν ἐπιστολῶν πού προανεφέρθηκαν. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν τριῶν ἔχει γραφεῖ στήν Ρόδο τήν 23 Ὀκτωβρίου/4 Νοεμβρίου 1852, καί εἶναι ὑπογεγραμμένη ἀπό τόν ἐκεῖ Ρώσο Πρόξενο Ἑρρίκο Δούτζη. Ἀπευθύνεται δέ «Πρός τόν Αἰδεσιμότατον ἅγιον Ἱερόθεον Ἠγούμενον τῆς ἐν Σύμῃ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανερμιώτου καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ Μιχαήλ» καί ἀναφέρεται ἐμμέσως πλήν σαφῶς στόν Ἐπιτάφιο. Ὅπως προκύπτει ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν στοιχείων τοῦ ἐγγράφου, τό λειτουργικό αὐτό ἄμφιο συσκευασμένο σέ «κιβώτιο» καί μαζί του μιά ἐσώκλειστη ἐπιστολή, ἔχει μόλις παραλάβει ὁ ἐν Ρόδῳ Ρώσος Πρόξενος, ἀπεσταλμένα ἀπό τόν ὁμόλογό του στήν Κωνσταντινούπολη Ζαχαρία Ζαχάρωφ. Κύριο μέλημά του εἶναι ἡ ἀσφαλῆς ἀποστολή τους στήν

35. Χαβιαρᾶ Δημοσθένους, ὅπ. ἀ. σ. 64.

Ι. Μονή τοῦ Πανορμίτου, πού ἀποτελεῖ καί τόν τόπο προορισμοῦ τους, συμφώνως μέ τίς ὑποδείξεις τοῦ Ζαχάρωφ. Προφανῶς ἡ ἐπιδίωξη ἀμφοτέρων τῶν Ρώσων ἀξιωματούχων, θά ἦταν ἡ ἔγκαιρη ἀποστολή τοῦ Ἐπιταφίου, προκειμένου κατά τήν ἐπικειμένη Πανήγυρη τῆς Μονῆς τήν 8η Νοεμβρίου, τό κειμήλιο νά ἐδέσποζε σέ περίοπτη θέση ἐντός τοῦ Καθολικοῦ της. Ὅμως, σύμφωνα μέ τήν ἐπιστολή, οἱ συνθηκῆς δέν ὑπῆρξαν κατάλληλες γιά τό ἐγχείρημα, διότι τό προτεινόμενο γιά τήν μεταφορά σκάφος ἦταν μικρό σέ μέγεθος καί ὁ Δούτζης μὴ ἐμπιστευόμενος τίς δυνατότητές του, ἀνέβαλε γιά εὐθετότερο χρόνο τήν ἀποστολή.

Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐπιστολή ὑπ' ἀριθ. 9 εἶναι γραμμένη μέ μαύρη μελάνη σέ δίφυλλο χαρτί διαστάσεων 20x29 cm καί ἔχει διπλωθεῖ καταλλήλως, ὥστε νά μὴν χρειάζεται ταχυδρομικό φάκελλο ἀποστολῆς. Ἐξωτερικά ἀναγράφει: «Πρός τοὺς Κυρίους Ἱερόθεον καί Μιχαήλ ἀδελφούς. Σύμην (Πανερημιώτην)». Στήν δεξιὰ πλευρά, μεταγενεστέρα μᾶλλον σημείωση, «Ἑρρίκος Δούτσης 23 8βρίου 1852». Ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἐνώσεως τῶν πτυχῶν, φέρει σφραγίδα μέ τό θυρεό τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου τῆς Ρόδου. Τό τέλος τῆς κάθε σειρᾶς τοῦ κειμένου, σημειώνεται μέ κάθετη γραμμή καί ἀκολουθεῖται τόσον ἡ στίξη, ὅσον καί ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου.

Ρόδο 23 Ὀκτωβρίου 1852
4 Νοεμβρίου

Πρός τόν Αἰδεσιμότατον ἅγιον Ἱερόθεον Ἡγούμενον/
τῆς ἐν Σύμῃ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανερημιώτου καί τόν/
ἀδελφόν αὐτοῦ Μιχαήλ

Μετά πολλῆς τῆς εὐχαριστήσεως δράττομαι τῆς | εὐχαιρίας ταύτης νά σᾶς προσφέρω τά σεβάσματά μου | καί νά σᾶς ἐκφράσω τήν μεγάλην ἐπιθυμίαν μου τοῦ νά | πληροφορηθῶ διά τό αἷσιον τῆς ὑγείας σας. ἐλπίζω δέ | ὅτι θέλετε ἐκπληρώσει τήν εὐχὴν μου ταύτην./

Σᾶς εἰδοποιῶ προσέτι ὅτι ὁ κύριος Ζαχαρίας | Ζαχαρόφ μέ διεύθυνεν ἔν κιβώτιον μέ τήν ἐσώκλειστον | ἐπιστολήν διά νά σᾶς τό πέμψω αὐτόθε, τό ὁποῖον θέλετε λάβῃ ἀπό τόν Κύριον ...

Ἐπιθυμῶν τάς εὐχάς σας μένω

Ἑρρίκος Δούτζης

Ἡ δευτέρα σχετική ἐπιστολή ὑπ' ἀριθ. 10, ἔχει συντάκτη τόν Ζαχαρία Ζαχάρωφ, καί τόπο συντάξεώς της τήν Κωνσταντινούπολη· ἀπευθύνεται δέ «Πρός τούς Κυρίους Ἱερόθεον καί Μιχαήλ ἀδελφοί Φωτιάδαι Εἰς Σύμην». Τό κείμενο αὐτό κάνει πλέον σαφῆ λόγο γιά τόν Ἐπιτάφιο καί περιέχει σχετικές ὁδηγίες περί τῆς παραλαβῆς του. Χρονικά προηγεῖται ἀπό τήν προηγουμένη ὑπ' ἀριθ. Γ09 ἐπιστολή τοῦ Δούτζη κατά πέντε ἡμέρες (23η Ὀκτωβρίου 1852), καί ἴσως εἶναι ἐκείνη, τήν ὁποία ἀναφέρει ὁ Δούτζης ὡς «ἐσώκλειστον» εἰς τό «κιβώτιον». Βεβαίως ἐκ τῆς συγκεκριμένης ἐπιστολῆς συνάγεται, ὅτι ὑπῆρχε καί ἄλλη ἐπιστολή ἢ ἔστω πρόχειρες σημειώσεις στά χέρια τοῦ Δούτζη, πού ὀφείλε νά ἐπιδόσει εἰς τούς ἀδελφούς Φωτιάδη, μαζί μέ τόν Ἐπιτάφιο. Ἐτσι ποιά τελικῶς ἐπιστολή ἦταν ἡ «ἐσώκλειστος», δέν εἶναι δυνατόν νά καθορισθεῖ μέ ἀκρίβεια. Σ' αὐτήν πάντως, ἀναφέρονταν ἀναλυτικῶς τά ὑλικά κατασκευῆς τοῦ Ἐπιταφίου καί ἡ ἀξία τους, ἀλλά καί τό συνολικό κόστος τοῦ ἀμφίου, τό ὁποῖο βάρυνε ἀποκλειστικά τό βαλάντιο τοῦ Ζαχάρωφ, κατά τήν μαρτυρία τοῦ κειμένου. Ἀτυχῶς σήμερα, οὐδέν τέτοιο τεκμήριο ἔχει διασωθεῖ, οὕτως ὥστε νά ἀποκαλύπτει τά τόσο ἐνδιαφέροντα αὐτά στοιχεῖα. Ἡ διασωθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 10 ἐπιστολή, εἶναι γραμμένη, ὅπως καί ἡ προηγουμένη, μέ μαύρη μελάνη σέ δίφυλλο χαρτί διαστάσεων 20,5x26 cm καί ἔχει διπλωθεῖ καταλλήλως, ὥστε νά μήν χρειάζεται ταχυδρομικό φάκελλο ἀποστολῆς. Ἐξωτερικά ἀναγράφει: «Πρός τούς Κυρίους Ἱερόθεον καί Μιχαήλ ἀδελφοί Φωτιάδαι Εἰς Σύμην». Τό κείμενο ὑπογράφεται ἰδιοχείρως ἀπό τόν Πρόξενο Ζαχάρωφ. Ὁμοίως τό τέλος τῆς κάθε σειρᾶς τοῦ κειμένου, σημειώνεται μέ κάθετη γραμμή καί ἀκολουθεῖται τόσον ἡ στίξη, ὅσον καί ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου.

Κωνσταντινούπολις τῇ 18 8βρίου 1852

Κύριοι /

Ἱερόθεε καί Μιχαήλ ἀδελφοί Φωτιάδαι /

Εἰς Σύμην

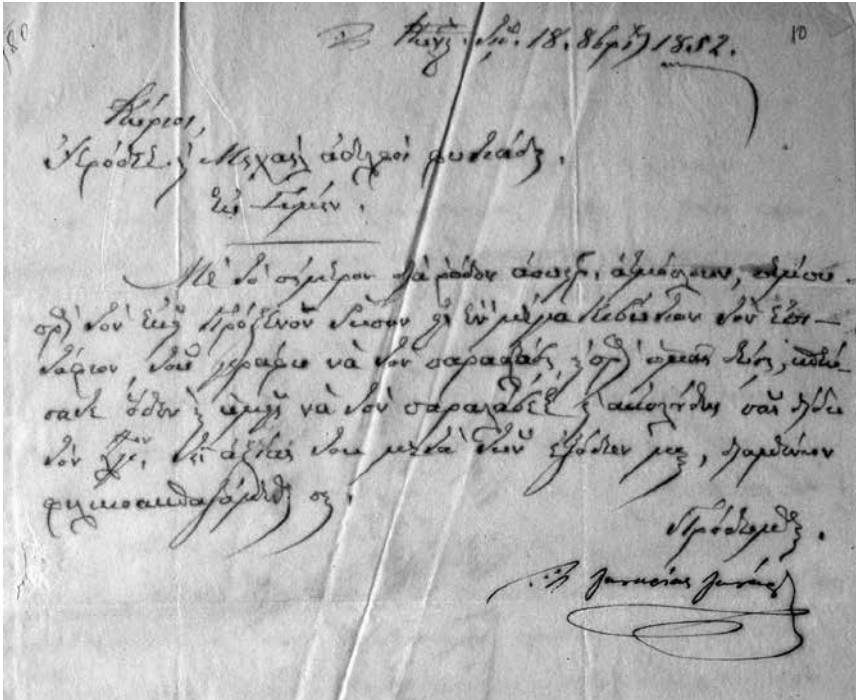
Μέ τό σήμερον διά ῥόδον ἀποπλ(ευσαν) ἀτμόπλοιον πέμπω /
πρός τόν ἐκεῖ Πρόξενον Ρῶσον εἰς ἕν μέγα Κιβώτιον τόν Ἐπι- / τά-
φιον, τοῦ γράφω νά τόν παραλάβῃ καί πρὸς ὑμᾶς δώσῃ, σπεύ- / σατε

ὅθεν καί ὑμεῖς νά τόν παραλάβετε καί ἀκολουθῶς σᾶς δίδει | τόν
[κατάλογον]; τῆς ἀξίας του μετά τῶν ἐξόδων μας, διαμένων|

Φιλικοασπαζόμεθά σας

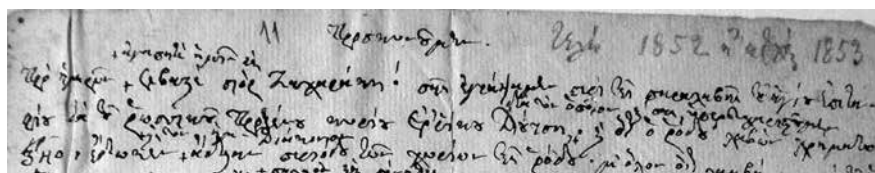
Πρόθυμος

Ζαχαρίας Ζαχάροφ

Ἡ τρίτη καί τελευταία ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπιστολή ὑπ' ἀριθ. 11, ἀπευθύνεται πρὸς τόν Ζαχάροφ, καί μᾶλλον ἀποτελεῖ ἀντίγραφο ἢ πρόχειρο σχεδιάσμα τῆς κανονικῆς, πού ἀπεστάλη εἰς τόν ὡς ἄνω παραλήπτη. Τό κείμενο στερεῖται ὑπογραφῶν καί ἄλλων στοιχείων, τὰ ὅποια θά ἀπεκάλυπταν μέ ἀκρίβεια τόν συντάκτη, τόν τόπο καί τόν χρόνο συντάξεως. Ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν στοιχείων στοιχειοθετεῖται ὅτι τό πιθανότερο συντάκτες της εἶναι οἱ «ἀδελφοί Φωτιάδαι», ἐνῶ μεταγενεστέρα σημείωση στήν κορυφή τῆς σελίδος ἀναφέρει «τέλη 1852 ἢ ἀρχάς 1853». Σ' αὐτήν, ὁ λόγος περί τοῦ Ἐπιταφίου εἶναι ἀρκετά φειδωλός, διότι ὅπως ἀναφέρεται, προγε-

νεστέρως ύπηρξε ἄλλη, ἰδιαίτερα ἐπιστολή εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ζαχαῤῃφ, ἡ ὁποία παραλλήλως βεβαίωne καὶ τὴν παραλαβὴ του. Στὴν παροῦσα ἐπιστολή, ἡ ἀναφορά περὶ τοῦ ἐξεταζομένου ἀμφίου καταλαμβάνει μόλις δύο σειρές τοῦ χειρογράφου καὶ πιστοποιεῖ ἐκ νέου τὴν παραλαβὴ του: «Προσκυνοῦμεν, Σεβαστέ καὶ ἀγαπητέ ἡμῶν σιὸρ Ζαχαράκη! Πρὸ ἡμερῶν σᾶς ἐγράψαμεν περὶ τῆς παραλαβῆς τοῦ ἁγίου Ἐπιτα-/φίου διὰ τοῦ ῥωστικοῦ προξένου κυρίου Ἑρρίκου Δούτση καὶ σᾶς ὑπερευχαριστοῦμεν». Πέραν τούτου, στὴν συνέχεια τῆς ἐπιστολῆς, γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορά στὰ ἐκκλησιαστικά δρώμενα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου καὶ τὸν τρόπο διαποιμάνσεως τῆς Νήσου Σύμης καὶ τῆς Μονῆς Πανορμίτου, ὑπὸ τοῦ –τότε– ἐπιχωρίου Ἀρχιερέως Παϊσίου, ζητήματα πάντως μὴ σχετιζόμενα μὲ τὴν παρούσα μελέτη. Ἡ ἐπιστολή τέλος, εἶναι γραμμένη μὲ μαύρη μελάνη σὲ μονόφυλλο χαρτί, διαστάσεων 17x24 cm.

Τὰ ἀναφερθέντα στοιχεῖα κατέχουν ἰδιαίτερα ἀξία, ἀφοῦ τεκμηριώνουν μὲ κάθε δυνατὴ βεβαιότητα ὅλο σχεδόν τὸ ἱστορικό πλαίσιο τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Πανορμίτη καὶ συγκροτοῦν ἓνα ὁλοκληρωμένο corpus τῆς λίαν ἐνδιαφέρουσας ἱστορίας του. Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονεῖται, ὅτι καὶ τὸ συγκεκριμένο λειτουργικὸ Ἄμφιο ἐντάσσεται στὸν θεσμὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ τῆς εἰκονουργίας, ὁ ὁποῖος στὴν Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ ἱστορία κατέχει κεντρικότερη θέση, διότι διατυπώνει καὶ διδάσκει τοὺς πιστοὺς μὲ ἀπλότητα, ἀκρίβεια, σαφήνεια καὶ συνοχή, ὅλα τὰ ὑψηλά νοήματα τοῦ ὀρθόδοξου δόγματος, καὶ ἐν προκειμένῳ τὸν σωτηριώδη χαρακτήρα τοῦ Πάθους τοῦ Χριστοῦ, ἐκφράζοντας οὐσιαστικά καὶ παραστατικά τὸν θεῖο καὶ τὸν ἀνθρώπινο, τὸν ἐγκόσμιο καὶ ὑπερκόσμιο χαρακτήρα τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας καὶ ζωῆς.

«ΤΑ ΜΑΡΑΣΙΑ, Η ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ - ΑΝΑΚΑΛΥΨΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ»

Χριστόδουλος Μαλιαράκης
Δικηγόρος - Πρόεδρος RICHES

Τό τελευταίο Σαββατοκύριακο του περασμένου Σεπτεμβρίου (27-29/09/2013) πραγματοποιήθηκαν στη Ρόδο οι 4ες Άνοικτες Πόρτες / Ευρωπαϊκές Ήμέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΗΠΚ). Πρόκειται για τη μεγαλύτερη πανευρωπαϊκή πολιτιστική έκδήλωση που πραγματοποιείται σε περισσότερες από 50 χώρες. Οι Άνοικτες Πόρτες / ΕΗΠΚ διοργανώνονται στη Ρόδο από τη Rhodes International Culture & Heritage Society (RICHES) και πραγματοποιούνται υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Εύρώπης. Ο έθνικός συντονιστής στην Ελλάδα είναι τό Υπουργείο Πολιτισμού. Οι Άνοικτες Πόρτες 2013 είχαν ως κεντρικό θέμα τη «ξεχασμένη» πολιτιστική κληρονομιά της Ρόδου: τά Μαράσια. Τήν Κυριακή 29 Σεπτεμβρίου 2013 οι ιστορικές εκκλησίες της πόλης μας και οι τριγύρω γειτονίες τους, τά Μαράσια, αποτέλεσαν ξανά τό πολιτιστικό κέντρο της Ρόδου όπως ήταν για τους Έλληνες και κατά τη διάρκεια των τετρακοσίων χρόνων τουρκικής κατάκτησης. Ήταν ή πρώτη φορά που τά Μαράσια, ως σύνολο, αποτέλεσαν αντικείμενο πολιτιστικής έκδηλωσης και ενδιαφέροντος.

Τά Μαράσια

Άν μιλήσεις για πολιτιστική κληρονομιά στη Ρόδο άμέσως όλοι θά σκεφτούν την κλασική κληρονομιά και την παλιά πόλη. Λίγοι θά σκεφτούν τά Μαράσια. Αυτό βέβαια είναι άδικο γιατί τά όκτώ πρώην χωριά γύρω από την παλιά πόλη είναι σημαντικό μέρος της τοπικής μās ιστορίας. Λίγο μετά την κατάκτηση της Ρόδου από τους Όθωμανούς Τούρκους οι Έλληνες και οι άλλοι χριστιανοί εκδιώχθηκαν από την παλιά πόλη και εγκαταστάθηκαν σε μία σειρά από χωριά γύρω από τά τείχη της πόλης. Αυτά τά χωριά (Νιοχώρι,

Άγ. Ίωάννης, Άγ. Ανάργυροι, Άγ. Αναστασία, Μητρόπολη, Άγ. Γεώργιος ό Άνω, Άγ. Γεώργιος ό Κάτω ή Καμένος και Άγ. Νικόλαος) όνομάστηκαν Μαράσια. Κάθε Μαράσι έχτισε τήν εκκλησία του και πήρε τό όνομά του από αυτήν.

Έκστρατεία ενημέρωσης

Οί Άνοικτές Πόρτες 2013 ήταν κάτι πολύ περισσότερο από ένα απλό άνοιγμα πορτών. Αποτέλεσε μία ιδιαίτερη εκστρατεία ενημέρωσης. Τοποθετώντας τά Μαράσια στό κέντρο του ένδιαφέροντος θέλαμε νά αναδείξουμε αυτήν τή ξεχωριστή πολιτιστική κληρονομιά πού εΐναι άγνωστη σέ πολλούς και ή όποία άντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις. Μέ τίς Άνοικτές Πόρτες 2013 «Τά Μαράσια, ή ξεχασμένη κληρονομιά - ανακάλυψε τήν ιστορία δίπλα σου» θέλαμε νά συμβάλουμε στή γνώση και ενημέρωση γι? αυτό τό σημαντικό τμήμα τής ιστορίας μας και νά ανανεώσουμε τό ένδιαφέρον γι? αυτό τό τμήμα τής πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Τά Μαράσια άντιπροσωπεύουν τή συνέχεια και τήν προσαρμοστικότητα του έλληνικού άστικού πληθυσμού τής Ρόδου κατά τήν όθωμανική περίοδο. Σέ αυτά τά χωριά ό έλληνικός πολιτισμός, γλώσσα και θρησκεία κρατήθηκαν στή ζωή. Ό ρόλος τής εκκλησίας σημαντικός σέ κάθε επίπεδο, έθνικό, κοινωνικό, εκπαιδευτικό και θρησκευτικό, ό δέ μητροπολίτης Ρόδου ήταν ό ήγέτης και ό έμπνευστής τής έλληνορθόδοξης κοινωνίας. Έπομένως τά Μαράσια άποτελούν ένα εξαιρετικά σημαντικό τμήμα τής πολιτιστικής κληρονομιάς τής Ρόδου. Δυστυχώς όμως, εΐναι παραμελημένα και συχνά ξεχασμένη κληρονομιά. Τά Μαράσια έχουν υποφέρει από τήν υπερβολική νεωτερικότητα, έχουν χάσει αρκετά από τό χαρακτήρα τους και πολλά από τά πλέον χαρακτηριστικά κτίρια τους. Σέ σύγκριση μέ τά μεσαιωνικά μνημεία τής παλιάς πόλης, τά μνημεία τής κλασικής αρχαιότητας, τήν κληρονομιά τής ιταλικής ή ακόμα και τής όθωμανικής περιόδου, τά Μαράσια εΐναι ξεχασμένα. Δέν υπάρχει ουσιαστική βιβλιογραφία, έρευνα και ένδιαφέρον. Η εκστρατεία μās ήταν ή πρώτη συστηματική προσέγγιση γιά νά δώσει στά Μαράσια τήν προσοχή πού τούς άξίζει και νά έγείρει τό ένδιαφέρον των Ροδιτών γιά τό πολύτιμο αυτό τμήμα τής κληρονομιάς μας.

Ἐκκλησίες καί 22 ἱστορικά κτίρια

Οἱ ἐκκλησίες ἦταν πάντα τό πολιτιστικό καί κοινωνικό κέντρο τῶν Μαρασιῶν καί αὐτό εἶναι ἀκόμα καί σήμερα. Ἦταν ὅμως καί τό κέντρο τῶν Ἀνοικτῶν Πορτῶν 2013. Σέ κάθε ἐκκλησία ὁ ἱερέας καί οἱ ἐθελοντές καλωσόριζαν τούς ἐπισκέπτες καί παρεῖχαν διάφορες πληροφορίες. Ἀσφαλῶς οἱ ἐκκλησίες εἶναι πάντα ἀνοικτές ἀλλά εἰδικά ἐκείνη τήν Κυριακή οἱ ἐπισκέπτες μποροῦσαν ἐλεύθερα νά τίς θαυμάσουν, νά μάθουν γιά τήν ἱστορία καί ἀρχιτεκτονική τους, ἔγιναν «τουρίστες» καί ἄδραξαν τήν εὐκαιρία νά τίς ἐπισκεφτοῦν ὅλες σέ μιά μέρα. Ἐκτός ἀπό τίς ὀκτώ ἐκκλησίες πολλά ἄλλα κτίρια ἦταν ἀνοικτά, κάποια ἐξ αὐτῶν γιά πρώτη φορά. Τέσσερα σχολεῖα, δημόσια κτίρια καί ἰδιωτικές κατοικίες τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰῶνα, τῆς περιόδου ἀνθίσης τῶν Μαρασιῶν, ἀνοιξαν τίς πόρτες τους γιά τό κοινό. Συνολικά εἴκοσι δύο κτίρια ἦταν ἀνοικτά ἐκείνη τήν ἡμέρα. Ἀριθμός ρεκόρ!

Παροχές

Ἡ Rhodes International Culture & Heritage Society ἐξέδωσε καί παρεῖχε στούς ἐπισκέπτες ἐνημερωτικό βιβλιαράκι, σέ Ἑλληνικά καί Ἀγγλικά, μέ πληροφορίες γιά τά Μaráσια, τήν ἱστορία τους, τίς ἐκκλησίες καί τά συμμετέχοντα κτίρια. Ἐπίσης διατίθεντο εἰδικοί χάρτες τῶν Μαρασιῶν μέ ἐπίκεντρο τήν ἀντίστοιχη ἐκκλησία καί προτεινόμενες διαδρομές γύρω ἀπ' αὐτές μέ σημειούμενα τά σημεῖα ἐνδιαφέροντος. Ἡ ΔΕΣ ΡΟΔΑ διέθεσε μιά εἰδική λεωφορειακή γραμμή, σχεδιασμένη ἀποκλειστικά γιά τίς Ἀνοικτές Πόρτες, ἡ ὁποία συνέδεε ὅλα τά Μaráσια ἐνῶ μέ τό πρόγραμμα Open Doors - Open Roads, ἀπό τήν ἐταιρία «Rhodes Roads», ὑπῆρχαν δωρεάν ποδήλατα καί ὀργανωμένες ποδηλατάδες σ' ὅλα τά Μaráσια.

Σεμινάριο γιά τά Μaráσια

Τήν Παρασκευή 27 Σεπτεμβρίου 2013 στό Κατάλυμα τῆς Γλώσσας τῆς Γαλλίας, στήν ὁδό Ἰπποτῶν, πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπίσημη τελετή ἑναρξης τῶν Ἀνοικτῶν Πορτῶν 2013 μέ ἕνα σύντομο σεμινάριο μέ θέμα τά Μaráσια. Στήν ἐκδήλωση, παρέστησαν μεταξύ ἄλλων, ὁ σεβασμιότατος μητροπολίτης Ρόδου κ.κ. Κύριλλος, ὁ Ἀντιπερι-

φερειάρχης Δωδεκανήσου κ. Φώτης Χατζηδιάκος καί ὁ δήμαρχος Ρόδου κ. Στάθης Κουσσουνάς.

Ὁ σεβασμιότατος μητροπολίτης Ρόδου κ.κ. Κύριλλος στήν ὁμιλία τοῦ ἀναφέρθηκε στόν ἐξέχοντα ρόλο τῆς ἐκκλησίας καί τοῦ ἐκάστοτε μητροπολίτη στή ζωή τῶν Μαρασιῶν.

Ὅμιλητές ἦταν:

1. **Χριστόδουλος Μαλιαράκης**, δικηγόρος καί πρόεδρος τῶν *RICHeS*, ὁ ὁποῖος καλωσόρισε τό κοινό καί ἀναφέρθηκε στούς σκοπούς τῆς ἐκδήλωσης καί στήν ἐκστρατεία ἐνημέρωσης γιά τά Μαρασία.

2. **Εὐαγγελία Κρομμύδα**, φιλόλογος τοῦ *1ου Γυμνασίου Ρόδου*, μέ θέμα ὁμιλίας: Τά «Μαρασιώτικα», δίνοντας εἰκόνες ἀπό τόν τρόπο ζωῆς τῶν Μαρασιωτῶν, τά ἤθη καί τά ἔθιμα πού τοὺς ἀντιπροσώπευαν καί γιά τίς πτυχές τῆς Μαρασιώτικης ζωῆς.

3. **Γρηγόρης Τσιόγκας**, φιλόλογος τοῦ *5ου Γυμνασίου Ρόδου*, μέ θέμα ὁμιλίας: «Συνοπτική ἱστορία τῶν Μαρασιῶν» καί

4. **Κωνσταντῖνος Σχοινοχωρίτης**, ἀρχιτέκτονας, μέ θέμα ὁμιλίας: «Συνέχεια - Ἀσυνέχεια», σχετικά μέ τά μορφολογικά στοιχεῖα τῶν Μαρασιώτικων σπιτιῶν, τήν ἀρχιτεκτονική τούς παράδοση καί τίς προκλήσεις πού ἀντιμετωπίζουν.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΑΣΙΩΝ

Τσιόγκας Γρηγόρης

Φιλόλογος 5ου Γυμνασίου Ρόδου

Εἶναι καιρός νά ἀναδειχθεῖ, πέραν τῆς ἐπὶ τόσες δεκαετίες ἀπολύτως δικαιολογημένης προβολῆς τῆς Μεσαιωνικῆς Πόλεως τῆς Ρόδου, καί ἡ Ἑλληνόφωνη Ὁρθόδοξη Οἰκιστική Κοινότητα τῶν Μαρασιῶν τῆς Ρόδου, αὐτή ἡ δυστυχῶς αἰσθητικά κακοποιημένη, λησμονημένη καί περιφρονημένη ἀπό τοὺς σύγχρονους κληρονομιά. Εἶναι ἡ ἐποποιία μίας κοινότητας ἀνθρώπων πού ἐκδιωγμένοι καί ταπεινωμένοι ἀπό τοὺς Ὀθωμανοὺς κατακτητές τους, χάρι σέ μία ἀκριβῆ περιουσία πολιτισμοῦ πού κατεῖχαν καί πού μετουσιωνόταν σέ καθημερινή πράξη καί ζωογόνο βίωμα καί ἦταν ἀρωμα-

τισμένη από την ελληνική λαλιά, τόν ελληνικό τρόπο καί ήθος σμιλεμένους από χιλιετίες πολύμοχθων αγώνων καί διαποτισμένη από τίς γάργαρες πηγές της έν Χριστῷ ἐκκλησιαστικῆς κοινοτικῆς ζωῆς κατόρθωσε ὄχι μόνο νά διασωθεῖ ἀλλά καί νά ἀκμάσει ἀργότερα, ὑπερισχύοντας ὅλων τῶν ἀντιξοοτήτων πού οἱ σκοτεινές ἐποχές τῆς ὀρθωσαν.

Ἡ σύντομη αὐτή ἱστορική ἀναδρομή φιλοδοξεῖ νά βοηθήσει τήν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ πολεοδομικοῦ, ἀρχιτεκτονικοῦ ἀλλά καί πολιτιστικοῦ φαινομένου πού κοσμεῖ μέ τά ὑπολείμματά του καί τό ἀκρωτηριασμένο τοῦ σώμα ἀκόμη τόν ἀνυποψίαστο σύγχρονο βίο μας, στό πολύπαθο νησί τῆς Ρόδου.

Στά χρόνια τῆς ἵπποτοκρατίας, τήν πανίσχυρη καστροπολιτεία τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου περιέβαλλαν «πολλοί κῆποι γεμάτοι ἀπό μικρά σπίτια, ἐκκλησίες καί παρεκκλήσια τῶν Ἑλλήνων». Ὅμως, ὕστερα ἀπό ἀπόφαση τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου καί τοῦ Συμβουλίου του, καί μέ τή σύμφωνη γνώμη τῶν Ἑλλήνων ἱερέων καί τοῦ λαοῦ, πού ἐξεδόθη τό 1481, ἀμέσως μετά τήν ἀνεπιτυχῆ προσπάθεια τῶν Ὀθωμανῶν νά καταλάβουν τήν πόλη ἕνα χρόνο ἐνωρίτερα, ὅλες οἱ παρακείμενες τῶν τειχῶν ἐκκλησίες, μοναστήρια, ἀγροικίες, ἐπαύλεις καί ἄλλα κτίσματα κατεδαφίστηκαν, μιᾶς καί ἀποτέλεσαν πρώτης τάξεως προστατευτική θωράκιση γιά τοὺς πολιορκητές. Πολλές ἀπό αὐτές τίς ἐκκλησίες τά ὀνόματα μερικῶν ἀπό τίς ὁποῖες θά σᾶς μνημονεύσω, εἴτε ξανακατασκευάστηκαν κατά τά χρόνια τῆς Ὀθωμανοκρατίας εἴτε χάθηκαν στό διάβα τῶν χρόνων. Σύμφωνα μέ τίς πηγές μας, κάποιες ἀπό αὐτές τίς ἐκκλησίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες: Ἅγιος Ἀντώνιος, δύο Ἅγιοι Γεώργιοι, ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ τοῦ Μαστροστέφανου, ἡ Catrifeteni, μᾶλλον ἡ Παναγία ἡ Καταφυγιανή, ἡ Παναγία ἡ Ἐλεημονήτρια, μέ τή θαυματουργή τῆς εἰκόνα πού τήν πῆραν μαζί τοὺς ἐγκαταλείποντας τή Ρόδο οἱ ἱππότες, ἡ Παναγία ἡ Gliviotissa (Καλυβιώτισσα), ἡ Ἁγία Ἀναστασία, ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Σίβο, ὁ Ἅγιος Στέφανος, ὁ Ἅγιος Καλλίνικος, ἡ Ὑπαπαντή, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Πηγῆς καί ὁ ἄλλος τῶν Λεπρῶν, τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων καί ἄλλες.

Μετά τήν κατάληψη τῆς Ρόδου ἀπό τά Ὀθωμανικά στρατεύματα τοῦ Σουλεῦμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καί μέ τή συνακόλουθη ἀπομάκρυνση τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη, ἀρχή τοῦ 1523, οἱ Ὀθωμανοί ἐξανάγκασαν τοὺς χριστιανούς κατοίκους τῆς πόλεως νά

ἐξέλθουν καί νά ἐγκατασταθοῦν στίς περιοχές ἀπ' ἔξω ἀπό τά τείχη, ἀφοῦ προηγουμένως ἡ λωρίδα γῆς γύρω ἀπό τά τείχη εἶχε μετατραπεῖ σέ νεκροταφεῖο γιά τούς νεκρούς Ὁθωμανούς πολεμιστές (ἀπό τό τζαμί Μουράτ Ρεῖς καί τά Πλατανάκια ἕως τό νῦν στάδιο) καί ὅλοι οἱ παρακείμενοι εὐφοροί κῆποι εἶχαν παραχωρηθεῖ ὡς τιμάρια σέ Τούρκους πολεμιστές.

Στήν καστροπολιτεία τῆς Ρόδου, οἱ Χριστιανοί ἐπανῆλθαν ὡς μόνιμοι κάτοικοι μόνον μετά τήν κατάληψη τῆς Ρόδου ἀπό τούς Ἰταλούς, τό 1912. Μέχρι τότε ἐπιτρεπόταν νά διαθέτουν χώρους μόνο γιά ἐμπορική χρήση καί ἦταν ὑποχρεωμένοι νά ἐξέρχονται πρίν ἀπό τήν βραδινή προσευχή τῶν Ὁθωμανῶν. Ἐντός τῆς πόλεως διέμεναν σέ διακριτές περιοχές μόνον οἱ Ὁθωμανοί καί οἱ Ἑβραῖοι Σεφαρδίτες τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ ὑπόδουλοι πλέον ραγιάδες ἐκτοπίστηκαν, κατακρεουργήθηκαν οἰκονομικά, ἀλλά δέν ὑπέκυψαν, δέν ἀποτελέσαν ἓνα λαμπρό παρελθόν, ἀλλά ἀνασυντάχθηκαν ὡς συγκροτημένη κοινότητα καί μέ σκληρό ἀγώνα ἀποκατέστησαν ἐκ νέου ὄχι μόνο τόν ὑλικό τούς βίο ἀλλά πολύ περισσότερο ἔδωσαν λάμψη στό μακραίωνα πολιτισμό τους τόν ἐμποτισμένο ἀπό τίς ὕψιστες ἀξίες, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς συνεισφορᾶς.

Χωρίς νά ἔχουν ἀποσπάσει ἰδιαίτερα προνόμια (μακτοῦ), ὅπως οἱ κάτοικοι τῶν γύρω μικρῶν νησιῶν, οἱ πρώην ἀστοί τῆς πόλεως ὀπλισμένοι μέ ἄλλες δυνάμεις πού κοσμοῦν πολιτισμούς πού ἔχουν θητεῦσει στόν κοινοτισμό καί στή συλλογικότητα τῶν δράσεων δημιουργήσαν οἰκιστικές νησίδες μέ κέντρο κάποιες ἀπό τίς ἀνακατασκευασμένες ἢ ἴσως καί κάποιες ἀπό τίς ἐλάχιστες διασωθεῖσες ἐκκλησίες τους. Οἱ οἰκιστικές αὐτές νησίδες, οἱ δομημένες γύρω ἀπό τήν Ὁθωμανοκρατούμενη πλέον καστροπολιτεία ὀνομάστηκαν Μαρᾶσια, ἀπό τό «μαράς», λέξη τουρκική πού σημαίνει προάστια. Ταυτόχρονα, δίπλα τους ἀκριβῶς ἔχτιζαν τίς ἐπαύλεις τους καί τίς ἀγροικίες τούς κοντά στά νεοαποκτηθέντα εὐφορα κτήματά τους, πού ἔφθαναν μέχρι τό χωριό Κοσκινουῦ, Σγουροῦ, Μίξη καί Ροδίνι, προνομιούχοι Ὁθωμανοί ἀξιωματοῦχοι.

Ἔτσι, λοιπόν, συγκροτήθηκαν τά ὀχτώ Μαρᾶσια τῆς Ρόδου: τῆς Μητρόπολης, τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Ἄνω, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κάτω, τοῦ Ἀγίου

Ἰωάννη, τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων καί τελευταῖο αὐτό τοῦ Νιοχωρίου, ὅπου διέμεναν ἐκτός τῶν Ροδιτῶν, Φράγκοι καί Λεβαντίνοι.

Μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων οἱ μικροί αὐτοί οἰκισμοί, ἐπεκτάθηκαν καί ἐνώθηκαν σχεδόν μεταξύ τους, ἐνῶ λαμπρύνθηκαν ἀρχιτεκτονικά ἀπό ἐξαιρετικῆς χρηστικότητος λαϊκές κατοικίες ἀγκαλιασμένες ἡ μία μέ τήν ἄλλη, μέ δαιδαλώδη γραφικότητα στενοσόκακα, φθάνοντας στά τέλη τοῦ 19ου καί ἀρχές τοῦ 20ου αἰ. νά φιλοξενήσουν δίπλα τούς σπουδαίας νεοκλασικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀρχοντικά οἰκήματα Ροδιτῶν πού δροῦσαν οἰκονομικά κυρίως στήν Αἴγυπτο.

Ἀξίζει νά ἐπισημανθεῖ, μιᾶς καί σπανίως ἀναφέρεται, ἡ τεράστια προσφορά κάποιων ἀφανῶν ἡρώων καί ἐννοῶ ὅλης αὐτῆς τῆς κοινωνίας τῶν τεχνιτῶν πού ζοῦσαν στά Μαράσια, τῶν ἐμπειροτεχνῶν πού μεγαλourγησαν ἀσπούδαστοι ἀλλά καλλιτεχνικότατοι καί τεχνικά ἄρτιοι κατασκευάζοντας ἀρχιτεκτονικά ἀριστουργήματα. Μνημονεύω δέ ἐνδεικτικά λίγα ὀνόματα πρωτομαστόρων, ὅπως ὁ Παναγιώτης Παρασκευάς, ὁ Μαλλιάκας, ὁ Χρύσανθος Θεοχάρης καί ὁ Σταμάτης Ἀνεζιάς.

Κέντρο κάθε ἐθνικῆς, πολιτιστικῆς καί κοινωνικῆς δραστηριότητος, σέ κάθε Μαράσι ὑπῆρξε ὁ ναός του, μέ πνευματικό ἡγέτη καί καθοδηγητή τόν ἱερέα του, ὁ ὁποῖος φρόντιζε τούς πρώτους αἰῶνες νά ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καί δάσκαλο τῶν παιδιῶν τῆς ἐνορίας του μέ τὰ λιγοστά τοῦ κολλυβογράμματα. Πίσω δέ ἀπό τό ἱερό κάθε ἐκκλησίας ἔβρισκαν τήν τελευταία τούς κατοικία οἱ Μαρασιῶτες μέχρι καί τίς ἀρχές τοῦ 20ου αἰ. ὅταν χωροθετήθηκε τό νεκροταφεῖο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καί χτίστηκε ὁ ὁμώνυμος ναός.

Στό δέ Μαράσι τῆς Μητροπόλεως, βρισκόταν τό Μητροπολιτικό Μέγαρο, τό ὁποῖο καταστράφηκε ἀπό βομβαρδισμούς τῶν Ἀγγλῶν κατά τόν Β' παγκόσμιον πόλεμον, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐφιλοξενοῦντο καί τά γραφεῖα τῆς ἐλληνορθόδοξης Κοινότητος Ρόδου.

Σύμφωνα δέ μέ τά παραχωρηθέντα προνόμια ἀπό τούς Ὀθωμανούς πρὸς τό ἔθνος τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἐκπρόσωπός τους ἐνώπιον τῆς Ὀθωμανικῆς διοίκησης, ἦταν ὁ Πατριάρχης καί ὁ κατά τόπους μητροπολίτης. Ἐπικεφαλῆς κάθε θεσμικῆς συλλογικῆς δραστηριότητος τῆς ἐλληνορθόδοξης κοινότητος ἦταν ὁ ἐκάστοτε μητροπολίτης, τό δέ μητροπολιτικό μέγαρον ἦταν τό κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί ὁ μητροπολίτης ὁ Ἐθνάρχης του.

Ἡ κιβωτός τῆς διατήρησης τῆς ταυτότητας τῆς ἑλληνορθόδοξης κοινότητας τῶν Μαρασιωτῶν ἀλλά καί τῆς Νήσου τῆς Ρόδου εὐρύτερα ὑπῆρξε κατὰ βάση ὁ μητροπολιτικός καί ὁ ἐκκλησιαστικός θεσμός ἔχοντας δίπλα του ὡς ἀρωγούς τοὺς κοινοτικούς ἐκπροσώπους πού στελέχωναν τὴ δημογεροντία.

Μεγάλες μορφές μητροπολιτῶν, ὅπως ὁ Παῖσιος Καμπάνης, ὁ Ἰωακείμ Βαλασιάδης καί ὁ ἀλήστου μνήμης Ἀπόστολος Τρύφωνος στά δύσκολα χρόνια τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς, λάμπρυναν μέ τό ἐθναρχικό καί ποιμαντικό τοὺς ἔργο τόν κοινοτικό πολιτισμό πού ἀναπτύχθηκε στόν περιορισμένης ἑκτασης χώρο τῶν Μαρασιῶν.

Οἱ καιροὶ μᾶς ἀπαιτοῦν, νά ὑπερ-τονιστεῖ ἡ σωτήρια προσφορά μιᾶς ἄλλης ἀριστοκρατίας καί ἀρχοντιᾶς, πού ἐμπιστευτήκε καί πάτησε στίς στέρεες βάσεις πού οἱ ταγοὶ τῆς κοινότητας εἶχαν δημιουργήσει, μέ τὴν ἀφειδώλευτη οἰκονομική τοὺς χορηγία καί τὴν ἔντονη κοινωνική καί κοινοτική τοὺς παρουσία σέ σημαντικές στιγμές τῆς συλλογικῆς δράσης. Τά κορυφαῖα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα, τό Καζούλλειο Παρθεναγωγεῖο, τό Βενετόκλειο Γυμνάσιο, ἡ Ἀστική σχολή, ἡ Ἀμαράντειος Σχολή, πού κόσμησαν ἀρχιτεκτονικά τὰ Μαρασία, καί ἀποτέλεσαν τὴ βάση γιὰ τὴν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου μόρφωση τῶν Ροδιτῶν καί τὴ διαφύλαξη καί καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς κληρονομιάς καί τὴ συγκρότηση στέρεης ἑλληνικῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας τὰ προσέφεραν οἱ ἀρχοντικές οἰκογένειες Καζούλη, Βενετοκλῆ, Δρακίδη, Ἀμαράντου. Καί μόνον αὐτά; Μητροπολιτικό μέγαρο, νεκροταφεῖο, κρῆνες, διαρκῆς χρηματοδότηση σχολικῶν ἰδρυμάτων καί ἀναξιοπαθούντων συμπατριωτῶν τους, καθὼς καί ὑπόγειες χρηματοδοτήσεις γιὰ τὴν εὐόδωση τῆς ἐθνικῆς ὑπόθεσης.

Κάποια ἀπὸ αὐτά τὰ οἰκοδομικά ἀγλαΐσματα ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ καί αἰσθητικῆς, μιᾶς ἄλλης ἀριστοκρατίας, αὐτῆς τῶν ἀληθῶς ἀρίστων τῆς κοινότητας τῶν Ἑλληνορθόδοξων Μαρασιωτῶν ἀνοίχθηκαν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἰδιοκτῆτες τους στόν κόσμο τῆς Ρόδου τὴν παρελθοῦσα Κυριακή, γιὰ τόν ἑορτασμό τῶν Ἡμερῶν Εὐρωπαϊκῆς Κληρονομιάς μέ θεματική: «Μαράσια, μιά ξεχασμένη κληρονομιά», πού διοργανώθηκαν ἀπὸ τοὺς RICHES (Rhodes International Culture Heritage Society) καί ἀπὸ πλειάδα ἐθελοντῶν, πού δροῦν ἐδῶ καί χρόνια μέ ἐπιτυχία στό νησί, ἔχοντας ὡς στόχο τὴν προ-

στασία καί προβολή τοῦ παγκόσμιας ἀκτινοβολίας πολιτισμοῦ τῆς Ρόδου.

Ὅμως, πέρα ἀπό αὐτό τό ὁρατό ἀποτύπωμα πού χαράχθηκε πολεοδομικά καί ἀνορθώθηκε ἀρχιτεκτονικά σέ αὐτό τό κομμάτι τῆς ροδίτικης γῆς καί ὀνομάστηκε Μαράσια, πού μᾶς θλίβει βέβαια σήμερα τό μέγεθος τῆς συντελεσθείσης καταστροφῆς του, ὑπάρχει καί κάτι ἄλλο μὴ ἐμφανῶς ὁρατό ἀλλά ὁρατό ἀλλιῶς. Εἶναι ἡ θαυματουργία ἐνός, τεραστίων ἀνθρωπιστικῶν καί πνευματικῶν διαστάσεων, πολιτισμοῦ καί μιᾶς ἀνεκτίμητης παρουσίας πού κατακτήθηκε ἀπό τόν παλαιό γνήσιο Ἑλληνα, σέ ἀντιπαράβολή μέ τόν ψευδεπίγραφο σύγχρονο ἑαυτό μας, καί πού τόν συνόδεψε προστατευτικά σέ ὅλο τόν μακραίωνα καί γεμάτο περιπέτειες ἐθνικό τοῦ βίου καί ἀναδίδεται εὐωδιαστικά ἀπό αὐτόν τόν κόσμο τῆς μαρασιώτικης ἐποποιίας: εἶναι ἡ συντριπτική ὑπεροχή τῆς συλλογικότητας τῶν βίων καί των ἐν κοινότητι δράσεων ἑναντι τοῦ ἐξουθενωτικοῦ καί αὐτοκαταστροφικοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ πού ἀναδίδουν πλέον αἰσθητικά, καί ὄχι μόνον, τά σύγχρονα Μαράσια καί ἀποτυπώνουν μέ ἐκπληκτική ἀκρίβεια τό μέγεθος τῶν ἐλλειμάτων μᾶς ἢ, ἂν θέλετε γιά νά εἶμαι πιό εἰλικρινής, τήν ἀπώλεια τῆς κατακερματισμένης ψυχῆς μας.

ΗΘΗ-ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΑΣΙΩΤΩΝ

Εὐαγγελία Παν. Κρομμύδα

Φιλόλογος τοῦ 1ου Γυμνασίου Ρόδου

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ τρόπος ζωῆς τῶν Μαρασιωτῶν καθὼς καί τά ξεχωριστά ἥθη καί ἔθιμα πού τοὺς ἀντιπροσώπευαν. Κάθε Μαράσι (Μητρόπολη, Ἀγία Ἀναστασία, Αἰ-Γιώργης ὁ Κάτω. Αἰ-Γιώργης ὁ Πάνω, Ἅγιος Νικόλαος, Ἅγιοι Ἀνάργυροι καί Ἄης Γιάννης καί τό νεότερο Νιοχώρι) ἦταν μιά ζεστή «γειτονιά» πού χαρακτηριστικά της δέν ἦταν ἡ ἀποξένωση καί ἡ ἀπομόνωση, στοιχεῖα τῆς σύγχρονης ζωῆς ἀλλά ἡ οὐσιαστική ἀνθρώπινη ἐπαφή καί ἡ ἀλληλοεκτίμηση.

Θά προσπαθήσω νά σᾶς μεταφέρω ὀρισμένες χαρακτηριστικές πτυχές τῆς Μαρασιώτικης ζωῆς.

Ἐργατικότητα, εὐρηματικότητα καί μεράκι διέκριναν τήν παλιά νοικοκυρά καί χαρακτηρίζαν τήν κάθε τῆς ἀσχολία.

Ἐκτός βέβαια ἀπό τή σίτιση τῆς οἰκογένειας, τό πλῆθος στή σκάφη, ἡ μπουγάδα ἦταν τό μεγάλο βάσανο τῆς φαμελίτισσας τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Ἔστηναν τό μεγάλο μπουγαδοκόφίνο, στοίβαζαν τά ἀπρόρουχα μέ τάξη καί τά σκέπαζαν μέ τό χοντρό μπουγαδόπανο πασπαλισμένο μέ μπόλικη στάχτη. Ἀνάμεσα στά ροῦχα ἔριχναν καί ἀρκετά φύλλα δάφνης ἢ λεμονόφλουδες καθὼς καί κάμποσα τσόφλια αὐγοῦ γιά νά πάρουν τά ροῦχα τήν ἀσπράδα τους.

Ὅταν τέλος στράγγιζαν τά μπουγαδόνερα καί τίς ἀλεσίβες, θά ξεπλύνονταν τά ἀσπρόρουχα καί θά ἀπλώνονταν στά δωμάτια καί στίς ὁμορφες αὐλές τῶν σπιτιῶν πού τίς στόλιζαν σκιερές κρεβατίνες μέ ὁμορφη σφιχτή ἀγουρίδα.

Ἰδιαίτερη ἐπίσης ἦταν ἡ ἱεροτελεστία τοῦ μπάνιου στό λουτρό (χαμάμ). Κάθε Παρασκευή ἢ Σάββατο καί ὅπωςδήποτε πρὶν τίς μεγάλες γιορτές τῶν Χριστουγέννων καί τοῦ Πάσχα, οἱ νοικοκυρές ἐτοίμαζαν ἀπό νωρίς τοὺς μποξάδες τους μέ τά φρεσκοπλυμένα ροῦχα τους, τίς κάτασπρες ποτσέτες καί τίς μαντῆλες μέ τά κρεμαστά χανδράκια.

Κι ἔτρεχαν γιά νά λουστοῦν στά δύο λουτρά τῆς Παλιάς Πόλης στό Ρολοί, ἢ στό μικρό στήν Ἀγία Ἀναστασία.

Ἡ κάθε οἰκογένεια εἶχε τό δικό της ξύλινο οὐτά καί τή δική της μαρμάρινη γούρνα, ἐνῶ τά παραδοσιακά λίφια, τά ξύλινα σκαμνιά καί τά μπακιρένια λουτροτάψια, ἀποτελοῦσαν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ μπάνιου στό λουτρό.

Ἐπιστέφοντας μοσχομυρισμένες οἱ Μαρασιώτισσες ζεσταίνονταν μπροστά στό ἀναμμένο μαγκάλι τίς χειμωνιάτικες νύχτες ἀπό τό ὅποιο ἐρχόταν ἡ μυρωδιά τοῦ ἀποφλοιωμένου πορτοκαλιοῦ πού καιγόταν. Δίπλα καθισμένη ἡ γιαγιά νά διηγεῖται στά ἐγγόνια της ἓνα παραμῦθι πού τελειωμό δέν εἶχε, καί ἡ ἀφήγησή του, συνεχίζονταν πολλές βραδιές.

Αὐτή ἦταν ἡ συνηθισμένη ψυχαγωγία τῶν μικρῶν παιδιῶν τίς νυχτερινές ὥρες ὅμως κατὰ τήν διάρκεια τῆς ἡμέρας, τά ἀγαπημένα παιχνίδια τοὺς ἦταν: οἱ σβοῦρες σέ ὅλα τά μεγέθη, οἱ χρωματιστές

μπίλιες, τά πολύχρωμα γυαλενιά καί ή ξύλινη τάλια, τό γνωστό ξυλίκι.

Τό καλοκαίρι όταν ή ροδίτικη ύπαιθρος έπηζε από τά χρυσά βερίκοκα, τό παιχνίδι μέ τίς καϊσόκουνες ήταν ή μοναδική άπασχόληση τών μικρών παιδιών. Τριγύριζαν μέσα στά πόδια τών μανάδων πού έφτιαχναν τό καθιερωμένο γλυκό, έπαιρναν τίς καϊσόκουνες, τίς άπλωναν στόν ήλιο νά στεγνώσουν καί τίς έπαιζαν, μονά - ζυγά ή χτυπητό. Αύτά μαζί μέ παίξιμο τής μπάλας, τίς άμάδες, τίς σφεντόνες, τά ποδήλατα χωρίς φρένα καί κουδούνι καί φανάρι στό τιμόνι, τίς χαρτοσαίτες καί τούς άετούς συνέθεταν τήν εικόνα τής παιδικής ψυχαγωγίας σέ μιά έποχή πού ήταν άδιανόητη ή κατασκευή πολύπλοκων ήλεκτρονικών παιχνιδιών.

Κι ήταν εύκολη ή ζωή, χωρίς πολλές άπαιτήσεις, γιατί ένα πλήθος πλανόδιοι κυρίως πραγματευτάδες, έμποροι καί γυρολόγοι βόλευαν τίς καθημερινές άνάγκες τών νοικοκυράδων.

Ήταν τότε πού ή μέρα άρχιζε μέ τό καλημέρα τήν τακτική του γαλατᾶ, τό φρέσκο γιαούρτι τό πουλούσαν οί γιαουρτάδες μέ τίς ξύλινες γιαουρτοθήκες στόν ώμο, ένῶ στά πιό παλιά χρόνια Τοῦρκοι νερουλάδες πουλούσαν νερό τής Μαχάνης ή του Ροδινιού (σέ όσους είχαν προβλήματα υγείας).

Τίς παραμονές τών Μ. γιορτῶν ιδιαίτερα τήν Λαμπρή, άκούγονταν οί φωνές τών άσβεστάδων πού κατέβαζαν άσβηστο άσβέστη από τά Κοσκινοῦ καί χάρη σ' αυτόν τά μαρασιώτικα σπίτια καί οί έκκλησίες έλαμπαν από τόν άσβέστη.

Είχε καί τούς αύγουλάδες από τά Κοσκινοῦ πού κατέφθαναν μέ τά φρέσκα αύγά ένῶ στό πέρασμά τους μοσχομύριζαν κρασί τά στενά τής γειτονιάς. Πρίν πλακώσουν τά κρύα γύριζαν οί παπλωματάδες γιά νά επιδιορθώσουν τά ξηλωμένα στρώματα.

Περνοῦσε καί ό άκονιστής μέ τήν κλαψιάρικη φωνή «μαχαίρια-ψαλίδια κονίζουμε.....» ένῶ κάθε βδομάδα γύριζε καί ό γανωματής καί γάνωνε τούς μαυρισμένους χαλκοπράσινους τετζερέδες.

Ό καλύτερος γυρολόγος πραγματευτής όλων τών Μαρασιών ήταν ό Μιχάλης Παπασταματίου πού έγινε πασίγνωστος μέ τό όνομα Καμπανάς έξαιτίας τής γλυκιᾶς καμπανούλας πού είχε τό άμαξάκι του μέ τήν όποία είδοποιούσε τόν κόσμο γιά τήν παρουσία του.

Γυρίζοντας τίς σελίδες πίσω στό χρόνο ζωντανεύουν όλες εκείνες οί γραφικές εικόνες πού είναι λείψανα τών άρχαίων παραδόσεων.

Πρίν ἀναφερθῶ στὰ ἔθιμα ἐκεῖνα πού σχετίζονται μέ τίς μεγάλες γιορτές τῆς Χριστιανοσύνης θά ἤθελα νά τονίσω τήν ἰδιαίτερη σχέση κάθε Μαρασιώτη καί Μαρασιώτισσας μέ τήν ἐκκλησία τῆς ἐνορίας τούς καθώς ἡ σοβαρότητα τούς μετριόταν μέ τόν τακτικό ἢ σπάνιο ἐκκλησιασμό τους. Ἐξαιτίας αὐτοῦ κρατοῦσαν δικό τους κάθισμα-στασίδι στήν ἐκκλησία μέ τά ὄνομά τους γραμμένο σ' ἐτικέτα.

Ὅρισμένες μάλιστα οἰκογένειες τά χαν νοικιασμένα ἀπό χρόνια καί τά κρατοῦσαν χωρίς νά τά παραχωροῦν δίνοντας στήν ἐκκλησία ἕνα ὀρισμένο χρηματικό ποσό συμβολικό. Συχνά τά προίκιζαν καί στήν ἐγκλαβή δηλαδή στό προικοσύμφωνο ἦταν γραμμένα καί τό θρονί τῆς ἐκκλησίας ἀλλά καί οἱ οἰκογενειακές εἰκόνες πού οἱ γονεῖς κληροδοτοῦσαν στὰ παιδιά τους.

Τίς παραμονές τῶν Χριστουγέννων οἱ Μαρασιώτισσες ἀσχολοῦνταν μέ τήν ἐτοιμασία γλυκισμάτων παραδοσιακῶν ἐνῶ τά στενά σοκάκια γέμιζαν ἀπό γλυκές παιδικές φωνές πού ἔλεγαν τά κάλαντα, κρατώντας στὰ χέρια τούς χαρτονένια караβάκια πού ἔφτιαχναν μέ χρωματιστές κόλλες ἢ ξύλινα πού τά μπογιάτιζαν καί φαναράκια μέ κερί. Δύο ἔννοιες ἀπασχολοῦσαν τήν νοικοκυρά τήν παραμονή τῆς Πρωτοχρονιάς: ἡ βασιλόπιτα καί ποιός θά ἔκανε ποδαρικό στό σπιτικό της. Ἔτσι μέ τήν ἔλευση τοῦ νέου χρόνου ποδαρικό ἔκανε παιδί μέ γονεῖς στή ζωή, γερό καί ἀγόρι πού κρατοῦσε μιά πέτρα καί τήν ἔριχνε μόλις ἔμπαινε στό σπίτι. Σέ ἀντίθετη περίπτωση ἔβαζαν σέ ἐφαρμογή ὅλα τά ἀντίδοτα τοῦ κακοῦ ποδαρικοῦ: πλύσιμο τοῦ κατωφλιοῦ, ράντισμα μέ ἁγιασμό καί κρέμασμα ἐνός ἀλογίσιου πέταλου ἐνισχυμένου μέ σκόρδο καί γαλανές χάντρες.

Συνήθιζαν ἐπίσης τό πρωῒ τῆς Πρωτοχρονιάς νά σπᾶνε στό κατώφλι τους ἕνα ρόδι καί ἔριχναν τά κουνιά του στίς τέσσερις γωνίες τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτό τό ἔκαναν γιά νά ναί ἄφθονα τά ἀγαθὰ σ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ χρόνου ὅπως εἶναι πολλά τά κουνιά τοῦ ροδιοῦ.

Τήν μέρα τῶν Θεοφανείων ἐπισκεπτόταν τά σπίτια κάθε γειτονιάς ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας γιά νά τά ἀγιάσει μέ τήν ἁγιαστούρα του μαζί μέ τήν κλησάρχισσα πού κρατοῦσε τό φαναράκι μέ τό φῶς καί ἦταν ἡ γνωστότερη μορφή τῆς ἐνορίας. Συνηθιζόταν μάλιστα τόν παπᾶ καί τήν κλησάρχισσα νά ρωτοῦν οἱ ὑποψήφιοι γαμπροί γιά τήν ὁμορφιά τῆς μέλλουσας νύφης σέ μιά ἐποχή πού οἱ νέες γυναῖκες ἔμεναν τόν περισσότερο καιρό στὰ σπίτια τους.

Ἀκολουθοῦν οἱ Ἀποκριές, μιά γιορτή κατά τήν ὁποία τά Μαράσια

χόρευαν καί διασκέδαζαν. Ἐκτός ἀπό τίς καθιερωμένες Ἀποκριάτικες μαρασιώτικες χοροσπερίδες τῶν διαφόρων συλλόγων ὅπως τοῦ γυμναστικοῦ συλλόγου «Διαγόρα», ὅπου ἡ ροδίτικη ἀριστοκρατία διασκέδαζε, ὁ πολὺς κόσμος, μικροί καί μεγάλοι καί ἰδιαίτερα οἱ γυναῖκες ντυμένοι καμουζέλες γιόρταζαν πολὺ τίς ἀποκριάτικες μέρες.

Ξεχωριστό ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ ἀκόλουθο Μαρασιώτικο ἔθιμο, ὅπως μου τὸ εἶχε ἀφηγηθεῖ γιαγιά μου: ὅταν ἔτρωγαν τὰ βράδια μαζί πολλές οἰκογένειες σύμφωνα μέ ἓνα ἀρχαῖο ἔθιμο, μιά κοπέλα γύριζε μέ τὰ δυὸ τῆς δάκτυλα πάνω σ' ἓνα χαμηλὸ ταψί, ἓνα χάλκινο δίσκο πού τὸν ἔλεγαν ταψί. Πάνω στὸν ἦχο πού ἔβγαζε τὸ ταψί οἱ ἄλλες κοπέλες πού τὴν περιτρυγύριζαν τραγουδοῦσαν διάφορα τραγούδια πού τὰ ἔλεγαν «τραγούδια τοῦ ταψιοῦ».

Σὰς ἀναφέρω ἓνα ἀπὸ αὐτά:

Στοῦ φουστανιοῦ σου τὴν ποδιά,
 Νά' μουν πουλί, νά' χω φωλιά
 Στοῦ φουντανιοῦ σου τὰ' ἄρμενο,
 νά' μουν πουλί πετάμενο.

Πολλές διαφορετικές καί ἀξιοπρόσεκτες ἦταν οἱ συνήθειες τῶν Μαρασιωτῶν σέ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστής ἀλλὰ καί τῆς Μ. Ἑβδομάδας. Γιά νά μὴν σᾶς κουράσω ὅμως, θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ μόνο στοῖ ἰδιαίτερο ἔθιμο τῆς «ἀφφάλιας» πού γινόταν στά Μαράσια τῇ Δευτέρᾳ τοῦ Πάσχα. Ὅποιος ἀργοῦσε νά πάει στὴν ἐκκλησία ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἄφηνε μπροστά του ἓνα μανουάλι στολισμένο μέ μορτολούλουδα (χαμομήλια). Τὸ μανουάλι πῆγαινε μετὰ σέ ὅποιον ἐρχόταν καί ὁ τελευταῖος ἐρχόμενος στὴν ἐκκλησία ἔπρεπε νά δεχθεῖ στοῖ σπίτι τοῦ ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα καί νά τοὺς κάνει τὸ τραπέζι.

Ὅλοι λοιπόν ἔσπευδαν στὴν ἐκκλησία χωρίς καθυστέρηση.

Μέ τὴν Πρωτομαγιά πάλι ὁ κόσμος στόλιζε τὰ σπίτια του μέ στεφάνια λουλουδιῶν καί τὸ σπίτι πού εἶχε ἐλεύθερη κοπέλα ἔβαζε στὴν ἐξώπορτα του ἓνα κλωνάρι πεύκου.

Εἰδικὰ γιά τίς γειτονιές τῆς Ρόδου ἀξιοσημεῖωτο ἦταν οἱ καλαφουνοὶ δηλ. οἱ μεγάλες φωτιές πού ἀναβαν τ' Ἄη - Γιαννιοῦ καί ἔπρεπε νά κάψουν τὰ στεφάνια τῆς Πρωτομαγιάς. Τότε ἔκαναν καί τὸ ἔθιμο τοῦ Κλήδονα. Ἐβάζαν δαχτυλίδια σ' ἓνα λαῖνι γεμάτο ἀμίλητο νερό καί τὸ ἄφηναν ὅλη νύχτα σκεπασμένο μ' ἓνα κόκκινο πανί. Ἀνοίγε τὴν ἐπομένη μέρα καί γιά τίς κοπέλες τὸ κάθε δα-

χτυλίδι συνοδευόταν μ' ένα αντρικό όνομα πού έμελλε νά είναι καί τό όνομα τοῦ αγαπημένου της. Τό όλο έθιμο συνόδευαν τραγούδια.

Τέλος θά σās αναφέρω όρισμένα από τά αξιοσημείωτα έθιμα πού γίνονταν στόν αρραβώνα καί στό γάμο.

Ροδίτικο' ναί τό πανί

Ροδίτικο τό χτένι

Ροδίτισσα κι ή κοπελιά πού κάθεται καί φαίνει

Λεφανταριά τό χτένι σου, σιγά τό πέταλό σου

κι έμάρανες κι έλώλανες τό γειτονόπουλό σου_

Έτσι σχολιάζεται ό έρωτας από τή λαϊκή μούσα.

Ό νέος σάν έκανε αρμοστή δηλ. ένδιαφερόταν γιά κάποια κοπέλα έστελνε φίλους ή συγγενείς ή τούς προξενητάδες γιά νά ζητήσουν τήν ύποψήφια νύφη. Κι ήταν πολύ όμορφη ή εικόνα πού ή προξενήτρα γύριζε μέ τό μεγάλο φανάρι τοῦ προξενιοῦ μέσα στους σκοτεινούς δρόμους πού φώτιζαν φανοστάτες γιά νά ολοκληρώσει τά συμπεθεριά. Έάν συμφωνούσαν καί οί δύο πλευρές γινόταν ό αρραβώνας πού είχε σάν προϋπόθεση τήν έγκλαβή δηλ. τό προικοσύμφωνο στό όποιο αναγραφόταν ή συμφωνημένη προίκα τής νύφης.

Οί δύο οίκογένειες αντάλλασαν δώρα, ένα σινί μπακλαβά ήταν τό δώρο τής νύφης στό γαμπρό, όμως τό πρώτο ψώνισμα πού έπαιρνε ό αρραβωνιασμένος στό σπίτι τής αρραβωνιαστικιάς τοῦ ήταν ένα ψάρι, φρέσκο πολύ πού συμβόλιζε τήν λαχτάρα τοῦ γι' αὐτήν.

Όταν έφταναν οί παραμονές τοῦ γάμου γιά τά καλέσματα τῶν φίλων καί συγγενῶν μοίραζαν ζεστά ψωμιά άλειμμένα μέ ζάχαρη πού τά έλεγαν ζεστά.

Τίς παραμονές γινόταν καί τό λουτρό τής νύφης μέ λύρες καί τραγούδια στό λουτρό τοῦ Κάστρου. Έκεί ντυνόταν μέ τό φουτά δηλαδή τό φόρεμα μέ τό όποιο έκαναν μπάνιο καί στά πόδια της, τής έβαζαν καμήλες δηλαδή ξύλινες έμβάδες καί έμπαινε στό δωμάτιο τοῦ λουτροῦ. Έκεί τήν έλουναν οί λουτραδιές καί οί κοπελιές τραγουδοῦσαν :» Νύφη μου καλορίζικη, νύφη μου παινεμένη πού' ναί τό τάσι σοῦ χρουσό κι ή γούρνα άσημένη».

Καθώς επέστρεφε, τόν καιρό τής Τουρκοκρατίας οί φύλακες τοῦ κάστρου εκλείναν τίς πόρτες καί δέν τήν άφηναν νά περάσει άν δέν τούς έδινε ό γαμπρός μπαξίσι.

Η μάνα τής νύφης χάριζε στό γαμπρό ένα πουκάμισο μέ πιμπίλες

πού λεγόταν τσιτωτό καί μεταξωτές κάλτσες τά τσουράπια. Ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ συνήθιζε νά φορᾷ στό γιό του τό πουκάμισο αὐτό δίνοντας του τήν εὐχή του.

Οἱ Μαρασιώτισσες φοροῦσαν ἕνα φουστάνι πού λεγόταν ζερφές, τό ζακετί καί ἀπ' ἔξω τό χρυσοκεντημένο σειμένι. Στό κεφάλι ἔβαζαν τσιππία, ἕνα μεταξωτό μαντήλι μέ χρυσές μπιμπίλες πού ἔκαναν τό πρόσωπο τῆς νύφης νά λάμπει.

Ὡση ὥρα ντύνονταν ἀκούγονταν τά περίφημα κανακίσματα, τά τραγούδια τοῦ γάμου.

Ὅταν γύριζαν ἀπό τήν ἐκκλησία στό σπίτι τοῦ γάμου, ὁ γαμπρός βάζε τό χέρι του σ' ἕνα ποτήρι γεμάτο μέλι καί ἔκανε σταυρούς στήν πόρτα ἢ στό κατώφλι.

Ἀκολουθοῦσε δεῖπνο μέ τραγούδια τοῦ γάμου ὅπως αὐτό «Νά' χα τοῦ Σολωμοῦ τό νοῦ καί τοῦ Δαβίδ τή γνώση γιά νά παινώ τά' ἀντρόγυνο ὥσπου νά ξημερώσει».

Τήν ἐπομένη μέρα τό πρωῒ, τή Δευτέρα τοῦ γάμου γινόταν τό παραξύπνημα, δηλ. μιά παρέα νέων πῆγαινε στό σπίτι τοῦ γάμου καί ξυπνοῦσε τούς νεόνυμφους μέ τραγούδια.

Μετά τό παραξύπνημα ἄρχιζαν τά κουμπάρικα γιατί ὅλα τά ἔξοδα ἦταν τοῦ κουμπάρου. Μαζεύονταν οἱ καλεσμένοι στό σπίτι τοῦ κουμπάρου καί ἐκεῖ ξαφάντωναν ἀδελφωμένοι. Πάνω στό φαγητό ἔκαναν «τό караβάκι». Ἦταν ἕνα μικρό ξύλινο караβάκι στολισμένο μέ κεριά καί λουλούδια καί γεμάτο κουφέτα καί μῆλα πού τά στόλιζε ἡ νύφη. Τό караβάκι γύριζαν δύο τραγουδιστάδες πάνω σ' ἕνα δίσκο καί τό παρουσίαζαν στούς καλεσμένους. Ὅλοι ὅσοι τραταίρνονταν ἔριχναν στό δίσκο χρήματα γιά βγεῖ ὁ κόπος τῶν τραγουδιστῶν.

Καί τότε κατέφθανε μπροστά στό γαμπρό τό περίφημο μανουάλι μέ ἀναμμένο κεριό πού δέν τό μετακινοῦσαν ἄν δέν πλήρωνε στό δίσκο πού τοῦ φερνε ὁ ἐπίτροπος.

Τήν πρώτη Κυριακή μετά τόν γάμο γινόταν ὁ ἀντίγαμος δηλ. τό ζευγάρι ἔπρεπε νά πάει καί νά λειτουργηθεῖ στήν ἐκκλησία γεγονός πού ὀλοκλήρωνε τά γαμήλια ἔθιμα.

Τελειώνοντας θά ἤθελα νά ἀναφέρω πώς ἡ ὁποιαδήποτε πολιτιστική δημιουργία τοῦ παρόντος ἔχει ἀνάγκη τήν στήριξη τοῦ παρελθόντος, τήν παράδοσή μας.

Αὐτή εἶναι ἡ δύναμη πού ἐνώνει τό παρελθόν μέ τό παρόν, δέν εἶναι στοιχεῖο νεκρό ἀλλά τρόπος ζωῆς, συνέχεια καί δύναμη.

Σβήνοντας ἕνα κομμάτι ἀπό τό παρελθόν εἶναι σάν νά σβήνεις ἕνα κομμάτι ἀπό τό μέλλον.

Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ γιά τήν προσοχή σας.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ-ΑΣΥΝΕΧΕΙΑ*

Κώστας Σχοινοχωρίτης
Ἀρχιτέκτονας

Ἡ κοινωνία ὡς πολυσύνθετος ὀργανισμός, ὑπάρχει, συντηρεῖται καί ἐξελίσσεται σέ μιά σειρά ἀπό παραδοχές κανονιστικῶν καί ρυθμιστικῶν πλαισίων, κατασκευῶν δηλαδή - πού μπορεῖ νά εἶναι εἴτε νοητές καί ἀφηρημένες (ἄυλες), εἴτε νά ἔχουν ὕλική ὑπόσταση (ἄπτες) -, σέ μιά δυναμική ἀλληλοεπίδρασης. Οἱ ὕλικές δομές «φέρουν» τό ἀποτύπωμα στόν χῶρο τῶν κοινωνικῶν, θρησκευτικῶν, πολιτισμικῶν, πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καί τυχαίων μετασχηματισμῶν στό συνεχές τοῦ λεγόμενου Ἱστορικοῦ χρόνου.

Στό σημερινό momentum , τό «στιγμιότυπο» τῆς παρούσας χρονικῆς συγκυρίας, ἐκθέτει ξεκάθαρα τό καθεστώς τῆς ἀσυνέχειας στόν χῶρο - καί κατά συνέπεια στόν κοινωνικό ἰστό - καί μάλιστα μέ βίαιο τρόπο. Ἡ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς διάρρηξης ἀντιπροσωπεύεται ἐμφατικά στίς ἀστικές περιοχές τῶν Μαρασιῶν.

Τά Μαρᾶσια, οἰκιστικοί πυρῆνες περιμετρικά τῆς τειχισμένης πόλης, δημιουργήθηκαν κυρίως τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας (1522 - 1912) ἀπό ἑλληνικές κοινότητες πού ἐκδιώχθηκαν ἀπό τό ἄλλοτε «μποῦργκο», τό ὁποῖο πλέον ἀποτελοῦσε διοικητικό, θρησκευτικό καί ἐμπορικό κέντρο στήν ἐπαρχία αὐτή, τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μέ ἰσχυρά σημεῖα ἀναφορᾶς τήν κοινή γλώσσα καί

* Γιά τήν ἐξαγωγή γόνιμων καί νηφάλιων συμπερασμάτων , πού εἶναι καί τό ζητούμενο , ἡ παρούσα κριτική ἀποτίμηση μέ ἐργαλεῖα τήν ἀφαίρεση καί τήν ἀναγωγή , συνεργεῖ στήν θέσπιση κριτηρίων καί στήν ἐνθάρρυνση στοχαστικῶν παραδοχῶν ἀπαλλαγμένη ἀπό τάσεις ἐξιδανίκευσης , ἐπὶ κλήσης τοῦ θυμικοῦ καί διάθεση νοσταλγίας.

τήν ὀρθόδοξη χριστιανική θρησκεία, οἱ οἰκισμοί αὐτοὶ ἀναπτύσσονται «ὀργανικά», σύμφωνα μέ τήν τοπογραφία τοῦ ἀνάγλυφου τοῦ ἐδάφους, ἢ ἀκόμα, πάνω σέ ἴχνη παλαιότερων δρόμων καί μονοπατιῶν ἀκολουθώντας χαράξεις πού προσιδιάζουν περισσότερο σέ σχῆμα δικτύου νευρώνων καί ὄχι στό ὀρθοκανονικό ἵπποδάμειο σύστημα πού ὑπῆρχε στούς Ἑλληνιστικούς χρόνους.

Οἱ οὐσιώδεις ἐνδογενεῖς σχέσεις πού ἀποτελοῦν τά ποιοτικά χαρακτηριστικά τῶν πυρήνων αὐτῶν, εἶναι στήν οὐσία τρόποι προσαρμογῆς, συναρμογῆς, συνδιαλλαγῆς, προσεταιρισμοῦ, μετασχηματισμῶν καί ἀντιθέσεων.

Ἡ ἐσωτερική βοτσαλωτή αὐλή, μηχανισμός δημιουργίας μικροκλίματος καί προσαρμογῆς στίς μεσογειακές καιρικές συνθήκες, ὑπάρχει καί ἐδῶ ὡς καίριο ρυθμιστικό στοιχεῖο τοῦ οἰκιακοῦ βίου ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνεται λειτουργικά σέ ἀνοικτό χώρο γιά ἀρκετοῦς μῆνες κατά τήν διάρκεια τοῦ χρόνου. Ἀκόμα, ἡ μετάβαση ἀνάμεσα στό ἰδιωτικό καί τό δημόσιο - πού εἶναι σαφῶς ὀριοθετημένη- γίνεται διάμεσα αὐτοῦ τοῦ χώρου καί σηματοδοτεῖται ἀπό θύρωμα μέ διακοσμητικά στοιχεῖα.

Μέ βασικά ὑλικά δόμησης τήν πέτρα καί τό ξύλο , εἶναι χαρακτηριστική ἡ ποικιλία σέ παραλλαγές μορφολογικῶν στοιχείων καί μοτίβων. Στίς λεπτομέρειες αὐτές τῆς μικροκλίμακας τεκμηριώνεται μιά ὑπόθεση γραμμικῆς μετάβασης τῆς τεχνικῆς τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης, ἀπ' τά γνωρίσματα τῆς ἀνώνυμης λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς παράδοσης μέ δομές κυτταρικῆς ὀργανικῆς ἀνάπτυξης - δηλαδή μέ σταδιακές προσθήκες μονόχωρων ὀγκων - σέ εἰσαγωγή περισσότερο ἔντεχνων - νεοκλασσικῶν κυρίως - προτύπων , προσαρμοσμένα στίς ἀναλογίες τῆς μικρῆς κλίμακας τῶν ἰσογείων καί δώροφων κτισμάτων.

Οἱ ποιότητες αὐτές -κομμάτι μιᾶς «ζωντανῆς» παρουσίας τῆς ἱστορίας- ἐντοπίζονται καί σήμερα στά Μαρᾶσια καί γι' αὐτό τόν λόγο οἱ συνοικισμοί αὐτοὶ ἔχουν χαρακτηριστεῖ διατηρητέοι ἀπό τό κράτος στό σχετικά πρόσφατο παρελθόν. Ὑπάρχει ὅμως μιά εἰδοποιός διαφορά. Στά μεταπολεμικά χρόνια πού μεσολάβησαν, ἡ διαμόρφωση τοῦ χτισμένου περιβάλλοντος στόν εὐρύτερο Ἑλλαδικό χώρο - αὐξηση συντελεστῶν δόμησης, ἀντιπαροχές, κ.τ.λ.- καθόρισε τό πρότυπο πλαίσιο. Μιά πρακτική γρήγορης λήθης καί ἀπομάκρυνσης ἀπό τά ποιοτικά χαρακτηριστικά καί διδάγματα τοῦ

παρελθόντος προς μιά ποσοτική και ώφελιμιστική αντίληψη του «χτίζειν».

Καί ενώ τίς δεκαετίες του 50 και 60 - άπόρροια της άνόδου του βιοτικού επιπέδου και μιάς ύφέρπουσας έξωστρέφειας-, έμφανίζονται άξιόλογες άστικές κατοικίες ενός ήπιου και συγκρατημένου μοντερνισμού, στην συνέχεια και σέ συνδυασμό μέ τίς αύξητικές τάσεις του πληθυσμού, της κατανάλωσης, της κυκλοφορίας κ.τ.λ., τό φαινόμενο έκφυλίζεται μέ την κατάτμηση του άστικού ίστού άπό άνισομερή μεγέθη κατασκευών έκτός κλίμακας και έλλιπούς μέριμνας τόσο στην κατασκευή όσο και στό μορφολογικό λεξικό πού εΐναι είτε άνύπαρκτο είτε παράταιρα αυθαΐρετο.

Σήμερα ή εικόνα της στρέβλωσης και της όπτικής άμηχανίας εΐναι άδιαμφισβήτητα ή έξωτερίκευση μιάς διαδικασίας κερματισμού. Η κατάσταση έρείπωσης ή άπαξίωσης στην όποία βρίσκονται άρκετά διατηρητέα κτίσματα ύποδηλώνει την άδυναμία άνταπόκρισης στό κόστος συντήρησης τους, ή άκόμα, τό αίσθημα της άδικίας έφ' όσον εΐναι άδύνατη ή κατεδάφιση και ή έμπορική έκμετάλλευση τους, όπως ήταν τό καθεστώς πρίν την κήρυξη τους ως διατηρητέα. Πολλές φορές τό μεμονωμένο κτίσμα μοιάζει παράταιρο δίπλα σέ άνισομερή μεγέθη διαφορετικού λεξιλογίου, γ' αυτό και έδώ σημασία έχει ή άξία διατήρησης του συνόλου, της άναλογίας και της κλίμακας, στοιχεία πού διατηροΰνται άκόμα στά έσωτερικά τμήματα των συνοικισμών αυτών, έστω και άν σέ πολλές περιπτώσεις έχουν γίνει άτυχείς και άβίαστες έπεμβάσεις άναστρέψιμου όμως χαρακτήρα.

Ίσως ή έννοια της συνέχειας - έκτός άπ' την συντήρηση και άποκατάσταση- πρέπει νά αναζητηθεΐ στην κατανόηση, άφομοΐωση και σύγχρονη μετάφραση των ένδογενών ποιοτικών χαρακτηριστικών πού έλλειπτικά αναφέρθηκαν παραπάνω και όχι στά έξωτερικά έπιφανειακά διακοσμητικά γνωρίσματα τά όποία δημιουργήθηκαν κάτω άπό άλλες συνθήκες και φυσικά «φέρουν» την άλήθεια και τίς άξίες της έποχής πού τά δημιούργησε. Η συνέχεια της «παράδοσης» έτσι, ως κάτι δηλαδή πού παραδίδεται, βρίσκει-ται στόν άντίποδα της μίμησης και της έξόφθαλμης επίκλησης του παρελθόντος και εΐναι μιά έξελικτική διαδικασία πού έχει μνήμη και διάρκεια.

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΕΡΓΟ ΤΟΥ¹

Ὁ Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης εἶναι Καθηγητὴς Λαογραφίας στὸν Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας, πού ἀνήκει στὸ Τμῆμα Φιλολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Γεννήθηκε στὴν Κάρπαθο τοῦ νομοῦ Δωδεκανήσου. Σπούδασε Μεσαιωνικὴ καὶ Νεώτερη Ἑλληνικὴ Φιλολογία καὶ Λαογραφία στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε τὸ 1972 μέ βαθμὸ «Ἄριστα». Σέ ὅλη τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του, λόγω ἐξαιρέτου ἐπιδόσεως, ἦταν ὑπότροφος τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν. Μετά τὴ στρατιωτικὴ του θητεία (1973-1975) διορίσθηκε καθηγητὴς στὸ Λύκειο Καρπάθου (1975-1977). Τὸ 1982 ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων μέ βαθμὸ «Ἄριστα». Ἔκανε συμπληρωματικὲς σπουδὲς Κοινωνικῆς καὶ Πολιτισμικῆς Ἀνθρωπολογίας, Ἐθνογραφίας καὶ Λαογραφίας στὸ University College καὶ στὸ London School of Economics τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου (1982-1983 καὶ 1989-1990).

Στά Πανεπιστημιακὰ αὐτὰ Ἰδρύματα παρακολούθησε, μεταξύ

1. Εἰσήγηση σέ Τιμητικὴ Ἐκδήλωση τοῦ Συλλόγου Πηγαδιωτῶν Καρπάθου Ἀττικῆς.

άλλων, προπτυχιακά, μεταπτυχιακά και μεταδιδακτορικά Μαθήματα, Φροντιστήρια και Σεμινάρια της ειδικότητάς του από τους επιφανείς καθηγητές Δημήτριο Σ. Λουκάτο, Μιχαήλ Γ. Μερακλή, I. M. Lewis και Alan Dundes. Τά μαθήματα αυτά συνετέλεσαν στην καλύτερη έπιστημονική του συγκρότηση.

Ύπηρετησε ως βοηθός (1977-1982), έπιμελητής και λέκτορας (1982-1986) Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων. Τό 1986 εξέλεγε επίκουρος καθηγητής και τό 1992 άναπληρωτής καθηγητής στον Τομέα Λαογραφίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ίδιου Πανεπιστημίου. Τό 1993 εξέλεγε άναπληρωτής καθηγητής Λαογραφίας στον Τομέα Άνθρωπιστικών Σπουδών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ. Ε. του Πανεπιστημίου Άθηνών και τό 1997 εξέλεγε όμόφωνα και παμψηφεί πρωτοβάθμιος καθηγητής.

Τό 2008 εξέλεγε όμόφωνα, μέ μετάκληση, Καθηγητής Λαογραφίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Άθηνών. Τόν Σεπτέμβριο του 2008 εξέλεγε από τον Τομέα Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας διευθυντής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας της Φιλοσοφικής Σχολής. Διευθύνει επίσης τό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Λαογραφίας του Ύποτομέα Λαογραφίας.

Τό 2012, μέ εισήγησή του, ιδρύθηκε επίσημα, από τό Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής και τή Σύγκλητο του Πανεπιστημίου Άθηνών, Ίνστιτούτο Λαϊκού Πολιτισμού Καρπάθου, τό όποιο έχει έδρα τήν Κάρπαθο. Σκοπός του Ίνστιτούτου είναι ή προαγωγή της βασικής θεωρητικής και εφαρμοσμένης έπιστημονικής έρευνας του λαϊκού πολιτισμού και ή διάδοσή του στον Έλληνικό χώρο, μέ ιδιαίτερη έμφαση στον χώρο της Δωδεκανήσου και άλλων νησιών του Αιγαίου.

Είναι τακτικός έταίρος της Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας (Γενικός Γραμματέας του Δ. Σ.), της Άγγλικής Λαογραφικής Έταιρείας, της Άμερικανικής Λαογραφικής Έταιρείας, της Διεθνούς Έταιρείας Λαϊκών Διηγήσεων, της Έλληνικής Άνθρωπιστικής Έταιρείας, της Έταιρείας Έλλήνων Φιλολόγων, της Πανελλήνιας Ένωσης Φιλολόγων, του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός», της Δωδεκανησιακής Ιστορικής και Λαογραφικής Έταιρείας (Άντιπρόεδρος του Δ.Σ.), του Πολιτιστικού Ίδρύματος Δωδεκανήσου (Β' Άντιπρόεδρος του Δ.Σ.) και της Ένωσης Δωδεκανήσιων Καθηγητών Πανε-

Ὁ Καθηγητὴς Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης.

πιστημίου. Εἶναι ἐπίσης κριτὴς τοῦ διεθνoῦς ἐπιστημονικοῦ περιοδικoῦ *Folklore*.

Μέλος Ἐξεταστικῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν ἀπὸ τό 1992 ἕως τό 2010. Εἰσηγητὴς καί μέλος Ἐκλεκτο-

ρικῶν Σωμάτων για ἐκλογή Καθηγητῶν σέ Τμήματα τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Χαροκοπείου, Πατρῶν, Θεσσαλίας, Θράκης, Ἰονίου, Αἰγαίου, Δυτικῆς Μακεδονίας, Πελοποννήσου καί Κύπρου.

Συνεργάζεται, μέ ἀνταλλαγή ἐπιστημονικῶν πληροφοριῶν, μέ τήν Ἀγγλική Λαογραφική Ἑταιρεία (Λονδίνο), τήν Ἀμερικανική Λαογραφική Ἑταιρεία (Οὐάσιγκτον) καί τό Nordic Institute of Folklore (Turku Φινλανδίας).

Συνέγραψε βιβλία καί μελετήματα για τόν Ἑλληνικό λαϊκό πολιτισμό. Δημοσίευσε ἐπίσης πολλά ἄρθρα, βιβλιοκρισίες, ἐπιφυλλίδες κ.ἄ. σέ περιοδικά, ἐφημερίδες, ἐγκυκλοπαιδεῖες, προλόγους σέ βιβλία καί ἔλαβε μέρος σέ Ἑλληνικά καί διεθνή συνέδρια Λαογραφίας καί Πολιτισμοῦ (Πρόεδρος Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς σέ πέντε ἀπό αὐτά). Ἔδωσε ἀκόμη διαλέξεις καί μαθήματα στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό. Εἶναι συνεργάτης Ἀθηναϊκῶν καί ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων.

Γιά τό ἐρευνητικό, συγγραφικό, ἐκδοτικό, ἐπιστημονικό καί κοινωνικό ἔργο του, ὁ καθηγητής Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης ἔχει τιμηθεῖ μέ πολλές διακρίσεις: Τό 1982 τοῦ ἀπονεμήθηκε τό Πανδωδεκανησιακό Βραβεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μοσκόβη για λαογραφική ἐργασία του. Μέ εἰσήγηση τῆς Κοσμητείας τοῦ Department of Byzantine and Modern Greek Studies (King's College London) τοῦ ἀπονεμήθηκε ἀπό τό Academic Board and Council τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου ὁ τίτλος Honorary Research Associate τήν περίοδο 1989-1990.

Τό 1995 τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ Χρυσός Σταυρός τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δωδεκανήσου, ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Καρπάθου καί Κάσου κ. Ἀμβρόσιο, τό 2000 ὁ Χρυσός Σταυρός τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καί Μεγάλης Βρετανίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων κ. Γρηγόριο. Τό 2008 τιμήθηκε μέ τό Χρυσό Μετάλλιο τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τοῦ Δήμου Καρπάθου για τήν προσφορά του στόν Ἑλληνικό λαϊκό πολιτισμό καί τή γενέτειρά του Κάρπαθο.

Τό 2009 τοῦ ἀπονεμήθηκε στό Ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στήν Ἀλεξάνδρεια τό Ὁφίκιο τοῦ Ἀρχοντος Χαρτουλαρίου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας ἀπό τόν Πάπα καί Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας καί Πάσης Ἀφρικῆς κ. Θεόδωρο Β΄. Τό 2010

στόν Ἱερό Ναό τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στήν Κωνσταντινούπολη τοῦ ἀπονεμήθηκε τό Ὁφίκιο τοῦ Ἀρχοντος Ὑπομνηματογράφου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαῖο Α΄. Τό 2012 τοῦ ἀπονεμήθηκε τό Πανδωδεκανησιακό Βραβεῖο «Μνήμη Δημοσθένους Χαβιαρά», ἀπό τόν Κοινωνικό Σύλλογο Συμμάτων Ἀττικῆς «Ὁ Πανορμίτης», γιά τό ἐπιστημονικό καί συγγραφικό του ἔργο πού ἀναφέρεται στά Δωδεκάνησα.

Ἔλαβε ἐπίσης τιμητικές διακρίσεις γιά τό ἔργο καί τήν προσφορά του ἀπό πολιτιστικούς φορεῖς (Ἰδρύματα, Συλλόγους κ.λπ.) καί τιμήθηκε μέ ἀφιέρωμα τοῦ λαογραφικοῦ περιοδικοῦ *Χοροστάσι* (τ. 23 - 2008), ἐνῶ διετέλεσε διευθυντής τοῦ Πολιτιστικοῦ Ἰδρύματος Δωδεκανήσου (Ἀθήνα: 1992-1995).

Ὅσοι γνωρίζουμε τόν καθηγητή Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη καί ἔχουμε κατά καιρούς συνεργαστεῖ μαζί του, γνωρίζουμε καλά τήν βαθιά καί οὐσιαστική ἀγάπη πού τρέφει γιά τό νησί του, τήν Κάρπαθο. Δέν εἶναι μόνο ἡ συχνή ἐκεῖ παρουσία του καί ἡ συνεχῆς ἐπίσης ἀναφορά στήν καρπαθιακή του ταυτότητα, εἶναι καί ἡ ἀδιάκοπη παρότρυνσή του πρός τούς μαθητές καί τούς νέους συναδέλφους του νά ἀσχοληθοῦν μέ καρπαθιακά ζητήματα, πού συχνά ὁ ἴδιος τούς ὑποδεικνύει, στηρίζοντας βιβλιογραφικά τήνπραγμάτευσή τους².

Ἡ μεγάλη αὐτή ἀγάπη ἔχει καί πρακτικά ἀποτελέσματα, στό ἰδιαίτερο πεδίο τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης καί δράσης του. Στήν Κάρπαθο πραγματοποίησε τίς πρῶτες λαογραφικές καταγραφές του, ἐκεῖ ὅπου ἦρθε σέ ἐπαφή μέ τόν ζῶντα καί ἀκμαῖο λαϊκό πολιτισμό μας, ἀλλά καί μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τήν ὁποία πλησίασε μέ ἐφόδιο τήν ἔμφυτη ἰσχυρή καί κραταιά θρησκευτικότητα πού τόν διακρίνει. Στήν Κάρπαθο ἐξέδωσε, ἤδη ἀπό τά χρόνια τῶν ἐγκύκλιων σπουδῶν του, χειρόγραφη μαθητική ἐφημερίδα, ἀλλά καί ἀπέκτησε οἰκειότητα μέ τούς συλλόγους καί τήν εὐεργετική ἐθνική καί πολιτισμική τους δράση, γεγονός πού ἐπηρέασε ἄμεσα καί τήν εὐρύτερη ἐπιστημονική του σκέψη καί ἐξέλιξη.

2. Βλ. σχετικά Μ. Γ. Βαρβούνης, «Ὁ Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης καί ἡ Ἑλληνική Φιλολογική Λαογραφία», *Χοροστάσι. Τιμητικό Ἀφιέρωμα στόν καθηγητή Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη* 23 (Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2008), σ. 12-13. Ὁ ἴδιος, «Ὁ καθηγητής Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης καί ἡ δωδεκανησιακή λαογραφία», *Φιλολογική* 123 (2013). σ. 85-90.

Τό περί Καρπάθου ἔργο τοῦ τιμωμένου³ θά προσπαθήσουμε νά σκιαγραφήσουμε μέσα ἀπό δύο κυρίως τομεῖς: ἐκεῖνον τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς καί τῆς ἐπιμέλειας τόμων καί ἐκδόσεων, καί ἐκεῖνον τῆς γενικότερης ἐπιστημονικῆς καί ὀργανωτικῆς δράσης, πού ὑποστηρίζει βεβαίως τήν ἐκδοτική παραγωγή καί ἀποτελεῖ μιά, συχνά ἀφανῆ ἀλλά πάντοτε πολύτιμη καί ἀπαραίτητη βάση, γιά τήν δόμηση καί ἔδραση τοῦ γενικότερου ἐρευνητικοῦ καί ἐπιστημονικοῦ ἔργου.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τά περί Καρπάθου δημοσιεύματά του, πού κάποτε ἐξέρχονται καί τοῦ ἀντικειμένου τῆς λαογραφίας, ὑπό τήν στενότερη τοῦ ὅρου ἔννοια. Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ καθηγητής Ἀλεξιάδης δημοσίευσε κατά καιρούς πολλά ἄρθρα, μελετήματα, προλόγους σέ βιβλία, βιβλιοκρισίες, σέ ἐπιστημονικά περιοδικά καθώς καί σέ ἐφημερίδες γιά τήν Κάρπαθο, ἐνῶ ἔδωσε πολλές ὁμιλίες καί διαλέξεις γιά διάφορα θέματα στό νησί του, ἰδιαίτερα δέ στά Πηγάδια Καρπάθου, ἀλλά καί ἔξω ἀπό τήν Κάρπαθο, μέ τήν εὐκαιρία ἐκδηλώσεων, συνεδρίων, ἡμερίδων καί ἄλλων συναφῶν ἐπιστημονικῶν, πνευματικῶν καί κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων. Τό κύριο ὅμως περί Καρπάθου ἔργο του, αὐτό πού ἴσως θά ἄξιζε περισσότερο νά ἐξαρθεῖ, ἔχει ἀποτυπωθεῖ στά σχετικά βιβλία του, μονογραφίες καί αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις.

Τό πρῶτο ἀπό αὐτά, σχεδόν πρωτόλειο, ἔχει τίτλο *Συμβολή στήν ἔρευνα τοῦ Καρπαθιακοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ· ἀνέκδοτες παραλλαγές* (Ἀθήνα 1975, σσ. 47), καί ἀσχολεῖται μέ αὐτό πού ὁ τίτλος του ἀκριβῶς δηλώνει: παρέχει νέες καί ὑποτυπωδῶς σχολιασμένες παραλλαγές δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπό τήν Κάρπαθο, ἀνέκδοτες μέχρι τότε. Στό πρῶτο αὐτό βιβλίο ξεκαθαρίζονται οἱ βασικοί τομεῖς τῆς ἔρευνας, πού θά προσδιορίσουν ἔκτοτε τό ἔργο του, ἡ «καρπαθιολογία» καί ἡ σπουδή τῆς ἐλληνικῆς φιλολογικῆς λαογραφίας. Τομεῖς πού εἶναι εὐδιάκριτοι καί στό δεύτερο σχετικό βιβλίο του, μέ τίτλο *Λαϊκοί ποιητές τῆς Καρπάθου: Τρία παραδείγματα* (Ἀθήνα 1997, σσ. 64), ὅπου ὅμως ἡ μελέτη τῆς σχετικῆς διεθνοῦς λαογραφίας καί ἡ προϋοῦσα ἐπιστημονική ὠριμότητα τόν ἔχουν πλέον ὀδηγήσει

3. Γιά τήν ἐργογραφία του ἐνδεικτικά εἶναι τά κατά καιρούς ὑπομνήματα πού ἔχει συντάξει γιά τίς κρίσεις του στίς διάφορες πανεπιστημιακές βαθμίδες, μέ τελευταῖο ἐκεῖνο γιά τήν μετάκλησή του στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τό 2008.

καί σέ ζητήματα νεωτερικής λαογραφίας, τή δεύτερη σημαντική προσφορά του στον λαογραφικό έπιστημονικό χώρο, έν γένει⁴.

Τήν ίδια χρονιά, τό 1997, δημοσίευσε δύο ακόμη μικρές αυτότελεϊς εκδόσεις καρπαθιακού ενδιαφέροντος. Στην πρώτη, υπό τον τίτλο *Λαογραφία καί γυναίκες τής Δωδεκανήσου* (Αθήνα 1997, σσ. 29) τά παραδείγματα πού χρησιμοποιούνται καί αναλύονται εΐναι κατεξοχήν καρπαθιακά, μέ στόχο τήν διατύπωση μιās ευρύτερης θεωρίας γιά τή θέση τών γυναικών στον λαϊκό πολιτισμό τών Δωδεκανήσων⁵. Τό δεύτερο όμως, εΐναι άμιγώς καρπαθιακό, καθώς τιτλοφορείται *Η λαογραφική έρευνα τής Καρπάθου (1948-1997)* (Αθήνα 1997, σσ. 87) καί περιλαμβάνει μιά αναδίφηση, βιβλιογραφική, κριτική καί ουσιαστική τής μέχρι τότε καρπαθιακής λαογραφικής βιβλιογραφίας, διά τής οποίας αναδεικνύονται οί τάσεις καί οί προοπτικές τής έπιστημονικής έρευνας του λαϊκού πολιτισμού του νησιού⁶.

Τρία χρόνια άργότερα, στό μικρό αλλά μεστό βιβλίο του *Έπαινος Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Άμβροσίου* (Αθήνα 2000, σσ. 30), ό Μηνάς Άλ. Άλεξιάδης πέρα από τά βιογραφικά στοιχεία καί τά δεδομένα τής δράσης του έπαξίως τιμωμένου πολιοῦ ιεράρχη τής Ίερās Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου, δίνει καί μιá ουσιαστική σκιαγράφηση τής σύγχρονης λαϊκής θρησκευτικότητας τής ιδιαίτερης πατρίδας του, πού μπορεί νά άποτελέσει πηγή αξιόπιστη γιά τον λαογράφο του μέλλοντος⁷.

Τό ώριμο όμως λαογραφικό έπιστημονικό του έργο γιά τήν Κάρπαθο περιλαμβάνεται στό βιβλίο τό έπιγραφόμενο *Καρπαθιακή Λαογραφία. Όψεις του λαϊκού πολιτισμού*, τό όποιο εκδόθηκε τό 2001 από τό Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Καρπάθου, καί

4. Βλ. τή βιβλιοκρισία μου «Μηνάς Άλ. Άλεξιάδης, Λαϊκοί ποιητές τής Καρπάθου. Τρία παραδείγματα. Αθήνα 1997», *Αίγαιοπελαγίτικα Θέματα* 59 (1997), σ. 461 [= *Η Δημοκρατική τής Ρόδου* 4648 (31 Δεκεμβρίου 1997), σ. 2].

5. Βλ. τή βιβλιοκρισία μου «Μηνάς Άλ. Άλεξιάδης, Λαογραφία καί γυναίκες τής Δωδεκανήσου, Αθήνα 1997», *Ένδοχώρα* 56 (1998), σ. 96-97.

6. Βλ. τή βιβλιοκρισία μου «Μηνάς Άλ. Άλεξιάδης, *Η λαογραφική έρευνα τής Καρπάθου (1948-1997)*, Αθήνα 1997», *Ένδοχώρα* 56 (1998), σ. 95-96.

7. Βλ. τή βιβλιοκρισία μου «Μηνάς Άλ. Άλεξιάδης, *Έπαινος Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Άμβροσίου*, Αθήνα 2000», έφ. *Καρπαθιακή* (Αύγουστος-Όκτώβριος 2000), σ. 5.

ἀποτελείται ἀπὸ 455 σελίδες⁸. Στὸ βιβλίο αὐτό, μετὰ τὰ ἐκτενῆ προλεγόμενα, ἀναδημοσιεύονται 19 μελετήματα τοῦ Καθηγητῆ Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη, ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δημοσιεύθηκαν προηγουμένως αὐτοτελῶς. Πρόκειται γιὰ τίς μελέτες του σχετικὰ μέ τή λαογραφικὴ κληρονομιά καὶ τή λαογραφικὴ ἔρευνα τῆς Καρπάθου (1948-1998), ὅψεις τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ ἀλλὰ καὶ τίς σχέσεις τοῦ Καθηγητῆ Richard M. Dawkins, ἐκ τῶν βασικῶν μελετητῶν τῆς καρπαθιακῆς λαογραφίας, μέ Ἑλλήνες λαογράφους τῆς ἐποχῆς του.

Ἐπίσης, ἐδῶ ἐντάσσονται οἱ μελέτες γιὰ τὸ καρπαθιακὸ δημοτικὸ τραγούδι, γιὰ τὴν ἔντυπὴ λαϊκὴ ποίηση καὶ γιὰ τοὺς λαϊκοὺς ποιητὲς τοῦ νησιοῦ, μέ τρία ἐπιμέρους παραδείγματα, γιὰ τὰ αἰνίγματα, τὰ παραμῦθια καὶ τίς εὐτράπεζες διηγήσεις τῶν Καρπαθίων, γιὰ τοὺς ἐθιμικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πλειστηριασμοὺς καὶ δύο ἀρχαῖες παροιμίες πού ἀναφέρονται στοὺς Καρπαθίους. Τέλος, ἐδῶ ἀναδημοσιεύονται δύο πρόλογοι καὶ μία παρουσίαση βιβλίων σχετικῶν μέ τὴν Κάρπαθο καὶ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῆς, βιβλιοκρισίες ὀκτώ μελετημάτων σχετικῶν μέ τὴν καρπαθιακὴ λαογραφία, χαιρετισμοὶ πρὸς συναφῇ συνέδρια καὶ ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ καὶ μία μελέτη σέ ἀγγλικὴ γλῶσσα σχετικὰ μέ σύγχρονες ὅψεις τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ. Ὅλα αὐτὰ διανθίζονται μέ ἐνδεικτικὲς φωτογραφίες, πού ἀπὸ μόνες τους ἀποτελοῦν σημαντικὴ συμβολὴ στὴν ἀποτύπωση καὶ καταγραφὴ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς Καρπάθου.

Τίς ἴδιες ἐπιστημονικὲς κατευθύνσεις ἀκολουθεῖ καὶ στὸ βιβλίο του μέ τίτλο *Δωδεκάνησα. Λαϊκὸς πολιτισμὸς* (Β' ἔκδοση, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 2005, σσ. 435). Ἀξιομνημόνευτὴ λ.χ. γιὰ τὴν ἔρευνα εἶναι ἡ δωδεκανησιακὴ λαογραφικὴ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1980-2001 πού δημοσιεύεται ἐδῶ, καὶ ἡ ὁποία περιλαμβάνει 949 λήμματα, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα –τὰ περισσότερα ἴσως– ἀναφέρονται στὴν Κάρπαθο καὶ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῆς. Ἡ βιβλιογραφία αὕτὴ παρέχει μιὰ σίγουρη καὶ σταθερὴ βάση σέ ὅσους μελλοντικὰ θὰ θελήσουν νά ἀσχοληθοῦν μέ τὴ δωδεκανησιακὴ λαογραφία, ἀποτελεῖ δέ πραγματικὸ *instrumentum studiorum* γιὰ τοὺς ἐπιγενόμενους, ἀλλὰ καὶ γιὰ

8. Πρβλ. τὴ βιβλιοκρισίά μου «Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, Καρπαθιακὴ λαογραφία, Ἀθήνα 2001», *Ἐξώπολις* 18 (2003), σ. 147-149.

τήν αναπτυσσόμενη και ακμάζουσα ελληνική λαογραφία, ἐν γένει⁹.

Ἐπίσης, στὸν πολυποίκιλο καὶ ἐνδιαφέροντα αὐτὸν τόμο περιλαμβάνονται μελετήματα σχετικά μὲ ἐθιμικές τελετουργίες τῆς γέννησης καὶ ἐνθυμήσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἀπὸ τὴν Κάρπαθο, ἐνῶ ἐδῶ ἐπίσης ἀναδημοσιεύονται πρόλογοι τριῶν βιβλίων σχετικῶν μὲ τὴ καρπαθιακὴ λαογραφία, πέντε χαιρετισμοὶ σέ ἐόρτιες, ἐπετειακές καὶ τιμητικές ἐκδηλώσεις, δύο ὁμιλίες σχετικές μὲ τὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο τῶν Ἀπανταχοῦ Μενετιατῶν Καρπάθου Ἀττικῆς καὶ μὲ τὴν προσφορά τοῦ Γυμνασίου-Λυκείου Ἀπερίου Καρπάθου καὶ ἡ νεκρολογία τοῦ Καρπάθιου Καθηγητῆ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Γεωργίου Μιχαηλίδη-Νουάρου (1909-2002).

Ἀλλὰ καὶ στό βιβλίο του μὲ τίτλο *Ἐντυπα Μέσα Ἐπικοινωνίας καὶ Λαϊκός Πολιτισμός. Νεωτερικά Λαογραφικά* (Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτο τοῦ Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2011, σσ. 246) δημοσιεύεται ἓνα μεγάλο καὶ οὐσιαστικὸ μελέτημα γιὰ τὴ Λαογραφία τῶν Καρπαθίων ἀποδήμων καὶ τὴν διαχείριση τῆς λαϊκῆς παράδοσης τοῦ γενέθλιου τόπου τους, τὴν ὁποία ἐπιχειροῦν¹⁰. Ἐπίσης, στό βιβλίο του *Νεωτερικὴ Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Συναγωγή Μελετῶν*, πού πρωτοεκδόθηκε τὸ 2006 καὶ κυκλοφορήθηκε σέ δεύτερη συμπληρωμένη ἔκδοση τὸ 2008, ἀπὸ τὸ «Ἰνστιτούτο τοῦ Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα»¹¹, ὑπάρχει ἀναδημοσιευμένη ἡ σπουδαία μελέτη του γιὰ τὴν ἔντυπη λαϊκὴ ποίηση τῆς Καρπάθου, ἡ ὁποία οὐσιαστικά ἀνοίξε τὴν ἐπιστημονικὴ συζήτηση στὸν τόπο μας σχετικά μὲ τὸ ζήτημα καὶ τὴ λαογραφικὴ σπουδαιότητα τῶν ἀντίστοιχων καταχωρήσεων τῶν τοπικῶν κυρίως ἐφημερίδων¹². Μιά συζήτηση πού ἔκτοτε ἐπεκτάθηκε καὶ ἀπασχόλησε καὶ ἄλλους ἐρευνητές, ἀκόμη καὶ σέ ἐπίπεδο διδακτορικῶν διατριβῶν¹³.

9. Πρβλ. τὴ βιβλιοκρισία μου «Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, Δωδεκάνησα. Λαϊκός πολιτισμός, Ἀθήνα 2003», *Παρνασσός* 47 (2005), σ. 435-436.

10. Βλ. γιὰ τὴ μελέτη αὐτὴ καὶ τὴν βιβλιοκρισία τοῦ Κωνσταντίνου Μηνᾶ στό περιοδικὸ σύγγραμμα «Καρπαθιακά» (Ρόδος), 4 (2012), σ. 594-596.

11. Βλ. τώρα καὶ τὴν τρίτη ἔκδοση (μὲ διορθώσεις), Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2012.

12. Πρβλ. τίς βιβλιοκρισίες μου «Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, Νεωτερικὴ Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Συναγωγή Μελετῶν, Ἀθήνα 2006», *Ναξιακὸ Παρόν* 40-41 (Ἰούνιος-Ἰούλιος 2006), σ. 7 καὶ «Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, Νεωτερικὴ Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Συναγωγή Μελετῶν, Ἀθήνα 2006», *Σαμιακές Μελέτες* 8 (2007-2008), *Γέρας Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου*, σ. 797-799.

13. Γιὰ τὴν προσφορά του στὸν τομέα αὐτό βλ. Μ. Γ. Σέργης, «Ὁ καθηγητὴς

Ὁ Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης ἐπανῆλθε στήν καρπαθιακή ἔρευνα, ἄν καί ἔξω ἀπό τά ὅρια τῆς Λαογραφίας, πρόσφατα, μέ τό βιβλίο του *Ἡ Κάρπαθος σέ Ἀρχαίους Ἑλλήνες, Λατίνους καί Βυζαντινούς Συγγραφείς* (Ἀθήνα 2013, σσ. 103). Σέ αὐτό ἀποδελτιώνει συστηματικά, μεταφράζει καί σχολιάζει τίς περί Καρπάθου καί Καρπαθίων ἀναφορές τῆς ἑλληνικῆς καί λατινικῆς γραμματείας, παρέχοντας ἕνα βασικό καί πολύμοχθο ἔργο ἀναφορᾶς στούς ἀσχολούμενους μέ τήν ἱστορία καί τόν πολιτισμό τῆς Καρπάθου. Πρόκειται γιά μιᾶ σύλληψη τῶν φοιτητικῶν του χρόνων, τήν ὁποία τώρα πραγματοποιεῖ μέ τόν πιό ὀργανωμένο καί συστηματικό τρόπο¹⁴.

Τέλος, θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ ὅτι τώρα τυπώνεται ἕνα ἀκόμη βιβλίο του, ἑξακοσίων περίπου σελίδων, μέ τίτλο *Κάρπαθος: Ἱστορικά στοιχεῖα - Λαϊκός Πολιτισμός*, τό ὁποῖο θά κυκλοφορηθεῖ προσεχῶς (2014-2015), καί ὅπου θά παρέχονται νέα στοιχεῖα, προερχόμενα ἀπό τήν συνεχιζόμενη ἐρευνά του σχετικά μέ τήν πολύμορφη καί πάντοτε ἐκπληττουσα τούς ἐρευνητές τῆς Κάρπαθο.

Τό ἴδιο ζωογόνο πάθος ἐπιδεικνύει ὁ Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης καί στά περί Καρπάθου ἔργα πού ἔχει ἐπιμεληθεῖ. Πρόκειται γιά τό τεῦχος *Ἡ νῆσος Κάρπαθος*, Ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ τῆς Καθημερινῆς (22 Ἰουνίου 1997, σσ. 29), τοῦ ὁποίου τά κείμενα ἐπιμελήθηκε μέ γνώση καί ἐπιστημονική προσοχή. Ἐκδόθηκαν ἐπίσης τρεῖς ὀγκωδέστατοι τόμοι ὑπό τόν γενικό τίτλο *Κάρπαθος καί Λαογραφία*, πού ἀποτελοῦν τά πλήρη ἐπιστημονικά Πρακτικά τοῦ Α΄ Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας, πού ἔγινε τόν Μάρτιο τοῦ 1994 (ἔκδοση Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 1998-2001, σσ. 264), τοῦ Β΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας, τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 2001 (ἔκδοση Πνευματικοῦ Κέντρου Δήμου Καρπάθου - Νομαρχιακῆς Αὐτοδιοίκησης Δωδεκανήσου καί Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 2003, σσ. 739) καί τοῦ Γ΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας τοῦ Μαρτίου τοῦ 2006 (ἔκδοση Πνευματικοῦ Κέντρου Δήμου Καρπάθου-Νομαρχιακῆς Αὐτοδιοίκησης Δωδεκανήσου καί Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 2008, σσ. 1166). Ἀξίζει ἐπίσης νά σημειωθεῖ ὅτι τώρα ἐτοιμάζονται καί τά Πρακτικά τοῦ Δ΄ Διεθνοῦς

Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης καί ἡ Νεωτερική Λαογραφία», *Χοροστάσι. Τμητικό Ἀφιέρωμα στόν καθηγητή Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη* 23 (Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2008), σ. 14-17.

14. Γιά τό βιβλίο αὐτό ἔχουν ἤδη δημοσιευθεῖ πολλές ἐπαινετικές βιβλιοκρισίες σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά.

Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας, πού ἔγινε τόν Μάιο τοῦ 2013 στά Πηγάδια Καρπάθου, καί τῶν ὁποίων ἡ ἔκταση θά εἶναι περίπου 1300 σελίδες.

Μόνον ὅσοι ἔχουν ἀσχοληθεῖ μέ τή συγκρότηση καί ἐπιμέλεια παρόμοιων ἐπιστημονικῶν συλλογικῶν ἐκδόσεων, μποροῦν νά καταλάβουν πόση προσπάθεια καί πόσο κόπο χρειάζεται ἡ ὁλοκλήρωση μιᾶς τέτοιας ἀφιλοκερδοῦς ἐργασίας, πόσο χρόνο καί πόση αὐτοσυγκέντρωση ἀπαιτεῖ, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ἔκδοση τῶν Πρακτικῶν ἀποτελεῖ τήν μόνη βιβλιογραφική δικαίωση καί τεκμηρίωση ἑνός συνεδρίου¹⁵. Τό ἀναφέρω αὐτό γιά νά γίνει κατανοητό τό μέγεθος καί ἡ ἔκταση τῆς προσφορᾶς τοῦ Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη στόν γενέθλιο τόπο, δεδομένου ὅτι διά τῶν τόμων αὐτῶν γίνεται γνωστή ἡ Κάρπαθος ἐπιστημονικά, μέσα καί ἔξω ἀπό τή μικρή μας χώρα.

Ὁ δεύτερος σημαντικός τομέας τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἀλεξιάδη στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του σχετίζεται μέ τήν ἐπιστημονική καί ὀργανωτική δράση του στόν καρπαθιακό χώρο. Ἀναφέρω ἐνδεικτικά ὅτι ὀργάνωσε, μέ τή συνεργασία καρπαθιακῶν φορέων, στά Πηγάδια Καρπάθου, τέσσερα Διεθνή Συνέδρια Λαογραφίας (1994, 2001, 2006, 2013), γιά τήν ἔκδοση τῶν Πρακτικῶν τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος παραπάνω. Ἐπίσης, ὀργάνωσε, μέ τή συνεργασία καρπαθιακῶν φορέων, στά Πηγάδια Καρπάθου, ἕνα Διεθνές Συνέδριο γιά τήν καρπαθιακή μετανάστευση τό 2008. Ἀξίζει μάλιστα νά ἀναφερθεῖ ὅτι τά Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ τυπώνονται καί θά κυκλοφοροῦν ἐντός τοῦ 2014.

Τό 2012, μέ εἰσήγησή του, ἰδρύθηκε ἐπίσημα, ἀπό τό Τμήμα Φιλολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καί τή Σύγκλητο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, «Ἰνστιτούτο Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ Καρπάθου». Ἡ ἔδρα τοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι τά Πηγάδια Καρπάθου. Σκοπός τοῦ

15. Σημαντική εἶναι ἡ προσφορά του σχετικά μέ τή διοργάνωση τῶν Διεθνῶν Συνεδρίων Καρπαθιακῆς Λαογραφίας, τῶν ὁποίων τά Πρακτικά ἐκδίδονται ἀνελλιπῶς σέ ὀγκώδεις τόμους μέ τήν ἐπιμέλειά του, πού τείνουν πλέον νά καθιερωθοῦν ὡς ἐπιστημονικός θεσμός στόν τόπο μας. Βλ. σχετικά τίς βιβλιοκρισίες μου «Πρακτικά Α' Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας, Ἀθήνα 1998-2001», *Παρνασσός* 43 (2001), σ. 466-468. – «Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης (ἐπιμ.), Κάρπαθος καί Λαογραφία. Β' Διεθνές Συνέδριο Καρπαθιακῆς Λαογραφίας (Κάρπαθος, 26-29 Σεπτεμβρίου 2001). Πρακτικά, Ἀθήνα 2003», *Παρνασσός* 47 (2005), σ. 436-438.

Ίνστιτούτου είναι ή προαγωγή της βασικής θεωρητικής καί έφαρ-
μοσμένης έπιστημονικής έρευνας του λαϊκού πολιτισμού καί ή
διάδοσή του στόν Έλληνικό χώρο, μέ ιδιαίτερη έμφαση στόν χώρο
της Δωδεκανήσου καί άλλων νησιών του Αιγαίου. Ένας στόχος πού
έχει αρχίσει νά πραγματώνεται, γεμίζοντας όλους μας μέ βάσιμες
έλπίδες γιά τήν ούσιαστική έπιτυχία του.

Επίσης, μέ εισήγησή του καί σέ συνεργασία μέ τό Πνευματικό
Κέντρο του Δήμου Καρπάθου, ιδρύθηκε «Έλεύθερο Άνοιχτό Πα-
νεπιστήμιο», τό όποιο λειτούργησε καί απέφερε σημαντικά άπο-
τελέσματα, καλλιεργώντας τήν γνώση στην άκριτική Κάρπαθο. Όν-
τας ιδρυτικό μέλος καί αντιπρόεδρος της «Έταιρείας Καρπαθιακών
Μελετών», δέν ξεχνά, στην άσκηση του διδακτικού καί έρευνητικού
έργου του στό Πανεπιστήμιο, τήν Κάρπαθο. Έτσι, μέ πρόσκλησή
του έπισκέφθηκε τήν Κάρπαθο καί έδωσε διαλέξεις γιά τούς σεισμούς
ό άείμνηστος σεισμολόγος καί αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου
Άθηνών καθηγητής Ιωάννης Δρακόπουλος. Η μία από αυτές,
διάρκειας περίπου δύο ώρων, έγινε στά Δημοτικά Σχολεία Πηγαδίων
Καρπάθου.

Συνεχίζοντας αυτές τίς προσπάθειές του, παρουσίασε στό Παιδα-
γωγικό Τμήμα καί τό Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Άθηνών,
στά πλαίσια των μαθημάτων του, Καρπαθίους λαϊκούς στιχουργούς
καί ποιητές, καλλιτέχνες καί συγγραφείς, ένω μέ εισηγήσεις του,
έγιναν δύο Καρπάθιοι διδάκτορες Λαογραφίας του Πανεπιστημίου
Άθηνών, μέ καρπαθιακά θέματα: ό άείμνηστος Ντίνος Μελάς γιά τήν
έντυπη λαϊκή ποίηση της Καρπάθου (2001) καί ό Βασίλης Γεργα-
τσούλης γιά τό λαϊκό χιούμορ στην Κάρπαθο (2007).

Συμπερασματικά θά μπορούσαμε νά πούμε ότι ή προσφορά του
καθηγητή Μηνά Άλ. Άλεξιάδη στην έρευνα καί μελέτη της καρπα-
θιακής λαογραφίας καί ιστορίας είναι ξεχωριστή καί σημαντική.
Καρπάθιος καί μάλιστα φλογερός ό ίδιος, γεννημένος καί μεγα-
λωμένος στις Μενετές της Καρπάθου, διαθέτει πρωτίστως τό βίωμα
του ζωντανού λαϊκού πολιτισμού του νησιού του. Ένα βίωμα πού,
μετά τίς προπτυχιακές καί μεταπτυχιακές σπουδές του, μπόρεσε νά
τό εξετάσει καί υπό τό πρίσμα της έπιστήμης, ώστε νά μετασχη-
ματίσει τήν έσωτερική του γνώση καί διάθεση σέ άντικειμενικά έπι-
στημονικά δεδομένα. Η διττή αυτή βίωση καί πρόσληψη του λαϊ-
κού πολιτισμού, κατά κανόνα της ιδιαίτερης πατρίδας, συνηθισμένη

στούς Έλληνες πανεπιστημιακούς καθηγητές και έρευνητές της λαογραφίας μας¹⁶, προσδίδει ιδιαίτερη αξία στις μελέτες του Μηνᾶ Αλεξιάδη, και τίς καθιστᾷ ἀπολύτως ἔγκυρα ἐπιστημονικά ἐργαλεῖα γιὰ τὴν γνώση τῆς καρπαθιακῆς λαογραφίας.

Στὸ ἔργο τοῦ Αλεξιάδη, ἡ μικρὴ πατρίδα ἀποκτᾷ μεγάλες ἐπιστημονικὲς διαστάσεις. Ἡ αὐτονόητη νοσταλγία τοῦ ἐντόπιου μελετητῆ, πού ζεῖ πλέον καὶ γράφει μακριὰ ἀπὸ τὸν γενέθλιο τόπο του, ἀποτελεῖ τὴν βάση τῶν μελετῶν του, οἱ ὁποῖες ὥστόσο δὲν ἐξαντλοῦνται σὲ μιὰ συναισθηματικὴ προσέγγιση, ἀλλὰ ἀποτελοῦν συστηματικὰ ἐπιστημονικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ ἐγχειρήματα, ὅπως ἀκριβῶς θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ ἕναν ἀκαδημαϊκὸ δάσκαλο καὶ ἐρευνητὴ τῆς Λαογραφίας. Ἐπιπλέον, τόσο οἱ κατὰ καιροὺς προπτυχιακοὶ καὶ μεταπτυχιακοὶ μαθητές του, ὅσο καὶ οἱ συνάδελφοι καὶ ὁμότεχνοί του, ἔχουμε γίνει συστηματικοὶ μάρτυρες τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴν Κάρπαθο καὶ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ της, καθὼς συχνές καὶ πυκνές εἶναι οἱ σχετικὲς ἀναφορές του τόσο στὶς παραδόσεις καὶ τίς διαλέξεις του, ὅσο καὶ στὶς ἀνακοινώσεις του σὲ ἐπιστημονικὰ συνέδρια καὶ συμπόσια.

Ἀπὸ τὴν σκοπιά τῆς ἐπιστημονικῆς Λαογραφίας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ τὸ ἔργο ἐρασιτεχνῶν λαογραφούντων, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν Κάρπαθο ἔργο τοῦ Καθηγητῆ Μηνᾶ Ἀλ. Αλεξιάδη ἀποτελεῖ τὴν συστηματικότερη προσέγγιση καὶ μελέτη τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ. Ἐξάλλου, οἱ καρπαθιακὲς μελέτες του ἀκολουθοῦν τὰ γενικότερα ἐπιστημονικὰ ἐνδιαφέροντά του, καθὼς ἐντάσσονται στοὺς τομεῖς τῆς φιλολογικῆς, τῆς ἐθιμικῆς καὶ τῆς νεωτερικῆς λαογραφίας, κατὰ κύριο λόγο¹⁷. Παραλλήλως δέ, ἡ ὀργανωτικὴ καὶ διοικητικὴ δράση του συντελοῦν ὥστε ἡ ἐπιστημο-

16. Μ. Γ. Βαρβούνης, *Εἰσαγωγικά στὴ Λαογραφία. Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις*, Ξάνθη 2009 (γ' ἔκδοση), σ. 45 κ.ἑξ.

17. Γιὰ τὴν ἀποτίμηση καὶ τοῦ ὑπολοίπου ἐπιστημονικοῦ καὶ συγγραφικοῦ ἔργου του βλ. καὶ τίς ἐξῆς βιβλιοκρισίες μου, ὅπου πληρέστερα βιβλιογραφικά καὶ ἀναλυτικότερα κριτικὰ στοιχεῖα : «Μηνᾶς Ἀλ. Αλεξιάδης, Ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας, Ἀθήνα 1990», *Παρνασσός* 36 (1994), σ. 504-505. – «Μηνᾶς Ἀλ. Αλεξιάδης - Ντ. Μελάς, Ὁ ἑορτασμός τῆς ἑκατον-πεντηκονταετηρίδας (1845-1995) τῆς Ἐκκλησίας Μενετῶν Καρπάθου «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου», Ἀθήνα 1996», *Αἰγαιοπελαγίτικα Θέματα* 55 (1997), σ. 149. – «Μηνᾶς Ἀλ. Αλεξιάδης, Ἐπαινετικὸς καὶ γνωμικὸς λόγος ἑλλήνων πολιτικῶν. Δείγματα ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸ τύπο», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 40 (2008-

νική αυτή κίνηση νά αποκτήσει καί θεσμικό υπόβαθρο, αλλά νά ἔχει ἐπίσης τίς προϋποθέσεις νά συνεχιστεῖ ἀπό νεώτερους ἐρευνητές.

Θά πρέπει ἴσως ἐδῶ νά τονιστεῖ ὅτι ὁ Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης εἶχε ἀσχοληθεῖ μέ τόν λαϊκό πολιτισμό τῆς Καρπάθου ἤδη ἀπό τά μαθητικά του χρόνια, καθῶς μέ πρωτόλεια ἄρθρα του δημοσίευσε λαογραφικό ὑλικό στόν καρπαθιακό τύπο, ἰδιαίτερα μάλιστα στίς ἐφημερίδες *Καρπαθιακή*, *Καρπαθιακή Ἠχώ* καί *Καρπαθιακά Νέα*, χρησιμοποιώντας κάποτε καί ψευδώνυμα¹⁸. Ὑπῆρξε ἐπίσης ἀνταποκριτής τοῦ πανελλήνιου περιοδικοῦ *Μαθητική Ἑστία* καί τῆς δεκαπενθήμερης ἐφημερίδας *Ἡ Φωνή τῶν Ἀποδήμων*, τήν ὁποία ἐξέδιδε στήν Ἀθήνα ὁ Λεωνίδας Λειβαδάς, πάντοτε μέ κείμενα καρπαθιακοῦ περιεχομένου καί ἐνδιαφέροντος. Ἦταν ἀκόμη ἀνταποκριτής τῆς ἐβδομαδιαίας ἀθλητικῆς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν ΟΜΑΔΑ, ὅπου δημοσίευε τήν ποδοσφαιρική κίνηση τῆς Καρπάθου (1964-1966). Παραλλήλως τό 1964 ὑπῆρξε ἀπό τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἀνασύστασης τοῦ «Ἐκπολιτιστικοῦ καί Ἐξωραϊστικοῦ Ὁμίλου Μενετῶν "Ἡ Πρόοδος"», τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε καί πρῶτος γενικός γραμματέας¹⁹. Ἀλλά καί ἀργότερα, τό διάστημα 1975-1977 ὡς φιλόλογος καθηγητής στό Ἀπέρι ὀργάνωσε ἐκπαιδευτικές ἐπισκέψεις τῶν μαθητῶν στά χωριά τῆς Καρπάθου, μέ στόχο καί τή συλλογή λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ταυτοχρόνως δέ ἀσχολήθηκε μέ τήν ἴδρυση ἑνός μικροῦ σχολικοῦ λαογραφικοῦ μουσείου, πού στηρίχθηκε σέ προσφορές μαθητῶν²⁰.

Τέλος, θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ καί ἡ χειρόγραφη μαθητική ἐφημερίδα μέ τίτλο *Ἡ Φωνή τῶν Μενετῶν*. Ἐβδομαδιαία Ἀνεξάρτητος Ἐφημερίδα (Κάρπαθος, Ἰανουάριος 1962 - Μάρτιος 1963), ἕνα τετράφυλλο φυλλάδιο πού ἐξέδιδε, συνέτασσε καί ἔγραφε ὁ Μηνᾶς

2009), σ. 45-66», *Δελτίο Σαμιακῶν Μελετῶν* 1 (2011-2012). Ἐπαινος Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Ἀφιέρωμα τιμῆς στό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων, σ. 192-193.

18. Στοιχεῖα πού προέρχονται ἀπό συνέντευξη τοῦ Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη τοῦ 2009, βλ. Ἀλ. Μαναρουλάς, «Συνέντευξη μέ τόν Καθηγητή τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», *Ἦστια: Μηνιαία ἔκδοση τῆς Καρπάθου* 4 (2009), σ. 30.

19. Ἀλ. Μαναρουλάς, «Συνέντευξη ...», ὁ.π., σ. 31.

20. Στοιχεῖα πού προέρχονται ἀπό συνέντευξη τοῦ Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη (2011), βλ. Βεν. Σκευοφύλακα, «Συνέντευξη Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη», *Ὁμόνοια. Τριμηνιαία καρπαθιακή ἔκδοση ἐνημερωτικοῦ καί πολιτιστικοῦ περιεχομένου τοῦ Συλλόγου Ἀπεριτῶν Καρπάθου Ἀττικῆς* (Ἰανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2011), σ. 4.

Άλ. Άλεξιάδης, σέ ηλικία μόλις 14 ἐτῶν, ἀρχικά σέ σχῆμα 15x21 καί κατόπιν λίγο μεγαλύτερη, σέ σχῆμα 21x30 ἐκ.²¹ Στά φύλλα τῆς ἐφημερίδας συνυπάρχουν καρπαθιακά, ἑλληνικά καί διεθνῇ νέα, μαζί μέ κείμενα πού ἐνδιαφέρουν εὐρύτερα τήν καρπαθιακή καί τήν ἑλληνική λαογραφία, ὑπό τήν ἔννοια τῶν πρωτόλειων ἀποτυπώσεων καί καταγραφῶν λαογραφικοῦ ὕλικου²². Πρόκειται γιά μιὰ πρώτη δημοσιογραφική καί συγγραφική προσπάθεια, μέ ἔντονο καρπαθιακό καί καρπαθιο-κεντρικό χαρακτήρα, τήν ὁποία ὁ ἱστορικός τοῦ δωδεκανησιακοῦ τύπου Μιλτιάδης Λογοθέτης χαρακτηρίζει ὡς «πρωτοποριακό ἔντυπο γιά τήν ἐποχή του»²³.

Σέ πείσμα τῶν καιρῶν, καί ἀνταποκρινόμενη ἀκριβῶς στίς σύγχρονες ἀνάγκες καί προοπτικές της, ἡ Λαογραφία παραμένει μιὰ ἐπιστήμη ἐθνική –μέ τήν ἔννοια ὅτι μελετᾷ ἕνα ἔθνος κυρίως μέσῳ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ του– ὀργανωμένη σέ τοπικό ἐπίπεδο. Τήν δεύτερη αὐτή θεμελιώδη συνθήκη της ὑπηρετεῖ ἡ συστηματική λαογραφική μελέτη τοπικῶν πολιτισμικῶν συνόλων, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἀπομόνωση τῶν παραδοσιακῶν κοινοτήτων συντέλεσε στήν δημιουργία τοπικῶν ὑποσυνόλων μέσα στήν ὁλότητα τῆς πολιτισμικῆς δημιουργίας τοῦ λαοῦ μας²⁴. Ἡ προσφορά τοῦ καθηγητῆ Μηνᾶ Άλ. Άλεξιάδη στή καρπαθιακή λαογραφία καί τόν καρπαθιακό πολιτισμό εὐρύτερα ἐντάσσεται σέ αὐτό ἀκριβῶς τό θεωρητικό καί μεθοδολογικό πλαίσιο, ἐντός τοῦ ὁποίου καί πρέπει νά θεωρεῖται. Ἐντάσσεται στήν προσπάθεια, ἀπολύτως οὐσιαστική καί κρίσιμη στίς μέρες μας, νά μήν μεταβληθοῦμε σέ ἕναν παγκοσμιοποιημένο πολτό, ἀλλά νά συνεχίσουμε νά κρατοῦμε ζωντανές τίς ιδιαίτερες παραδόσεις τῶν ἰδιαίτέρως πατρίδων μας, πού στό σύνολό τους συναποτελοῦν σαφῶς τήν παράδοση τοῦ Γένους μας.

21. Βλ. σχετικά Μιλτιάδης Λογοθέτης, *Ὁ Δωδεκανησιακός Τύπος 1848 - 2008. Συμβολή στή νεότερη καί σύγχρονη ἱστορία τῆς Δωδεκανήσου*, τόμ. Β', Ἀθήνα 2010, σ. 153, ἀρ. 21.

22. Μιλτ. Λογοθέτης, *Ὁ Δωδεκανησιακός Τύπος ... ὁ.π.*, σ. 154.

23. Μιλτ. Λογοθέτης, ὁ.π.

24. Μ. Γ. Μερακλῆς, *Ἑλληνική Λαογραφία*, Ἀθήνα 2004, σ. 51-52.

ΑΥΤΟΤΕΛΗΣ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΜΗΝΑ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ

ΒΙΒΛΙΑ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Συμβολή στην έρευνα του Καρπαθιακού δημοτικού τραγουδιού, ανέκδοτες παραλλαγές, Αθήνα 1975, σσ. 47.

2. Ήπειρωτικά Χειρόγραφα Λαογραφίας Πανεπιστημίου Ίωαννίνων, Συλλογή Φοιτητών: 1964-1974, Δημοσιεύματα Λαογραφικού Μουσείου καί Αρχείου της Φιλοσοφικής Σχολής, άρ. 2, Ίωάννινα 1980, σσ. 101.

3. Οί Έλληνικές παραλλαγές γιά τόν δρακοντοκτόνο ήρωα: *Aarne-Thompson 300, 301A καί 301B*. παραμυθολογική μελέτη. Διδακτορική διατριβή, Ίωάννινα 1982, σσ. 187.

4. Η Έλληνική καί διεθνής έπιστημονική όνοματοθεσία της Λαογραφίας. Έκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1988, σσ. 76. (Δεύτερη έκδοση, Ίνστιτούτο του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2010, σσ. 90).

5. Λαϊκές έπιγραφές καί όνόματα σέ Έλληνικά αύτοκίνητα: Συμβολή στην έρευνα σύγχρονων λαογραφικών φαινομένων. Έκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1989, σσ. 102.

6. Ο Άγαπητικός της Βοσκοπούλας: Άγνωστη Ζακυνθινή «Όμιλία» του Άλέκου Γελαδά, Συμβολή στην έρευνα του Ζακυνθινού λαϊκού θεάτρου. Έκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1990, σσ. 222.

7. Λαϊκοί ποιητές της Καρπάθου: Τρία παραδείγματα, Αθήνα 1997, σσ. 64.

8. Λαογραφία καί γυναίκες της Δωδεκανήσου, Αθήνα 1997, σσ. 29.

9. Η λαογραφική έρευνα της Καρπάθου (1948-1997), Αθήνα 1997, σσ. 87.

10. Έπαινος Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Άμβροσίου, Αθήνα 2000, σσ. 30.

11. Καρπαθιακή Λαογραφία: Όψεις του λαϊκού πολιτισμού. Έκδόσεις Πνευματικού Κέντρου Δήμου Καρπάθου, Αθήνα 2001, σσ. 455.

12. Δωδεκάνησα: Λαϊκός πολιτισμός. Β' έκδοση, Έκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2005, σσ. 435.

13. Νεωτερική Έλληνική Λαογραφία: Συναγωγή Μελετών, Ίνστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη, Αθήνα 2008, σσ. 429. (Πρώτη έκδοση, Αθήνα 2006 καί τρίτη έκδοση, 2012).

14. Ήθος καί Λεβεντοσύνη στην Κάρπαθο της 5. Όκτωβρίου 1944. Πανηγυρικός Λόγος στην 60. Έπέτειο του Έπαναστατικού Άπελευθε-

ρωτικού Κινήματος Καρπάθου (Μενετές, 5 Ὀκτωβρίου 2004), ενώπιον του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Δ. Στεφανόπουλου, Ἀθήνα 2008, σσ. 43.

15. *Ἐντυπα Μέσα Ἐπικοινωνίας καί Λαϊκός Πολιτισμός. Νεωτερικά Λαογραφικά*. Ἐκδόσεις Ἰνστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2011, σσ. 246.

16. *Ἡ Κάρπαθος σέ Ἀρχαίους Ἕλληνες, Λατίνους καί Βυζαντινούς Συγγραφείς*. Ἰνστιτούτο Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ Καρπάθου Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν - Ἰνστιτούτο του Βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2013, σσ. 103.

17. *Ἀσεμνη Ἑλληνική Λαογραφία: Ἀναλυτική Βιβλιογραφία*. Ἰνστιτούτο του Βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Ἀθήνα 2013, σσ. 101 (μέ τή συνεργασία του Μ. Γ. Βαρβούνη).

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

1. «Σύνδειπνον»: *Τιμητικό Ἀφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Σ. Λουκάτο* (μέ τή συνεργασία Μιχάλη Σ. Κορδώση καί Μαίρης Μάντζιου), Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1988, σσ. 336.

2. *Ὁ Ἑορτασμός τῆς 150ετηρίδας (1845-1995) τῆς Ἐκκλησίας Μενετῶν Καρπάθου* (ἐκδοτική ἐπιμέλεια, μέ τή συνεργασία του Ντίνου Α. Μελά), Ἀθήνα 1996, σσ. 80.

3. *Ἡ νῆσος Κάρπαθος: Ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ τῆς Καθημερινῆς* (22 Ἰουνίου 1997 – ἐπιμ. κειμένων), σσ. 29.

4. *Κάρπαθος καί Λαογραφία. Πρακτικά Α' Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας* (Μάρτιος 1994). Ἔκδοση Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 1998-2001, σσ. 264.

5. *Τιμητική Ἐκδήλωση γιά τόν καθηγητή Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλῆ*. Ἑνωση Κώων Ἀθηνῶν «Ὁ Ἴπποκράτης», Ἀθήνα 2002, σσ. 49.

6. *Θητεία: Τιμητικό Ἀφιέρωμα στον καθηγητή Μ. Γ. Μερακλή*. Ἔκδοση Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καί Ἰωαννίνων, Ἀθήνα 2002, σσ. 808.

7. *Κάρπαθος καί Λαογραφία: Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας* (Σεπτέμβριος 2001). Ἐκδόσεις Πνευματικοῦ Κέντρου Δήμου Καρπάθου - Νομαρχιακῆς Αὐτοδιοίκησης Δωδεκανήσου καί Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 2003, σσ. 739.

8. *Ἡ Ἐπίσημη Ἐπίσκεψη τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Δ. Στεφανόπουλου στήν Κάρπαθο* (Μενετές, 5 Ὀκτωβρίου 1999 - ἐκδοτική ἐπιμέλεια, μέ τή συνεργασία του Ντίνου Α. Μελά), Ἐκδόσεις Δήμου Καρπάθου, Ἀθήνα 2003, σσ. 109.

9. *Ἡ Κεντρική Ἐκκλησία Μενετῶν Καρπάθου «Ἡ Κοίμηση τῆς Θε-*

οτόκου». *Σύντομη ιστορία - Θαύματα της Παναγίας*, έκδοτική επιμέλεια, με τη συνεργασία του Ντίνου Άντ. Μελά, Αθήνα 2005, σσ. 45.

10. *Αναγόρευση του Ιατροῦ Γεράσιμου Α. Ρηγάτου σέ ἐπίτιμο διδάκτορα τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος Δ. Ε. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* (25 Ὀκτωβρίου 2006), Χορηγία Διαχρονικές Ἐκδόσεις, Ἐθνικό καί Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 2007, σσ. 61.

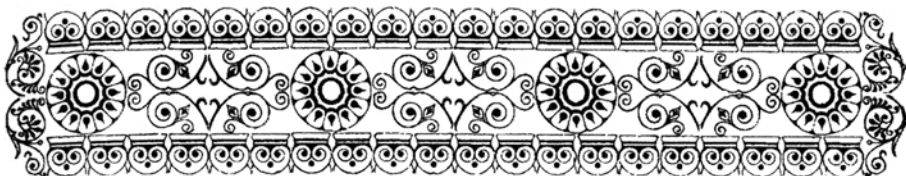
11. *Κάρπαθος καί Λαογραφία: Πρακτικά Γ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας* (Κάρπαθος, 21-26 Μαρτίου 2006). Ἐκδόσεις Πνευματικοῦ Κέντρου Δήμου Καρπάθου - Νομαρχιακῆς Αὐτοδιοίκησης Δωδεκανήσου καί Ἐπαρχείου Καρπάθου, Ἀθήνα 2008, σσ. 1166.

12. Ἐπιμέλεια (μέ τή συνεργασία Ἔφης Λεντάκη καί Παναγιώτη Δαμάσκου): 1997-2007 – 10 ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΛΕΝΤΑΚΗ. Πρακτικά Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου (Δῆμος Ὑμηττοῦ, 11-13 Μαΐου 2007), Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ὑμηττοῦ - Ἴδρυμα Πολιτισμοῦ καί Ἐκπαίδευσης «Ἀνδρέας Λεντάκης», Ἀθήνα 2010, σσ. 135.

13. (Μέ τή συνεργασία Γεωργίου Κούζα): *Λαογραφία: Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας*, τόμ. 42. *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: 1909-2009, 100 Χρόνια Ἑλληνικῆς Λαογραφίας*, Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (11-13 Μαρτίου 2009), Ἀθήνα 2013, σσ. 1096.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

- * Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας (Γεν. Γραμματέας τοῦ Δ. Σ.)
- * Ἀγγλικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας
- * Ἀμερικανικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας
- * Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας
- * Διεθνoῦς Ἐταιρείας Λαϊκῶν Διηγήσεων
- * Ἐταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων
- * Πανελλήνιας Ἑνώσης Φιλολόγων
- * Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός
- * Πολιτιστικοῦ Ἰδρύματος Δωδεκανήσου (Ἀντιπρόεδρος Β' Δ.Σ.)
- * Ἐταιρείας Καρπαθιακῶν Μελετῶν (Ἀντιπρόεδρος Α' Δ. Σ.)
- * Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καί Λαογραφικῆς Ἐταιρείας (Ἀντιπρόεδρος Δ. Σ.)
- * Ἑνώσης Δωδεκανήσιων Καθηγητῶν Πανεπιστημίου.

ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ

Καθηγητής Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

**Ο ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΜΑΥΡΟΛΕΩΝ
ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ
«ΣΧΟΛΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ» (2013)**

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων εἶναι μιά πληθωρική καὶ συγκροτημένη προσωπικότητα, πού ἀναπτύσσει πολυποίκιλη καὶ ζηλευτή δραστηριότητα στὴν κοινωνία τῆς Καρπάθου καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτή. Ἀκούραστος, ὁργανωτικός καὶ δημιουργικός συμβάλλει τὰ μέγιστα στό πολυεπίπεδο ἔργο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καὶ Κάσου, τῆς ὁποίας προΐσταται ὁ ἄξιος καὶ σεβαστός Ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος, πού διακονεῖ στὴν Κάρπαθο καὶ μέ τὴν εὐλογία τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα Ἰωσήφ, Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, διακρίνεται ιδιαίτερα γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικό καὶ θρησκευτικό του ἔργο. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἐπελέγη ὡς Καθηγούμενος τῆς ἱστορικῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Βασσῶν Καρπάθου ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου, μέ πρόταση τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου Βαρθολομαίου Α'.

Ὡς ἐκπαιδευτικός, καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια διδάσκαλος καὶ διευθυντής τοῦ Μονοθεσίου Δημοτικοῦ Σχολείου Πυλῶν Καρπάθου, τὸ ὁποῖο καταργήθηκε ἀπροσδόκητα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία,

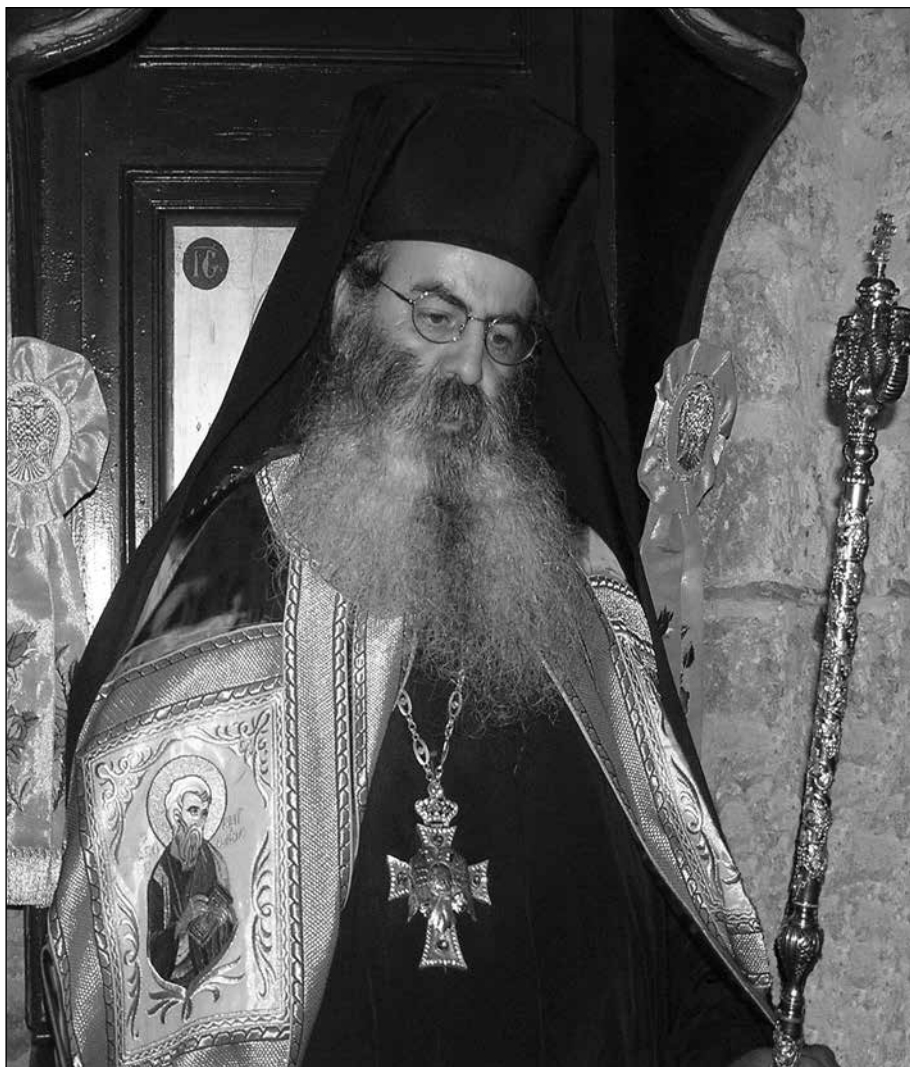
ἄφησε ἐποχή. Εἶναι ἐκεῖνος πού ὀργάνωσε, σέ δύσκολα χρόνια, ἓνα Πρότυπο Ὁλοήμερο Δημοτικό Σχολεῖο σέ μιά μικρή κοινότητα στή νοτιοανατολική ἄκρη τῆς Δωδεκανησιακῆς Μικρονησίας, ὅπου ἱδρυσε Μαθητικό Συνεταιρισμό μέ κύριο σκοπό τήν αὐτοδιαχείριση τοῦ Σχολείου, εἰσήγαγε γιά πρώτη φορά στήν Ἑλλάδα τή διδασκαλία τῶν μαθημάτων μέ ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστές καί ἐξέδιδε, μέ τή συνεργασία τῶν μαθητῶν του, τήν (τριμηνιαία) ἐφημερίδα «Τό χωριό μας... Οἱ Πυλές», ἀπό τόν Ἰανουάριο τοῦ 1990 ἕως τόν χειμῶνα τοῦ 1999 (ἐκδόθηκαν συνολικά 19 δεκαεξασέλιδα φύλλα). Στήν ἐφημερίδα αὕτη δημοσιεύονταν εἰδήσεις ἀπό τό χωριό, τή δραστηριότητα τοῦ Σχολείου καί ἐπιλεγμένα ἄλλα θέματα Καρπαθιακοῦ καί γενικότερου ἐνδιαφέροντος.

Τό Σχολεῖο τῶν Πυλῶν, μέ ἐπίμονες καί ἐπίπονες ἐνέργειες τοῦ φωτισμένου δασκάλου του, ἀπέκτησε καί κατάλληλο κτήριο Βιβλιοθήκης, πού ἐμπλουτίσθηκε μέ χιλιάδες βιβλία ἐκπαιδευτικοῦ, θρησκευτικοῦ, πολιτιστικοῦ, ἐγκυκλοπαιδικοῦ καί Καρπαθιακοῦ περιεχομένου, ἀποκτήματα γνώσης καί διδαχῆς.

Πολλά ἀπό τά μαθήματα γίνονταν στό ὕπαιθρο, ἐμπλουτισμένα μέ νέες θεματικές (π.χ. μετεωρολογία), γιά νά γνωρίσουν οἱ μαθητές καί νά ἐξοικειωθοῦν μέ τόν περιβάλλοντα χῶρο τους.

Τό Σχολεῖο αὐτό εἶχαν ἐπισκεφθεῖ κατά καιροῦς ἐπιφανεῖς λειτουργοί τῆς Ἐκκλησίας, γνωστοί πολιτικοί καί καθηγητές Πανεπιστημίων, οἱ ὅποιοι ἐκφράσθηκαν μέ ἐνθουσιώδεις καί ἐξαιρετικά τιμητικούς λόγους γιά τά προγράμματα καί τά ὄργανα διδασκαλίας. Θυμᾶμαι τώρα μέ συγκίνηση τήν ἐπίσκεψη Ἑλλήνων καί ξένων Συνέδρων, πού εἶχαν λάβει μέρος στό Γ' Διεθνές Συνέδριο Καρπαθιακῆς Λαογραφίας (2006), στό Σχολεῖο τῶν Πυλῶν. Οἱ Σύεδροι συνεχάρησαν τούς μαθητές καί τόν κληρικό δάσκαλό τους γιά ὅ,τι ἐντυπωσιακό ἔβλεπαν καί ἄκουαν ἐκεῖ. Μάλιστα ὁ καθηγητής Μιχαήλ Γ. Μερακλῆς δάκρυσε ἀντικρὺζοντας τό πολυσήμαντο παιδευτικό ἔργο τοῦ Σχολείου.

Τό Δημοτικό Σχολεῖο Πυλῶν ἀλλά καί ἄλλα Ἐκπαιδευτήρια τῆς Καρπάθου, ἀνήκουν πλέον στήν ἱστορία. Τά παρέσυρε καί αὐτά ἡ λαίλαπα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης. Ὅμως γιά τό Σχολεῖο τῶν Πυλῶν ὑπάρχει ἓνα ὠραῖο βιβλίο, πού συνέγραψε ἡ ἐπίκουρη καθηγήτρια Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Λαμπρινή Σκούρα καί τό χαρακτηρίζει στόν ὑπότιτλο ἀμέσως «σύγχρονο κύτταρο παι-

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων.

δείας καί πολιτισμοῦ» (2004). Θεωρῶ σκόπιμο οἱ ἀναγνώστες μου νά δοῦν τό βιβλίο αὐτό¹ καί τοῦτο γιατί, ὅπως ἐπισήμανε ὁ ἐπιφα-

1. Βλ. σχετικά Λαμπρινή Θ. ΣΚΟΥΡΑ, Τό Δημοτικό Σχολεῖο Πυλῶν Καρπάθου: Ἕνα σύγχρονο κύτταρο Παιδείας καί Πολιτισμοῦ. Μαθητικός Συνεταιρισμός Δημοτικοῦ Σχολείου Πυλῶν Καρπάθου, Ἀθήνα 2004. Πρβλ. καί Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, «Μέ ἀφορμή ἕνα βιβλίο: Τό Δημοτικό Σχολεῖο Πυλῶν Καρπάθου καί ἡ προσφορά του στήν Ἑκπαίδευση καί τά Γράμματα», περ. Ἑρευνα, τεῦχος 69 (153), Σεπτέμβριος 2005 (Ἀθήνα), σ. 53-55.

νής Αμερικανός παιδαγωγός William Ward, ἄν ὁ μέτριος δάσκαλος λέει, λέει στους μαθητές του, καὶ ὁ καλός, μέ τόν ἀνώτερο δάσκαλο, ἐξηγοῦν καὶ ἀποδεικνύουν, ἀντίστοιχα, αὐτά πού λένε, ὁ μέγας δάσκαλος ὅμως ἐμπνέει τούς μαθητές του. Καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων ὑπῆρξε (καὶ εἶναι) μέγας δάσκαλος, γιατί ἐνέπνευσε ἑκατοντάδες μαθητῶν του, πού διαπρέπουν σήμερα στήν Καρπαθιακή κοινωνία καὶ ἄλλοῦ.

Παράλληλα ὁ ἀκάματος κληρικός ἀνέπτυξε καὶ συγγραφική δραστηριότητα. Ἔχει ἤδη δημοσιεύσει πέντε μελετήματα θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου.

* * *

Τό τελευταῖο βιβλίό του ἔχει τόν σεμνό καὶ ἀπέριττο τίτλο «Σχόλια Ἐπικαιρότητας». Ἐκδόθηκε στή σειρά τῶν ἐπιμελημένων βιβλίων «Ἀρχονταρίκι», πού διευθύνουν ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Γεωργακόπουλος καὶ ὁ Νικόλαος Σαμπαζιώτης, τό καλοκαίρι τοῦ 2013. Σ' αὐτό περιλαμβάνονται ἐπίκαιρα κείμενα, τά ὁποῖα παρουσιάσθηκαν ἀπό τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό τῆς «Πειραικῆς Ἐκκλησίας» ἢ δημοσιεύθηκαν κατά διαστήματα σέ νεανικά περιοδικά. Πρόκειται λοιπόν γιά κείμενα πού στηρίζονται σέ ἐπίκαιρα θρησκευτικά, ἐκπαιδευτικά, ἱστορικά, κοινωνικά καὶ λαογραφικά γεγονότα καὶ σχολιάζονται μέ πνεῦμα παιδαγωγίας καὶ διδασχῆς.

Γράφει στόν πρόλογό του ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος: «Κείμενα, τά λιγοστά μου λόγια, πού ὅταν πιά ἡ ψυχὴ μας θά ἔχει κάνει πανιά, κατά τόν ποιητή, ἴσως νά γίνουν ἀφορμή κάποιον νά μέ θυμηθοῦν καὶ νά κάνουν μιά προσευχή γιά τήν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς μου». Ἐμεῖς σοῦ εὐχόμεθα, Πανοσιολογιότατε, νά ζήσεις χρόνια πολλά καὶ καλά, νά ἔχεις ἀπό τόν Ἀγιώνυμο Θεό «μακρότητα ἡμερῶν» γιά τή συνέχεια τοῦ ἐμπνευσμένου ἔργου σου καὶ ἀπό ἀνώτερα ἀξιώματα.

Καὶ ὁ συγγραφέας συνεχίζει προλογικά: «Κείμενα, πού δημοσιεύονται ὡς ἐλάχιστο "ἀντίδωρο" εὐγνωμοσύνης πρὸς ὅλους ἐκείνους πρὸς τούς ὁποίους ἀφιερώνεται τοῦτο τό βιβλίό καὶ γιά πολλούς ἄλλους, τήν εὐλογημένη ἐκείνη στρατιά ἀδελφῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, πού ὅλα τά χρόνια τῆς ζωῆς μου στέκονται δίπλα μου κι ἐλπίζω νά συνεχίσουν νά βρίσκονται στό πλευρό μου. Σ' ὅλους ἐκείνους πού καθέννας μέ τόν τρόπο του σημάδεψε τήν πορεία τῆς ζωῆς μου!».

Τά περιεχόμενα τοῦ βιβλίου, σέ γλαφυρή Νεοελληνική γλῶσσα, εἶναι καλογραμμένα καὶ διδακτικά. Περιλαμβάνουν μηνύματα ἀπό

τήν Ὁρθόδοξη πίστη καί ζωή, διδάγματα ἀπό τήν ἐκπαιδευτική πράξη πού ἔζησε ὁ συγγραφέας καί ἀποτυπώνουν τήν ἀγωνία του γιά τή μαθητιῶσα νεολαία καί κατ' ἐπέκταση τούς συνανθρώπους μας, μέ στόχο νά τούς βοηθήσουν στήν κατανόηση τῶν προβλημάτων τους.

Ἀπό τά 38 συνολικά κείμενα τοῦ βιβλίου ἐπισημαίνω ὀρισμένους τίτλους: «Ἔχουμε δεῖ μέ τί παίζουν τά παιδιά μας», «Ἡ γιορτή τῶν Ἀγγέλων» (λαογραφικότατο), «Ἡ ἀγάπη γιά τό βιβλίο ξεκινᾷ ἀπό τήν οἰκογένεια», «Τά παιδιά μας καί τό AIDS», «Τό νόημα τῶν Χριστουγέννων», «Σχολεῖα μέ τά ὁράματα τῶν τριῶν Μεγάλων Ἱεραρχῶν», «Οἱ νέοι μας καί τό ἀλκοόλ», «Ἐπτά μαθήματα ἀπό τό Γολγοθᾶ», «Μετάνοια, θύρα τοῦ παραδείσου», «Οἱ νέοι τοῦ 21ου αἰῶνα μιλοῦν γιά τήν Ἐκκλησία», «Νά συγχωροῦμε τούς συκοφάντες μας» κ.ἄ.

Ἀπό τό θέμα «Οἱ νέοι τοῦ 21ου αἰῶνα μιλοῦν γιά τήν Ἐκκλησία», παραθέτω ἐδῶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπό εἰσήγηση μαθήτριας Λυκείου σέ Συνέδριο Ἐφήβων, πού ὀργανώθηκε ἀπό τόν Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κύριο Ἰγνάτιο, γιά τόν σημερινό ρόλο τῆς Ἐκκλησίας: «Περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη ἐποχή, σήμερα εἶναι ἀναγκαῖα στή ζωή μας ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας, μιά καί ἡ ἐποχή μας εἶναι γεμάτη προβλήματα. Ἡ Ἐκκλησία μας διέσωσε τήν παράδοσή μας, τό ἥθος, τή γλώσσα, τήν ἱστορία, τήν οἰκογένεια, τήν ἐθνική μας αὐτογνωσία. Μέ κάθε τρόπο συνεχίζεται ὡς σήμερα ἡ προσφορά της, τήν ὁποία ὅμως ἀδυνατοῦν νά κατανοήσουν κάποιοι διανοούμενοι, ἐνῶ τά Μ.Μ.Ε. στέκονται ἀρνητικά ἀπέναντί της καί προβάλλουν τόν κάθε ἀποτυχημένο ὡς πρότυπο ζωῆς, παρατείνοντας τήν κρίση τῆς ταυτότητας, πού διέρχεται ἤδη ἡ νεολαία μας».

Καί ὁ ἐπιγραφόμενος θά τή χαρακτήριζε ἐπίκαιρη καί εὐστοχη μαθητική παρέμβαση, πού διαπιστώνει τά πραγματικά δεδομένα μέ κριτική στάση, ἀναζητώντας ὥστόσο τόν ἐκκλησιαστικό ρόλο ὡς ἑξῆς: «Οἱ νέοι θέλουν τήν Ἐκκλησία νά σταθεῖ στό πλάι τους. Ν' ἀκούσει τά προβλήματά τους. Νά συνομιλήσει μαζί τους, ἀντιμετωπίζοντάς τους ὄχι ὡς μάζα, ἀλλ' ὡς προσωπικότητες, ἐνῶ χρειάζεται νά βρίσκεται μακριά ἀπό καταστάσεις καί γεγονότα, πού δέν τιμοῦν τούς ἐκπροσώπους της».

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος, στό συγκεκριμένο κείμενο, ἀναφέρει καί ἄλλες θέσεις καί ἀπόψεις μαθητῶν καί φοιτητῶν γιά τήν Ἐκκλησία, πού συγκλίνουν στόν σημαντικό ρόλο, τόν ὁποῖο ἐπι-

τελεῖ. Δύο ἀπό τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου ἔχουν ἱστορική διάσταση· μᾶς θυμίζουν ἰσάριθμα συγκλονιστικά γεγονότα τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μέ τραγική ὁμως κατάληξη. Τό πρῶτο εἶναι ἡ Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29 Μαΐου 1453), ἡ Ἄλωση τῆς Πόλης τῶν Πόλεων, «τῆς ἐπιστήμης ἀπάσης διδάσκαλος», ὅπως τή χαρακτήρισε ὁ σπουδαῖος λόγιος τοῦ 15. αἰ. Ἀνδρόνικος Κάλλιστος (1400-1486).

Τό δεύτερο εἶναι τό Ὀλοκαύτωμα τῆς Κάσου (7 Ἰουνίου 1824), ἐνός νησιοῦ τοῦ «μακρόκοσμου τῶν μικροκόσμων» στήν ἐσχατιά τῆς Δωδεκανήσου, πού μαζί μέ τή γειτονική Κάρπαθο, ἀποτελοῦν τοὺς τόπους καταγωγῆς τοῦ συγγραφέα Ἀρχιμανδρίτη Καλλίνικου.

Τό πρῶτο, κοσμοϊστορικό γεγονός, πού προκάλεσε πανελλήνιους θρήνους καί θρύλους. Ἐμβληματικός ὁδοδείκτης ἡ Ἁγία-Σοφία τῶν Πανελλήνων. Τό δεύτερο, τοπικῆς ἐμβέλειας, ἀλλά σημαντικό ὁρόσημο γιά τήν ἐξέλιξη τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, πού ὁδήγησε στήν Ἑθνική Παλιγγενεσία.

Καί διερωτᾶται δικαίως ὁ συγγραφέας: Γνωρίζουν τὰ παιδιά μας, τὰ ἑλληνικά νιάτα, τέτοια γεγονότα, τὰ διδάσκονται σωστά καί παίρνουν τὰ μηνύματά τους ἢ ἐνδιαφέρονται καί γνωρίζουν μόνο ὀνόματα ἀνθρώπων τοῦ θεάματος, τῆς πίστεας καί τοῦ ἀθλητισμοῦ; Ἡ σκυτάλη βέβαια ἐδῶ ἀνήκει στόν ἐμπνευσμένο Ἑλληνα δάσκαλο. Μακάρι ἡ Ἑλληνική Ἐκπαίδευση νά ἔχει πολλά ἀναστήματα, ὅπως τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Θά μπορούσα νά γράψω πολλά γιά τήν ἀξία καί τήν παιδευτική σημασία τῆς συγγραφῆς αὐτῆς. Νά ἀναλύσω ὅλα τὰ διδακτικά μηνύματα τοῦ βιβλίου ἢ ἀκόμη νά παρουσιάσω ἐκτενέστερα αὐτά τὰ «Σχόλια Καρδιάς» γιά ἐπίκαιρα θέματα τοῦ φωτισμένου Ἀρχιμανδρίτη. Κατανοώντας ὁμως τήν κλεψύδρα τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου, θά ἤθελα ἐπιγραμματικά νά σημειώσω, ὅτι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων, δάσκαλος καί κληρικός, μᾶς ἔδωσε συγκεντρωμένα στόν τόμο αὐτόν ἀποστάγματα σκέψεων καί στοχασμῶν παιδαγωγικῆς καί διδακτικῆς, πού ἐναρμονίζονται μέ τὰ διδάγματα τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἕθνους μας. Τόν συγχαίρω *de profundis*, τόν εὐχαριστῶ ὡς πνευματικός ἄνθρωπος γιά τήν προσφορά του, τοῦ εὐχομαι νά ἔχει πάντοτε τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, γιατί ἀπομένουν ἀκόμη πολλά νά κάνει γιά τήν Ἐκκλησία καί τήν Κοινωνία.

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΚΑΙ ΚΑΣΟΥ
κ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ**

Ἀρχιμ. Καλλίνικος Μαυρολέων

Σεμνά, λιτά καί ἀνέξοδα πραγματοποιήθηκαν ἀπό τήν Ἱερά Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου λατρευτικές καί ἐορταστικές ἐκδηλώσεις γιά τόν ἐορτασμό τοῦ τοπικοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, ἀλλά καί γιά τήν τριακονταετία θεοφιλοῦς καί θεαρέστου Ποιμαντορίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Καρπάθου καί Κάσου κ. Ἀμβροσίου.

Τό ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, 24 Αὐγούστου 2013, μετὰ ἀπό αἰῶνες σιωπῆς καί σχετική ἄδεια τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, τελέσθηκε Μέγας Πανηγυρικός Πολυαρχιερατικός Ἑσπερινός στήν παλαιοχριστιανική βασιλική τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς Καρπάθου («Ἄφωτη», 6ος αἰ. μ.Χ.), χοροστατοῦντος τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐκπροσώπου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Ρόδου κ. Κυρίλλου καί συγχοροστατούντων τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Καρπάθου καί Κάσου κ. Ἀμβροσίου καί Κώου καί Νισύρου κ. Ναθαναήλ.

Συμπροσευχήθηκαν ὁ κλῆρος τῆς Μητροπόλεως, οἱ τοπικοὶ ἄρχοντες καί πλῆθος εὐσεβῶν χριστιανῶν, πού ἔσπευσαν νά τιμήσουν καί τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Καρπάθιο, ἀλλά καί νά προσευχηθοῦν γιά τόν Ποιμενάρχη τους.

Τό πρωί τῆς Κυριακῆς, 25ης Αὐγούστου 2013, τελέσθηκε Πανηγυρική Πολυαρχιερατική Θεία Λειτουργία στόν Ἱερό Ναό Εὐαγγελιστρίας Καρπάθου, ἱερουργοῦντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Καρπάθου καί Κάσου κ. Ἀμβροσίου καί συνιερουργούντων τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ρόδου κ. Κυρίλλου καί Κώου καί Νισύρου κ. Ναθαναήλ, μέ τή συμμετοχή ὄλων τῶν ἱερέων τῆς Μητροπόλεως, τῶν τοπικῶν ἀρχόντων καί πλήθους εὐσεβῶν Καρπαθίων καί Κασίων.

Μετά τό πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας οἱ Ἱερεῖς καί τό Ἐκκλησιαστικό Συμβούλιο τοῦ Ναοῦ προσέφεραν ἓνα ἐγκόλπιο στόν Σεβασμιώτατο καί ἡ Γυναικεία Ἐπιτροπή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μεγάρου Εὐαγγελιστρίας παρέθεσε πλούσιο ἐόρτιο πρωινό κέρασμα. Ἀκο-

λούθησε επίσημο γεῦμα στήν Ἱερά Πατριαρχική καί Σταυροπηγιακή Μονή Ἀγίου Γεωργίου Βασσών, γιά τούς προσκεκλημένους τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου.

Τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, 25ης Αὐγούστου 2013, πραγματοποιήθηκε στό κατάμεστο «Ποσειδώνιο» Δημοτικό Ἀμφιθέατρο Καρπάθου ἀνοικτή ἐορταστική ἐκδήλωση πρός τιμήν τοῦ Σεβασμιωτάτου, πού συντόνισε ὁ Ἱεροκῆρυξ τῆς Μητροπόλεως Ἀρχιμ. Καλλίνικος Μαυρολέων.

Τούς ἐκλεκτούς προσκεκλημένους καλωσόρισε στό Δημοτικό Ἀμφιθέατρο ὁ Πρόεδρος τοῦ Καρπαθιακοῦ Ὁργανισμοῦ Πολιτισμοῦ, Ἀθλητισμοῦ καί Παιδείας, Δημοτικός Σύμβουλος κ. Γιώργος Χατζηκουτσός.

Πραγματοποιήθηκαν δύο σύντομες ὁμιλίες. Πρῶτος μίλησε ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμ. π. Ἐπιφάνιος Χριστοδουλάκης, Θεολόγος-Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου μέ θέμα: «30 χρόνια στό πηδάλιο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας Καρπάθου καί Κάσου».

Μιά σύντομη παρουσίαση τῆς προσωπικότητος τοῦ Σεβασμιωτάτου κ. Ἀμβροσίου, ἔκανε ὁ Ἐλλογιώτατος κ. Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, Καθηγητής στὸν Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καί Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί Ἀρχων Ὑπομνηματογράφος τοῦ Οἴκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου.

Ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κύριλλος, ἀνέγνωσε Πατριαρχικό θερμό συγχαρητήριο καί εὐχητήριο Γράμμα, στό ὁποῖο ὁ Παναγιώτατος ἀναφέρει ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος «διήνυσεν ἐπὶ τριακονταετίαν ὄλην ἱερόν δόλιχον μαρτυρίας καί προσφορᾶς, ἀγάπης καί ἐλέους, ἀποδειχθεῖσα ἀληθῆς ἱεροφάντης, πυρπολητῆς ψυχῶν διὰ τῆς ἐπιλογῆς ὡς τρόπου βιοτῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὡς φαεινός ἱεραρχικός ἀστήρ μεταξύ τῶν ἀστέρων Ἱεραρχῶν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου», προσθέτοντας καί τίς δικές του εὐχές.... Τίς θερμές, ἐπίσης, καί συγκινητικές εὐχές τους πρός τόν Σεβ. Καρπάθου καί Κάσου ἀπηύθυναν καί ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κῶου καί Νισύρου κ. Ναθαναήλ, ὁ κ. Μιχάλης Χανιώτης, Δήμαρχος Καρπάθου, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Περιφέρειας Νοτίου Αἰγαίου κ. Μιχάλης Ἐρωτόκριτος, Ἐντεταλμένος Περιφερειακός Σύμβουλος τῆς

Περιφερειακής Ενότητας Καρπάθου – Κάσου, και ο πρώην Υπουργός κ. Αριστοτέλης Παυλίδης.

Ἐκκλησιαστικούς ὕμνους ἀπέδωσε Χορός Ἱεροψαλτῶν μέ μέλη τόν Ἱεροδιάκονο π. Ἀμβρόσιο Μαναρουλά, τόν Πρωτοψάλτη κ. Χρήστο Γκουτσούλα, καί τούς ἱεροψάλτες κ. Κων/νο Τσιουμπέκα, κ. Ἰωάννη Μαρή, κ. Ἰωάννη Κούρτη καί κ. Μιχάλη Φράγκο.

Τίς εὐχές τους, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ζωντανή λαϊκή παράδοση τῆς Καρπάθου, μέ μαντινάδες, παραδοσιακοὺς χορούς καί τραγούδια, ἀπηύθυναν πρὸς τόν Σεβασμιώτατο τό Λύκειο Ἑλληνίδων Καρπάθου, ἐνῶ παραδοσιακοὺς χορούς ἀπὸ τὴν Ξάνθη, γενέτειρα τοῦ Σεβ. Καρπάθου, ἀπέδωσε χορευτικός ὄμιλος τοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου Ἀπερίου «ΟΜΟΝΟΙΑ».

Ἀκολούθησε προβολή ταινίας ἀπὸ τὴ ζωὴ καί τό ἔργο τοῦ τιμωμένου Ἀρχιερέα.

Στό τέλος τῆς Ἐκδηλώσεως ὁ Σεβ. Καρπάθου δέχθηκε ἐκ μέρους τοῦ Σεβ. Κῶου κ. Ναθαναήλ, τῶν κληρικῶν τῆς Μητροπόλεως του, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων καί τοῦ εὐσεβοῦς ποιμνίου τῆς Μητροπόλεως, μιὰ περίτεχνη εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέα Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού φιλοτεχνήθηκε στό Ἱ. Κελλίον ἀγ. Νικολάου Μπουραζέρη, στό Ἅγιον Ὅρος. Τὴν εἰκόνα προσέφεραν συμβολικά οἱ δύο νεώτεροι κληρικοί, οἱ ἱεροδιάκονοι π. Ἀμβρόσιος Καμπούρογλου, τῆς Ἱ.Μητροπόλεως Κῶου καί Νισύρου, καί π. Ἀμβρόσιος Μαναρουλάς, τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου.

Τὴν Ἐκδήλωση ἐκλείσει ὁ Σεβ. Καρπάθου κ. Ἀμβρόσιος, ὁ ὁποῖος ἐμφανῶς συγκινημένος εὐχαρίστησε ὅλους γιὰ τὴν τιμὴ καί τὴν ἀγάπη, πού ὅλα αὐτά τὰ χρόνια ἔδειξαν κι ἀσφαλῶς θά συνεχίσουν νά δείχνουν πρὸς τό πρόσωπό του.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι πλῆθος τοῦ κόσμου παραβρέθηκε καί στίς τρεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ διημέρου, τόσο γιὰ νά τιμήσει τόν τοπικό Ἅγιο Ἰωάννη τόν Καρπάθιο ὅσο καί γιὰ νά ἐκφράσει, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, τὴν ἀγάπη καί τὴν τιμὴ πρὸς τόν Ἐπίσκοπο καί Ποιμενάρχη του.

Στίς ἐκδηλώσεις παραβρέθηκαν, ἐκτός τῶν Σεβ. Ἀρχιερέων, ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. π. Ἰωαννίκιος Ἀναγνώστου, τῆς ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου, ὁ Ἱερολογιώτατος διάκονος π. Ἀμβρόσιος Καμπούρογλου, τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κῶου, ὁ Δήμαρχος Καρπάθου κ. Μιχάλης Χανιώτης, ὁ ἐντεταλμένος Σύμβουλος τῆς Περιφερειακῆς Ενότητας Καρπάθου –Κάσου κ.Μιχάλης Ἑρωτόκριτος, ὁ Πρόεδρος τοῦ

Δημ. Συμβουλίου Δήμου Καρπάθου κ.Γεώργιος Νισύριος, οί Αντιδήμαρχοι, ό πρώην Υπουργός κ. Άριστοτέλης Παυλίδης, πολλοί Δημοτικοί Σύμβουλοι, ό Υποδιοικητής τής Β΄ Υγειονομικής Περιφέρειας Πειραιᾶ κ. Λάμπης Πλάτσης, ό Φρούραρχος, ό Λιμενάρχης, ό Διευθυντής τοῦ Ἀστυν. Τμήματος, Διοικητές καί εκπρόσωποι όλων τών στρατιωτικῶν Μονάδων τοῦ νησιοῦ, προϊστάμενοι Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, εκπαιδευτικοί, εκπρόσωποι πολιτιστικῶν φορέων καί Συλλόγων καί πλῆθος κόσμος, τό όποιο συμμετεῖχε ἐμφανῶς στή χαρά τοῦ Ἐπισκόπου του.

**ΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ
ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΡΟΔΟΥ Κ.ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ
ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ**

Σεβασμιώτατε Ἄγιε Καρπάθου καί Κάσου,

Μέ ιδιαίτερη χαρά, συγκίνηση και πνευματική ἀγαλλίαση βρίσκομαι στή θεόσωστο Ἐπαρχία σας. Πρῶτον μέν γιατί ἔχω τήν σεπτή ἐντολή τής Αὐτοῦ Θεοστάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κ.κ.Βαρθολομαίου, νά τόν εκπροσωπήσω στήν αὐριανή ἐόρτιο ἐκδήλωση ἐπί τῇ ἐπετείῳ τῶν τριάντα ἐτῶν ἀρχιερατείας σας στόν ἱστορικό θρόνο τής Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου, νά σᾶς μεταφέρω τήν ἀδελφική ἀγάπη καί ἐκτίμησή του πρός τό τετιμημένο πρόσωπό σας καί νά εὐχηθῶ ἐκ μέρους του στόν λαόν τόν όποιο ἐπί τριάκοντα ἔτη εὐαγγελικῶς ποιμαίνετε.

Δεύτερον, γιατί ἀξιοῦμαι, διά τής Χάριτος τοῦ Θεοῦ, νά προΐσταμαι τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς μνήμης τοῦ Ἀγίου τῆς Καρπάθου, τοῦ προστάτου τῆς Καρπάθου, ἐνός ἐκ τῶν Ἀγίων τῆς Δωδεκανήσου, τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου. Μάλιστα δέ σέ τοῦτο τόν καθγιασμένο χώρο, τῇ Βασιλικῇ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς, ἡ όποία ἀπό τόν 6ο αἰῶνα ἀποτελεῖ ἕνα τόπο ἀγιασμένο, τόπο προσευχῆς καί λατρείας, ἕναν τόπο, ό όποιος μᾶς ὑπενθυμίζει τίς καταβολές μας, τήν παράδοσή μας, τό χριστιανικό «εἶναι» μας.

Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, ὁ Καρπάθου, εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν προκατόχων σας. Εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, ὁ Ἅγιος τῆς Καρπάθου. Ἡ ἱστορική μνήμη δέν διέσωσε πολλά γιά τόν βίο του. Ὅμως, τό μεῖζον, τό οὐσιαστικό, τό πληροφορούμεθα ἀπό τά ἔργα του. Κυρίως ἀπό τά «Παραμυθητικά κεφάλαια», τά ὁποῖα διασώθηκαν στή «Φιλοκαλία». Ἦταν ἕνας ἄνδρας ἀσκήσεως, ἀρετῆς, νήψεως, φιλοπρόβατος ποιμήν, ἄξιος ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποῖου ἡ φήμη εἶχε φθάσει πολύ μακριά γιά νά ἀπευθυνθοῦν σ'αὐτόν οἱ ἐξ Ἰνδίας μοναχοί. Σ' αὐτούς γράφει τά «Παραμυθητικά κεφάλαια». Εἶναι, δηλαδή, καθὼς λέγει καί ἡ λέξις, κεφάλαια παρηγοριᾶς. Παρηγοριᾶς πρὸς Μοναχοὺς. Παραμυθία πρὸς ἄνδρας τῆς ἀσκήσεως. Ἀλλά ἡ διδασκαλία του δέν παρέμεινε μόνο γιά ἐκείνη τὴν ἐποχὴ καί γιά ἐκείνους τοὺς ὁσίους ἄνδρες. Ὡς γνήσια ἔκφραση εὐαγγελικοῦ βιώματος λαλεῖ ἀνά τοὺς αἰῶνας καί ἐνσταλάζει παρηγοριά σέ κάθε ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος θά ἐντρυφήσει σ' αὐτά τά ὠραῖα, πνευματικά καί παραμυθητικά κεφάλαια. Τά κεφάλαια τῆς παρηγοριᾶς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἂν τὰ συνοψίσει κανεῖς, θά μπορούσε νά πεῖ ὅτι τό οὐσιαστικόν εἶναι στή νήψη. Στήν κάθαρση τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν παθῶν. Αὐτὴ εἶναι πράγματι ἡ ἀληθινὴ παρηγοριά, τὴν ὁποία μπορεῖ νά ἀποκομίσει ὁ ἄνθρωπος. Οἱ ἄνθρωποι συνήθως ψάχνουμε παρηγοριά στίς διάφορες στιγμές τῆς ζωῆς μας σέ πράγματα πού μᾶς ξεγελοῦν. Νομίζουμε ὅτι θά κρατηθοῦμε ἀπ' αὐτά. Θά βροῦμε ἀσφάλεια. Θά αἰσθανθοῦμε ὅτι πατοῦμε πάνω σέ σταθερό θεμέλιο. Ἀλλά ἡ πραγματικότητα ὅμως ἀποδεικνύει ὅτι γρήγορα ἀπογοητευόμεθα, εἴτε ὡς ἄτομα, ὡς πρόσωπα, εἴτε ὡς εὐρύτερο κοινωνικὸ σύνολο, μικρὸ ἢ μεγαλύτερο. Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἀφετηρία γιά τὴν ἀληθινὴ παραμυθία τῆς καρδιᾶς τοῦ ἀνθρώπου, γιατί ἐκεῖ βρίσκεται τό πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ λύση του, εἶναι ἡ πίστις πρὸς τόν Θεόν, ἡ ὁποία μετουσιώνεται, ἐκφράζεται σ' ἕνα συνεχὴ ἀγῶνα κατὰ τῶν παθῶν. Σέ μία ἄνευ παύσεως ἐγρήγορση γιά νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀρεστός στόν Θεό, ὅπερ σημαίνει, γιά νά πράττει τό θέλημά Του. Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης μᾶς λέει ὅτι τό πρόβλημά μας, ἐάν ὑπάρχει πρόβλημα, εἶναι μέσα στήν καρδιά μας. Ἐκεῖ πού τό θέτει κι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Κι ὅτι θά πρέπει πρῶτα νά καθαρίσουμε τόν ἑαυτό μας ἀπὸ τά πάθη μας, τίς ἁμαρτίες μας, μέσα σ' ἕνα πλαίσιο συνεχοῦς προσοχῆς, προσευχῆς καί μετανοίας, γιά νά μπορούμε πραγματικά νά βροῦμε αὐτό τό ὁποῖο ἀναζητοῦμε, εἴτε αὐτό

λέγεται παραμυθία είτε παρηγοριά είτε ανακούφιση είτε ασφάλεια, γιατί ουσιαστικά μπορεί νά συμπυκνωθεῖ σέ μία λέξη. Σήμερα ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ψάχνει περισσότερο παραμυθία. Ψάχνει παρηγοριά. Γιατί τά προβλήματα τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, εἶναι ἀρκετά. Μποροῦμε νά ποῦμε πάρα πολλά. Προβλήματα, τὰ ὁποῖα τόν καταπιέζουν, τόν καταθλίβουν, τόν ἀπογοητεύουν, ἴσως νά μήν τοῦ ἀφήνουν ἐλπίδα. Ἄλλ' ὅμως μέσα σέ τέτοιου εἴδους βιώματα ὁ λόγος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἡ παρουσία του ἀπόψε ἐδῶ ὡς τιμωμένου Ἁγίου μας, εἶναι ὅτι πρέπει νά ἀναζητήσουμε τόν Θεό. Στόν λόγο Του θά πρέπει νά ἐκπληρώσουμε τίς ὁποιοσδήποτε ἀναζητήσεις μας. Αὐτός εἶναι ἡ μόνιμη ἐλπίδα μας. Αὐτός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἀναμένει πάντοτε νά πᾶμε κοντά Του. Αὐτός, ὁ ὁποῖος δέν πρόκειται νά μᾶς ἀποστραφεῖ, γιατί οἱ ἄνθρωποι συνήθως ἀποστρεφόμεθα ἀλλήλους. Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἀναμένει πάντοτε. Γιά νά μᾶς δώσει τό οὐσιαστικό. Γιά νά μᾶς δώσει αὐτό πού ἔχουμε πραγματικά ἀνάγκη, αὐτό τό ὁποῖο θά μᾶς γεμίσει, θά μᾶς κάνει ὁλοκληρωμένους ἀνθρώπους. Γιατί διαπιστώσαμε ὅτι οἱ ἀναζητήσεις μας δέν μᾶς ὁλοκλήρωσαν. Μᾶς ἄφησαν ἐλλειπεῖς. Κι αὐτό τό ἔλλειμμα τό βιώνουμε σήμερα πολύ ἐντονότερο ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη περίοδο. Παραμυθία χρειαζόμαστε ὄχι μόνο στίς κρίσεις μας τίς ποικίλες, τίς προσωπικές, τίς κοινωνικές. Παραμυθία ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται σέ κάθε στιγμή τῆς ζωῆς του, γιατί οὐσιαστικά αὐτό πού τόν συνθλίβει εἶναι τά πάθη. Τά πάθη τῆς κακίας. Ἐκφράζονται στόν ἐσωτερικό του κόσμο, στίς σχέσεις του μέ τούς συνανθρώπους του, στόν κοινωνικό του περίγυρο. Εἶναι ἓνα γεγονός εὐρυτέρων διαστάσεων. Ἐδῶ εἶναι ἐπίκαιρος ὁ λόγος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Νῆψις, κάθαρσις, προσέγγισις τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἐνωτισθοῦμε τό μήνυμά του. Εἶναι τό μήνυμα ἑνός Ἁγίου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ χρονικά νά ἀπέχει ἀπό μᾶς, ἀλλ' ὅμως εἶναι κοντά μας, γιατί γεννήθηκε σ' αὐτόν τόν τόπο. Ἀγίασε αὐτόν τόν τόπο μέ τήν ἄσκησή του. Τόν πότισε μέ τά δάκρυα τῆς ἀσκήσεώς του. Τόν ὄργωσε μέ τούς ἀγῶνες τῆς ποιμαντορίας του. Τόν ἐξωράισε μέ τήν πνευματέφρονη διδασκαλία του. Τόν ἀγάπησε. Συνεχίζει νά τόν ἀγαπᾷ. Καί εἶναι ὁ Ἅγιός μας. Εἶναι ὁ δικός σας, ὁ δικός μας Ἅγιος. Ὁφείλουμε νά τιμοῦμε τούς τοπικούς μας Ἁγίους. Γιατί στά πρόσωπα αὐτῶν γίνεται ἡ ἔνωσή μας μέ τούς Ἁγίους τῶν ἄλλων τόπων, τῶν ἄλλων περιοχῶν. Γίνεται ὁ ἐγκεντρισμός μας στό μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό μνημονεύουμε τούς

τοπικούς Άγιους. Γιατί, μνημονεύοντας τούς τοπικούς, ἐγκεντριζόμεθα στό μυστήριο τῆς Οἰκουμενικῆς, Καθολικῆς, Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Συνήθως δέν τούς σκεπτόμαστε, ὅπως ἄλλους περισσότερο λαοφιλεῖς Ἀγίους. Ἀλλά ὀφείλουμε νά τούς ἀγαπήσουμε καί νά πιστέψουμε βαθιά ὅτι εἴμαστε οἱ πνευματικοί ἀπόγονοί τους. Μᾶς ἄφησαν μιά παρακαταθήκη. Βλέπετε ἐδῶ κάποιες κολόνες ὑψώνονται, κάποια δάπεδα ὑπάρχουν σπασμένα, διαταραγμένα, κάποιοι λίθοι πεσμένοι, ὅμως αὐτά δέν εἶναι πέτρες, αὐτά ἐνσαρκώνουν τήν ψυχή μας. Μέσα ὑπάρχει ἡ ψυχή ενός λαοῦ. Μέσα σ'αὐτά τὰ χαλάσματα χτυπᾷ ἡ καρδιά τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεώς μας. Ὑπομνήσεις διαρκείας ὅτι εἴμαστε λαός, ὁ ὁποῖος δέν ἔρχεται ἀπό τό πουθενά. Δέν ὑπάρχουμε μετέωροι. Ἀπό κάπου ξεκινήσαμε. Ἐνα δρόμο ἀκολουθήσαμε. Αὐτός ὁ δρόμος νοηματοδότησε τήν ὕπαρξή μας, τήν ἱστορία μας, τό εἶναι μας. Κι αὐτόν τόν δρόμο θά πρέπει νά τόν προχωρήσουμε μέχρι τέλους. Ὅπως πρέπει, ὅπως μᾶς διδάξαν οἱ παρωχημένες γενεές, γιά νά ἔχουμε νά ἀφήσουμε παρακαταθήκη στά παιδιά μας, νά ἔχουμε, νά μπορούμε νά τούς ἀφήσουμε μέλλον, γιατί ἀπ' αὐτές ἐδῶ τίς πέτρες, τὰ ἐρείπια τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπό τούς τόπους τῆς ἱστορίας μας, ξεκινᾷ ἡ ἐλπίδα καί τό μέλλον κι ἀπό πουθενά ἄλλοῦ.

Σεβασμιώτατε Ἁγιε Καρπάθου,

Ἡ ἐφετινὴ ἐπέτειος καί ὁ ἐορτασμός τῆς μνήμης τοῦ Ὁσίου Ἰωάννου γιορτάζεται στά πλαίσια τῆς τριακοστῆς ἐπετείου σας στόν ἱστορικό θρόνο τῆς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου. Εἴστε εἰς ἐκ τῶν ἀνά τούς αἰῶνας διαδόχων του, εἶναι ὁ ἡγιασμένος προκατοχός σας. Ἀκολουθεῖτε, βαδίζετε ἐπὶ τριάντα χρόνια πάνω στά ἴχνη του. Ἀπόψε στεκόμεθα μαζί σας σ' αὐτές τίς πλάκες πού σίγουρα θά πάτησαν καί τὰ πόδια του. Ἡ πορεία σας στήν ἀκριτική Κάρπαθο καί τήν Κάσο εἶναι μία ἐνσάρκωσις τοῦ θεϊκοῦ λόγου: «Παραμυθεῖτε, παραμυθεῖτε τόν λαόν μου, λέγει Κύριος». Παρηγοριά εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Ποιμενάρχου στόν λαό του. Παρηγοριά ἡ δικιά σας παρουσία, πνευματική παρηγοριά καί παραμυθία στόν λαό τῆς Καρπάθου καί τῆς Κάσου. Στούς ἐδῶ κατοικοῦντας καί στούς μακράν. Παραμυθία ἐνστάλαξε τότε ὁ Ὁσιος Ἰωάννης στούς μοναχούς τῆς Ἰνδίας. Παραμυθία παραμένει ὁ λόγος του. Παραμυθία καί ἡ δική σας παρουσία, δηλαδή, ἄξιος διάδοχος καί συνεχιστής ενός μεγάλου Ἀγίου ἀνδρός, τοῦ προκατόχου σας. Εὐχομαι ταπεινῶς

νά ἔχετε χρόνους πολλούς καλῆς ποιμαντορίας. Νά συνεχίζετε τόν δρόμο σας, τόν ἀγῶνα σας, τήν διακονία σας, τήν προσπάθειά σας. Νά ἐκφράζετε τήν ἀγωνία σας γιά τήν Ἐκκλησία καί τό ποίμνιο πού σᾶς ἐμπιστεύτηκε ὁ Κύριος. Γιά νά μεριμνᾶτε ὄχι γιά πράγματα ὑλικά ἀλλά γιά ψυχές, πού σᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός. Γιά νά δίδετε τό παρόν σας στό εὐρύτερο γίνεσθαι τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί τέτοιον σᾶς γνωρίσαμε, σᾶς γνώρισε, σᾶς γνωρίζει ἡ Ἐκκλησία. Σᾶς εὐχόμαστε ἐκ βάθους καρδίας, μεταφέροντας καί πάλι τήν ἐκτίμηση καί τήν ἀγάπη τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου, μεταφέροντας τήν ἀγάπη ὅλων ἡμῶν, τοῦ πνευματικοῦ σας τέκνου, Σεβασμιωτάτου Ἁγίου Κῶου, ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ κλήρου σας, τοῦ λαοῦ σας, ὁ ὁποῖος στέκει δίπλα σας συνοδεύοντάς σας σ' αὐτήν τήν ωραία πορεία, ἡ ὁποία ἄρχισε πρὶν τριάντα χρόνια. Νά ἔχετε ἔτη πολλά, νά ἔχετε τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, νά ἔχετε τή βακτηρία τῶν εὐχῶν τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου καί νά προχωρεῖτε πάντοτε μπροστά. Γιά νά σεμνύνετε τήν Μητέρα Ἐκκλησία ὡς γνήσιος Ἱεράρχης αὐτῆς. Γιά γιά νά τιμᾶτε τήν Δωδεκάνησο. Γιά νά μεγαλύνετε τήν Κάρπαθο. Νά εἴστε καλά, Σεβασμιώτατε, καί νά ἔχετε χρόνους πολλούς καί εὐλογημένους.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΑΡΧΙΜ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΥΡΟΛΕΟΝΤΟΣ

*Τεροκήρυκος Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου,
Ἡγουμένου Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς
Ἁγίου Γεωργίου Βασσῶν Καρπάθου*

Ἡ ἀποψινὴ βραδιά δέν εἶναι μόνο μιά εὐκαιρία ἀπολογισμοῦ. Μιά εὐκαιρία καταγραφῆς ἔργων, ἀφορμὴ κριτικῆς καί ἐπαίνων, προσδιορισμοῦ παραλείψεων κ.λπ. Ἡ ἀποψινὴ βραδιά εἶναι μιά στάση. Μιά στάση, στή μέχρι τώρα 30χρονη πορεία ἑνὸς ἀνθρώπου σέ μιά θέση. Μιά στάση στήν 30χρονη πορεία τοῦ πιό σημαντικοῦ ἀνθρώπου, ἃν θέλετε, στά δυὸ εὐλογημένα νησιά μας, τήν Κάρπαθο καί τήν Κάσο. Μιά στάση στήν πορεία τοῦ πνευματικοῦ μας πατέρα, τοῦ Ποιμε-

νάρχη μας, τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολί-
τη Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀμβροσίου.

Πέρασαν τριάντα χρόνια ἀπὸ τότε πού ἡ
Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τό Σεπτό
μας Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἔστειλε τόν
μέχρι τότε Πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱερᾶς Μη-
τροπόλεως Κῶου π. Ἀμβρόσιο Παναγιωτίδη
-Λαυριώτη, ὡς Ἐπίσκοπό μας καί Πατέρα
μας. Σοφή καί θεόπνευστη ἡ ἀπόφαση! Τοῦ
ἀνέθεσε δύσκολο καί πολυεύθυνο ἔργο. Τῇ
διαποίμανση τῶν ψυχῶν μας. Τήν καθοδή-
γηση καί τήν ἐνίσχυσή μας στόν πνευματικό
μας ἀγώνα. Τόν κατέστησε ὑπεύθυνο νά μᾶς
ὀδηγήσει στόν εὐδιο λιμένα τῆς σωτηρίας
μας, στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Αὕτη, λοιπόν, ἡ βραδιά εἶναι μιά τέτοια
ἀφορμή. Νά συμπυκνώσει μνημες. Ἀλλά καί
ἀφορμή γιά νά ἐκφράσουμε τήν τιμή καί τήν
εὐγνωμοσύνη μας πρός τό τίμιο πρόσωπό
του καί τήν ἀρχιερατική του ἀξία. Γιατί θαυ-
μάζουμε τό γνήσιο ἐκκλησιαστικό φρόνημά του. Τήν πιστότητά του
στήν Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία. Γιατί διδασκόμαστε ἀπό
τήν ἀπλότητα τῆς ζωῆς του. Ἀπό τήν ἐγκαρδιότητά του. Θέλουμε,
ἀπόψε, νά σταθοῦμε καί πάλι, ὅλοι μαζί, δίπλα του. Νά ρίξουμε μιά
γρήγορη ματιά στίς πίσω σελίδες τῆς 30χρονης ἀρχιερατικῆς του
διακονίας. Νά δοῦμε τή σεμνή πορεία του ὡς Ἀρχιερέως τῆς Με-
γάλης τοῦ Χριστοῦ Ἀγίας Ἐκκλησίας. Νά νιώσουμε καί πάλι τήν
ἀγάπη, τό ἐνδιαφέρον, τούς κόπους, τούς μόχθους, τίς προσπάθει-
ες, τίς ἐπιτυχίες, τίς ἀποτυχίες, γιά τό «μικρόν ποίμνιον», πού τοῦ
ἐμπιστεύθηκε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ... Ν' ἀφουγκραστοῦμε γιά λίγο
τήν ἀγωνία του καί τόν ἀγώνα του γιά τήν προκοπή αὐτοῦ τοῦ
τόπου... Νά ζήσουμε καί πάλι τήν πολλή ἀγάπη του γιά τόν Θεό
καί τόν ἄνθρωπο, τήν προσήλωσή του στήν Ὁρθόδοξη Πίστη τοῦ
Χριστοῦ καί τήν Ἱερή τῆς Ἐκκλησίας μας Παράδοση, τό βάθος καί
τόν πλοῦτο τῆς καιομένης καρδίας του, τό βάθος καί τόν πλοῦτο
τῆς εὐκλεοῦς ἀρχιερατείας του.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας, κι αὕτη τή φορά, δέν ζήτη-

Ὁ Μητροπολίτης
Ἀμβρόσιος.

σε τίποτε. Ἐμεῖς θελήσαμε, μέ λιτές, ἀπλές καί ἀνέξοδες ἐκδηλώσεις νά σταθοῦμε καί σ'αυτό τό σημαντικό σταθμό τῆς ζωῆς του, κοντά του καί δίπλα του. Ὅπως εἴμαστε πάντα! Ὅπως κι ἐκεῖνος στέκεται 30 χρόνια δίπλα μας! Μαζί στή χαρά, μαζί καί στόν πόνο! Μᾶς γνωρίζει σχεδόν ὅλους μέ τό μικρό μας ὄνομα! Νοιάζεται γιά τόν καθένα ἀπό μᾶς! Προσεύχεται καί ἐνδιαφέρεται ποικιλοτρόπως γιά τό καθετί πού μᾶς ἀπασχολεῖ! Στηρίζει τούς τοπικούς μας ἄρχοντες καί τόν λαό στούς ἀγῶνες τους γιά τήν πρόοδο καί τήν ἀνάπτυξη τοῦ τόπου μας.

Ἐκλεκτοί προσκεκλημένοι μας! Ξέρετε... Στόν ἐπισκοπικό κατάλογο τῆς Μητροπόλεώς μας ἀναγράφονται 45 περίπου Ἀρχιερεῖς. Ἄλλοι ἔμειναν στόν θρόνο λίγους μῆνες. Ἄλλοι λίγα χρόνια, ἄλλοι περισσότερα. Ἐλάχιστοι, στήν πορεία τῶν αἰώνων, μετρημένοι στά δάχτυλα τοῦ ἐνός χεριοῦ, εἶναι ἐκεῖνοι πού ξεπέρασαν τά τριάντα χρόνια. Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀμβρόσιος ἀνήκει σ'ἐκείνους πού ἀγάπησαν πολύ αὐτόν τόν τόπο, πού τή μισή σχεδόν ζωή τους τήν πέρασαν μαζί μας...

Σεβασμιώτατε, Σεπτέ μας Ποιμενάρχα,

«Κύκλω τῆς τραπέζης σου εὐφράνθητι καθορῶν σου Ποιμενάρχα, τά ἔκγονα φέροντα κλάδους ἀγαθοεργίας»... Νά λοιπόν καί πάλι βρίσκεσθε ἀνάμεσα στά πνευματικά σας παιδιά καί τά ἐγγόνια πλέον... Μέ τήν ξεχωριστή παρουσία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου κ. Κυρίλλου, ὡς ἐκπροσώπου τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου. Μέ παρόντες, τόν Σεβ. Μητροπολίτη Κώου καί Νισύρου κ.Ναθαναήλ, τό δικό σας ἀνάστημα, τούς κληρικούς σας καί τόν πιστό λαό τῆς Καρπάθου καί τῆς Κάσου, γιορτάζουμε τά 30χρονα τῆς ἀρχιερατείας σας. Μέσα ἀπό τήν καρδιά μας βγαίνει ὁλόθερμη ἡ εὐχή. Ὁ Κύριός μας, «ὁ ποιμένας τῶν προβάτων ὁ μέγας» νά σᾶς διαφυλάττει μέ ἀδιάπτωτη καί ἀκλόνητη ὑγεία. Νά σᾶς χαρίζει εὐρωστία ψυχικῶν καί σωματικῶν δυνάμεων. Νά σᾶς περιβάλλει μέ «δύναμιν ἐξ ὕψους» καί «σύνεσιν ἐν πᾶσιν». Νά συνεχίζετε ἐπί πολλά ἀκόμη ἔτη μέ ἔνθεο ζῆλο τήν καλλίκαρπη καί ἀγλαόκαρπη, ἀμώμητη, σεμνή, ταπεινή καί ἀθόρυβη ἀρχιερατεία σας στήν εὐκληματοῦσα ἄμπελον τῆς Καρπάθου καί τῆς Κάσου. Νά σᾶς προστατεύει ἀπό κάθε κακό. Νά σᾶς χαρίζει ἀκόμη πολλές εισόδους καί ἐξόδους ἐτῶν. Ὡστε νά συνεχίζετε νά διακονεῖτε θυσιαστικῶς, ἐντίμως καί

θεοφιλῶς τὴν Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ φιλόστοργῃ Μητέρᾳ, τό στήριγμα καὶ τὴν τροφὴν μας...

Νὰ δώσει ὁ Θεός, μέ τίς πρεσβεῖες τῶν τοπικῶν μας Ἀγίων Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου καὶ τῆς Ὁσίας Κασσιανῆς τῆς ὑμνογράφου, νὰ διακονεῖτε τὸν εὐλογημένο λαὸ Του μέχρι βαθέος γήρατος, ὥστε νὰ δοξάζεται τό πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές Ὄνομα τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ μας καὶ νὰ μεγαλύνεται ἡ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησία. Τέλος, νὰ ἀξιώσει ὅλους μας νὰ γιορτάσουμε μαζί Σας καὶ τὰ σαράντα χρόνια τῆς εὐκλεοῦς ἀρχιερατείας Σας καὶ τὰ πενήντα καὶ τὰ ἑκατό!

Σᾶς εὐχαριστοῦμε ὅλους προκαταβολικῶς γιὰ τὴν παρουσία σας καὶ τὴ συμμετοχὴ σας στὴν ἀποψινὴ χαρὰ μας. Εὐχαριστοῦμε καὶ τὸν Πρόεδρο τοῦ Καρπαθικοῦ Ὁργανισμοῦ Παιδείας, Ἀθλητισμοῦ καὶ Πολιτισμοῦ κ.Γεώργιο Χατζηκουτσό καὶ τοὺς συνεργάτες του, γιὰ τὴν παραχώρηση τοῦ «Ποσειδώνιου» Δημοτικοῦ Ἀμφιθεάτρου καὶ τοὺς κόπους τους, καὶ προχωροῦμε στό πρόγραμμα τοῦ ἀφιερώματος στὰ 30χρονα ἀρχιερατείας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη μας κ. Ἀμβροσίου.

ΑΡΧΙΜ. ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

30 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΟ ΠΗΔΑΛΙΟ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ & ΚΑΣΟΥ

Σεπτέ Ποιμενάρχα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καὶ Κάσου κ.κ. Ἀμβρόσιε

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Ρόδου κ.κ. Κύριλλε, ἐκπρόσωπε τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τοῦ Οἴκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριάρχου

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Κώου καὶ Νισύρου κ.κ. Ναθαναήλ. Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

Τὰ χρόνια, οἱ μῆνες, οἱ ἡμέρες, ὁ χρόνος μέ μία λέξη, παρέρχονται τόσο γρήγορα καὶ παραδίδονται στὴν αἰωνιότητα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης εἰς τὴν παραλία τοῦ αἰγιαλοῦ, μηδέποτε

ἐπιστρέφοντα. Ἔτσι ἀκριβῶς παρέρχεται καί ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων εὐρύτερον, ἐνεργότερον ὅμως καί ἐμφανέστερον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐκλήθησαν νά διακονοῦν διαχρονικούς θεσμούς, ὅπως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Σεῖς Ἄγιε ἡμῶν Ποιμενάρχα, ἐκλήθητε νά διακονήσετε ἓνα λαό, ἓναν πολιτισμό καί μίαν παράδοση. Τό πιστό ποίμνιο τῆς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου. Ἡ ἕως τώρα ποιμαντική σας μέριμνα ὑπῆρξε σημαδιακή, καθοριστική καί πλήρης ἀγλαῶν καρπῶν, οἱ ὅποιοι καρποὶ καί ἐπιτεύγματα ἀσφαλῶς καί δέν θά ᾔτο δυνατόν νά περιγραφοῦν εἰς μίαν σύντομον ἀναφοράν τοῦ ὁμιλοῦντος.

Ἀποτελεῖ, ὅμως, χρέος ἡμῶν τῶν πνευματικῶν σας τέκνων ἡ καταγραφή καί ὁ ἀπολογισμός ὅλων ὅσα ἐσεῖς προσφέρατε ἕως τώρα στόν τόπο καί τόν λαό αὐτό, τά τριάντα αὐτά χρόνια τῆς ποιμαντορίας σας.

Κατά τήν διάρκεια, λοιπόν, αὐτῶν τῶν τριάντα χρόνων, θεμελιώθησαν καί ἐν συνεχείᾳ ἀνηγέρθησαν πενήντα Ἱεροί Ναοί καί ἐξωκλήσια, μέ κορυφαῖο τόν Ἱερό Ναό Εὐαγγελιστρίας πόλεως Καρπάθου. Σέ πέντε ἀπό αὐτούς ἔγιναν ἐγκαίνια καί στούς λοιπούς θυρανοίξια.

Ἐπίσης σέ σαράντα Ἱερούς Ναούς ἔγιναν διαφόρων εἰδῶν ἐπισκευές καί ἀρχιτεκτονικές παρεμβάσεις, ὅπως: ἀνακατασκευή τμημάτων αὐτῶν, κεραμώσεις, πέτρινες καί μαρμαρίνες ἐπενδύσεις, κατασκευή αὐλείων χώρων καί πλακοστρώσεις αὐτῶν.

Σέ δώδεκα Ἱερούς Ναούς ἔγιναν διάφορες ἄλλες ἐργασίες, ὅπως ἐγκαταστάσεις κεντρικῆς θέρμανσης, κλιματισμοῦ, μικροφωνικές ἐγκαταστάσεις καί ἠλεκτρονικά συστήματα κωδωνοκρουσίας, καθώς καί ἐξοπλισμός ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν τῶν Ναῶν μέ ξυλόγλυπτα τέμπλα, πόρτες, παράθυρα, καρέκλες, στασίδια, πολυελαίους, ἱερά σκεύη κ.τ.λ.

Ἐπιτακτική ἦταν ἡ ἀνάγκη ἀγιογράφησης ὀρισμένων νεότευκτων, κυρίως, Ναῶν, ἀλλά καί ἡ συντήρηση τῶν ὑπαρχουσῶν τοιχογραφιῶν καί φορητῶν εἰκόνων. Ἐπτά Ἱεροί Ναοί ἀγιογραφήθησαν ἐκ νέου καί ἐξ ὀλοκλήρου, ἐνῶ σέ τέσσερεις ἄλλους Ἱερούς Ναούς ἔγινε μερική ἀγιογράφηση τμημάτων αὐτῶν. Σέ ἐξέλιξη βρίσκεται ἡ ἀγιογράφηση τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Εὐαγγελιστρίας πόλεως Καρπάθου.

Ἐπίσης ἔγιναν συντηρήσεις τοιχογραφιῶν, ξύλινων τέμπλων καί

φορητῶν εἰκόνων σέ ἔξι Ἱεροῦς Ναοῦς ἀπό ἔμπειρους διπλωμα-
τούχους συντηρητές.

Ἀνεγέρθησαν τέσσερα νέα εὐμεγέθη Ἐκκλησιαστικά Μέγαρα, στά ὁποῖα διοργανώνονται διάφορες ἐκδηλώσεις τῶν Ἱερῶν Ναῶν καί ἄλλων τοπικῶν παραγόντων καί Συλλόγων, ἐνῶ σέ ἐννέα ἤδη ὑπάρχοντα ἔγιναν ἐπεκτάσεις, ἀνακαινίσεις καί προμήθεια νέου ἐξοπλισμοῦ, κυρίως ἐστίασης.

Πλήθος ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων καί ἱερῶν κειμηλίων ἐκ-
τίθενται στό Ἐκκλησιαστικό Μουσεῖο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ὑπαπαντῆς Ἀρκάσης. Ἐπίσης μέγας ἀριθμός τίτλων βιβλίων, θρησκευτικοῦ, λαογραφικοῦ καί κάθε ἄλλου εἶδους περιεχομένου φιλοξενεῖται στίς δύο βιβλιοθήκες, στό Μητροπολιτικό Μέγαρο καί στήν πνευματική ἐστία τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Εὐαγγελιστρίας πόλεως Καρπάθου, ἀλλά καί σέ πολλές ἄλλες ἐνορίες μπορεῖ κάποιος νά βρεῖ ἐνδιαφέρον ἀρχαι-
κό καί πάσης ἄλλης φύσεως ὑλικό. Τέλος σέ ἐννέα ἐνοριακοῦς Να-
οῦς ἔχουν ἀνεγερθεῖ γραφεῖα Ἱερέων ἢ Πρεσβυτέρια.

Ἄγιε ποιμενάρχα,

Μένετε πιστός στό ἐπιτακτικό καθῆκον τό ἀπορρέον ἐκ τῆς ἐπι-
σκοπικῆς σας ὁμολογίας, τήν διαφύλαξη τῆς ἀμωμήτου ὀρθοδόξου
ἡμῶν πίστεως, διαφυλάσσοντας μέ ἱεράν εὐθύνην τό ποιμνίό σας
ἀπό τοὺς λύκους τῶν αἱρέσεων, ποικιλόνυμων καί ποικιλόμορφων,
ἐπικαλούμενος ἐσαεὶ τόν φωτισμόν τοῦ Κυρίου καί τίς ἀδιάλειπτες
εὐχές τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρός ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, διά τόν
ὁποῖον μέ μόχθο καί κόπους συγκεντρώσατε τό σχετικό ὑλικό καί

προέβητε κατόπιν ἐνεργειῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον διὰ τὴν ἀγιοκατάταξιν αὐτοῦ στό μηνολόγιό τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδώσαντες καί σχετικήν ἀσματικήν ἀκολουθίαν.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀρχιερατείας σας ἀνηγέρθησαν τέσσαρα πνευματικά κέντρα, ἐνῶ λειτουργοῦν τρία κατηχητικά κέντρα ἀνηλίκων καί ἕξι κύκλοι μελέτης τῆς Ἀγίας Γραφῆς γιὰ ἐνήλικες.

Τακτικά διεξάγονται ὁμιλίες ἀπὸ θεολόγους καί εἰδικευμένους ἐπιστήμονες, προβάλλονται ταινίες θρησκευτικοῦ περιεχομένου, στὸν δέ τοπικὸ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ γίνονται τακτικές καί ἑκτακτες ραδιοφωνικές ἐκπομπές ἀπὸ ἱερεῖς τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας μέ ποικιλία θρησκευτικῶν θεμάτων καί προσκεκλημένων.

Ἐπίσης λειτουργεῖ Σχολὴ Γονέων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἡ ὁποία διοργανώνει ἐποικοδομητικές συγκεντρώσεις καί ὁμιλίες, στό δέ Μητροπολιτικὸ Μέγαρο λειτουργεῖ Γραφεῖο Γάμου.

Ἀπὸ τοὺς ἐφημερίους τῶν Ἱερῶν μας Ναῶν διοργανώνονται προσκυνηματικές ἐκδρομές πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καί γνωριμία μέ τοὺς ἱερούς τόπους τῆς πατρίδος μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τέλος, τὸ Ἱερό Μυστήριό τῆς Ἐξομολογήσεως, τελεῖται ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἐξομολόγων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως σέ ὅλα τὰ χωρία τοῦ Νησιοῦ.

Μέσα στό πλαίσιο τῶν εὐαγγελικῶν καθηκόντων τοῦ ἀρχιερέα ἡμῶν εἶναι δεδομένη καί πασιφανής ἡ στοργή, ἡ μέριμνα καί ἡ ἀγρυπνη φροντίδα τοῦ πρὸς τὴν μαθητιῶσα καί φοιτητιῶσα νεολαία, καί ἡ ἐκδήλωση σεβασμοῦ καί ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀπόμαχους τῆς ζωῆς. Ἡ ὀργάνωση τῆς ἔμπρακτης ἀγάπης καί χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης ἀποτελεῖ τὸ νυχθημερόν μέλημά του, τὸ μέλημα τῶν πρεσβυτέρων συγκυρηναίων καί ὅλων τῶν εἰδικῶν συνεργατῶν του, ὥστε, κλῆρος καί λαὸς νά μὴν εἶναι χριστιανοί τῶν λόγων μόνο ἀλλὰ καί τῶν ἔργων, προπάντων τῶν ἔργων συμπαθείας καί συμπαράστασεως παντός ἀνεξαίρετως δοκιμαζομένου τέκνου τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καί παντός ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ.

Κάθε ἐνορία φροντίζει γιὰ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο, εἴτε μέ οἰκονομική, εἴτε μέ κάθε ἄλλου εἶδους ἐνίσχυση τῶν ἀπόρων καί οἰκονομικῶς ἀσθενούντων ἀδελφῶν. Προσωπικά ὁ Ποιμενάρχης ἡμῶν βραβεύει κατ' ἔτος μετὰ χρηματικοῦ ποσοῦ τοὺς ἀριστούχους μα-

θητές τῶν Γυμνασίων καί Λυκείων τῆς Καρπάθου καί ἐνισχύει οἰκονομικά τίς μαθητικές ἐκδρομές καί τοὺς Συλλόγους τῶν νησιῶν μας.

Ἐπίσης ἰδιαίτερη θρησκευτική μέριμνα ἐπιδεικνύει γιά τίς Ἑνοπλες Δυνάμεις καί τά Σώματα Ἀσφαλείας μέσῳ τῶν ἐντεταλμένων ἱερέων, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν γιά τίς θρησκευτικές ἀνάγκες αὐτῶν.

Ἄξιες ἰδιαίτερας μνείας ἀποτελοῦν οἱ παραχωρήσεις κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, μεγάλων τμημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως γιά κοινωφελῆ ἔργα, ὅπως

Α) Ἡ παραχώρηση ἐκτάσεως γιά τήν κατασκευή τοῦ Δημοτικοῦ Σταδίου Καρπάθου, Ὀλυμπιακῶν προδιαγραφῶν

Β) Ἡ παραχώρηση ἐκτάσεως γιά τήν κατασκευή λατομείου διά τίς ἀνάγκες τοῦ νέου Ἀερολιμένος Καρπάθου

Γ) Ἡ παραχώρηση οἰκοπέδου γιά τήν ἀνέγερση κτιρίου πολλὰπλῶν χρήσεων τοῦ Γυμνασίου καί Λυκείου Ἀπερίου.

Καί ἐσχάτως ἡ παραχώρηση ἐκτάσεως γιά τήν ἀνέγερση τοῦ Νοσοκομείου Καρπάθου μέ τήν ἐπωνυμία «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος».

Ἄγιε Ποιμενάρχα

Εἴσθε ἄμπελος εὐκληματοῦσα καί πολλές καί πλείστους ἀναδενδράδας, εὐκληματούσας καί ἐκεῖνας, δηλαδή πολλά πνευματικά τέκνα, ἄξιους ἀδελφούς κληρικούς ὑπηρέτας ἔχετε προσφέρει εἰς τήν Ἐκκλησίαν.

Ἐχετε τελέσει σαράντα χειροτονίες, ἐντός καί ἐκτός τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἐξελέγησαν ἐπίσκοποι, ὁ παρειρισκόμενος Ἅγιος Κῶου καί Νισύρου καί ὁ ἐγγεγραμμένος στήν Μητρόπολή μας Κυδωνιῶν Ἀθηναγόρας, καί δύο Ἡγούμενοι Ἱερῶν Μονῶν, ὁ Πανοσιολογιότατος Ἀρχιμ. Καλλίνικος ὡς Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἀγ. Γεωργίου Βασσῶν καί ὁ Πανοσιολογιότατος Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο.

Δέν ἀπολαμβάνετε μόνο χαρές ἀπό τά πνευματικά σας τέκνα. Κυρίως ἐπωμίζεσθε τίς εὐθύνες καί τίς ἀγωνίες τους. Προσεύχεσθε γι' αὐτά, δακρύζετε γιά τά ἰδικά τους ἁμαρτήματα, ἀνησυχεῖτε καί ἀγωνίζεσθε γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν δικῶν τους πειρασμῶν.

Ὑπόδειγμά σας ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει, «τίς ἀσθενεῖ καί οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται καί οὐκ ἐγώ πυροῦμαι;».

Ἰδιαίτερη φροντίδα ἔχετε ἐπιδείξει διά τήν ἀποκατάσταση τῶν ἱερῶν Ναῶν τῆς νήσου Κάσου, ὅπως τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, τῆς Ἀγίας Μαρίνης, τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καί τῶν Ἱερῶν Μονῶν Ἀγ. Μάμαντος καί Ἀγ. Γεωργίου Χαδιῶν, τό καθολικό τοῦ ὁποῖου ἀγιογραφήθη. Μέγιστη προσπάθεια καταβάλατε γιά τήν σωτηρία τοῦ μεγαλυτέρου Ναοῦ τῆς Μητροπόλεώς μας, τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Ἐμποριοῦ Κάσου.

Διά ὅλα τά ἀνωτέρω, χρέος ἱερό καί ἐπιβεβλημένο, ὅπως ἐκφράσουμε ἐκ βάθους ψυχῆς τίς εὐχαριστίες μας καί νά ἀναγνωρίσουμε τό πατρικό σας ἐνδιαφέρον καί τήν ἀγάπη, ἡ ὁποία πάντοτε συνοδεύεται ἀπό ἔργα ἀγάπης. Διότι ἡ διακονία σας ὑπῆρξε «ἀγνή, ἔπειτα εἰλικρινής, ἐπιεικής, εὐπειθής, μεστή ἐλέους καί καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καί ἀνυπόκριτος» (Ἰακ. 3, 17). Εὐχόμαστε δέ, ὅπως ὁ Δωρεοδότης Κύριος σᾶς χαρίζει υἰεῖαν καί μακροήμερευση πρὸς δόξαν Αὐτοῦ, ἔπαινον καί αὐξησιν τῆς Ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας. Εὐχαριστῶ.

ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ

Καθηγητῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΚΑΙ ΚΑΣΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ

Εἶχα καί παλαιότερα τήν εὐκαιρία –καί τό ἔκανα μέ μεγάλη χαρά– νά ἀναφερθῶ στήν προσωπικότητα καί τό ἔργο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Ἀμβροσίου σέ πολυπληθῆ ἀκροατήρια στήν Ἀθήνα καί στήν Κάρπαθο. Ἐπeseήμανα τότε ὀρισμένα γνωρίσματα τῆς ζωῆς καί δράσης του καί ὑπογράμμισα τίς σημαντικότερες πτυχές τοῦ ἔργου του¹.

1. Βλ. σχετικά Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, *Ἐπαινος Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Ἀμβροσίου*, Ἀθήνα 2000.

Σήμερα, στο αγαπημένο νησί μας, τήν Κάρπαθο, μέ τή γειτονική Κάσο νά παρακολουθεῖ νοερά καί σεβαστικά τή σεμνή αὐτή ἐκδήλωση πού ὀργανώθηκε πρὸς τιμὴν του, μοῦ δίνεται ἡ λαμπρή εὐκαιρία, νά παρουσιάσω, ἐνώπιον προσκεκλημένων καί ἐκατοντάδων ἐκπροσώπων τοῦ ποιμνίου του, μιά σύντομη, ἀλλὰ πρισματική εἰκόνα τῆς πολυδιάστατης προσωπικότητάς του, μέ κεντρικό ἄξονα τή Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου. Καί τό κάνω αὐτό τώρα μέ πολλή συγκίνηση καί τόν προσήκοντα σεβασμό, γιατί ἐφέτος (2013) ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος συμπληρώνει τριάντα ὁλόκληρα χρόνια εὐδόκιμης ποιμαντορίας στή γεραρά καί ἱστορική μας Μητρόπολη.

Μέ τήν ἐπίνευση τῆς Θείας Χάριτος καί τήν εὐλογία τοῦ (τότε) Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξέλεξε τό 1983 Μητροπολίτη τόν ἄξιο κληρικό, Πρωτοσύγκελο στή Μητρόπολη Κῶ, Ἀρχιμανδρίτη κ. Ἀμβρόσιο καί τόν τοποθέτησε στήν ἀκρτική καί ἱστορική Ἐπαρχία Καρπάθου καί Κάσου. Τόν προσδιορισμό τῶν δύο νησιῶν ὡς ἱστορικῶν, ὅπως γνωρίζετε, δέν συνθέτει μόνο ἡ μακραίωνη ἱστορία τους, ἡ ὁποία γνώρισε μέσα στόν χρόνο ποικίλους κατακτητές, ἀλλὰ παρέμειναν στήν ἀνθρώπινη διαδρομή ψυχές καθάρια ἐλληνικές ἀπ' αὐτές πού διέσωσε ὁ ἐλληνισμός ἀνάμεσα στίς ἱστορικές ἀναταράξεις καί θύελλες, γιά νά παραφράσω σχετικά λεγόμενα τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ Νικολάου Ἀνδριώτη. Εἰδικότερα γιά τήν Κάρπαθο τόν προσδιορισμό ἱστορική συνθέτει ἐπίσης ἡ ἀδιάκοπη καί ἀδιάσπαστη πολιτισμική παρουσία της, πού τήν ἐξύμνησαν Ἕλληνες καί ξένοι ἐπιστήμονες, θρησκευτικοί ἡγέτες, πολιτικοί, ἀλλὰ καί διάσημοι ποιητές.

Τό ἔργο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Ἀμβροσίου στήν ἐσχάτιά αὐτή τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου εἶναι πολύπλευρο καί ἀξιοθαύμαστο. Γι' αὐτό δέν εἶναι δυνατό στά περιορισμένα χρονικά ὅρια τῆς ὁμιλίας αὐτῆς νά τό παρουσιάσω μέ τήν ἀρμόζουσα πληρότητα. Ἦδη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἐπιφάνιος καί πρωτοσύγκελος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου ὑπογράμμισε ἀρκετά γιά τό ἐκκλησιαστικό του ἔργο, ἐνῶ ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου Βασσῶν Καρπάθου, Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος παρουσίασε, στά προλεγόμενα τῆς ἐκδήλωσης, πτυχές τοῦ χαρακτήρα καί τοῦ ἔργου του. Ἔτσι, κατ' ἀνάγκην, καί λόγω τοῦ χρόνου, θά δώσω μόνο, ὅπως ἤδη εἶπα, μιά

σύντομη αλλά πρισματική εικόνα της προσωπικότητάς του, ή όποια θεωρώ ότι έχει ιδιαίτερα σημαντική και διαχρονική αξία, αναφέροντας δείγματα μόνον του πνευματικού έργου του.

Πρωταρχική θέση στο μεγαλόπνοο έργο του Μητροπολίτου Άμβροσίου έχει ασφαλώς η αγιοποίηση του Ίωάννου του Καρπαθίου, του οποίου τη μνήμη γιορτάσαμε χθές και σήμερα, μεγάλης θρησκευτικής και φιλοσόφου μορφής του νησιού μας, ό όποιος έζησε στην Κάρπαθο πριν από τά μέσα του 6. αϊ. μ.Χ.

Ό Ίωάννης ό Καρπάθιος έγραψε, μεταξύ άλλων, και τά «Παρακλήσεως κεφάλαια έκατόν» προς τούς μοναχούς της Ίνδίας, τά όποία άνθολογούνται στη «Φιλοκαλία», γνωστή συλλογή κειμένων τών «ίερών νηπτικών».

Τή μεγάλη αυτή μορφή άνέσυρε περίπου από την άφάνεια ό Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Καρπάθου και Κάσου κ. Άμβρόσιος και μέ Έκθεσή του (15 Μαΐου 1985) προς τόν τότε Οίκουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο έπέτυχε, μέ Πατριαρχική Συνοδική Πράξη (άριθ. πρωτ. 687), την ανακήρυξή του ως τοπικού Άγίου τό 1985. Έκτοτε ή Κάρπαθος έχει τόν Άγιο της και τιμά τη μνήμη του σάν σήμερα κάθε χρόνο (25 Αυγούστου).

Ό Οίκουμενικός Πατριάρχης και ή Ίερά Σύνοδος μέ την ύπ' αριθμ. 687 Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη συναρίθμησαν τόν Ίωάννη τόν Καρπάθιο στους Άγίους του Έορτολογίου της Έκκλησίας από τό 1985. Τά σχετικά Πατριαρχικά και Συνοδικά κείμενα (και ή Έγκύκλιος του Σεβασμιωτάτου προς τό Χριστεπώνυμο πλήρωμα είναι ήδη στη διάθεση κάθε Καρπαθίου και δημοσιεύθηκαν στη σχετική μελέτη μου για τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Άμβρόσιο)².

Έξ άλλου, στο πρόσφατο Δ' Διεθνές Συνέδριο Καρπαθιακής Λαογραφίας (Μάιος 2013), έγιναν σημαντικές Άνακοινώσεις από δύο διαπρεπείς καθηγητές της Βυζαντινολογίας για τόν Άγιο Ίωάννη τόν Καρπάθιο. Οί δύο καθηγητές μίλησαν για τό έργο του Ίωάννη και ύπογράμμισαν ότι ή αγιότητά του, μέ τά δεδομένα της έποχής, μαρτυρείται από τίς άρχές του 14. αιώνα μ.Χ., άφου τό βασικό χειρόγραφο της Άνθολογίας «Περί αγίας κοινωνήσεως» αναφέρει «του αγίου Ίωάννου του Καρπαθίου». Η αναγνώριση του πνευματικού του διαμετρήματος προκύπτει επίσης από τη συμπερίλη-

2. Βλ. σχετικά Μηνάς Άλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Έπαινος Μητροπολίτου Καρπάθου και Κάσου Άμβροσίου, ό.π., σ 16-22.

ψη τοῦ ὀνόματός του καί τοῦ κειμένου του μαζί μέ ἐκεῖνα μεγάλων πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Ἀναμένουμε τή δημοσίευση τῶν κειμένων τῶν καθηγητῶν Ἰωάννη Πολέμη καί Θεοδώρας Ἀντωνοπούλου στά Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου, γιά νά ἔχουμε ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ ἔργου τοῦ Ἀγίου. Ὁ Μητροπολίτης μας ἐφρόντισε ἐπίσης καί γιά τήν ἔκδοση βιβλίου μέ τήν ἱερή ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου καί τῶν ἄλλων πολιούχων Ἀγίων τῆς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου³.

Οἱ προσπάθειες τώρα τοῦ ἁγίου Ποιμενάρχη μας συγκεντρώνονται πλέον στήν ἀνέγερση μεγαλοπρεποῦς ναοῦ, ὁ ὁποῖος θά εἶναι ἀφιερωμένος στή μνήμη τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου. Εὐχόμεθα νά εὐδοιωθοῦν οἱ προσπάθειες αὐτές σύντομα καί ἡ Κάρπαθος νά ἀποκτήσει περικαλλή ναό καί συγχρόνως Ἐκκλησιαστικό Πνευματικό Κέντρο.

Ὡς Ἐπίσκοπος ὁ Ἀμβρόσιος ἀκολουθεῖ πάντοτε τίς προτροπές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Εἴ τις ἐπίσκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. Δεῖ οὖν τόν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, (...), νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μή πάροινον, μή πλήκτην, ἀλλά ἐπεικῆ, ἁμαχον, ἀφιλάργυρον, τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον» (...) μετά πάσης σεμνότητος (...) μή νεόφυτον, ἵνα μή τυφλωθεῖς εἰς κρίμα ἐμπέση τοῦ διαβόλου. Δεῖ δέ καί μαρτυρίαν καλήν ἔχειν ἀπό τῶν ἑξωθεν, ἵνα μή εἰς ὀνειδισμόν ἐμπέση καί παγίδα τοῦ διαβόλου». Ἔτσι ὁ σώφρων καί φιλόξενος Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος εὐτύχησε, μέ εὐλογία Θεοῦ, νά ὑποδεχθεῖ, μέ τίς πρέπουσες τιμές, στήν Κάρπαθο τήν Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότητα, τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κύριον Βαρθολομαῖο, τή μεγάλη αὐτή καί περίλαμπρη μορφή τῆς Παγκόσμιας Ὁρθοδοξίας, στίς 25 Ὀκτωβρίου 1994. Καί ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας, κατά τήν ἱστορική πατριαρχική ἐπίσκεψη, ἀπεκάλυψε καί μίαν ἄλλη πτυχή τῆς συγκροτημένης προσωπικότητάς του. Ἀπέδειξε ὅτι εἶναι καί λαμπρός ἐκκλησιαστικός ὑμνωδός, ἀφοῦ συνέθεσε, κατάλληλο γιά τήν περίστασι, ἐγκωμιαστικό ποίημα (ιδιόμελο, ἦχος α'), ἀφιερωμένο

3. Βλ. σχετικά *Οἱ Πολιούχοι Ἅγιοι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου*, Πρόλογος Μητροπολίτου Ἀμβροσίου, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου, Κάρπαθος 2008.

στόν Πατριάρχη Βαρθολομαῖο μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπίσκεψῆς του στά νησιά μας.

Καί ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐπεδαψίλευσε ἐπαίνους στόν προκαθήμενο τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας γιά τό ἔργο του λέγοντας, μεταξύ ἄλλων, καί τά ἑξῆς: «Ἡ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία χαίρει, διότι ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τοῦ Αἰγαίου κέκτηται δύο πολυτίμους μαργαρίτας, τάς νήσους Κάρπαθον καί Κάσον, αἵτινες συνεχίζουν νά παρέχουν τήν μαρτυρίαν τοῦ Γένους, ὑπό τήν πεπνυμένην ἡγεσίαν τοῦ ὑπό τῆς Μητρός Ἐκκλησίας ταχθέντος Ἐπισκόπου καί Ποιμενάρχου ἐν αὐταῖς, τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Ἱερότητας, ἀδελφέ ἅγιε Καρπάθου καί Κάσου, πρὸς τόν ὁποῖον καί ἐκφράζομεν τόν προσωπικόν ἡμῶν ἔπαινον, ὁμοῦ μετά τοῦ τοιοῦτου τῆς Μητρός Ἐκκλησίας, ὡς καί τήν εὐαρέσκεϊαν, διά τό μεθ' ἱεραποστολικοῦ ζήλου, ἐπιτελούμενον ἀξιοθαύμαστον ἔργον, οὐχί μόνον τῆς ἐνταῦθα ζωῆς καί δραστηριότητος»⁴.

Ἐπιθυμώντας πάντοτε «τό καλόν ἔργον» καταβάλλει κάθε προσπάθεια γιά τήν ἐνίσχυση τῶν Ἑνοριῶν μέ κατάλληλους κληρικούς καί φροντίζει γιά τήν ἀνακαίνιση καί ἀνοικοδόμηση ναῶν, τήν ἀγιογράφησίν τους ἢ τήν ἀνέγερση νέων ἐξωκκλησιῶν. Παράλληλα, πρωτοστατεῖ σέ ἀνακαινίσεις ἢ κατασκευές ἐκκλησιαστικῶν μεγάρων. Συμμετέχει προεξάρχοντας στίς λατρευτικές πανηγύρεις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Καρπάθου καί τῆς Κάσου καί ἔτσι προσδίδει ἀρχιερατικές τιμές καί αἴγλη στίς τοπικές κοινωνίες.

Θυμᾶμαι ἐδῶ μέ συγκίνηση τήν ἀκτινοβόλο παρουσία του στό τριήμερο τῶν Ἑορταστικῶν Ἐκδηλώσεων τῆς Ἐκατον-πεντηκονταετηρίδας (1845-1995) ἀπό τήν ἀνέγερση τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησίας τῶν Μενετῶν, τόν Δεκαπενταύγουστο τοῦ 1995. Στήν ἱστορική καί ἀξέχαστη ἐκείνη γιορτή ὁ Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος προσκάλεσε τόν Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων καί Μεγάλης Βρετανίας κ. Γρηγόριο, γιά νά συμμετάσχει στίς ἐορταστικές ἐκδηλώσεις. Οἱ δύο ἐπιφανεῖς Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου συλλειτούργησαν στή Μεγαλόχαρη τοῦ Ἱεροῦ Βράχου καί λάμπρυναν μέ τήν παρουσία τους τή μεγάλη ἐπέτειο⁵. Στήν ἴδια ἐκκλησία ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος καθιέρωσε, ἀπό τό 1983, πρῶτο ἔτος

4. Βλ. σχετικά Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, ὁ.π., σ. 23.

5. Βλ. ἀναλυτικά Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ - Ντίνος Ἀντ. ΜΕΛΑΣ (ἐκδοτική ἐπιμέλεια), *Ὁ Ἑορτασμός τῆς Ἐκατον-Πεντηκονταετηρίδας (1845-1995) τῆς Ἐκ-*

τῆς Ἀρχιερατείας του, τὴν ψαλμωδία τῶν Ἑγκωμίων τῆς Παναγίας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ (14 Αὐγούστου)⁶. Μὲ προεξάρχοντα καὶ καθοδηγητὴ τὸν Μητροπολίτη μας ἔκτοτε ὅλοι οἱ προσκηνυτές ἀνυμνοῦν καὶ δοξάζουν τὴν Παναγία μὲ τὰ Ἑγκώμια μέσα σὲ πανηγυρική βυζαντινὴ ἀτμόσφαιρα. Στὰ ἐγκώμια αὐτὰ ἀναφέρθηκε ἄλλωστε καὶ πρόσφατο δημοσίευμα τῆς μεγάλης ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν τὸ ΒΗΜΑ τῆς Κυριακῆς, πού ἦταν ἀφιερωμένο στὴν Παναγία τῶν Μενετῶν⁷.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀμβρόσιος μεταξύ τῶν Ἱεραρχῶν
Ρόδου καὶ Κώου.

Ὡς ἄνθρωπος, ἐξ ἄλλου, ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης Καρπάθου καὶ Κάσου εἶναι ἀθόρυβος, προσηγνής καὶ ἀπλός. Δέχεται μέ

κλησίας *Μενετῶν Καρπάθου «Ἡ Κοίμηση τῆς Θεοτόκου»*, Δεκαπενταύγουστος 1995, Ἀθήνα 1996.

6. Βλ. σχετικὰ *Τὰ Ἐπιτάφια Ἑγκώμια τῆς Θεοτόκου* (Κεντρικὴ Ἐκκλησία Μενετῶν Καρπάθου), ἐπιμέλεια Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Ἀθήνα - Κάρπαθος 1994 (πρώτη ἐκδοση) καὶ 2012 (τρίτη ἐκδοση).

7. Βλ. σχετικὰ Νίκος Γ. ΜΑΣΤΡΟΠΑΥΛΟΣ - Μηνᾶς Ἀλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, «ΤΑ-ΕΙΔΙΑ: Μενετές - Κάρπαθος. Ἡ Παναγία τοῦ Βράχου. Νόστος καὶ μεράκι στοῦ πέλαγος τῆς Παναγίας», ἐφ. Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς, 5 Αὐγούστου 2012 (ἐνθετο ἀφιέρωμα), σ. 17-21.

πατρική αγάπη κάθε επισκέπτη στά Γραφεΐα του, ἐνῶ παράλληλα συμμετέχει στήν κοινωνική, ἐπιστημονική καί πολιτιστική ζωή τῶν νησιῶν. Ἀναφέρω ἐδῶ τήν αγάπη του πρός τόν λαϊκό πολιτισμό τῆς Καρπάθου, ἀλλά, καί τή συμπαράστασή του σέ ὅ,τι τόν ἀφορᾷ. Καί τό πιό σημαντικό: Γνωρίζει τή λειτουργικότητα καί ἰδιομορφία τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, τόν ὁποῖο σέ κάθε εὐκαιρία δέν παραλείπει νά προβάλλει. Ἦταν πάντα παρών σέ ὅλα τά Διεθνή Συνέδρια Καρπαθιακῆς Λαογραφίας καί τόν περασμένο Αὐγουστο στήν πανηγυρική συνεδρίαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Καρπάθου, ὅπου ἔγινε ἐνώπιον τῶν Καρπαθιακῶν, Πρυτανικῶν ἀρχῶν, ἄλλων Πανεπιστημιακῶν καί ἐκπροσώπων τῶν Καρπαθίων, ἡ ἐπίσημη ἀνακοίνωση γιά τήν ἴδρυση τοῦ Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ Καρπάθου τοῦ Τμήματος Φιλολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἐξέφρασε τή χαρά του γιά τήν ἴδρυση καί διετύπωσε τίς ἀπόψεις του.

Γιά ὅλα αὐτά ὑπάρχει καί τό ἀντικαθρέπτισμα - ἀντίδωρο τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ πρός τόν ἴδιο. Δίνω ἐδῶ ὀρισμένα ἀποσπάσματα ἀπό ποιητικά κείμενα, πού τοῦ ἀφιέρωσαν γνωστοί Καρπαθιοί:

1. ΒΑΣΟΣ ΕΥ. ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗΣ (1927-2010)

5 Ἀμβρόσιος τό ὄνομα, Ξάνθη ἡ καταγωγή του,
εἶναι 'που τοὺς ἐπίλεκτους, μέ δράση ἡ ζωή του.
Πιό πρῶτα ἦτανε στήν Κῶ, νησί τοῦ Ἰπποκράτη,
πατέρα τῆς ἱατρικῆς, γνωστό σ' ὅλα τά κράτη.
Ἦτανε πρωτοσύγκελος, πρῶτος Ἀρχιμανδρίτης,
10 καί σήμερον στά δύο νησιά εἶναι Μητροπολίτης.
Ἐκεῖ τοποθετήθηκε 'που τό Πατριαρχεῖο
καί εἶναι στή Μητρόπολη πνευματικό λαχεῖο.
Ἐγινε ἡ ἐνθρόνιση τό ὀγδοήντα τρία,
καί ἦτο γιά τήν Κάρπαθο σπάνια εὐκαιρία.

2. ΧΟΡΩΔΙΑ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΚΑΙ ΚΑΣΟΥ

Εἰς τή γιορτή σας σήμερα, Ἄγιε Δέσποτά μας,
σᾶς εὐχόνται χρόνια πολλά τά Κατηχητικά μας.

Ἐφέτος συμπληρώσατε εἴκοσι πέντε χρόνια,
καί ἄλλα τόσα δύο φορές εὐχόμεθα ἀκόμα.

Ἡ ταπεινή σας ἡ μορφή στολίζει τό νησί μας,
ὁ λόγος σας πνευματική τροφή γιά τήν ψυχή μας.

.....

3. ΑΙΔΕΣΙΜΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗΣ

Θρακιώτης στήν καταγωγή, μ' ἀέρα ἀπ' τήν Πόλη,
μιλᾷμε γιά τόν Δέσποτα πού τονε ξέρουν ὅλοι!

Λαυριώτης ἀπ' τούς πιό παλιούς, τοῦ Ἀγιονόρους θρέμμα,
τ' Ἄι Θανάση καύχημα, τοῦ Κουκουζέλη πνέμα.

Τῆς Κάρπαθος ὁ ἔφορος, Ἀμβρόσιος ὁ πρῶτος!
Λάμπει παντοῦ τό πνεῦμα του, τό πέρασμά του κρότος!

Τοῦ Πατριάρχῃ σύντροφος βρέθηκε ἀπό νέος,
στή Χάλκη φοίτησαν μαζί μέ σεβασμό καί δέος.

.....

*

Θά ἤθελα ἀκόμη στό σημεῖο αὐτό νά ὑπογραμμίσω καί τόν ρέον-
τα θεολογικό του λόγο, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ἀπό ρητορική
δύναμη καί πειθῶ, ὅσον ἀφορᾷ τά μηνύματα τῆς χριστιανικῆς καί
πατερικῆς διδασκαλίας, ἐνῶ συγχρόνως διαπνέεται ἀπό ἔνθερμο
πατριωτισμό, ἐνός πραγματικοῦ «καστροφύλακα», ὅπως ὁ ἴδιος χα-
ρακτήρησε τόν ἑαυτό του σέ μιά παλαιότερη συνέντευξή του.

Ὡς κατακλεῖδα τῆς ὁμιλίας μου θά ἤθελα νά χρησιμοποιήσω ἓνα
ἀπόσπασμα ἄρθρου, πού ἀναφέρεται στόν Μητροπολίτη Ἀμβρόσιο,
ὑπογεγραμμένο ἀπό τόν κ. Μανόλη Ρούνη, πρώην Διοικητή τοῦ
Ἁγίου Ὁρους. Τό ἀπόσπασμα αὐτό ἐκφράζει καί τά δικά μου συν-
αισθήματα καί πιστεύω ὅτι διερμηνεύει καί τή σκέψη τῶν Καρπαθίων
καί τῶν Κασίων.

«Ὁ Μητροπολίτης κ. Ἀμβρόσιος εἶναι ὁ Ἱεράρχης τοῦ λόγου
καί τῆς πράξης, πού ὑψώνει τό ὠραῖον ἀνάστημά του στήν ὑπε-
ρεσία τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ λαοῦ. Οἱ Καρπάθιοι, πού προσδέχον-
ται μέ εὐγνωμοσύνη τίς προσφορές τῆς ἀρχιερατικῆς ἀγάπης καί
τῶν πατρικῶν φροντίδων του, διαδηλώνουν παντοῦ καί πάντοτε
τήν ἐκ βαθέων εὐγνώμονα ἀναγνώριση, πού ὀφείλουν στόν ἄξιο
Ἱεράρχη τους.

Ὁ Ἄθως δοκιμάζει αἰσθήματα περηφάνειας, γιατί σέ καιρούς κρίσιμους ἔστειλε στήν Κάρπαθο καί στήν Κάσο, τόν Μητροπολίτη κ. Ἀμβρόσιο, πού ἀποτελεῖ πρότυπο ἄξιου ἡγέτη, πού προσκομίζει στήν ἁγία τράπεζα τῆς Ἐκκλησίας καί στή ζωντανή σύναξη τῶν πνευματικῶν τέκνων του ἐμπνοή ἥθους καί σύμμετρη ὁδηγία ἀρετῆς. Ὁ Ἐπίσκοπος, πού ξεκίνησε σεμνός μοναχός ἀπό τή Μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἄθω, σφραγίζει τώρα τό ἀρχιελάτος τῆς Δωδεκανησιακῆς Ὁρθοδοξίας μέ δωρεές ἀπό περισσεύματος καρδίας καί πνεύματος, πού ἀνυψώνουν εὐφραντικά τοὺς πιστοὺς τῆς Καρπάθου καί τῆς Κάσου».

Κι ἐμεῖς, ὡς μέλη τοῦ ποιμνίου του, ἐπαναλαμβάνουμε τιμητικά καί σεβαστικά σήμερα στή τιμητική ἐκδήλωση τῶν τριάντα χρόνων τῆς Ἀρχιερατείας του στήν ἱστορική μας Μητρόπολη: «Ἀμβροσίου τοῦ Σεβασμιωτάτου καί Θεοπροβλήτου Μητροπολίτου, τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Καρπάθου καί Κάσου, Ὑπερτίμου καί Ἐξάρχου Κυκλάδων νήσων, ἡμῶν δέ πατρός καί Ποιμενάρχου πολλά τά ἔτη»⁸.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΚΑΙ ΚΑΣΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ

Πρέπει νά ἀρχίσω μέ μία λέξη. Εὐχαριστῶ καί εὐγνωμονῶ. Γιά ὅλους ἐσᾶς πού εἴστε ἀπόψε ἐδῶ μαζί μου. Εἴστε ἡ ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου! Εἴστε ἡ χαρὰ τῆς χαρᾶς μου! Εἴστε ἡ καρδιά τῆς καρδιάς μου! Ἀπό σᾶς ἀντλῶ δύναμη, παρηγορία, θάρρος κι ἔτσι πέρασαν σάν νά ἔταν χτές τά τριάντα χρόνια τῆς ἀρχιερατείας μου!

Ἄν γυρίσω τίς σελίδες τῆς ζωῆς μου, βλέπω πῶς ἦταν, ὅταν ἦρθα ἡ Κάρπαθος. Καί σήμερα μετὰ ἀπό τριάντα χρόνια βλέπω πῶς εἶναι ἡ Κάρπαθος. Δέν ξέρω ἂν θά ζήσω ἄλλα τριάντα γιὰ νά δῶ πῶς θά

8. Γιά τό γενικότερο ἔργο καί τήν πολυποίκιλη δραστηριότητα τοῦ Μητροπολίτου Ἀβροσίου, βλ. ἐπίσης ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, Μητροπολίτης Καρπάθου καί Κάσου: 50 χρόνια Ἱερατικῆς Διακονίας καί Προσφορᾶς (1961-2011), Πρόλογος καί ἐπιμέλεια ἐκδόσης Ἀρχιμ. Καλλίνικος Μαυρολέων, Ἱερά Μητρόπολις Καρπάθου καί Κάσου, Κάρπαθος 2011.

είναι μετά από άλλα τριάντα. Άλλά είμαι βέβαιος, ότι θά είναι ακόμη ωραιότερα. Διότι ή φιλοπατρία σας, ή ευλάβειά σας, ή πίστη σας πρὸς τόν Θεό, αυτό τό ὁμορφο νησί θά τό κάνει κάθε μέρα ωραιότερο. Διότι είναι ὁμορφες οἱ δικές σας οἱ ψυχές καί οἱ δικές σας ψυχές δίνουν σ'αυτόν τόν τόπο αἴγλη, ζωντάνια, χαρά, εὐτυχία! Νά γιατί εἶπα μόνο δύο λέξεις· ἔπρεπε νά πῶ : «εὐγνωμονῶ», γιατί εἶμαι μαζί σας καί «εὐχαριστῶ» πού εἶστε μαζί μου.

Άλλά ὁφείλω αὐχενοκλινῶς νά υποβάλλω τήν εὐγνωμοσύνη καί τήν ἀφοσίωσή μου πρὸς τό πάνσεπτο Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο καί στόν Πρωτόθρονο ἐν Πατριαρχαῖς Παναγιώτατο κ.κ.Βαρθολομαῖο. Καί νά ἐκφράσω, διά μίαν εἰσέτι φοράν, τάς πολλές μου εὐχαριστίας διά τό σεπτόν Πατριαρχικόν Γράμμα, τό ὅποιον μέ συνεκίνησε βαθύτατα. Τό θεωρῶ ὑπερβολικόν κι ἄς τό ἔγραψε ἕνας Πατριάρχης. Διότι ὅλοι εἴμαστε ἐντεταγμένοι στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου. Ὅλοι εἴμαστε ἐργάτες μιᾶς μεγάλης ιδέας, μιᾶς μεγάλης ἀληθείας, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Οὐαί καί τρισαλίμονο, ἐάν περιμένουμε ἐπιβραβεύσεις, σχόλια, λόγια καλά, εὐαρέσκειες γιά κάτι πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὑπηρετήσουμε. Βεβαίως, ἀνθρώπινον εἶναι νά συγκινεῖται κανεῖς καί μέ τά ωραῖα λόγια. Ὅπως συγκινήθηκα σήμερα ἐγὼ ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν π.Καλλίνικο, ἀπό τόν Πρωτοσύγκελλο π.Ἐπιφάνιο, ἀπό τόν ἐλλογιμώτατο Καθηγητή κ. Μηνᾶ Ἄλ. Ἀλεξιάδη, ἀπό τόν ἐκπρόσωπο τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τόν Μητροπολίτη Ρόδου κ.κ. Κύριλλο, ἀπό τόν ἐν Χριστῷ ἀδελφό Μητροπολίτη Κώου καί Νισύρου κ.κ. Ναθαναήλ, ἀπό τόν Δήμαρχό μας κ. Μιχάλη Χανιώτη, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Εἶστε ἡ καρδιά μας». Κι ἐγώ, κύριε Δήμαρχε, σᾶς λέγω: «Εἶμαι ἡ δική σας καρδιά κι ἐσεῖς εἶστε ἡ δική μου καρδιά». Ἀπό τόν ἐντεταλμένο Περιφερειακό Σύμβουλο τῆς Περιφερειακῆς Ἐνότητος Καρπάθου – Κάσου τῆς Περιφέρειας Νοτίου Αἰγαίου, πολὺ ἀγαπητόν μου κ. Μιχάλη Ἐρωτόκριτο.

Ἀπό τόν ἀγαπητόν μου Ὑπουργόν τῆς καρδιᾶς μας κ. Τέλη Παυλίδη. Εὐχαριστῶ τά παιδιά μας τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Καρπάθου, γιά τούς ωραίους παραδοσιακοὺς χορούς, τά παραδοσιακά μας ὄργανα καί τή θαυμάσια τσαμπούνα. Εὐχαριστῶ καί γιά τήν ἐκπληξη πού μᾶς ἐπιφύλαξε ἡ «ΟΜΟΝΟΙΑ» Ἀπερίου, μέ τό νά μοῦ θυμίσουν τούς θρακιώτικους χορούς, πού χόρευα τότε κι ἐγώ, ὡς

παιδάκι. Καί τέλος, εὐχαριστῶ τόν Διάκονο π. Ἀμβρόσιο Μαναρουλᾶ, γιά τίς ώραῖες μαντινάδες πού εἶπε.

Ἡ συγκίνησή μου εἶναι μεγάλη. Εἰλικρινά δέν ἤξιζα τοιαύτης τιμῆς, τοιαύτης χαρᾶς, τοιαύτης ἀγαλλιάσεως. Τήν δέχομαι. Γιατί εἶμαι βέβαιος ὅτι τήν δίδετε ἀπλόχερα πρός τό ταπεινό μου πρόσωπο. Κι ὅπως εἶδατε στήν ταινία πού προβλήθηκε, εἶπα, στίς τελευταῖες φράσεις, ὅτι «ἐσεῖς εἶστε ἡ ζωή τῆς ζωῆς μου». Δέν νοῶ τήν ζωή μου χωρίς τήν Κάρπαθο καί τήν Κάσο! Δέν ξέρω πόσα χρόνια θά μοῦ δώσει ὁ Θεός! Ἀλλά αὐτά τά χρόνια πού θά ῥθουν, ἂν δέν εἶναι τόσα δυνατά ὅσο θά μοῦ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις μου, θά ἤθελα κι ἐγώ νά μιμηθῶ τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο καί νά μέ περιφέρουν οἱ κληρικοί μου καί νά λέω δύο φράσεις πρός ὅλους σας: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Σ'αὐτήν τήν ἀγάπη ἅς στηρίξουμε τήν περαιτέρω πορεία μας. Ὁ Θεός νά σᾶς εὐλογεῖ καί νά σᾶς ἀγιάζει!

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ
κ. ΜΕΛΙΤΩΝΟΣ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ:
Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΠΟΙΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ,
ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΟΣ

Σεβασμιώτατε καί πολύτιμε ἀδελφέ καί φίλε ἅγιε Σεβαστείας κύριε Δημήτριε, ἐκπρόσωπε τῆς Μητρός μας Ἑκκλησίας καί τῆς Α.Θ.Παναγιότητος, τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου,

Σεβασμιώτατε καί προσφιλέστατε ἀδελφέ ἅγιε Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κύριε Ἰγνάτιε,

Σεβασμιώτατοι ἅγιοι ἀδελφοί,

Σεβαστέ μου Γέροντα π. Βασίλειε,

Ἑλλογιμώτατε καί φίλτατε κύριε Γιανναρά,

Πατέρες, ἀδελφοί, Ὅσιώτατοι μοναχοί καί μοναχές, ἐκλεκτοί ἀδελφοί καί ἀδελφαί, οἱ μετέχοντες τῆς ἱερᾶς ἐκδηλώσεως ταύτης μνήμης καί τιμῆς,

«Μέγας θησαυρός ἡ εὐχαριστία, μέγας πλοῦτος, ἀνάλωτον ἀγαθόν, ὅπλον ἰσχυρόν» λέγει ὁ Ἱερός Χρυσόστομος. Περί εὐχαριστίας, λοιπόν, πρωτίστως καί κυρίως ὁ λόγος.

Βεβαίως, πρέπει ἐξ ἀρχῆς νά ὁμολογήσω ὅτι, μετά τά ὅσα ἤκουσθησαν ἀπόψε, εὐρίσκομαι ἀσφαλῶς εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σας. Τά ὅσα ἀπό βιωματικῆς καρδίας ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν προλαλησάντων, λόγια γνώσεως, σεβασμοῦ καί ἀγάπης πρὸς τό σεπτὸν πρόσωπον καί τό λαμπρὸν ἔργον τοῦ ἐν Πατριάρχαις ἀοιδίμου Δημητρίου, ἀνταποκρίνονται πλήρως εἰς τὸν σκοπὸν καί τὰς προσδοκίας τῆς ἀποψινῆς ἀγαπητικῆς συνάξεώς μας. Θά ἔπρεπε λοιπόν νά περιορισθῶ ἀπλῶς εἰς ἓνα εὐχαριστῶ καί νά σιωπήσω ἔμπρός εἰς τὴν ἱεράν καί φωτεινὴν Προσωπικότητά του. Τί θά ἡδυνάμην, ἄλλωστε, νά προσθέσω εἰς ὅσα ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ βιώσαντος κατ' ἀλήθειαν καί ἐμπειρικῶς τὸν Πατριάρχην Δημήτριον, τοῦ παιδιόθεν ἐκλεκτοῦ πνευματικοῦ του ἀναστήματος ἀδελφοῦ μου ἐν Χριστῷ, συμπαραστάτου, συνοδίου βίου καί συγκυρηναίου ἐπὶ τεσσαρακονταε-

τίαν ὅλην ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἀγίου Σεβαστείας; ἢ ὑπὸ τοῦ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πνευματικοῦ μου διδασκάλου καὶ συμβούλου Προηγούμενου π. Βασιλείου Γοντικᾶκη, τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ Χριστόν καθοδήγησις καὶ ἡ κατὰ τελευταῖα ἰδίᾳ ἔτη ἀληθῶς καταλυτικὴ του συμπαράστασις του ὑπῆρξαν ὁδοδείκτης καὶ ἀσφαλὲς ἄγκυρα καὶ κατεύθυνσις τῆς ζωῆς μου; ἢ ὑπὸ τοῦ πολυτίμου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεργοῦ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διακονίᾳ σοφοῦ καὶ πολυπείρου Καθηγητοῦ κυρίου Χρήστου Γιανναρά; Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἴσως θὰ ἐπεβάλλετο σιωπὴ. Ἄς ἐπιτραπῇ ὅμως καὶ ὁ ἰδικὸς μου λόγος ἀπόψε, ἀπλῶς ὡς διά-λογος τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου καὶ τῆς ταπεινότητός μου, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὅλων μας, μέ τὸν μεγάλο ἀπόντα καὶ συγχρόνως μόνον παρόντα καὶ δεσπόζοντα καὶ ἐστιᾶτορα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πανδαισίας Πατριάρχῃ Δημήτριῳ.

Ἀπευθύνω, λοιπόν, τὸν πρῶτον λόγον εὐχαριστίας πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην μας κύριον Βαρθολομαῖον διὰ τὴν τιμητικὴν ἐκπροσώπησιν αὐτοῦ διὰ τοῦ πολυταλάντου ἀδελφοῦ ἀγίου Σεβαστείας κυρίου Δημητρίου. Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὁ ἀδελφός Δημήτριος, ἡ ἐλαχιστότης μου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀφανεῖς, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, προσπαθήσαμε νὰ συμπορευθοῦμε ὅλα τὰ χρόνια τῆς Πατριαρχίας Δημητρίου τοῦ Α' καὶ νὰ ὑπηρετήσουμε ὁ καθείς μας, «κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ» τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας Μυστήριον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς ταπεινοὶ διάκονοι τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου.

Ἐν συνεχείᾳ, τὸν λόγον ἀπευθύνω πρὸς ὑμᾶς, Σεβασμιώτατε ἅγιε Δημητριάδος κύριε Ἰγνάτιε, διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἐκ μέρους τῆς Μητρὸς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ προσωπικῶς, διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς παρούσης ἐκδηλώσεως καὶ διὰ τὴν ἀβραμιαίαν φιλοξενίαν σας. Γνωστὴ τοῖς πᾶσι καὶ παλαιὰ εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως ταύτης ἐκφραζομένη ἀφοσίωσις πρὸς τὸ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τοὺς Προκαθημένους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐν αὐτῷ διακονοῦντας, ἐξειδικασμένη τιμὴ καὶ ἀδελφικὴ ἀγάπη. Ὑπενθυμίζω ἐνδεικτικῶς κατὰ τὴν ἱεράν αὐτὴν στιγμὴν ὅτι ἐν ὄψει τῆς Πατριαρχικῆς ἐπισκέψεως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔτος 1987, ὁ προκατόχος ὑμῶν μακαριστὸς ἐν Ἱεράρχαις Χριστόδουλος εἶχεν ἤδη ἐπιλέξει καὶ δημοσιεύσει εὐστόχους χαρακτηρισμούς τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου: «Σήμερα, 13 Νοεμβρίου», ἔγραφεν, «ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα ὁ Πατριάρχης τῆς πονεμένης Ρω-

μηροσύνης», «ὁ Ἄγγελος τῆς Οἰκουμενικῆς Ὁρθοδοξίας», «ὁ Κυρηναῖος τῆς τυραγνισμένης φυλῆς μας», «καί θά τόν ὑποδεχθοῦμε σάν Πατέρα μας ἀκριβό καί τιμημένο» (Ἱερά Πορεία, τομ. Α΄, σελ. 685).

Μέ τά ἴδια αἰσθήματα σεβασμοῦ, ἀγάπης καί τιμῆς τόν ὑποδέχθηκε τόν Πατριάρχη Δημήτριο καί ὅταν ἐπεσκέφθη τόν Βόλον κατά τήν ἱεράν πορείαν του ἐξ Ἁγίου Ὁρους πρός Μετέωρα. Ἡ πορεία ἐκείνη τῆς 28ης Σεπτεμβρίου 1990 ὑπῆρξε στάδιον ἰσχυρῶν συγκινήσεων διά τόν Πατριάρχη καί πολλῶν εὐλογιῶν διά τόν λαόν τῆς περιοχῆς. Ἰδίως διά τούς ἀπογόνους «τῆς πονεμένης Μικρασιατικῆς Ἰωνίας» (τόμ. Γ΄, σελ. 11). Ἐνθυμοῦμαι ζωηρῶς ὅσα συνέβησαν ὅταν ἡ θαλαμηγός «Πάρις» προσήγγισε τήν προβλήτα τοῦ λιμένος Βόλου καί ὅσα μοναδικά καί μεγαλειώδη, κατά κυριολεξίαν, ἠκολούθησαν, δηλωτικά τῆς πρός τήν ἱεράν προσωπικότητα τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου τῆς Ὁρθοδοξίας Πατριάρχου Δημητρίου ἀφοσιώσεως, τοῦ σεβασμοῦ, κυρίως ὅμως τῆς αὐθορμήτου ἀγάπης τοῦ Θεσσαλικοῦ λαοῦ πρός τό σεπτόν Πρόσωπόν του.

Ἐνθυμοῦμαι σάν χθές τό ἐπὶ τῇ περιστάσει συντεθέν τροπάριον τοῦ θεοπνεύστου ὑμνογράφου Ἀγιορείτου μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, κατά τήν δοξολογίαν εἰς τόν ἐν Βόλῳ Ἱερόν Ναόν τῆς Θείας Μεταμορφώσεως: «Τόν Πρωτοστάτην τῆς σεπτῆς Ἐκκλησίας καί Ὁρθοδόξων Προκαθήμενον πάντων καί Ἀρχηγόν τοῦ Γένους θεοδώρητον Κωνσταντινουπόλεως τόν Ποιμένα, Οἰκτίρμον, φύλαττε Δημήτριον, τόν ἡμῶν Πατριάρχη, ἵνα ὑμῶμεν, Δέσποτα Χριστέ, τῆς εὐσπλαχνίας τῆς Σῆς τήν χρηστότητα».

Μνημονεύω μέ συγκίνησι βαθειά τούς καρδιακούς τότε λόγους τοῦ προκατόχου σας, ἁγιε Δημητριάδος, Μητροπολίτου Χριστοδούλου: «... εἰς τό σεπτόν Πρόσωπόν Σας, τό ἀκτινοβολοῦν τήν γλυκύτητα τῆς ἀπλότητος καί τήν θερμότητα τῆς οἰκειότητος, ἀτενίζομεν διαχρονικῶς τόν μαρτυρικόν Γίγαντα τοῦ Φαναρίου, τόν ἀπό αἰώνων συντηροῦντα ἐν μέσῳ περιπετειῶν καί συμπληγᾶδων ἄσβεστον τήν λαμπάδα τῆς Πίστεως καί τό φῶς τῆς ἐνότητος τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων ἀνά τόν κόσμον Ἐκκλησιῶν».

Τά τῶν διαθέσεων καί πράξεων τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὄντα νωπά καί εὐρύτερον γνωστά, δέν χρήζουν ἀσφαλῶς ἰδιαιτέρας μνείας. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν ἀπλῶς, ὅλα τά πνευματικά παιδιά τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, ἐκ βάθους καρδίας.

Ἐπαναλαμβάνω, λοιπόν, τέλος, τίς καρδικές εὐχαριστίες μου πάλιν καί πολλάκις πρὸς σᾶς, ἅγιε ἀδελφέ, τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιον, γιατί μᾶς φιλοξενεῖτε στήν Μητρόπολί σας καί ἐμεριμνήσατε διά τήν διοργάνωσιν τῆς παρούσης τελετῆς μέ τούς ἐκλεκτούς ὁμιλητάς, τόν πολυσέβαστόν μοι Γέροντα π. Βασίλειον Γοντικᾶκην καί τόν φίλτατον Καθηγητήν κύριον Χρῆστον Γιανναράν, τούς ὁποίους ἄπαξ ἔτι εὐχαριστῶ εὐγνωμόνως καί διά τήν εἰδικῆς βαρύτητος παρουσίαν τους καί διά τούς ἐμπνευσμένους λόγους αὐτῶν. Καθένας συνεισέφερε ἀνάλογα μέ τά χαρίσματα πού τόν κοσμοῦν, τήν γνῶσιν, τήν πείραν, τήν αἴσθησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, μοναχικῶν καί κοινωνικῶν πραγμάτων πού ἔχει, ἐν συναρτήσει πρὸς τό ἱερόν πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου.

Αἱ εὐχαριστίαι μου, ἀλλά καί ἡ ἰδιαίτερα προσωπική εὐγνωμοσύνη μου ἀπευθύνονται καί πρὸς τόν παρόντα Ἐντιμολογιώτατον Ἀρχοντα Μέγαν Πρωτέκδικον τῆς Μητρός Ἐκκλησίας καί φίλτατόν μοι κ. Ἀλέξανδρον Μπακατσέλον, Πρόεδρον τοῦ Μεγάλου Μουσικῆς Θεσσαλονίκης, εὐφήμως γνωστόν παγκοσμίως ἐπιχειρηματίαν, καί τήν ἐρίτιμον πνευματικήν ἀδελφήν μου σύζυγόν του Εὐγενεστάτην κυρίαν Τίμην, καί τούς πατρῶζοντας φίλους υἱοῦς των Νικόλαον καί Γεώργιον, τούς καί ἐκδότας τοῦ τριτόμου πονήματός μου εὐγνωμοσύνης «Ἡ Ἱερά Πορεία Ἀγάπης, Εἰρήνης καί Ἐνότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου». Χωρίς τήν ἰδική των συνδρομή, τήν φιλόκαλον διάθεσι, τόν σεβασμόν των πρὸς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον καί τήν ἀγάπην του πρὸς τό ταπεινό μου πρόσωπο, δέν θά μπορούσε νά λάβῃ σάρκα καί ὅσῃ τό ὅλο αὐτό σημαντικό, ἅς ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις, διορθόδοξο καί διεκκλησιαστικό ἔργο, εἰς τό ὅποιον ἀποτυπώνεται ἡ προσωπικότης τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, τοῦ αὐθεντικοῦ αὐτοῦ κατά τούς ἐσχάτους καιροῦς ἐκφραστοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ Φαναρίου.

Εὐχαριστῶ, Ἀρχων μου, καί ὡς εὖ παθῶν καί ἐπί χάριτι.

Θά μοῦ ἐπιτρέψῃ ἡ ἀγάπη σας, τέλος, ἰδιαίτερες προσωπικές καρδιακές εὐχαριστίες νά ἀπευθύνω εἰς τόν ἐκλεκτόν ἀδελφόν ἐν Χριστῷ Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σεβαστείας κ. Δημήτριον, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον φέρει τό ὄνομα τοῦ Γέροντός του, ἀλλά εἶναι καί τό μοναδικόν καί κατ' ἐξοχήν πνευματικόν ἀνάστημα τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου. Ὁ ἀδελφός Δημήτριος ἐγνώρισε ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τό

έσωτερικόν βάθος καί τόν πλοῦτον τῆς καρδίας τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου, πολύ πρὶν ἀναδειχθῇ στήν μεγάλη καί τιμητική αὐτῇ θέσι, ἔζησε μοναδικές ἐμπειρίες κοντά του, ἡγάπα ἀνιδιοτελῶς καί ἐν ἀφελότητι καρδίας τόν Πατριάρχη καί ἡγαπᾶτο στοργικῶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Σεβαστείας Δημήτριος, μαζί μέ τήν ἄλλη στηρικτική του συμπαράστασι κατά τήν διάρκεια τῆς προετοιμασίας τῆς παρουσιαζομένης ἀπόψε εἰς τό εὐρύ κοινό ἐργασίας αὐτῆς, μοῦ διέθεσε καί ὅλο τό προσωπικό του ἀρχεῖο, διά νά γίνη αὐτή ἡ ἔκδοσις πληρεστέρα κατά τό ἀνθρωπίνως δυνατόν, δέν μοῦ στέρησε δέ καί τίς πολυτιμες γνώσεις καί ὑποδείξεις του, ὥστε ὁ Πατριάρχης Δημήτριος νά παρουσιασθῇ οἷος ὑπῆρξε, δηλαδή ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Τοῦ ὀφείλω πραγματικά ὀλόθερμες εὐχαριστίες καί εὐγνωμοσύνη.

Ἡ ὁμιλία μου αὐτή εἶναι ἐπισφραγιστήριος μιᾶς φωτεινῆς προσωπικότητος, ἀλλά καί μιᾶς ἐποχῆς. Δι' αὐτό καί δέν θά ἤθελα νά περιορισθῇ ἀπλῶς σέ μία καταληκτήρια εὐχαριστιακή ὁμιλία, ἀλλά νά εἶναι μιά καθολική ἐκτίμησις ὅχι μόνον του προσώπου του Πατριάρχου Δημητρίου, ἀλλά καί τῆς ἰδικῆς του ἐποχῆς!

Θά προσπαθήσω, λοιπόν, ὡς ὀφειλετική τιμητική μνήμη, νά τήν σκιαγραφήσω ἐμπειρικά καί βιωματικά, ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, μέ ἀτυχεῖς ἀσφαλῶς ἀνθρωπίνους παραλληλισμούς, παραδειγματιζόμενος καί φωτιζόμενος καί ἐν προκειμένῳ ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Πατερική Θεολογία μας, ἀλλά καί ἀπό τίς λίαν ἐπίκαιρες, ἀξιολογικές καί ἀποκαλυπτικές σκιαγραφήσεις τοῦ ἀδελφοῦ ἀγίου Σεβαστείας, πού τίς ἐξέδωσε πρόσφατα σέ εἰδικό τεῦχος, μέ ἐπίκαιρο παράρτημα ὀπτικῆς μνήμης.

Ἡ ἀποψινὴ ἐκδήλωσις, λοιπόν, λαμβάνουσα ἀφορμὴν τήν ἔκδοσι τοῦ τριτοῦ ἔργου, ἀναφέρεται καί ἀφιερώνεται εἰς τόν Πατριάρχη τοῦ Γένους Δημήτριο, ἀντάξιο καί ἰσάξιο μεγάλων Πατριαρχῶν, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, κυρίως τό μεγαλεῖον τῆς ταπεινώσεως. Οὐδεὶς μποροῦσε νά φαντασθῇ ὅτι ὁ πρᾶος καί ἄγνωστος καί ἄσημος Μητροπολίτης Ἰμβρου καί Τενέδου Δημήτριος, ὁ ὁποῖος μόλις εἶχεν ἐκλεγῇ εἰς τήν Μητρόπολιν αὐτήν, θά ἠδύνατο νά διαιωνίσῃ τό μεγαλεῖον καί τήν παγκόσμιον προβολήν τοῦ προκατόχου του Πατριάρχου Ἀθηναγόρα, τοῦ ἀσκητικοῦ μέν, κοσμογυρισμένου καί ὑψηλοτάτου στόν νοῦ ὅμως, τοῦ διακονήσαντος καρποφόρως τήν ὁμογένειάν μας τῆς Ἀμερικῆς

Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι γεγονός, τό ὁποῖο θαυμάζουμε καί διαπι-

στόνουμε ὅτι στήν πραγματικότητα ἐφαρμόστηκε ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ στόν Ἀπόστολο Παῦλο: «ἡ γάρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (Β΄ Κορ. 12, 9).

Τά γεγονότα τῆς ἐκλογῆς του εἰς τόν Πατριαρχικό θρόνο εἶναι γνωστά. Οὔτε τό ἐπιδίωξε, οὔτε τό ἐφαντάσθη. Ὁ Θεός ἐπέβλεψε ἐπὶ τήν ταπείνωσίν του. Καί ὅταν ἀπεκλείσθη ἡ δυνατότης ὑποψηφιότητος διά τήν ἐκλογήν ἐνός τῶν «δοκούντων στύλων εἶναι τῆς Ἐκκλησίας», θεία βουλή ὁ μακαριστός Γέροντας Χαλκηδόνας Μελίτων προέτεινε τήν ὑποψηφιότητα τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἰμβρου καί Τενέδου Δημητρίου. Καί ἐξελέγη καί ἀνῆλθε στόν πανίερο Θρόνο τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου καί τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου. Καί διῆλθε διάφορα στάδια οὐδέποτε ἐπίστευσε ὅτι ἔγινε Πατριάρχης, ἀρνήθηκε στήν ἀρχή τήν προβολή καί ἐδειλίασε πρό τῆς φρικτῆς εὐθύνης. Τελικῶς ἐδέχθη τήν διακονίαν μέ ταπείνωσιν καί ὑπακοήν εἰς τήν Ἐκκλησίαν, καί μόνον ὅταν ὁ Χαλκηδόνας Μελίτων τοῦ ὑπενθύμισε ὅτι τήν 8ην Αὐγούστου 1964, ἡμέραν τῆς εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίας του (τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου), τοῦ εἶχε πῇ ὁ Ἐλαίας Δημήτριος: «Γέροντα, ἡ ζωή μου σᾶς ἀνήκη». Καί τήν στιγμή ἐκείνη τῆς κρίσεως «τοῦ νόμου καί τοῦ τόπου», δηλαδή, τό ἑσπέρας τῆς 15ης Ἰουλίου 1972, ὁ Γέροντας Μελίτων τοῦ τό ὑπενθύμισε καί τοῦ «ἐζήτησε τήν ζωή του», διά νά τεθῇ ἐπὶ τήν Λυχνίαν καί νά διακονήσῃ «μίαν ἀνάγκην», ἐκεῖνος, ὁ κατά κόσμον «ἀτάλαντος» καί «ἀπροσοντοῦχος», «ο παπᾶ Δημήτρης τοῦ Φερίκιοϊ», ἀνῆλθε ἐν τρόμῳ καί φόβῳ ἐπὶ τόν Θρόνον τόν ὑψηλόν, φαίνων ὡς ἀληθῶς πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, κατά τὰ 19 χρόνια τῆς Πατριαρχίας του. Μνημεῖο ἐκκλησιαστικοῦ ἡθους καί φρονήματος καί προφητικῆς διοράσεως ὑπῆρξεν ὁ ἐνθρονιστήριός του λόγος, ἱστορικός γιά τήν εἰλικρίνεια, τήν ἀπλότητα, τήν ταπείνωση καί τήν γενναιότητα.

Πολύτιμοι συμπαραστάτες του σέ ὅλη τήν Πατριαρχία του, ἀπό τήν ἀρχή μέχρι τό τέλος της, ἦταν οἱ Γέροντες πεπειραμένοι καί συνετοί Ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οἱ ὅποιοι ἀπένειμαν σεβασμό, ἀγάπη καί στήριξι στόν νεοεκλεγέντα Πατριάρχη καί τοῦ προσέφεραν ἀμέριστη συνοδική βοήθεια. Πρέπει νά τονισθῇ ἡ σημαντική βοήθεια πού προσέφερε ὁ τότε Διευθυντής τοῦ Ἰδιαιτέρου Πατριαρχικοῦ Γραφείου Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Βαρθολομαῖος καί νῦν Οἰκουμενικός μας Πατριάρχης, καί ἅς ἐπιτραπῇ νά προστεθῇ καί ἡ ἐν ὑπευθυνότητι, συνέσει καί ἀποδοτικότητι συμ-

βολή τότε καί ἀργότερα καί τοῦ ἀδελφοῦ Σεβαστείας Δημητρίου, ἀπό τῶν ἐπικαίρων θέσεων τοῦ Τριτεύοντος καί Δευτερεύοντος καί τοῦ Μεγάλου Ἀρχidiaκόνου, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐσκιαγράφησε τόσον εὐγλωττα τόν Γέροντά του καί ἀπόψε, ἀλλά καί σέ προλαβόντα τέσσαρα ἐκτενῆ βιωματικά, προσωπικῆς ἐμπειρίας, καί συγκινησιασκά φορτισμένα ἄρθρα του, ὡς ἀνεφέρθη καί ἀνωτέρω.

Ὅσοι γεννηθήκαμε, ἀνατραφήκαμε καί ἀναπτυχθήκαμε ἐκκλησιαστικά στήν Πόλι καί τά περίχωρά της, γνωρίσαμε τόν μακαριστό Πατριάρχη Δημήτριο ἀπό διάκονο, Πρεσβύτερο, Ἐπίσκοπο, Μητροπολίτη καί μετέπειτα Πατριάρχη. Ὁμολογοῦμε ὅτι ἔμεινε μέχρι τέλους αὐτός πού ἦταν πάντοτε, ταπεινός, ἀπλός, εὐαίσθητος, τρυφερός, αὐθεντικός, ἐκκλησιαστικός. Δέν τόν ἡλλοίωσε ἔστω καί κατ'ἐλάχιστο ἡ αἴγλη τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, οὐδέποτε ἐκαυχῆθη καί ὑπερήρθη. Ἡ Πατριαρχική ἀξία τοῦ ἐνέπνευσε καί τοῦ μετέδωσε τήν θεολογίαν τοῦ Σταυροῦ. Οὐδέποτε τόν συνεπῆρε ἡ τιμή τοῦ Πρώτου στόν Ὁρθόδοξο κόσμο. Συμπεριφερόταν ταπεινά καί ἀπλά στόν μεγαλύτερο στήν ἡλικία καί στόν μικρότερο, στόν κοσμικό ἄρχοντα καί στόν ταπεινό, στόν μεγιστάνα τοῦ πλούτου καί στόν πένητα, στούς ὑψηλοῦς στήν διάνοια καί στά καρδιακά καί ἀθῶα νήπια. Ἦταν ταπεινός καί ταπεινότερος ὅλων, ἀλλά καί πραγματικά δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ, χωρίς ὅμως νά ἀπεκδύεται τῶν κανονικῶν εὐθυνῶν τοῦ Πρώτου στό συνοδικό σύστημα διοικήσεως τῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καί διαχειρίσεως τῶν διορθοδόξων ὑποθέσεων. Κυκλοφοροῦσε χωρίς τά διάσημα τοῦ Πατριαρχικοῦ καί τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, μέ τό «μέλαν τριβώνιον» μόνον. Ἐνθυμοῦμαι καί ἀπόψε ἕνα χαρακτηριστικό περιστατικό. Ἀναχωρεῖ ὁ Πατριάρχης ἀπό τά Πατριαρχεῖα, μετά τόν ἐσπερινόν. Τόν συνοδεύω. Μέ πλησιάζει, ἐμπρός στήν κλειστή Πύλη, κάποια νεαρά μαθήτρια ἐξ Ἑλλάδος. Θέλει νά ζητήσῃ τήν εὐχήν τοῦ Πατριάρχου διά νά ἐπιτύχῃ εἰς τās ἐξετάσεις εἰσαγωγῆς της εἰς τό Πανεπιστήμιον. Τῆς τόν ὑποδεικνύω. Ἀντιδρᾷ αὐθορμήτως: «πάτερ μή με κοροϊδεύετε»! Καί ὁ ἀπλός παπᾶς-Πατριάρχης γυρνᾷ καί τήν εὐλογεῖ καί τῆς εὐχεται «θά ἐπιτύχῃς»!

Στό πρόσωπό τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου διέκρινε κανεῖς τό «βασιλεῖον ἱεράτευμα», κατά τήν Α' Καθολικὴν Ἐπιστολήν του Ἀποστόλου Πέτρου, τήν μοναχική, θά μπορούσε νά πῇ κανεῖς ἀγιορείτικη βιοτή, -ὅπως ὅταν προσευχόταν γονατιστός στό Ἄξιο Ἔστι

στόν Μητροπολιτικό Ναό τῶν Ἀθηνῶν στίς 13 Νοεμβρίου 1987, καί ὅπως στήν πύλη τῶν Ἰβήρων πρός τήν πυλωρό της Παναγία τήν Πορταΐτισσα, στίς 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1990-, ἀλλά καί τήν κατά Χριστόν μαρτυρική του Ἀρχιερωσύνη καί Πατριαρχία. Ὅλα αὐτά ἦταν ἀρμονικῶς συνδεδεμένα στή ζωή καί τό ἦθος του, χωρίς τυμπανοκρουσίες, ταπεινοσχημίες, ρητορεῖες καί κομπορρημοσύνες.

Ὅλα αὐτά ἀνεδίδοντο καί διεχέοντο ἀπό τήν προσωπικότητά του, εἴτε φοροῦσε τά μαῦρα ρᾶσα στήν καθημερινή του ζωή, εἴτε ἐνδύοταν τά βαρύτιμα Πατριαρχικά ἄμφια στήν θεία Λειτουργία, εἴτε εἰσερχόταν σέ κοσμικούς χώρους, ἀφοῦ προηγουμένως ἔζησε καί ὡς Πατριάρχης στήν ἀφάνεια, εἴτε προσευχόταν ταπεινά στό παρεκκλήσι τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου, εἴτε ἀκόμη ἐπευφημεῖτο ἀπό πλήθη λαοῦ. Αὐτός παρέμεινε ἴδιος, χωρίς νά παρασύρεται ἀπό τοὺς ἐξωτερικούς περισπασμούς, εἴτε ἀρνητικούς, εἴτε θετικούς. Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος ἦταν ὁ «ἐτέρα μορφῇ» Πατριάρχης. Ἦταν ἡ Μορφή, πού ἀπεδείκνυε ὅτι δέν ἀνυψώνουν τόν Κληρικό, οἰοῦδῆτινος βαθμοῦ, τά οἰασδῆποτε μορφῆς καί ἀξίας ἐπιθέματα, ἀλλά ἡ ἐσωτερική δύναμις τῆς ἰδίας, τῆς προσωπικῆς ὑποστάσεως. Τά ἐπιθέματα, ἄλλωστε, εἴτε εἶναι μεγαλοπρεπεῖς στολαί, εἴτε λαμπραὶ ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις, εἴτε βαρύγδουποι βερμπαλιστικοὶ λόγοι, ἐν τέλει «ξεγυμνώνουν» τόν κούφιο καί ἐπιπόλαιο ἄνθρωπο, τόν εὐτελίζουν, ἐνῶ τό ταπεινὸ καί εὐλογημένο πρόσωπο εἶναι ἐκεῖνο τό ὁποῖον δίδει ἀξία καί εἰς τά ἐπιθέματα, ἀκριβῶς διότι τότε καί αὐτά χάνονται, ὅσο μεγαλόπρεπα κι ἂν εἶναι, κάτω ἀπό τήν φωτεινότητα τοῦ Προσώπου. Ἰσχύει πλήρως στήν περίπτωσι τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιλέγει τά φαινομενικῶς «μὴ ὄντα, ἵνα τά ὄντα καταργήσῃ, ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σάρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 1, 29-30).

Ἐνθυμοῦμαι, σάν τώρα, ὀλίγον πρὶν τελειώσει τήν ἐπίγεια ζωή του, μεταξύ τῶν ἄλλων, τήν ἐξῆς ἀπλῆ καί εὐγλωττη παρακαταθήκη, πού ἄφησε στόν ἀδελφὸ Δημήτριο καί στήν ταπεινότητά μου: «Δέν ἐπιθυμῶ νά μέ γράψῃ ἡ ἱστορία ὅταν πεθάνω. Οὔτε νά μέ θυμούνται οἱ ἄνθρωποι. Τό μόνο πού θέλω εἶναι νά ζεῖ τό Φανάρι, γιὰ νά ζωντανεύῃ τήν ἀκοίμητη συνείδησι τοῦ Γένους».

Ἡ ἱστορία δέν ἐγγράφει εἰς τὰς δέλτους της ἐκείνους πού ἐπιμελῶ αὐτοπροβάλλονται, ἀλλά κυρίως τοὺς ταπεινοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀληθινὰ διηκόνησαν καί ἐπραγματοποίησαν μεγάλο ἔργο μέ ἀφανῆ τρόπο.

Άληθινός ήγέτης είναι εκείνος που επιλέγει άξιους συνεργάτας, τούς όποιους έμπνέει και άγαπά, αλλά και οί όποιοι εις τήν συνέχεια τόν άγαπούν και τόν συνδράμουν έκ του άφανους. Αντίθετα, ήγεται μέ μεγάλα προσόντα ταπεινώνονται υπό τής ιστορίας, όταν δέν έχουν τό χάρισμα νά επιλέγουν άξιους και άνιδιοτελείς συνεργάτας, αλλά ανθρώπους που διαγκωνίζονται σέ μικροσυμφέροντα και σκοπιμότητες.

Ό Πατριάρχης Δημήτριος άγαπούσε τούς συνεργούς του και ήγαπάτο ύπ' αútων, απέδιδε τήν τιμήν σέ όσους θυσιάζονταν καθημερινά στην κενωτική διακονία του Πατριαρχικού Θρόνου και δεχόταν τόν σεβασμό από αútους. Δ'αυτό και ύπήρξε άληθινός έκκλησιαστικός και πνευματικός ήγέτης.

Πρέπει νά σημειωθή ότι ή άποψις του Πατριάρχου Δημητρίου ότι δέν ήθελε νά τόν μνημονεύση ή ιστορία και νά τόν θυμούνται οί άνθρωποι, διά νά προσδίδεται όλη ή τιμή στό Φανάρι, άποτελεί συνάρτησι του ότι είχε ταυτισθή άπολύτως μέ τήν συνείδησι, τό έκκλησιαστικόν ήθος και τήν κενωτική άτμόσφαιρα του Οίκου-μενικού Θρόνου. Ήσθάνετο ότι ό,τι είχε ήταν δώρα του Θεού, τής Έκκλησίας και του Φαναρίου, και ότι δέν είχε άπολύτως τίποτε δικό του. Θεού τό δώρον, επανελάμβανε συχνά.

Ό άποδιδόμενος και άπόψε εις τόν Πατριάρχην Δημήτριον χαρακτηρισμός είναι εκείνος του Ποιμένου. Και όχι τυχαίως! Γνωρίζομεν οί πάντες, ότι ποιμένας θέλει κατά πρώτον λόγον ό Κύριος τής Έκκλησίας τούς λαμβάνοντας τήν Χάριν τής ιερωσύνης. Και γνωστόν τοις πάσι τυγχάνει, ότι δέν ήτο άπειρος ποιμαντικής διακονίας ό Πατριάρχης Δημήτριος, όταν, χωρίς νά τό επιδιώξη, ούτε νά τό άναμένη, προήχθη θεία βουλήσει εις τόν ύπατον τής Όρθοδοξίας Θρόνον. Ύπήρξε προηγούμενως καλός ποιμήν, ταπεινός διάκονος ταπεινών ανθρώπων τής Έδέσσης, τής Τεχεράνης, των Ταταούλων και του Φερίκιοϊ τής ΚΠόλεως, τής Ίμβρου και τής Τενέδου, εις καιρούς πολλών δυστυχιών και πολυωδύνων ταπεινώσεων... Ό κατά σάρκα πατέρας μου Κωνσταντίνος δέν λησμονεί τήν κατανυκτικώτερη Μεγάλη Έβδομάδα και τό Πάσχα του 1944 που έζησε στόν στρατώνά τής Μελιτηνής, στά «τάγματα έργασίας», όταν ό άπλοϋς παπά Δημήτρης-στρατιώτης κι'αútός, μέ ιδική άδεια κατόπιν ιδικής του πρωτοβουλίας, τελούσε μέσα σέ μία ύποτυπωδώς διαρρυθμισμένη σκηνή, τίς ιερές άκολουθίες για τούς

200 περίπου Όρθοδόξους ρωμηούς, έζησε μαζί τους τά ιδικά τους σταυρικά πάθη κατά τούς δυσκόλους εκείνους καιρούς, δέχθηκε τήν έξομολόγησί τους, τούς μετέλαβε τά άχραντα μυστήρια, και έψαλε μαζί τους τό Χριστός Άνέστη....μέ έμφασι στό «έν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος»!

Φυσικόν κατά συνέπειαν έπακόλουθον ήτο νά λειτουργήση έκτοτε ούχί έξουσιαστικῶ, αλλά ποιμαντικῶ φρονήματι ώς Πατριάρχης τής αγάπης, τής ειρήνης και τής ενότητος. Αύτός υπήρξεν όντως ό δικός του «τρόπος» εκκλησιαστικής ήγεσίας. Έν τῷ πνεύματι τούτῳ έπραγματοποίησεν ό Πατριάρχης Δημήτριος τήν Έραν 19ετῆ Πορείαν του άθορύβως και ταπεινῶς εις τήν έδραν του Οικουμενικού Θρόνου κυρίως, και έλαχίστως δι' άποστολικής περιοδείας ανά τόν κόσμον. Αύτῆς τής άποστολικής έξόδου του Πατριάρχου Δημητρίου τήν διεξαγωγήν ηύλογήθημεν ό νύν Πατριάρχης μας, ό αδελφός άγιος Σεβαστείας, και ή έλαχιστότης μου νά παρακολουθήσωμεν και νά διακονήσωμεν έκ του σύνεγγυς. Διά τουτο έθεώρησα προσωπικόν μου χρέος και ευθύνην τήν καταγραφήν της, καθώς καιτῆς ευρυτέρας Πατριαρχικῆς διακονίας αυτού, εκπληρῶν όφειλετικῶς τήν ιδικήν του προς τήν έλαχιστότητά μου έπιθυμίαν και παρακαταθήκην. Όχι διά νά τόν καταγράψω ή ιστορία ασφαλῶς. Αλλά διά νά καταγραφῇ μία έσταυρωμένη και κενωτική προσφορά, ως φωτεινό παράδειγμα και όδοδείκτης για όλους μας.

Ό Πατριάρχης κατά τήν προς τάς Όρθοδόξους Έκκλησίας και προς τούς «έκτός τῶν τειχῶν» τής Βασιλεύουσας Πορείαν Του γίνεται δεκτός παντου υπό τής εκκλησιαστικῆς ήγεσίας, του λαου, υπό τής κρατικῆς ήγεσίας μετά λίαν συγκινητικῶν και χαρακτηριστικῶν έπισήμων εκδηλώσεων.

Ό Πατριάρχης Άλεξανδρείας Παρθένιος όμολογεῖ: «Ζῶ τήν απλότητά σας, ζῶ τήν ταπείνωσιν και τήν σεμνότητά σας. Εῖναι άρετές άγιες. Συμβολίζετε τό Γένος μας. Και σηκώνετε και βασιτάζετε τό βάρος κληρονομίας Όρθοδόξου..».

Ό Πρόεδρος τῶν ΗΠΑ Μπούς εῖχε πεῖ : «Σεῖς εῖσθε τό κερῖ που θά διώξει τό σκοτάδι».

«Ό Δημήτριος ήταν μεγάλος έπειδή αγαποῦσε. Ήταν μεγάλος έπειδή ήταν άκακος και άμνησίκακος. Ήταν μεγάλος γιατί ήταν απλός. Ήταν μεγάλος γιατί ήταν ταπεινός και όχι ταπεινοσχημων. Ήταν μεγάλος έπειδή πίστευε στό Θεό. Ήταν μεγάλος διότι

ἐφάρμοζε πρῶτος ἐκεῖνος τὰ ὅσα ἔλεγε. Ἦταν μεγάλος διότι ἦταν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, μέ ὅλη τήν σημασία τῆς λέξης, καί κατ' ἀκολουθίαν ἄνθρωπος τοῦ συνανθρώπου, γι' αὐτό εἶχε τή δύναμη νά συγχωρεῖ καί τούς ἐχθρούς του ἀκόμη. Καί φυσικά κι' ἐκείνους πού τόν πότισαν πίκρα καί τόν πόνεσαν πολύ.... » (βλ. Ἐθνικός Κήρυξ, 22 Ὀκτωβρίου 2013).

Θά ταίριαζε ἴσως στήν Πορείαν ἀγάπης, εἰρήνης καί ἐνότητος τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, ὁ λόγος τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ πρὸς τήν σιωπηλή Παρθένο τῆς Ναζαρέτ: «Χαῖρε Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά Σοῦ», πού, φρονῶ, τοῦ συνάδει ἀπόλυτα, ἐκεῖνον πού ἤλθε στόν κόσμο τήν ἡμέρα τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου 1914) καί τοῦ ὁποίου ἡ σπανία καί ἐντελῶς ἀνεπιτήδευτος λειτουργική ἱεροπρέπεια, ἡ αἰσθητή καί ἀμέσως ἀντιληπτή ἀπροσποίητος σεμνότης καί ἡ βαθεῖα Ὁρθόδοξος πίστις του ἴσως θά ἠδύνατο νά τόν παρομοιασθῇ πρὸς τόν ἀπλοῦν ἐκεῖνον Ἀγιορεῖτην μοναχόν τοῦ μεταβυζαντινοῦ ἀνεκδότου, ὁ ὁποῖος εἰς τό παρεκκλήσι τοῦ Ἀκαθίστου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου Ζωγράφου συνήθιζε νά ψάλλῃ ἐπτά φορές τήν ἡμέρα τούς Χαιρετισμούς τῆς Παναγίας ἔμπροσθεν τῆς θαυματουργοῦ ἱερᾶς εἰκόνας της. Καί ὅταν ἐτελείωνε τήν ἐβδόμη φορά τό τελευταῖο κοντάκιο τῶν Χαιρετισμῶν, μέ τήν προσφώνησι «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε», ἤκουε τήν γλυκυτάτην ἀντιφώνησιν τῆς Παναχράντου Παρθενομήτορος «Χαῖρε, καί ἐσύ μοναχέ κεχαριτωμένε, ὁ Κύριος μετά σοῦ».

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος ὑπῆρξε μιά ἐκπληκτική προσωπικότης, πού προσδιόρισε καί ἐπισφράγισε τήν ἐκκλησιαστική ἀτμόσφαιρα τῆς μακραίωνος συνειδήσεως τοῦ Φαναρίου. Ἀπόψε ὅλοι μας ἐδῶ στόν Βόλο, ἐκπληρώνουμε ὀφειλετικό χρέος πρὸς τήν τροφό καί Μητέρα Ἐκκλησία, πού τόν ἀνέδειξε καί τῆς ὁποίας καί ἐκεῖνος ἦταν λαμπρό καί ταπεινό τέκνο. Θά περιορισθῶ, λοιπόν, εἰς τήν ἀναφορά μέ 4 φράσεις τῆς διακονίας Δημητρίου τοῦ Α', πού καταξιώνουν τό ἀπ' αἰώνων ἦθος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἰς ἡμέρας «δόξης καί ἀτιμίας».

Ἀρχοντική ἀγάπη. Εἶναι γνωστόν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ προχέεται εἰς ὅλην τήν κτίσιν. Κατά τόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη ἡ ἀγάπη, συνδέεται μέ τόν Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἔρως καί ἐραστό καί ὡς ἔρως κινεῖται πρὸς τόν ἄνθρωπο καί ὡς ἐραστό ἐλκύει πρὸς τόν ἑαυτό Του τὰ δεκτικά τοῦ ἔρωτος. Τό ὅτι ὁ ἔρως κινεῖ καί

κινεῖται δεικνύει ὅτι εἶναι δύναμις μεγαλειώδης. Ἡ θεία ἀγάπη, ὁ ἔρως τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ φυσική ἐνέργεια τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἡ ὁποία προχέεται εἰς τήν κτίσιν, τήν κυβερνᾷ, τήν συντηρεῖ, τήν ἀγιάζει. Ἔτσι, ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό, δέν ἀποτελεῖ ἐνδειξιν ἀδυναμίας προκειμένου νά ἐπανέλθῃ ἡ φύσει ἀθάνατος ψυχὴ «ἐνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός», ἐλευθερωμένη ἀπὸ τό φύσει θνητό σῶμα, ἀλλὰ διακρίνεται διὰ τήν πληρότητα, δηλαδή εἶναι ἀγάπη ἀρχοντική.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ προσφέρεται πρὸς ὅλους, χωρίς διακρίσεις, καί ὁ καθένας μετέχει αὐτῆς τῆς ἀγάπης ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς του. Τελικῶς, ὁ Θεός εἶναι ἡ «ἀρχοντική ἀγάπη», καί μία τοιαύτη ἀγάπη εἶναι σταυρός, κένωσις, αὐτοθυσία καί αὐτοπροσφορά, δέν διακρίνεται ὑπὸ τοῦ φόβου, τῆς ἀνασφαλείας καί τῆς φιλαυτίας, δέν διακατέχεται ὑπὸ ἐμπαθείας, ὑπὸ ἰδιοτελείας, διότι γνωρίζει νά προσφέρεται, νά θυσιάζεται, νά εὐρίσκεται εἰς τήν κορυφή τῆς ἀντεστραμμένης πυραμίδος, -διὰ νά ἐνθυμηθῶ τήν ὠραία εἰκόνα τοῦ Γέροντος Σωφρονίου Σαχάρωφ-, διότι γνωρίζει νά ἀγαπᾷ, κατὰ τό Ἅγιο Πορφύριο τόν Καυσοκαλυβίτη, καί ἀναλαμβάνει τήν τραγῳδία ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος εἶχε αὐτήν τήν ἀρχοντική ἀγάπη, χωρίς νά ἐπιδιώκῃ ἐξουσίας καί τιμάς, χωρίς νά φοβᾶται τίς κρίσεις τῶν ἄλλων καί τὰ ζηλεύῃ τυχόν τὰ λάμποντα χαρίσματα των, χωρίς νά ὑπολογίζῃ τίς περιφρονήσεις τῶν δοκησισόφων τοῦ κόσμου. Ἀγαποῦσε ὅλους ἀρχοντικά, δηλαδή ἐσέβετο τήν ἐλευθερίαν των καί τὰ ἰδιαίτερα χαρίσματα των. Δέν ἀγαπᾷ κανεῖς ὅταν καταστρατηγῇ μεθοδευμένα τήν ἐλευθερία τῶν ἄλλων καί ἐνεργῇ δικαιωματικά λόγω τῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ τοῦ ἀξιώματός του ἐξουσιῶν, τό ὅποιο οὕτως ἢ ἄλλως εἶναι ἐπίθεμα τοῦ ὄντος, ἀποτέλεσμα πτωτικό, δερμάτινοι χιτῶνες τῆς φθορᾶς καί τῆς θνητότητας, μέ τόν διφυῆ χαρακτήρα, ἥτοι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως, ἀλλὰ καί εὐλογία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξισορρόπησιν τῶν πραγμάτων.

Αὐτή τήν ἀρχοντική ἀγάπη τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου διαπιστώναμε καί στήν καθημερινή μας ἀναστροφή, ἀλλὰ καί κατὰ τίς περιοδεῖες του. Ἀγαποῦσε πατρικά τούς πάντες, ἀλλὰ καί συμπεριφερόταν ὡς ἓνας ταπεινός ἄρχοντας. Δέν διακατεχόταν ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ καί δέν διακρινόταν ἀπὸ ἀλαζονική συμπεριφορά. Ἐνεργοῦσε πάντοτε νηφάλια καί εἰρηνικά.

Σταυρική έξουσία. Κατά τό υπόδειγμα τοῦ Χριστοῦ ἡ κάθε έξουσία εἶναι διακονία, θυσία καί προσφορά, εἶναι ταπείνωσης. Ὁ Χριστός τό υπέδειξε εἰς τούς τρεῖς ἐπιστηθίους Μαθητάς Του, τόν Πέτρον, τόν Ἰάκωβον καί τόν Ἰωάννην, λέγων: «οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καί οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτω δέ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος» (Μάρκ. 10, 42-43).

Ἡ ταπείνωσης, πού συνδέεται μέ τήν κένωσιν, εἶναι ἡ ἀληθινή έξουσία, πού υπερβαίνει τόν χρόνο καί τόν θάνατο, ἐνῶ ὅσοι ἐπιδιώκουν νά ἐξουσιάζουν μέ τήν δύναμι τῆς λογικῆς, τῶν χαρισμάτων καί τῶν ἐπιχειρημάτων των χάνουν τό ἔδαφος κάτω ἀπό τά πόδια των, δέν μποροῦν νά ἐξουσιάσουν οὔτε καί τούς ἑαυτούς των.

Κατά τόν ἄββᾶ Ἰσαάκ τόν Σῦρο ἡ ταπείνωσης εἶναι «στολή τῆς θεότητος». Καί ἐρωτᾷ ὁ ἄββᾶς: «Ποία γάρ κτίσις οὐκ αἰδεῖται τήν θεωρίαν τοῦ ταπεινόφρονος;». Τόν ταπεινόφρονα ἄνθρωπο «ἄνθρωπος ποτέ οὐ μισεῖ, οὐ πλήττει ἐν λόγῳ, οὐ καταφρονεῖ. Διότι γάρ ἀγαπᾷ αὐτόν ὁ ἑαυτοῦ Δεσπότης, ὑπό πάντων ἀγαπᾶται. Ἀγαπᾷ τούς πάντας, καί οἱ πάντες ἀγαπῶσιν αὐτόν». Αὕτη εἶναι ἡ ταπεινή ἀγάπη πού ἀποτελεῖ μεγάλην δύναμιν καί ἀνυψώνει ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τήν ἔχει ἐνδυθῇ.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐκφράζεται καί μέ ἓνα σύγχρονον λόγον τοῦ Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, ὡς «γονιμότης τοῦ μηδένος». Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ εἰς τό «μηδέν» –χωρίς αὐτό νά ἐννοηθῇ ὑπαρξιακά, ὡς ὀντολογική ἀρχή δηλαδή– ὅταν ταπεινωθῇ, δηλαδή, τότε ἀναπτύσσονται μέσα του τεράστια δυνάμεις γονιμότητος καί δημιουργικότητος. Ὅπως ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἔγινε ἐκ τοῦ χοός, τοῦ χώματος, μέ τήν θεία δημιουργική ἐνέργεια, καί ὁ Θεός, εἰς τό σῶμα τό ὁποῖον προῆλθε ἀπό τόν χοῦν, ἐνέπνευσε «πνοήν ζῶσαν», ἔτσι καί ὁ αὐτοθυσιαζόμενος καί αὐτοταπεινούμενος «χοῦς», τό «μηδέν», γίνεται ὑλικόν διά μίαν νέαν πνευματικὴν δημιουργίαν.

Αὐτό υπέδειξεν ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ εἰς τούς ἀνθρώπους, ὅταν ὁ τεταπεινωμένος, σταυρωμένος, πεθαμένος, κατά τήν ἀνθρώπινην φύσιν Του, «ἀπεκδυσάμενος τάς ἀρχάς καί έξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτούς ἐν αὐτῷ» (Κολ. 2, 15). Δ' αὐτό ἀπό τήν περιφρονητική ἐπιγραφή τῆς ἀνθρωπίνης έξουσίας, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πιλάτου, ὁ ὁποῖος μέ ἀλαζονεία ἐξέδωκε τό διάταγμα τῆς θανατικῆς καταδίκης τοῦ Θεοῦ, «*Ἰησοῦς Ναζωραῖος*

Βασιλεύς Ἰουδαίων», καί ἡ ὁποία ἐγράφη περιφρονητικά σέ τρίγλωσση ἐπιγραφή διά νά γίνη γνωστό εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Ἑλλήνας καί τοὺς Ῥωμαίους, ὁ Χριστός ἀπέδειξε ὅτι εἶναι «ὁ Βασιλεύς τῆς δόξης» ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου, ἐν οὐρανῷ καί ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφοῦ «ὁ Θεός αὐτόν ὑπερύψωσε καί ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων, καί πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός» (Φιλ. 2, 9-11).

Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας περιγράφει μέ καταπληκτικό τρόπο τήν σταυρική αὐτή ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ. Γράφει ὅτι ὁ Χριστός διά νά ἀσκήσῃ τήν τελειότερα ἐξουσία, «τήν καθαρωτάτην ἀρχήν», ἐπενόησε τόν κατάλληλον τρόπον διά νά τό ἐπιτύχῃ. Ὁ τρόπος ἦταν «τρόπος παραδοξότατος», διότι ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος τά ἀντίθετα μέσα, ἐκείνων τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦν συνήθως οἱ ἄνθρωποι διά νά ἐπιτύχουν τήν κοσμικήν ἐξουσίαν. Διά νά εἶναι ἀληθινός Δεσπότης «δούλου δέχεται φύσιν καί διακονεῖ τοῖς δούλοις μέχρι σταυροῦ καί θανάτου καί οὕτω τάς ψυχάς τῶν δούλων αἰρεῖ καί τήν θέλησιν ἀμέσως χειροῦται». Δηλαδή, ὁ Χριστός ἀναλαμβάνει τήν ἐξουσία τοῦ Δεσπότη μετὰ τό νά γίνη δούλος, καί διακονεῖ τοὺς δούλους μέχρι τόν σταυρό καί τόν θάνατό Του, καί δι' αὐτό οἱ ἄνθρωποι βλέποντας τήν κενωτική καί θυσιαστική αὐτή ἀγάπη, ἀφ' ἑαυτῶν των Τοῦ ἔδωσαν τήν ψυχή καί τήν θέλησί των. Ἡ ἀγάπη καί ἡ ἐλευθερία εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ των.

Διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ Χριστός «τήν καθαρὰν καί ἀληθινὴν ἐβασίλευσεν βασιλείαν». Ὁ Χριστός ὄχι μόνον τότε, ἀλλά πάντοτε διά μέσου τῶν αἰώνων, ἐκυβέρνησε καί κυβερνᾷ τόν κόσμον τοῦ «ἰλαρώτερον μὲν φίλων, ἀκριβέστερον δέ τυράννων, πατρός φιλοστοργότερον, μελῶν συμφυέστερον, καρδίας ἀναγκαιότερον, οὐ φόβῳ κλίνων, οὐ μισθῷ δουλούμενος, ἀλλὰ αὐτός ὢν δύναμις τῆς ἀρχῆς καί μόνος αὐτός ἑαυτῷ συνάπτων τοὺς ἀρχομένους».

Αἱ εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα εἶναι καταπληκτικά, δηλαδή χρησιμοποιεῖ τάς εἰκόνας τῆς φιλίας, τῆς πατρότητος, τῆς ἐξουσίας, τῆς ἐνότητος τοῦ σώματος μετὰ τήν καρδιά. Ὁ Χριστός φωτίζει καί κυβερνᾷ τοὺς Χριστιανούς μέ περισσοτέραν ἰλαρότητα ἀπὸ τοὺς φίλους, μέ περισσοτέραν δικαιοκρισίαν ἀπὸ τοὺς τυράννους, μέ περισσοτέραν φιλοστοργία ἀπὸ τόν πατέρα, μέ μεγαλύτερον σύνδεσμον ἀπὸ αὐτόν πού ἔχει ἡ καρδιά μετὰ τό σῶμα. Δέν στηρίζει τήν

ἐξουσία Του ὁ Κύριος εἰς τόν φόβον καί τόν μισθόν, ἀλλά Αὐτός ὁ ἴδιος εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία ἤνωσε τοὺς ἀνθρώπους μέ τόν Ἐαυτό Του.

Κατά συνέπειαν, ἀληθινὴ ἐξουσία ἀσκοῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, κατά τό πρότυπον τοῦ Χριστοῦ, κυβερνοῦν μέ τὴν ἐκουσία κενωτικὴ ἀγάπη καί τὴν ἀγαπητικὴ ἐλευθερία, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν μέσα τὴν δύναμιν αὐτὴν, καὶ δέν τὴν ἀσκοῦν ἐξωτερικά, οὔτε ἐπιβάλλονται μέ ἐξωτερικοὺς τρόπους, μέ κοσμικὰ ἐπιθέματα. Ἡ ἀληθινὴ ἐξουσία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν μεταμορφωμένη ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος δέν ἐπεδίωξε τὴν Πατριαρχικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ τοῦ ἐχαρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ψήφου τῶν πρεσβυτέρων τοῦ ἀδελφῶν Ἀρχιερέων. Ἦταν διστακτικὸς, τὴν ἀρνήθηκε παρακλητικά, ἀλλὰ τὴν ἀνέλαβε μέ ὑπακοή καὶ δάκρυα στὰ μάτια καί τὴν ἐξήσκησε μέ βαθεῖα ταπεινώσι. Καί ὅταν μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια Πατριαρχίας ἐξῆλθε ἀπὸ αὐτὴν τὴν τεταπεινωμένη καὶ κεκρυμμένη ζωὴ του καὶ ἤρχισε τὴν πορεία του εἰς ὁλόκληρον τόν Ὁρθόδοξον καί τόν Χριστιανικόν κόσμον, τότε ἔδειξε μιὰ ἐτέρα μορφή, ὅπως ὁ Κύριος κατὰ τὴν συνοδοποιρίαν πρὸς Ἑμμαούς, περιέφερε καὶ ἔδειξε τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του, τὴν εὐπρέπεια τῆς κενωτικῆς ἐξουσίας τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ὄντως ἐπληρώθη ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ εὐλογημένου μύρου του, ὅλοι ἐθαύμασαν –καὶ θαυμάζουν καὶ θαυμάζουμε– τὸν ἱλαρό καὶ ταπεινὸ Γέροντα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ σταυρικὴ ἐξουσία του ἐγίνε εὐῶδες θυμίαμα, τό ὅποιο ἀρωμάτισε καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν Οἶκο, ὁλόκληρὴ τὴν οἰκουμένη. Ὅλοι τὸν ὑποδέχοντο καὶ τοῦ ὠμιλοῦσαν ὡς τὸν ἐσταυρωμένον καὶ ἀναστημένον ἄνθρωπον, ὡς τὸν ταπεινὸ καὶ ἑνδοξο Πατριάρχη.

Σιωπῶσα παραίνεσις. Ἡ σιωπὴ εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, κατὰ τὸν ἄββᾶ Ἰσαάκ τὸν Σῦρο, εἶναι ἡ σωματικὴ ἀλαλία τῶν ταπεινῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ πολυλογία τῆς καρδίας, τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, εἶναι ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ τό ἐσχατολογικὸ ἀλληλουῖα τοῦ μελλοντικοῦ συλλειτούργου, τό ὅποῖον περιγράφεται εἰς τό φρικτὸ Βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως, εἶναι ἡ μέθεξις τοῦ ἀρραβῶνος τῶν μελλοντικῶν γάμων.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, γράφει γιὰ τὴν θεολογίαν, ὅτι «καὶ πολλὴν τὴν θεολογίαν εἶναι καὶ ἐλαχίστην, καὶ τό Εὐαγγέλιον πλατὺ καὶ μέγα, καὶ αὐθις συντετμημένον». Καὶ προσθέτει, ὅτι ὁ Θεὸς πού εἶναι «ἡ ἀγαθὴ τῶν πάντων αἰτία» «καὶ πολὺλογος ἐστίν

καί βραχύλεκτος ἅμα καί ἄλογος». Ὁ Θεός εἶναι ὑπέρ λόγον καί νόησιν, διότι ὑπέρκειται ὅλων ὑπερουσίως καί ἀποκαλύπτεται μόνον εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶναι κατάλληλοι αὐτῆς τῆς ἀποκαλύψεως, ἀλλά καί πάλιν εἶναι κεκρυμμένο μυστήριον, ἀποκαλύπτεται κρυπτόμενος καί κρύπτεται φανερούμενος, εἶναι ὁ «ὑπέρφωτος γνόφος τῆς κρυφιομύστου σιγῆς».

Ὅλοι ἔχουμε στήν ζωή μας κάποια πείρα ὅτι ὁ λόγος γεννᾶται ἐντός τῆς σιωπῆς. Ἡ σιωπή εἶναι μία ἄλλα κλαυγὴ εἰς αὐτούς οἱ ὅποιοι βιώνουν τὴν νηφάλια μέθη τῆς θείας ἀγάπης. Ἐντός τῆς γονίμου καί εὐλάλου σιωπῆς ἐκφράζονται τὰ πλέον ἀκριβὰ λόγια, ἐντός τῆς ζωογόνου σιωπῆς ποᾶζεται ἡ μεγάλη καί ἡ μυστική ἀγάπη, ἡ ὁποία δέν πεθαίνει εἰς τοὺς βερμπαλισμούς καί εἰς τὰς ἀνουςίας ἐπιφανειακάς πράξεις.

Ὁ λόγος καί ἡ σιωπή φαίνονται ὡς δύο ἀντιθετικά καταστάσεις, συνδέονται ὁμως στενῶς μεταξύ των στὸν ὥριμον καί πνευματικὸ ἄνθρωπον. Ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς σιωπῆς λόγος εἶναι πολὺ δυνατός, σεισμικός, καί ἡ σιωπή τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐνδιαθέτου λόγου τῆς καρδίας ἔχει ἰσχυράν, τὴν ἰσχυροτέραν, δύναμιν.

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, σκιαγραφῶν τὸν Μέγα Βασίλειον δίδει ὠρισμένα χαρακτηριστικά στοιχεῖα τῆς προσωπικότητός του, τὰ ὅποια προκαλοῦν ἐκπληξιν. Γράφει ὅτι εἰς αὐτόν «καί τό μειδιάμα πολλάκις ἔπαινος ἦν, καί τό σιωπᾶν παραίνεσις», ὥστε ἡ ὅλη παρουσία του ἦταν μιά σιωπῶσα παραίνεσις. Καί ἐν συνεχείᾳ γράφει ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν τό ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος «μὴ στωμύλος τις ἦν, μηδέ γελοιαστής (ἄστεϊος), καί ἀγοραῖος (κοινωνικός), μηδέ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, ἐκ τοῦ πᾶσι πάντα γίνεσθαι, καί χαρίζεται». Παρά τό ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος πολλές φορές προετίμα τὴν σιωπήν, ἐν τούτοις ἦταν «ἡδὺς ἐν ταῖς συνουσίαις» (εὐχάριστος εἰς τὰς συναστροφάς), εἰς τό «διηγῆσασθαι χαριέστατος», εἰς τό «σκῶψαι παιδευτικός». Δέν μετέβαλλε τὴν ἐπιτίμησιν εἰς θράσος-ἀγριότητα, οὔτε τὴν ἐπιείκειαν εἰς ἀτονίαν, ἀλλὰ ἐχρησιμοποιεῖ καί τὰ δύο (ἐπιτίμησιν καί ἐπιείκειαν) μέ λόγον καί εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. Πάντοτε «ἐσόφισεν, ὑπήκουεν, ἐνουθέτει, πάντα ἦν αὐτῷ, σύμβουλος ἀγαθός, παραστάτης δεξιός». Ὁ Μέγας Βασίλειος προσέφερεν ἀγάπην καί ἐλάμβανεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἐξουσίαν, δηλαδή «τὴν εὐνοίαν εἰσφέρων, τὴν ἐξουσίαν ἀντελάμβανε».

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, διέθετεν

εἰς μικρότερον, βεβαίως, βαθμόν τὰ χαρίσματα αὐτά. Τά διέθετε ὁμως, κατὰ τό μέτρον καί πάλιν τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. Διέθετε τήν εὐλαλον σιωπήν ὡς φυσικόν καί ὡς ἐπίκτητον χάρισμα, καί ἀντιστέκετο εἰς τόν ἀνούσιον πληθωρικόν λόγον. Μετέδιδεν εἰς τόν συνομιλητήν του δι' ἐνός μυστικοῦ τρόπου πληθώραν λόγων, τοῦ μετέδιδε ἀκτίνας φωτός, αἱ ὁποῖαι τόν ἐφώτιζαν, καί ἕνα καταιγισμό ὑδάτων πολλῶν πού τόν καθάριζαν ἀπό ποικίλας ρυπαρότητας.

Εἰς τās περιοδείας του ἀνά τήν οἰκουμένην, ἀσφαλῶς καί ὠμίλει ἀπευθύνων πάντοτε τόν προσήκοντα σεμνό καί λιτό του λόγο. Ἀλλά ἐγνώριζε πολύ καλά ἐνίοτε νά ὁμιλῇ καί μέ τήν γλῶσσα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, μέ τήν σιωπή του καί τήν μυστική προσευχή καί τήν ἀγάπη του. Αὐτό καθήλωνε ἀγαπητικά καί τούς συνομιλητάς του καί ἐκείνους πού τόν ἔβλεπαν. Γενικά, ἡ κάθε παρουσία του ἦταν μία σιωπῶσα παραίνεσις.

Κατανύξεως Χαρμολύπη. Ἡ λέξις χαρμολύπη εἶναι μία ὠραία μοναχική λέξις, ἡ ὁποία ἀποδίδει πολλά νοήματα. Τήν χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφεύς τῆς Κλίμακος Ἅγιος ὁ Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης. Συνιστᾷ: «Κατέχων κάτεχε τήν μακαρίαν τῆς ὁσίας κατανύξεως χαρμολύπην, καί μή παύσῃ τῆς ἐν αὐτῇ ἐργασίας, ἄχρις οὗ μετάρσιον ἐκ τῶν ἐντεῦθεν καί καθαρὸν τῷ Χριστῷ παραστήσῃ σε». Πρόκειται δι' ἕνα ὑγιές αἶσθημα καί βίωμα, μέ τό ὁποῖο ὁμοιοῦται ἡ ἐσωτερική ἐργασία μέ τήν ἐξωτερική λάμψι, καί συνδέεται ἡ δόξα τοῦ σταυροῦ μέ τήν δόξα τῆς ἀναστάσεως. Χαρά ἄνευ λύπης εἶναι στεῖρο καί ἄγονο συναἶσθημα, καί λύπη ἄνευ χαρᾶς εἶναι ἀπόγνωσις. Ἡ χαρμολύπη εἶναι τό βίωμα ἐνός ἰσορροπημένου ἀνθρώπου.

Ὅταν ἔβλεπε κανεῖς τόν Πατριάρχη Δημήτριο, ἀλλά καί ὅταν τόν βλέπη καί σήμερα στίς φωτογραφίες, αἰσθάνεται ὅτι ἐντός τῆς καρδίας του ἐκυριάρχει ἕνα πένθος, τό ὁποῖον θά ἡδύνατό τις νά τό χαρακτηρίσῃ χαροποιόν, ἀπό τὰ βάσανα τῆς πονεμένης Ρωμιοσύνης, ἀλλά καί ἀπό τόν στεναγμό τῶν πονεμένων Ρωμῶν. Ταυτοχρόνως, ὁμως, ἀπό τὰ πονεμένα ἐκφραστικά μάτια του ἐξήρχετο καί μία γλύκα. Τά μάτια τοῦ Πατριάρχου ἦταν γλυκά, ἀλλά πονεμένα μάτια, πού εἴλκυαν τούς ἀνθρώπους καί τούς ἀλλοίωναν πνευματικά, τούς ἀφόπλιζαν. Συνέβαινε καί εἰς τήν περίπτωσίν του τό γραφέν που διά τόν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη: «κι ἀπό τὰ μάτια του ἔσταζε μία γλύκα».

Στίς περιοδεῖες του ἀνά τόν κόσμον, πού μᾶς ἀξίωσε ὁ Θεός μαζί

μέ τόν παρόντα καί απόψε τότε Μέγα Ἀρχιδιάκονο Δημήτριο καί ἄλλους Ἱεράρχας καί κληρικούς, νά τόν συνοδεύσουμε, παρατηρούσαμε ὅτι ἦταν μιᾷ μετακινουμένη χαρμολύπη, καί μέ τήν προσωπικότητά του, καί μέ τόν λόγο του, καί μέ τήν παρουσία του γλύκαινε τούς πονεμένους, ἔδιδε παρηγοριά εἰς τούς θλιμμένους, ἀλλά καί προσγείωνε τούς συναισθηματικά χαρούμενους, ὁδηγώντας ἀθελά του ἴσως εἰς τήν χαρά πού προέρχεται ἀπό τόν ζωηφόρο Σταυρό τοῦ Χριστοῦ καί τόν πάμφωτο τάφο Του.

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος, ὅπως τόν γνωρίσαμε στήν Πόλι, στή Γραφεῖα, στήν διάρκεια τῶν καθημερινῶν μας συναντήσεων, στήν Πατριαρχική Τράπεζα, εἰς τάς κατ' ἰδίαν συναντήσεις καί συζητήσεις μας, εἰς τάς Πατριαρχικάς Λειτουργίας καί χοροστασίας, ὑπῆρξεν ἡ διαχρονική πεμπτουσία τοῦ Φαναρίου, ἦταν ὁ μέγας Γέροντας, ὁ Γέροντας τῆς πονεμένης καί ἐνδόξου Ρωμηοσύνης, ἕνας ταπεινός Πατριάρχης πού ἀπέπνεε τό ἄρωμα τῆς ζωῆς, τό βίωμα ὅλων τῶν Ρωμῶν, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν πῶς νά ἀγαποῦν καί νά τιμοῦν, πῶς νά διοικοῦν καί νά ποιμαίνουν, πῶς νά ὁμιλοῦν καί νά σιωποῦν, πῶς νά θέτουν τόν ἑαυτό των ὑπό τούς ἀλαζόνας πού δυστυχῶς εὐρίσκονται, ὡς μή ὠφελεν, ἀνάμεσα στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, καί τούς ταπεινούς, ἀλλά καί πῶς νά ταπεινῶνουν μέ εὐγένεια καί καλωσύνη, κατά τόν ὁμωνυμόν του ἅγιον, «τήν ὀφρύν καί τήν ἔπαρσιν καί τό ἵππειον θράσος» τοῦ κάθε συγχρόνου Λυαίου, καί γενικῶς ἐγνώριζε πῶς νά εἶναι ἕνας ἀληθινός ποιμήν τοῦ Χριστοῦ. Ἦταν ὁ πραγματικός Πατριάρχης τοῦ Γένους. Τοῦ Γένους τῶν Ὁρθοδόξων Ρωμαίων

Εἰς τήν ἐποχή μας, κατά τήν ὁποία περισσεύει καί ἀνάμεσά μας ἡ ἔπαρσις καί ἡ κουφότης, ἡ ἀλαζονεία καί ἡ κενότης, ἡ προσωπικότης τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου ἀποτελεῖ ἐγγύησιν καί ὑπόδειγμα διά τό μέλλον, εἰς τόν ὀρίζοντα τοῦ ὁποίου φαίνονται μαῦρα καί ἀπειλητικά νέφη. Μέ τήν προσωπικότητά του δηλώνεται ἐμφανέστατα ὅτι ἡ ἱστορία ἀνήκει εἰς τούς δυνατούς ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ, εἰς αὐτούς οἱ ὅποιοι δέν ἐπιδιώκουν νά τούς ἐγγράψῃ ἡ ἱστορία εἰς τάς δέλτους της, ἀλλά πού γράφονται μέ ἀνεξίτηλα γράμματα εἰς τήν αἰωνίαν μνήμην τοῦ Θεοῦ καί εἰς τήν μνήμην τοῦ λαοῦ. Ἡμεῖς πάντοτε ὅταν ἀναμιμνησκώμεθα τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου ἐνθυμούμεθα τόν Προφήτην Ἡσαΐαν: «Μακάριος ὅς ἔχει ἐν Σιών σπέρμα καί οἰκείους ἐν Ἱερουσαλήμ» (Ἡσ. 31, 9).

Ταῦτα παρά τοῦ ἀδελφοῦ ἁγίου Σεβαστείας, τοῦ Ἀρχιγραμμα-

τέως τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου ἀδελφοῦ π. Βαρθολομαίου, τῶν προλαλησάντων Γέροντος π. Βασιλείου καί Καθηγητοῦ κ. Γιανναρά, καί τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἁγιε Δημητριάδος, τῶν ταπεινῶν μαθητῶν καί τέκνων τοῦ Πρωθιεράρχου Δημητρίου τοῦ Α΄, καί ὑπό τῆς ἐλαχιστότητός μου ἐσημειώθησαν καί ἀπόψε ἐνταῦθα διὰ τοὺς μετέπειτα ἐσομένους, ἐξ ἀγάπης υἱικῆς καί χρέους ἀνεξοφλήτου πρὸς Αὐτόν κινουμένων, ἵνα μὴ ἡ Πορεία τοῦ πνευματικοῦ μας Πατρὸς καί Γέροντος λήθης βυθοῖς καί χρόνου παραδρομῇ καλυφθῇ, ἀλλὰ καί εἰς τοὺς μεγαγενεστέρους καί μετέπειτα χρόνους ἔσεται διηγουμένη καί ἀνευφημουμένη, εἰς αἶνον καί δόξαν τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ ἡμῶν.

Ἄς μοῦ ἐπιτραποῦν, ἐν κατακλείδι, καί δύο φράσεις ἀκόμη: Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος ἦλθεν ὡς «δῶρον» καί «κειμήλιον Κυρίου» καί προσήχθη εἰς τὰ ἅδута τῶν ἀδύτων τῆς ἐσταυρωμένης Πατριαρχικῆς περιωπῆς, καί «ἐξήνηθησε τὰς ἀρετάς» καί «κατεκάλυψε τὰ πέρατα» καί ἔγινε «τό λύτρον, ἡ πάντων χαρά, ἡ ἀνάκλησις ἡμῶν», «καταλλαγῆς σημεῖον καί ἀναπλάσεως». Καί ἐπλήρωσεν ἐν εὐγλώττῳ σιωπῇ τὴν 23ην νυκτερινήν τῆς 2ας Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1990, ἀξίως πολιτευσάμενος, «πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν» καί κληρονομίαν καί παρακαταθήκην τῶν Πατέρων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Πατριαρχῶν, ἱεραποστόλων, κηρύκων, ὁμολογητῶν, ἐγκατετυτῶν καί παντός πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου». Ἦλθε ὁ Πατριάρχης Δημήτριος καί ἐπλήρωσε χαρᾶς καί εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν καί τῶν ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξων. Καί θά μοῦ ἐπιτρέψετε, Γέροντα πάτερ Βασίλειε, νά σᾶς ἐπαναλάβω, ἐπισφραγίζων τόν λόγον, ἀλληγορικά βεβαίως, γιά τόν ἀναδειχθέντα «τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ» «εἰκόνα πραότητος» Πατριάρχην Δημήτριον: «Ψάλλαμε καί ἀπόψε τό ἀπολυτίκιον...γίνεται ἡ ἀπόλυσις...μένουμε ἀναπαυμένοι ἐν εἰρήνῃ γιά τὴν ἀλήθεια τῆς ἀγάπης πού «ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν»...Καί ἡ χαρά δέν τελειώνει...Τό Ἀπολυτίκιον τῆς ἀπολύσεως τοῦ Ἑσπερινοῦ εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ Ὁρθοῦ τῆς ἐπομένης... Ζοῦμε ἤδη τὴν ἀδιάκοπη συνέχεια μέσα στήν ἀνέσπερη ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν καινὴ κτίσι καί πολιτεία, ὅπου τὰ πάντα πεπλήρωνται φωτός», τοῦ ἱλαροῦ φωτός τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, τοῦ ἀνεσπέρου καί λάμποντος ὑπὲρ τόν ἥλιον Φωτός τῆς Ἀναστάσεως «τοῦ δεσπόζοντος τῶν ἐπουρανίων καί τῶν ἐπιγείων» (Απολυτίκιον, σσ. 8-9), τοῦ ζωῆς κυριεύοντος καί θανάτου δεσπόζοντος. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ
κ. Δ Η Μ Η Τ Ρ Ι Ο Υ

«Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΝ ΜΝΗΜΗ»

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΜΕΛΙΤΩΝΟΣ
«Η ΙΕΡΑ ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΑΠΗΣ, ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΕΝΟΤΗΤΟΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ»

(Συνεδριακόν Κέντρον Ἱ. Μητροπόλεως Δημητριάδος
Σάββατον, 7 Δεκεμβρίου 2013)

Σεβάσμιοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καί ἀγαπητοί μου ἀδελφοί,

Κατά τήν σημερινή ἑσπέρα συγκεντρωθήκαμε, κατόπιν εὐγενοῦς προσκλήσεως καί ἀμέμπτου ἐπιμελείας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ, εἰς τόν συνεδριακᾶ ἄρτιο αὐτό χώρο τῆς ἑδρας της, γιά νά παρουσιάσουμε κατά τά εἰωθότα, καί νά προβάλλουμε ἐπαξίως ἓνα θεοφιλῆ συγγραφικό κόπο τοῦ ἐν Χριστῷ πεφιλημένου ἀδελφοῦ μας Σεβ. Μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Μελίτωνος Καρᾶ, γόνου τῆς πολυπαθοῦς Ἰμβρου, τοῦ πολλά μοχθήσαντος κατά τό παρελθόν καί διά τήν προβολήν αὐτῆς, ιδιαίτατα ὅμως καταναλωθέντος καί λευκανθέντος εἰς τήν διακονίαν τῆς Μητρος Ἐκκλησίας καί τῶν τιμαλφῶν τοῦ γένους μας.

Ὡς ἐκ τούτου, ἀπευθύνω, λοιπόν, ἀπό τῆς θέσεως αὐτῆς τίς ὁλοκάρδιες πρωτίστως εὐχαριστίες μου πρός τόν Σεβασμιώτατο ἀδελφό Μητροπολίτη Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κύριο Ἰγνάτιο γιά τήν φιλάδελφο πρόσκλησι καί τήν ψυχική κυρίως, ἀλλά καί ὀργανωτική εὐρυχωρία, μέ τήν ὁποία ἀπεδέχθη νά ὑποδεχθῇ σήμερα καί νά φιλοξενήσῃ τήν ἐκκλησιαστική αὐτή ἐκδήλωσι καί πρωτοβουλία.

Ἐπειδή, λοιπόν, ἀναφερόμεθα εἰς τήν προβολήν τοῦ πρό ἑνός ἔτους ἀκριβῶς κυκλοφορηθέντος τριτόμου ἔργου τοῦ ἁγίου Φιλαδελφείας ὑπό τόν τίτλο «Ἡ Ἱερά Πορεία ἀγάπης, εἰρήνης καί ἐνό-

τητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου», ἐπιτρέψατέ μου κατ' ἀρχὴν νά περιγράψω δι'ὀλίγων τό εὐρύτερο πλαίσιο αὐτῆς τῆς πενταετοῦς συστηματικῆς ἐργασίας.

Νά γνωρίσω δέ πρωτίστως εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι χρόνια πρό τῆς πενταετοῦς αὐτῆς συστηματικῆς ἐργασίας, δηλαδή τῆς συγγραφικῆς ἐπεξεργασίας ἐνός ἐκτενεστάτου ὕλικου, ὑπῆρξε μία ἐπίσης πενταετής σχεδόν (1987-1991) διάρκεια συντονιστικῆς προετοιμασίας μιᾶς ἱστορικῆς ὅπως ἀπεδείχθη Πατριαρχικῆς περιοδείας πρὸς τὰ ἔθνη.

Ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας,ὡς διάκονος καὶ ὑπογραμματεὺς τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου μέχρι τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1987, ὡς Ἀρχιμανδρίτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ Ἀρχιγραμματεὺς αὐτῆς μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1990 καὶ ὡς Μητροπολίτης τοῦ Θρόνου καὶ Ἀρχιγραμματέων εἰς τὴν συνέχεια, ὑπῆρξεν ἄνευ ὑπερβολῆς ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς περιόδου αὐτῆς, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸν συντονισμό τῆς συντάξεως ἑκατοντάδων κειμένων καὶ ὁμιλιῶν, πού ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς γνωρίζουμε ὅτι ἀποτελοῦν τίς βασικὲς πηγές τῆς ἱστορίας μας.

Τό σημαντικώτερο δέ στοιχεῖο ἐξ ὧσων καὶ προσωπικῶς ζοῦσα κατὰ τὴν εἰρημένη περίοδο προετοιμασίας τῆς Πατριαρχικῆς ἀποδημίας, ἦταν ὁ ἐκ τῆς προσδοκίας αὐτῆς παλμός τῶν ὅπου γῆς Ὁρθοδόξων, νά ὑποδεχθοῦν εἰς τοὺς κόλπους των τὸν Οἰκουμενικό Πατριάρχη μετὰ παρέλευσιν εἰκοσαετίας ἀπὸ τῆς παρουσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπη τοῦ μακαριστοῦ προκατόχου του Πατριάρχου Ἀθηναγόρου. Ὡς πρὸς τὴν Ρωσσία δέ καὶ τὴν Ἀμερικὴ, νά ὑπενθυμίσω ὅτι πρό τοῦ Δημητρίου, τὴν μὲν Ρωσικὴν γῆν ἠυλόγησε πρό πέντε αἰώνων ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β', τὸν δέ Νέον Κόσμον τῆς Ἀμερικῆς, τό πρῶτον εἰς τὴν ἱστορίαν, ὁ τιμώμενος Πατριάρχης Δημήτριος.

Τό γεγονός αὐτό ἠῤῃσεν τὴν ἀγωνία ὅλων ἀσφαλῶς τῶν ἐπιφορτισθέντων διαφόρους πτυχὰς προετοιμασίας τῶν ἐγγιζουσῶν ἀποδημιῶν. Περισσότερον ὅμως τοῦ Ἀρχιγραμματέως ὡς ὑπευθύνου τῆς συγκεκριμένης ἀποστολῆς, ἡ αἰσία ἔκβασις τῆς ὁποίας προέβλεπε ἀπὸ μέρους του νυχθήμερο κόπο ἀμετρήτων ἐπικοινωνιῶν, μεταφραστικῶν συνεργασιῶν καὶ διορθωτικῶν κατὰ περίστασι προσπαθειῶν, προκειμένου ἡ συγκεκριμένη ἀπαιτητικὴ εὐθύνη, σέ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπροσποίητη αὔρα αὐθεντικοῦ χριστιανισμοῦ πού

ἀπέπνεε ὁ κάθε βηματισμός τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, νά συμβάλλουν εἰς τήν ἐπιτυχία τῆς Ἱερᾶς Πορείας του ἀγάπης, εἰρήνης καί ἐνότητος.

Ἀναφερόμεθα δέ σέ μία ἐποχή, ἡ ὁποία γραμματειακά δέν ὑπεστηρίζετο ἀκόμη ἠλεκτρονικῶς, οὔτε κἄν διά τηλεμοιοτυπίας.

Κατά συνέπειαν, τό ἐκ δύο χιλιάδων σελίδων τρίτομο ἔργο, λοιπόν, πού ἐπισήμως παρουσιάζουμε καί προβάλλουμε σήμερα, ἐκπροσωπεῖ ἕνα κόπο μιᾶς ὁλοκλήρου σχεδόν δεκαετίας, ἡ δέ ἐξειδικευμένα καί ἀσυνήθιστα λεπτομερῆς ἀφήγησις ἐν αὐτῷ μιᾶς ἐκάστης Πατριαρχικῆς περιοδείας, μεθ' ὅλου τοῦ εὐρυτέρου ἐκκλησιαστικοῦ καί δημοσιογραφικοῦ σχολιασμοῦ της, συμβάλλει ὥστε νά θεωρῆται ἔργο καταγραφῆς μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἐποχῆς.

Γι' αὐτό καί ὡς τοιοῦτο θεωρεῖται πρωτότυπο καί μᾶλλον ἀνεπανάληπτο, τοῦλάχιστον ὡς πρός τήν καθολική καί μετά σχολαστικῆς ἀκριβείας προβολή μιᾶς θεοφιλοῦς Πατριαρχικῆς μαρτυρίας καί ἱστορικῆς περιοδείας.

Νά τονίσω δέ εἰς τό σημεῖο αὐτό, ὅτι τό πολύμοχθον τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Φιλαδελφείας, κατά τήν ταπεινή γνώμη μου, τήν ὁποίαν ἐξέφρασα καί σέ σύντομη βιβλιοκρισία μου περί αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, ἀπορρέει ἐν πολλοῖς, καί ἀπό τήν εὐεργετική ἐπίδρασι πού δέχθηκαν οἱ ψυχές ὅλων μας ἀπό τήν μοναδική γιά τό Πατριαρχικό ἀξίωμα ταπείνωσι καί τήν ἀκένωτη καλωσύνη τῆς ψυχῆς τοῦ προαπελθόντος Πατριάρχου. Ἄρα, πέραν τῆς ἰκανότητος, τῆς ἐργατικότητος καί τῆς ὑπηρεσιακῆς ὑποχρέωσης, ὁμιλοῦμε γιά ταπεινή προσφορά υἱικῆς ἀγάπης εἰς μνήμην ἑνός Πατριάρχου, γιά τόν ὁποῖον ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ δέν ὑπῆρξε ποτέ μία συνήθης βολική ἐξαγγελία, ἀλλ' ἦταν πάντοτε μία ἐσωτερική θυσία εὐάρεστη στόν Θεό.

Καί μία τελευταία βιωματική διαπίστωσι: Ὁ συγγραφεύς τοῦ προβαλλομένου ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου καί ἀδελφός ἐν Χριστῷ Μελίτων, ἐκ τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς του, μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν, εἰς τά ἐκκλησιαστικά δρώμενα τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου, ἐξῆσε ἀκόμη καί μετά τήν λήξιν τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Πορείας ἀλλά καί τῆς ζωῆς τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου, τήν ἐμφανῶς συνεχισθεῖσα εἰς τόν κόσμον Ἀνατολῆς καί Δύσεως εὐεργετική ἐπήρεια τῆς πραϋθύμου καί ἀγαπητικῆς του διελεύσεως ἐξ αὐτοῦ.

Ὁ προσηκτικός μελετητής τοῦ ἔργου, ἐπικουρούμενος ὑπό τῶν

τεσσάρων χιλιάδων λημμάτων του εὐρετηρίου του, διακρίνει εὐκόλως, ὅτι ὁ δημιουργὸς του ἀπεθανάτισε τὴν ἐπήρεια αὐτή, ἐντάσσοντάς την στὰ πλαίσια τῆς ἐν γένει συγγραφῆς τοῦ ἔργου του. Θὰ ἐπαναλάβω δὲ καὶ πάλιν γραπτῶς, ὅτι τοῦ ὀφείλεται ἔπαινος καὶ εὐχαριστία γιὰ τὴν νέα μεγάλη αὐτὴ προσφορά του πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος.

* * *

Καὶ ἐπειδὴ ὅλοι γνωρίζουμε καὶ ζοῦμε τίς πολλές οἰκονομικές καὶ ἄλλες δυσχέρειες, τίς ὁποῖες, παροδικῶς πιστεύουμε, ἀντιμετωπίζει καθ' ἡμέραν ὁ εὐλογημένος καὶ πονεμένος νῦν Ἑλληνικὸς Λαός, δέν εἶναι δυνατόν νά μὴ ἀπευθύνω ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς συγχαρητήριο λόγο βαθείας εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ἐντιμολ. Ἀρχοντα τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου καὶ εὐφήμως γνωστό ἐπιχειρηματία τῆς Θεσσαλονίκης κύριο Ἀλέξανδρο Μπακατσέλο, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε πλήρως τὴν μεγάλη δαπάνη τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος τριτόμου πολυτελοῦς ἐκδόσεως.

* * *

Καὶ τώρα, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, παρὰ τὴν συγκίνησί μου νά ἀναφερθῶ καὶ πάλιν δι' ὀλίγων εἰς τὸ ἱερό Πρόσωπο τοῦ ἐπὶ εἰκοσιεπταετία πνευματικοῦ μου πατρός ἀοιδίμου Πατριάρχου Δημητρίου, πού εἶναι μὲν ὁ μέγας ἀπὼν, ἐν πνεύματι ὅμως ὁ κύριος παρὼν τῆς σημερινῆς μας ἐσπερινῆς συνάξεως.

Εἶπα «καὶ πάλιν», διότι τὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς μου γι' αὐτόν, προσεπάθησα νά τὸ περιγράψω σέ ἐκτενές μὲν σκιαγράφημά μου τὸ ἔτος 2001 μέ ἀφορμὴ τὴν συμπλήρωσι δεκαετίας ἀπὸ τῆς κοιμήσεώς του, σέ ὁμιλία μου δέ στό Φανάρι τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2011, κατὰ τὴν συμπλήρωσι εἰκοσαετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του.

Λόγου γινομένου δὲ περὶ τῶν ἀπερίττων αὐτῶν περιγραφῶν μου γιὰ τὸν κοιμηθέντα Πατριάρχη μας, θὰ ἤθελα νά γνωρίσω εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅτι οἱ ἀναφορές μου αὐτές μαζί μέ δύο σύντομα παρεμφερῆ κείμενα καὶ ἓνα παράρτημα ὀπτικῆς μνήμης, ἀπετέλεσαν προσφάτως ἓνα αὐτοτελές φυλλάδιο, τὸ ὁποῖον, κατόπιν συγκαταθέσεως ἀσφαλῶς τῶν ἀδελφῶν ἀγίων Φιλαδελφείας καὶ Δημητριάδος, θὰ διανεμηθῇ εἰς ὅλους σας εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὅμως ἐπειδὴ τὸ προβαλλόμενο τρίτομο σπουδαῖο ἔργο τοῦ ἀγίου Φιλαδελφείας, ὅπως κατανοεῖτε,

διά λόγους πρακτικούς δέν εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατόν νά διανεμηθῇ εἰς πάντας.

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί,

Ἐπικαλούμενος προκαταβολικῶς τήν συγγνώμην σας, ἐπιθυμῶ νά μοιρασθῶ μαζί σας ἓνα αὐθόρμητο λογισμό πού με προβληματίσε κατά τήν σύνταξι τῆς ταπεινῆς αὐτῆς προσλαλιᾶς μου. Θά ἤθελα νά σᾶς γνωρίσω, λοιπόν, ὅτι τά παρελθόντα ἔτη τῆς διακονίας μας περιελάμβαναν ἐπετείους θανῆς καί ἄλλων Πατριαρχῶν, ἀνθρωπίνως διαπρεπεστέρων τοῦ διαδόχου των Πατριάρχου Δημητρίου, τίς ὁποῖες τιμήσαμε σχεδόν ἐν σιγῇ! Ἐνῶ γιά τόν Πατριάρχη Δημήτριο, τόν ἐκ φύσεως καλό αὐτόν ἄνθρωπο, χωρίς ὅμως διεθνή ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνώρισι καί συλλογή τεκμηρίων λογιосύνης, βλέπω χρόνια τώρα νά μνημονεύεται μέ συγκίνησι ἀπό πολλούς ἀνθρώπους τῆς βιοποριστικῆς καθημερινότητος καί ὄχι μόνον.

Ὅσάκις δέ οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν γι'αὐτόν, νοιώθω ὅτι κατ'οὔσίαν θεολογοῦν, διότι χωρίς νά τό συνειδητοποιοῦν συνδέουν τήν ἐν Χριστῷ ἐνάρετη ζωή μέ τήν αὐθεντική θεολογία. Ἄς μή λησμονοῦμε τήν προτροπή τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, τοῦ ὄντως Θεολόγου, γιά τοὺς οὕτω καλουμένους θεολόγους: «Βούλει θεολόγος γενέσθαι; Διά πολιτείας ἀνελθε· διά καθάρσεως κτῆσαι τό καθάρων» (Λόγος Κ' περί Δόγματος καί καταστάσεως Ἐπισκόπων, ΕΠΕ 4, 274-276).

Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος ὑπῆρξε μία σπανία περίπτωσις φορέως μεγίστου ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, πού ποτέ δέν ἐπέτρεψε εἰς αὐτό νά ἐπηρεάσῃ τόν ἀπερήφανο, φιλόανθρωπο καί ἄκακο χαρακτήρα του καί τήν διά βίου ταπεινή ψυχή του. Νά ἐπαναλάβω δέ μέ ἐσωτερική ὁδύνη, ὅτι ἐνῶ χρόνια στήν ζωή μας τίς χριστιανικές αὐτές ἀρετές τίς ἀκοῦμε πληθωρικά νά κηρύττονται καί νά συνιστῶνται, σχεδόν ποτέ δέν τίς βλέπουμε νά βιώνονται καί νά ἐφαρμόζονται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους καί περισσότερο ἀπό τοὺς φορεῖς τῆς ὁποίας παροδικῆς ἰσχύος.

Μέ δύο λόγια αὕτη ἦταν ἡ ἰδιαιτερότης τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου. Ἡ ἐφαρμογή τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν. Καί ὅμως, τό αὐτονόητον γιά τό ἱερό αὐτό ἀξίωμα, κατά τόν Ἀπόστολο τῶν Ἑθνῶν: «τοιοῦτος γάρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπό τῶν ἁμαρτωλῶν» (Ἐβρ. 7,26), ἔγινε στίς μέρες μας σπανία ἰδιαιτερότης.

Γι' αὐτό καί τιμοῦμε τόν Πατριάρχη Δημήτριο 22 χρόνια τώρα

μέ τον ἴδιο παλμό καί τήν ἀμείωτη ἀγάπη μας. Διότι τόν ἀξίωσε ὁ Θεός, κατά τήν ζωή καί τήν Πατριαρχία του ὅλη, «νά πορεύεται ἐν ἀκακίᾳ» (πρβλ. Ψαλμ. 25,1), καί «ταπεινοφρόνως πρὸς τόν Θεόν» καί «νά ἐξασκῇ δικαιοσύνην καί ἀγάπην» (Μιχ. 6,8), ὅπως ὀρίζει ἡ Γραφή.

Τήν Πατριαρχία του καί τήν κατ'αὐτήν Ἱερά Πορεία του, πού ἱστορικά ἀπεθανάτισε ὁ ἅγιος Φιλαδελφείας, ὁ Πατριάρχης Δημήτριος τήν ἐπορεύθη ταπεινοφρόνως. Γιάυτό καί γοήτευσε τόν κόσμο καί τοὺς πάσης φύσεως ἰσχυροὺς ἐκπροσώπους του.

Αὐτοί καί μεῖς, τόν ἐβλεπαν καί τόν βλέπαμε, ὑπερτιμώμενος νά διατηρῇ τήν αὐθεντικότητα τῆς ἀσκητικῆς ἀπλότητος. Νά ψάλλεται, δηλαδή, ἀπὸ τήν ἐξ ἑκατοντάδων μελῶν Φιλαρμονική Ὀρχήστρα τῆς Ἀμερικανικῆς Πρωτευούσης στά ἑλληνικά, ὁ εἰδικά ἐνορχηστρωμένος πολυχρονισμός του, ἐνῶ οἱ χιλιάδες παριστάμενοι νά τόν χειροκροτοῦν ὀρθοί, κι' ἐκεῖνος εὐλογῶν ἀπὸ τό Προεδρικό Θεωρεῖο τοῦ Kennedy Center τῆς Οὐάσιγκτων, νά διατηρῇ ἀτάραχος τήν παντοτινὴ σεμνή του στάσι, τήν ὁποία μόνον ἡ πνευματικὴ δύναμις τῆς ἀδιατάρακτης αὐτογνωσίας διατηρεῖ καί μονιμοποιεῖ στήν ἀνθρώπινη ψυχή.

Ἦμουν παιδί τό 1964, μόλις 12 ἐτῶν, κατά τίς ἀπελάσεις τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν ὁ ἀείμνηστος διαπρεπὴς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας σάν πρακτικὸ μέτρο τυχόν περιορισμοῦ τῆς ἀσυγκράτητης φυγῆς τῶν ρωμηῶν, ἀπηγόρευσε πρὸς καιρόν τήν ἐκδοσι οἰουδήτινος πιστοποιητικοῦ, πού ὡς ἀπαραίτητο δικαιολογητικό γιά τίς Ἑλληνικές Ἀρχές θά τήν διηκούλυνε. Οἱ βοηθοὶ του στίς Ἀρχιερατικές Προϊσταμενίες, ἐν οἷς καί ὁ Πατριάρχης Δημήτριος ὡς Ἐπίσκοπος Ἑλαίας καί Προϊστάμενος τῆς ἱστορικῆς Κοινότητος Ἀγίου Δημητρίου Ταταούλων, ὥφειλαν νά ἐφαρμόζουν τήν ἐντολή, χωρίς βεβαίως νά προκαλοῦν τήν ἀγανάκτησι τῶν ἀνθρώπων ἐναντίον του.

Παρατηροῦσα, λοιπόν, κατά τίς ἀτελείωτες αὐτές ἡμέρες καί μῆνες τήν ἀσύλληπτη πραότητα του ἐναντι τῆς ποικιλίας τῶν ἀπειλητικῶν διαμαρτυριῶν τῶν διωκομένων ρωμηῶν. Ἐβλεπε κανεῖς στήν πρᾶξι τήν ἐφαρμογή τῆς εὐαγγελικῆς προτροπῆς «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶος εἰμι καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. 11,29). Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ δέ νά ἐπαναλάβω, ὅτι θαρρεῖς καί τό εἶχε τάμα νά λυπῆται καί ὄχι νά λυπῇ!

Τό «τάμα» αυτό της αὐτολύπης τό ἐξεπλήρωσε καί καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς μετέπειτα Ἀρχιερατικῆς καί Πατριαρχικῆς ζωῆς του, τό εἰσπράξαμε δέ καί τό θαυμάσαμε καθ' ὅλη τήν πολυετῇ καθημερινή παρουσία μας πλησίον του ὡς μέλη τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς του.

Ἀνέφερα δύο μόνον ἐμπειρικές ἀναφορές μου ἀπό τίς πολλές πού ὑπάρχουν στό εἰρημένο τευχίδιο καί πού ἀσφαλῶς δέν μποροῦν, χρόνου ἔνεκα, νά ἐπαναληφθοῦν.

Θά κατακλείσω μέ μία συγκίνησι πού δέν τήν ἀνέφερα πουθενά μέχρι στιγμῆς. Ὁ Πατριάρχης Δημήτριος κατά τήν δεκαεννεαετῇ Πατριαρχία του ἐπεσκέφθη τρεῖς φορές τήν Ἑλλάδα, μέ πρώτη τήν ἀνεπανάληπτη ἐκείνη ἐπίσκεψί του στήν Ἀθήνα μεταξύ 13ης καί 18ης Νοεμβρίου 1987. Ἡ τελευταία ἐπίσκεψίς του στήν Ἑλλάδα ἦταν τό 1990 πού ἠυλόγησε τό Ἅγιον Ὅρος καί τά Μετέωρα καί τίς Μητροπόλεις τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Δημητριάδος καί Τρίκκης καί Σταγῶν.

Τό τελευταῖο βάδισμά του σέ Ἑλληνική γῆ ἦταν στό στρατιωτικό ἀεροδρόμιο τῆς Ἀγχιάλου, τό ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, 30ῆς Σεπτεμβρίου 1990, ἀπ' ὅπου μέ ἐξαιρετικές τιμές Ἀρχηγοῦ Κράτους προεπέμφθη γιά τήν Πόλι ἀπό τόν Μητροπολίτη Δημητριάδος καί μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος ἀείμνηστο Χριστόδουλο καί τόν Ταξίαρχο τῆς Μονάδος, πού τοῦ εὐχήθηκαν μέ συγκίνησι νά τόν ὑποδεχθοῦν καί πάλι στήν Ἑλλάδα. Εὐχαρίστησε, ἀλλά δέν ἀπήντησε συγκεκριμένως. Ἀνεβαίνοντας ὁμως τήν κλίμακα τοῦ ιδιωτικοῦ ἀεροσκάφους τῆς «Ὀλυμπιακῆς» καί συνοδεύοντάς τον μοῦ εἶπε: «Καί ὁμως, παιδί μου, δέν θά ἔλθω ξανά στήν Ἑλλάδα, τόσο ἦταν»!

Ἴσως ὁ Θεός νά τόν ἀξίωσε καί αὐτό. Νά νοιώσῃ, δηλαδή, ὅτι ἡ ζωή του ὁδεύει πρός τό τέλος. Δέν ἦλθε ξανά στήν Ἑλλάδα. Μετά παρέλευσιν ἐνός ἀκριβῶς ἔτους, τήν 2α Ὀκτωβρίου 1991, ἡμέρα Τετάρτη, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα καί εἰρηνικά ἔφυγε.

Εἴη ἡ μνήμη του αἰωνία. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΡΟΔΟΥ
κ. ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΡΟΔΟΥ
ΚΥΡΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΤΡΥΦΩΝΟΣ⁹

«Τό μνημόσυνον αὐτοῦ ἔσται ἐν εὐλογίαις»

Ἐπιτρέψατέ μου τήν παραπάνω ρήση τοῦ σοφοῦ Σειραχίδου νά ἐπαναλάβω τήν ιερά αὐτή στιγμή, κατά τήν ὁποία ἐπιτελοῦμε τό μνημόσυνο τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου κυροῦ Ἀποστόλου Τρύφωνος, μέ τήν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης ἑκατονταετίας ἀπό τῆς ἐκλογῆς του στόν Μητροπολιτικό Θρόνο τῆς Ρόδου (11 Ἰουνίου 1913). Συγκεντρωμένοι κάτω ἀπό τοὺς θόλους τοῦ ἱστορικοῦ Μητροπολιτικοῦ μας Ναοῦ, ἰστάμενοι στόν τόπο «οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ», χρεωστικῶς μνημονεύουμε τῆς μεγάλης καί χαρισματικῆς προσωπικότητάς του, προσωπικότητας γνησίου Φαναριώτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος, ὡς γνήσιος συνεχιστής τῆς παραδόσεως τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Μητέρας μας Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου, βάσταξε «τῆς ἡμέρας τόν καύσωνα καί τόν παγετό τῆς νυκτός» καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς σκληρῆς ἰταλικῆς κατοχῆς τῶν Δωδεκανήσων καί ὁ ὁποῖος ἀναδείχθηκε πραγματικός Ἐθνάρχης τοῦ Δωδεκανησιακοῦ λαοῦ κατά τήν πῶ κρίσιμη περίοδο τῆς νεωτέρας ἱστορίας του.

Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος, κατά κόσμον Ἀπόστολος, υἱός τοῦ Τρύφωνος Χατζηαποστόλου, γεννήθηκε στήν Κωμόπολη Κριθιά τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου στίς 26 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1878. Μετά τά ἐγκύκλια μαθήματα στήν γενέτειρά του καί τό Σχολαρχεῖο Δαρδανελλίων φοίτησε στήν Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή καί κατόπιν στήν Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, ἀπό τήν ὁποία ἀποφοίτησε ἀριστοῦχος τό 1901, ἀφοῦ ὑπέβαλλε ἐναῖσιμο ἐπί πτυχίῳ δι-
ατριβή «Τίς ἡ σχέσις τῆς περί Λόγου διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου πρὸς τήν τοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος». Μέ τήν προτροπή τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς εἰσῆλθε στόν Κλῆρο καί τήν Πατριαρχική Αὐλή. Χειροτονήθηκε Διάκονος

9. Ἐξεφωνήθη κατά τό μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Ἱεράρχου ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπό τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ εἰς Μητροπολίτην Ρόδου ἐν τῷ Ἱερῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τήν 8ην Δεκεμβρίου 2013.

στόν Πατριαρχικό Ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀπό τόν Μητροπολίτη Ἡρακλείας Γρηγόριο στίς 6 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1901. Διετέλεσε Διάκονος τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, Εἰσηγητής τοῦ Πατριαρχικοῦ Γραφείου, Βοηθός τοῦ Α΄ Πατριαρχικοῦ Γραφείου, βοηθός τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, Τριτεύων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων, ὑπογραμματεὺς (6-10-1906) καί ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου (12-5-1909). Μητροπολίτης Ρόδου ἐξελέγη τὴν 11η Ἰουνίου 1913 καί ἐνθρονίστηκε στὴν ἔδρα του τὴν 1η Ἀπριλίου 1914, ἐξαιτίας τῆς ἐπὶ δεκάμηνον ἀρνήσεως τῶν Ἱταλικῶν Ἀρχῶν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἔλευσὶ τοῦ στὴ Ρόδο.

Ὡς Μητροπολίτης Ρόδου ἐργάστηκε συστηματικά καί μεθοδικά, παρά τίς δύσκολες ἱστορικές συγκυρίες, ἐξαιτίας τῆς Ἱταλικῆς κατοχῆς. Ἔδωσε ἰδιαίτερη ὥθηση στὰ Ἐκκλησιαστικά, Κοινοτικά, Ἐκπαιδευτικά καί Μοναστηριακά θέματα τῆς Ἐπαρχίας του καί διοργάνωσε ἀποδοτικά τὸ ἔργο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως σύμφωνα μέ τίς προκλήσεις τῆς ἐποχῆς. Τό 1915 ἐξέδωσε τὸ θρησκευτικὸ δεκαπενθήμερο περιοδικό «Ὁρθόδοξος Διδαχὴ», πού κυκλοφόρησε μέχρι τό 1921, ὅταν ἡ ἰταλικὴ λογοκρισία ἀπαγόρευσε τὴν ἔκδοσή του. Ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση τῆς Δωδεκανήσου καί ἦταν ὁ ἐμπνευστής καί διοργανωτής τῶν Συλλαλητηρίων ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μέ τὴν Ἑλλάδα, τὸ αἵματηρό Πάσχα τοῦ 1919.

Στίς 26 Σεπτεμβρίου 1921, οἱ ἰταλικὲς ἀρχές τῆς Δωδεκανήσου τόν συνέλαβαν καί τόν ἐξόρισαν στὴν Πάτμο καί στίς 18 Νοεμβρίου 1921 τόν ἀπέλασαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου παρέμεινε μέχρι τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1923 ὡς συνοδικὸς πάρεδρος καί πρόεδρος τοῦ Δ.Ε.Μ. Μετά τὴν ἐπικράτηση τῶν κεμαλικῶν ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Τουρκία καί ζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐπανέλθει στὴν Ἐπαρχία του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἄδεια ἀρροῦσε νὰ δοθεῖ, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τόν ἐξέλεξε Μητροπολίτη Βεροίας (Φεβρουάριος 1924) μέ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ἰταλοί θὰ ἐπέτρεπαν τὴν ἐγκατάσταση στόν διάδοχό του Χρυσόστομο Χατζησταύρου (τότε Μητροπολίτη Ἐφέσου καί μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν). Ἡ ἄρνηση τῶν Ἀρχῶν κατοχῆς νὰ δεχθοῦν τόν νέο Μητροπολίτη εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἐπαναφέρει στὴν Μητρόπολη Ρόδου τόν Ἀπόστολο.

Στὴν Ρόδο ἐπανῆλθε στίς 9 Ὀκτωβρίου 1924. Στὰ χρόνια πού ἀκολούθησαν οἱ Ἱταλικὲς ἀρχές ἐπεδίωξαν νὰ χορηγηθεῖ στὴν

Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου Αὐτοκέφαλο, γεγονός πού προσέκρουσε στήν ἀντίδραση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τοῦ Δωδεκανησιακοῦ λαοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος βρέθηκε στό ἐπίκεντρο τῆς σχετικῆς διαμάχης καί ἐγίνε δολοφονική ἀπόπειρα ἐναντίον του στίς 2 Σεπτεμβρίου 1927, κατά τήν διάρκεια περιοδείας του στή νότια Ρόδο.

Κατά τίς παραμονές καί τήν διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ὅταν οἱ Ἰταλοί ἀπαγόρευσαν τήν λειτουργία τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καί θέσπισαν τήν ὑποχρεωτική φοίτηση στά ἰταλικά σχολεῖα, ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος ὀργάνωσε τήν ἐλληνική παιδεία μέ τήν μορφή τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, τά ὁποῖα στά σκλαβωμένα τότε Δωδεκάνησα, ὑπῆρξαν ἡ συνέχεια τῶν Κρυφῶν Σχολείων τῆς Τουρκοκρατίας καί τά ὁποῖα παρέδιδαν ὄχι μόνο θρησκευτικά μαθήματα, ἀλλά καί μαθήματα ἐλληνικῆς γλώσσας (ἀρχαίας καί νέας) καί ἱστορίας. Ἐπίσης διοργάνωσε τά μαθητικά συσσίτια, τή Σχολή Βυζαντινῆς Μουσικῆς καί τά Φροντιστήρια γιά τήν ἐπιμόρφωση τοῦ Κλήρου. Κατά τήν διάρκεια τοῦ πολέμου καί ἰδιαίτερα κατά τήν Γερμανική Κατοχή, στάθηκε συμπαραστάτης τῶν καταδιωκομένων, ἀπέτρεψε πολλές θανατικές ἐκτελέσεις καί συνετέλεσε ὥστε οἱ Γερμανοί ἀποχωρώντας νά μήν πραγματοποιήσουν τήν προγραμματισμένη ἀνατίναξη τῶν κτιρίων τῆς Νέας Ἀγορᾶς τῆς πόλεως Ρόδου.

Στίς 15 Μαΐου 1945 ὑποδέχτηκε γονυκλινῆς στήν ἔδρα του τόν Ἀντιβασιλέα-Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Δαμασκηνό. Ἀργότερα μέ τήν ὑποκίνηση διαφόρων κυβερνητικῶν καί τοπικῶν παραγόντων, ἄρχισε ἡ ἐναντίον του ἄδικη ἐκστρατεία. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, παρόλο πού δέν ἀποδεχόταν τίς ἐναντίον του κατηγορίες, τοῦ συνέστησε, γιά λόγους σκοπιμότητας νά ὑποβάλλει παραίτηση, τήν ὁποία ἔθεσε στήν διάθεση τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου καί ἡ ὁποία ἐγίνε ἀποδεκτή στίς 8 Ἰουνίου 1946. Ἀποσύρθηκε τότε καί ἐφησύχασε μέχρι τόν θάνατό του στήν κατοικία του στά Τριάντα (Ίαλυσό), ὅπου καί συνέγραψε τά Ἀπομνημονεύματά του. Στίς 25 Ὀκτωβρίου 1951 ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀμασείας. Ἀπεβίωσε στίς 29 Νοεμβρίου 1957 καί ἐτάφη στό Κοιμητήριό τῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Ρόδου.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος μέ τήν εὐφυΐα καί τήν διπλωματική ικανότητα, πού τόν χαρακτήριζε, ὑπῆρξε ἀληθινός «ἐθνάρχης» τοῦ Δωδεκανησιακοῦ λαοῦ καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς ἰταλικῆς κα-

τοχῆς καί ἀγωνίστηκε μέ σθένος γιά τά δίκαιά του. Ἡ ἐναντίον του ἄδικη πολεμική διαφόρων παραγόντων, κυρίως πολιτειακῶν, πού εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν παραίτησή του, δέν μπόρεσε νά ἀμαυρώσει τήν προσωπικότητά του καί νά μειώσει τήν ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τό πρόσωπό του, στή συνείδηση τοῦ ὁποίου παραμένει ὁ εὐαγγελικός ποιμὴν, πού θυσιάσε ἑαυτόν «ὑπὲρ τῶν προβάτων». Ἀνέλαβε τό πηδάλιον τοῦ σκάφους τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ρόδου σέ περίοδο μεγάλης τρικυμίας καί διαχειρίστηκε τά ἐκκλησιαστικά καί ἐθνικά πράγματα σέ μιά πολυτάραχη καί ρευστή, πλήρη ἀντιξοοτήτων περίοδο, μέ συνέπεια καί σύνεση, ἔχοντας ὡς γνώμονα τόν λόγο τοῦ μεγάλου Ἀρχιποίμενος Ἰησοῦ Χριστοῦ: «Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καί ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί». Ἐνῶ γύρω τά πάντα ἐταράσσοντο παρέμεινε ἀμετακίνητος στήν πέτρα τοῦ καθήκοντος, μέ τήν ἀπόλυτη συναίσθηση τοῦ χρέους του πρὸς τήν Ἐκκλησία καί τόν λαό, πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Κύριος.

Χρεωστικῶς σήμερα ἐπιτελοῦμε τό ἱερό του μνημόσυνο καί μνημονεύουμε μέ εὐγνωμοσύνη τοῦ σεπτοῦ ὀνόματός του κατά τήν παύλειο προτροπή: «ἀδελφοί, μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τόν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὧν ἀναθεωροῦντες τήν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς μιμεῖσθε τήν πίστιν».

Παράλληλα τό ἱερό του μνημόσυνο ἀποτελεῖ γιά ὅλους μας ἱερά ὑπόμνηση χρέους πρὸς τόν τόπο τῆς παροικίας μας, τό σμαραγδένιο νησί τῆς Ρόδου. Ὑπόμνηση τοῦ χρέους μας γιά ἐνότητα, ἔχοντας ἕνα καί μοναδικό κριτήριο τήν πρόοδο τῶν τοπικῶν πραγμάτων γιά νά ἔχει ἡ κοινωνία μας περιεχόμενο καί νά καλλιεργοῦμε τό φρόνημά μας «ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου».

Τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ρόδου κυροῦ Ἀποστόλου εἶη ἡ μνήμη αἰωνία.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 1/2013

Περί Έφημερίων καί Διακόνων

Η ΙΕΡΑ ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Έχουσα υπ' όψη:

1. Τούς Θείους καί Ιερούς Κανόνες.
2. Τίς διατάξεις του Ν. 4149/1961 «Περί καταστατικού Νόμου της εν Κρήτη Όρθοδόξου Έκκλησίας καί άλλων τινών διατάξεων» (Φ.Ε.Κ. 41/Α/16.3.1961) καί ειδικότερα τό άρθρο 4.
3. Τήν παρ. 3 του άρθρου 2 του Α.Ν. 137/1967, (Φ.Ε.Κ.169/Α'/3.10.1967).
4. Τήν παρ. 6 του άρθρου 43 του Ν. 3848/2010, (Φ.Ε.Κ. 71/Α'/19.5.2010).
5. Τήν υπ' αριθμ. 234/23-2-2013 απόφαση της Αγίας καί Ιερᾶς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου.
6. Τήν υπ' αριθμ. 2/13-2-2013 απόφαση της Ιερᾶς Έπαρχιακής Συνόδου της Έκκλησίας Κρήτης.
7. Τό γεγονός ότι εκ του παρόντος Κανονισμού δέν προκαλείται δαπάνη, ή οποία νά βαρύνει τόν Κρατικό Προϋπολογισμό, ψηφίζει:
Τόν υπ' αριθμ. 1/2013 Κανονισμό ό οποίος έχει ως εξής:

Άρθρο 1. Γενικές έννοιες

1. Στίς Ένορίες της κανονικής έκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της Έκκλησίας της Κρήτης, ή οποία, σύμφωνα μέ τό άρθρο 1 του Ν. 4149/1961 «Περί καταστατικού Νόμου της εν Κρήτη Όρθοδόξου Έκκλησίας», είναι ήμιαυτόνομος καί έχει τήν κανονική εξάρτηση αυτής από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, υπηρετούν Πρεσβύτεροι καί Διάκονοι, καλούμενοι Έφημέριοι, καί οι όποιοι εργάζονται καί διακονούν σέ αυτές, γιά τήν έν γένει καλή λειτουργία τους.
2. Οι Ένορίες αποτελούν τά βασικά κύτταρα της κανονικής οργάνωσης της έκκλησιαστικής ζωής καί λογίζονται ως πρός τίς νομικές σχέσεις των ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. Οι ύφιστάμενες καί λειτουργούσες Ένορίες διατηρούνται. Οι Ένορίες διοικούνται από τά Έκκλησιαστικά Συμβούλια.
3. Οι Ιεροί Ένοριακοί Ναοί αποτελούν κέντρα της λειτουργικής καί πνευματικής ένοριακής ζωής καί δραστηριότητας καί καθορίζονται μέ απόφαση του οικείου Μητροπολιτικού Συμβουλίου, μετά από πρόταση του Προέδρου του, καθώς καί οι Ιεροί Μητροπολιτικοί καί Καθεδρικοί Ναοί.
4. Τα της λειτουργίας των Ένοριών καί των Έκκλησιαστικών τούς Συμβουλίων θά καθορισθούν από μελλοντική έκδοση Κανονισμών από τήν Ιερά Έπαρχιακή Σύνοδο της Έκκλησίας Κρήτης, σύμφωνα μέ τήν παρ. 6 του άρθρου 43 του Ν. 3848/2010, (Φ.Ε.Κ. 71/Α'/19.5.2010).
5. Οι Ένορίες έχουν σαφώς καθορισμένη έδαφική περιφέρεια, τά όρια της οποίας καθορίζονται από τό οικείο Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Τά Παρεκκλήσια,

Ἐξωκλήσια καί οἱ Κοιμητηριακοί Ναοί, πού εὐρίσκονται ἐντός τῶν ἐν λόγῳ ὁρίων, ὑπάγονται κανονικῶς σέ αὐτές.

6. Τά τῆς λειτουργίας τῶν Μητροπολιτικῶν Συμβουλίων θά καθορισθοῦν ἀπό μελλοντική ἐκδοση Κανονισμοῦ ἀπό τήν Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδο τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, σύμφωνα μέ τήν παραγραφ. 6 τοῦ ἀρθροῦ 43 τοῦ Ν. 3848/2010, (Φ.Ε.Κ. 71/Α'/19.5.2010).

Ἄρθρο 2. Ἐφημέριοι Ἱερῶν Ἐνοριακῶν Ναῶν

1. Οἱ Ἐφημέριοι, Πρεσβύτεροι ἢ Διάκονοι, τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καί τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, κανονικά χειροτονημένοι, ἐξαρτῶνται, σύμφωνα μέ τοὺς Θείους καί Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιεπίσκοπο γιά τήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης καί ἀπό τοὺς οἰκείους Μητροπολίτες γιά τίς Ἱερές Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καί μεριμνοῦν γιά τό καθόλου ἐνοριακό ἔργο τους, σύμφωνα μέ τίς ἐντολές καί ὁδηγίες των κατὰ τόπους Ἀρχιερέων.

2. Οἱ Ἐφημέριοι τῆς παραγράφου 1 τοῦ παρόντος ἀρθροῦ διορίζονται μέ ἀπόφαση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ Μητροπολίτου, ἀντίστοιχα, μέ τήν ὁποία τοὺς ἀνατίθενται τά καθήκοντα τῆς λατρευτικῆς, ποιμαντικῆς, φιланθρωπικῆς, προνοιακῆς καί διοικητικῆς δραστηριότητος καί τῆς ἐν γένει εὐρυθμης λειτουργίας τῶν Ἐνοριῶν τους, καί ἐν συνεχείᾳ μέ σχετικό διοικητικό ἔγγραφο τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, διαβιβάζεται πρὸς τοὺς Ἐφημερίους ἡ εἰρημένη ἀπόφαση, γιά τήν ἐνάσκηση τῶν καθηκόντων τους.

3. Οἱ Ἐφημέριοι μέ τό βαθμό τοῦ Πρεσβυτέρου προΐστανται τῶν Ἐνοριῶν:

α) Σέ Ἐνορίες ὅπου ὑπηρετεῖ ἕνας Ἐφημέριος Πρεσβύτερος, ἐκεῖνος, κατόπιν τοῦ διορισμοῦ του ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα, ἔχει τήν εὐθύνη λειτουργίας τῆς Ἐνορίας καί εἶναι ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου. Σέ περίπτωση ἀδυναμίας ἢ πλημμελοῦς ἄσκησης τῶν καθηκόντων του ὡς Πρόεδρου, πού δημιουργεῖ δυσλειτουργία διοίκησης, δύναται τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο, μετὰ ἀπό αἰτιολογημένη ἀπόφασή του καί πρόταση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, νά τόν ἀπαλλάσσει καί νά ἀναθέτει τά καθήκοντα τοῦ Προέδρου σέ ἄλλο κληρικό τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς ἢ τῆς οἰκείας Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

β) Σέ Ἐνορίες ὅπου ὑπηρετοῦν περισσότεροι τοῦ ἐνός Ἐφημέριοι, διορίζεται ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα, μέ δυνατότητα ἐναλλαγῆς, ὁ προϊστάμενος, ὁ ὁποῖος εἶναι συγχρόνως καί ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου. Στίς συνεδριάσεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου καλοῦνται ἀπό τόν Πρόεδρό του καί παρίστανται οἱ τυχόν συνεφημέριοι του, Πρεσβύτεροι ἢ Διάκονοι, μέ δικαίωμα λόγου, ἄνευ ψήφου.

4. Οἱ Ἐφημέριοι τῶν Ἱερῶν Ἐνοριακῶν Ναῶν διακρίνονται σέ τακτικούς καί προσωρινούς. Τακτικοί λογίζονται οἱ ἔγγαμοι κληρικοί καί προσωρινοί λογίζονται οἱ ἄγαμοι κληρικοί.

5. Ἡ κάλυψη τῶν κενῶν ὀργανικῶν ἐφημεριακῶν θέσεων διενεργεῖται μέ ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως. Ἐγγαμοὶ Ἐφημέριοι, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν προσωρινῶς πέραν τῆς πενταετίας στήν ἴδια ὀργανική ἐφημεριακή θέση, καθίστανται αὐτοδικαίως τακτικοί.

6. Τα τοῦ βαθμολογίου, τῆς μισθοδοσίας καί τῆς συνταξιοδοτήσεως τῶν

Ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ἑνοριακῶν Ναῶν διέπονται ἀπό τίς ἐκάστοτε ἰσχύουσες σχετικές διατάξεις.

7. Κατά τούς Θείους καί Ἱερούς Κανόνες, οἱ χειροτονίες τῶν Κληρικῶν γίνονται μέ ἀναφορά σέ συγκεκριμένη Ἑνορία.

Ἄρθρο 3. Ὁργανικές θέσεις Ἐφημερίων - Προκήρυξη καί κάλυψη αὐτῶν - Ἀνακήρυξη ὑποψήφιων Ἐφημερίων - Ὑποβολή ἐνστάσεων

1. Οἱ τακτικοί καί προσωρινοί Ἐφημέριοι τῆς παραγρ. 4 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ παρόντος, διορίζονται μέ ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, σύμφωνα μέ τήν ἐκάστοτε ἰσχύουσα Νομοθεσία. Ἐξαιροῦνται ἀπό τή διαδικασία αὐτή οἱ ἐφημεριακές θέσεις στούς Ἱερούς Μητροπολιτικούς καί Καθεδρικούς Ναούς, στίς ὁποῖες διορίζονται οἱ Ἐφημέριοι ἀπό τούς οἰκείους Ἀρχιερεῖς, χωρίς προηγουμένη προκήρυξη.

2. Οἱ ὑφιστάμενες καί λειτουργοῦσες ἐνορίες διατηροῦνται. Σέ κάθε ἐνορία ὑφίσταται μία (1) τουλάχιστον ὀργανική θέση ἐφημερίου.

3. Σέ πόλεις μέ πληθυσμό ἄνω τῶν ἐκατό χιλιάδων (100.000) κατοίκων, σέ κάθε ἐνορία ὑφίσταται μία (1) ὀργανική θέση Ἐφημερίου, ἀνά χίλια (1.000) νοικοκυριά.

4. Σέ πόλεις μέ πληθυσμό ἕως ἐκατό χιλιάδες (100.000) κατοίκους σέ κάθε ἐνορία ὑφίσταται μία (1) ὀργανική θέση Ἐφημερίου ἀνά πεντακόσια (500) νοικοκυριά.

5. Σέ Δημοτικές Ἑνότητες ἤ Οἰκισμούς, πού ἀποτελοῦν κοινῶς γνωστά κέντρα τουρισμοῦ καί παραθερισμοῦ, καί ἔχουν τουλάχιστον τετρακόσια (400) μόνιμα νοικοκυριά, μέ ἀπόφαση τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου, μπορεῖ νά διορισθεῖ καί δεύτερος Ἐφημέριος.

6. Κάθε κενή ὀργανική ἐφημεριακή θέση προκηρύσσεται ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα. Ἡ προκήρυξη ἀναρτᾶται στόν πίνακα ἀνακοινώσεων τοῦ Ἱεροῦ Ἑνοριακοῦ Ναοῦ, ὅπου ὑφίσταται ἡ κενή θέση, καί δημοσιεύεται στό ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης «Ἀπόστολος Τίτος», ἄρθρο 12 τοῦ Ν. 4149/1961 «Περί καταστατικοῦ Νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Φ.Ε.Κ. 41/Α/16.3.1961) ἢ στόν Τοπικό Τύπο, ἢ στόν διαδικτυακό ιστότοπο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καί τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης. Ὁ Ἀρχιερεὺς μέ τήν προκήρυξη καλεῖ αὐτούς πού ἐπιθυμοῦν καί ἔχουν τά ἀπαιτούμενα κανονικά καί νόμιμα προσόντα, νά ὑποβάλουν τά δικαιολογητικά τούς στοιχεῖα μέσα σέ δέκα (10) ἡμέρες ἀπό τή δημοσίευση ἢ τήν ἀνάρτηση τῆς προκηρύξεως, προκειμένου νά διεκδικήσουν τήν κενή ὀργανική θέση Ἐφημερίου.

7. Σέ περίπτωση, πού δέν προσέλθει κάποιος ὑποψήφιος, σύμφωνα μέ τά ἀναφερόμενα τῆς παραγραφ. 3 τοῦ παρόντος ἄρθρου, ἡ προκήρυξη ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει αὐτοδίκαια γιά εἴκοσι (20) ἀκόμα ἡμέρες.

8. Μετά τήν κατάθεση τῶν ὑποψηφιοτήτων τῶν ἐνδιαφερομένων νά καταλάβουν ὀργανική ἐφημεριακή θέση, κατά τά ἀνωτέρω τοῦ παρόντος ἄρθρου, ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερεὺς, ἀφοῦ ἀσκήσει ἔλεγχο τῶν ὑποβληθέντων φακέλων τους, ἐντός δέκα (10) ἡμερῶν, ἀνακηρύσσει τούς ὑποψηφίους Ἐφημέριους μέ Πράξη του, ἡ ὁποία κοινοποιεῖται πρὸς τό Ἐκκλησιαστικό Συμβούλιο τοῦ Ἱεροῦ Ἑνοριακοῦ Ναοῦ. Ἡ Πράξη ἀναρτᾶται στόν πίνακα ἀνακοινώσεων αὐτοῦ.

9. Ἐντός τριῶν (3) ἡμερῶν ἀπό τήν ἐπόμενη ἡμέρα τῆς ἀναρτήσεως τῆς πα-

ραγράφου 6 του παρόντος άρθρου, δικαιούται οποιοσδήποτε να υποβάλει στην οικεία Εκκλησιαστική Αρχή έγγραφως και ένυπογράφως, οποιαδήποτε ένσταση, για κάποιον από τους υποψηφίους. Μετά την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, ο οικείος Αρχιερέας αποφαινεται επί των υποψηφίων, επιλέγει έναν από αυτούς και κοινοποιεί την απόφαση του στο Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του Ιερού Ένοριακού Ναού, το οποίο υποχρεούται να προβεί άμεσα στην ανάρτηση της απόφασής για τρεις (3) ημέρες στον πίνακα ανακοινώσεων του Ιερού Ένοριακού Ναού.

10. Κατά της απόφασής του οικείου Αρχιερέα, μπορεί να ασκηθεί προσφυγή ενώπιον της Ιεράς Επαρχιακής Συνόδου της Εκκλησίας Κρήτης εντός πέντε (5) ημερών από της τελευταίας ημέρας της ανάρτησής της απόφασής. Η προσφυγή ασκείται από οποιονδήποτε με έγγραφο απευθυνόμενο προς τον οικείο Αρχιερέα, ο οποίος υποχρεούται να την διαβιβάσει στην Ιερά Επαρχιακή Σύνοδο της Εκκλησίας Κρήτης, προκειμένου αυτή να κρίνει Συνοδικώς την προσφυγή.

11. Πριν από την ολοκλήρωση της ανωτέρω διαδικασίας και την έκπονη των περιγραφόμενων προθεσμιών δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση, χειροτονία του υποψήφιου Εφημέριου.

12. Εάν ο επιλεγείς ως Εφημέριος από τον οικείο Αρχιερέα, δεν προσέλθει κατά την ορισθείσα ημέρα για να χειροτονηθεί, θεωρείται ότι δεν αποδέχεται την έκλογη. Εάν όμως δεν δώσει ικανοποιητικές εξηγήσεις, είναι απαράδεκτη ή υποψηφιότητά του για την ίδια και για οποιαδήποτε άλλη προκήρυξη εφημεριακής θέσης.

13. Ο μετά την ολοκλήρωση όλων των ανωτέρω χειροτονούμενος, διορίζεται από τον οικείο Αρχιερέα στην προκηρυχθείσα οργανική θέση.

14. Εάν συντρέχουν ιδιαίτεροι ποιμαντικοί λόγοι για κάποια Ένορία, ο οικείος Αρχιερέας μπορεί να τοποθετήσει σε αυτή προσωρινό Εφημέριο, έγγραφο ή άγαμο.

Άρθρο 4. Δικαιολογητικά για το διορισμό σε εφημεριακή θέση

Ο υποψήφιος Εφημέριος πρέπει να διαθέτει πριν από όλα τα προβλεπόμενα εκκλησιαστικά πνευματικά χαρίσματα. Οφείλει να υποβάλει στον οικείο Αρχιερέα, τόσο στην περίπτωση της κάλυψης κενής οργανικής εφημεριακής θέσης με προκήρυξη, μέσα στη αναφερόμενη στο άμεσα προηγούμενο άρθρο προθεσμία, όσο και στην περίπτωση της κάλυψης αυτής προσωρινά, αίτησή του, συνοδευόμενη από τα παρακάτω:

α) Βιογραφικό σημείωμα, με αιτιολόγηση της απόφασής του να γίνει κληρικός.

β) Κανονική συμμαρτυρία.

γ) Έπικυρωμένο τίτλο ή τίτλους σπουδών.

δ) Πιστοποιητικό γεννήσεως.

ε) Σε περίπτωση υποψήφιου έγγαμου κληρικού, βεβαίωση της αρμόδιας Εκκλησιαστικής Αρχής, ότι τόσο αυτός όσο και η σύζυγός του έχουν τελήσει πρώτο εκκλησιαστικό γάμο. Σε περίπτωση υποψήφιου άγαμου κληρικού, βεβαίωση έγγραφής του στο Μοναχολόγιο κανονικής Ιεράς Μονής, έπικυρωμένη από την οικεία Εκκλησιαστική Αρχή.

στ) Σε περίπτωση υποψήφιου έγγαμου κληρικού, έγγραφη συναίνεση της

συζύγου του, μέ βεβαιωμένο τό γνήσιο τῆς ὑπογραφῆς της, ὅτι δέν ἔχει ἀντίρρηση, ὥστε ὁ σύζυγός της νά χειροτονηθεῖ κληρικός.

ζ) Πιστοποιητικό οικογενειακῆς κατάστασης.

η) Ὑπεύθυνη δήλωση μέ βεβαιωμένο τό γνήσιο τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὑποψήφιου Ἐφημερίου, ὅτι δέν διώκεται γιά κάποια ἀξιόποινη πράξη.

θ) Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή ἢ Ἱερά Μητρόπολη, ὡς ἔχουσα ἔννομο συμφέρον, ζητεῖ μέ δικές της ἐνέργειες ἀντίγραφο Ποινικοῦ Μητρώου τοῦ ὑποψήφιου Ἐφημερίου, ἀπό τίς ἀρμόδιες δικαστικές ἀρχές καί πιστοποιητικό Εἰσαγγελικῆς Ἀρχῆς.

ι) Ἀπολυτήριο ἐκπλήρωσης τῆς στρατιωτικῆς θητείας τοῦ ὑποψήφιου Ἐφημερίου, ἢ πιστοποιητικό νόμιμης ἀπαλλαγῆς ἀπό αὐτή, στό ὁποῖο νά ἀναγράφεται ἐπακριβῶς ὁ λόγος τῆς ἀπαλλαγῆς.

ια) Πιστοποιητικό ἀπό τήν ἀρμόδια ὑγειονομική ἀρχή σύμφωνα μέ τίς κείμενες διατάξεις τοῦ Νόμου, γιά κάλυψη δημόσιας θέσης, στό ὁποῖο νά βεβαιώνεται, ἡ ὑγεία τοῦ ὑποψήφιου Ἐφημερίου.

Ἄρθρο 5. Τοποθέτηση σέ Ἐφημεριακή θέση

Ὁ διορισμός τοῦ κληρικοῦ σέ Ἐφημεριακή ὀργανική θέση γίνεται γιά τίς Ἑνορίες τῶν Πόλεων, τῶν Κωμοπόλεων καί τῶν Χωριῶν, πού ὑπάγονται ἐκκλησιαστικά στήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή καί στίς Ἱερές Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα, μέ βάση τά τυπικά καί οὐσιαστικά χαρίσματα - προσόντα τοῦ κληρικοῦ, σέ σχέση μέ τίς ἀνάγκες καί τίς ἰδιαιτερότητες κάθε ἀνωτέρω Ἑνορίας, κατά τήν ποιμαντική κρίση καί τή διακριτική εὐχέρεια τοῦ οἰκεῖου Ἀρχιερέως, ὡς κανονικοῦ Ποιμένου.

Ἄρθρο 6. Καθήκοντα Ἐφημερίου

1. Ὁ Ἐφημέριος ἐνεργεῖ σχετικά μέ τά καθήκοντά του πάντοτε ἐπ' ἀναφορά πρὸς τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα γιά τήν ἀσκηση τῆς λειτουργικῆς, πνευματικῆς, διοικητικῆς καί της ἐν γένει ποιμαντικῆς διακονίας του σέ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐνοριακοῦ ἔργου, μεριμνᾷ γιά τίς γενικότερες πνευματικές, φιλανθρωπικές, προνοιακές ἢ ἄλλες ἀνάγκες τῆς Ἑνορίας, σύμφωνα μέ ὅσα ἀναφέρονται στό ἄρθρο 2 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

2. Ὁ Ἐφημέριος, ὡς πνευματικός πατέρας τῆς Ἑνορίας του, λειτουργεῖ μέσα στά ὅριά της καί πρέπει νά εἶναι τό ὑπόδειγμα γιά τοὺς ἐνορίτες του. Ὁφείλει νά ἀποφεύγει κάθε ἐνέργεια, ἡ ὁποία θά μπορούσε νά προκαλέσει τόν σκανδαλισμό τῶν πιστῶν.

Ὁ Ἐφημέριος:

α. Τελεῖ ἀπαρεγκλίτως κατά τήν ἐκκλησιαστική τάξη, τό ἐκκλησιαστικό λειτουργικό ἔθος καί τίς ὁδηγίες καί ἐντολές τοῦ οἰκεῖου Ἱεράρχου, τήν Θεία Λειτουργία, τά Ἱερά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, τίς διατεταγμένες ἀπό τό Τυπικό τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἱερές ἀκολουθίες καί κάθε ἄλλη ἱεροπραξία.

β. Ὁφείλει νά φέρει τήν καθιερωμένη περιβολή καί ἀμφίση τοῦ κληρικοῦ.

γ. Μετέχει στήν Θεία Λειτουργία, στά Ἱερά Μυστήρια ἢ σέ ὁποιοδήποτε ἄλλες Ἱερές Ἀκολουθίες ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας πού

ύπηρετεῖ, ἀφοῦ λάβει τήν κανονική ἄδεια τόσο τοῦ Ποιμενάρχου του, ὅσο καί τοῦ Ἀρχιερέα τῆς Ἐπαρχίας πού θά μεταβεῖ γιά νά ἱεροπραξί.

δ. Γιά νά τελέσει ὁποιαδήποτε ἱεροπραξία ἐντός τῆς ἰδίας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας σέ ἄλλη Ἑνορία, λαμβάνει ἄδεια ἀπό τόν Ἀρχιερατικό Ἐπίτροπο τῆς περιοχῆς καί ἐνημερώνει τόν Ἐφημέριο τῆς Ἑνορίας.

ε. Δέν συμμετέχει σέ ξένες πρός τήν ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας ὀργανώσεις, δέν ἀναμιγνύεται σέ κομματικές ἢ πολιτικές παρατάξεις καί δέν ἀναδέχεται κοσμικές φροντίδες, οἱ ὁποῖες συγκρούονται μέ τήν ιδιότητά του ὡς κληρικοῦ καί θά μπορούσαν νά διασαλεύσουν τήν ἐνότητα τῶν πιστῶν.

3. Ὁ Ἐφημέριος καί Πρόεδρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου:

α) Προβλεπόμενα τῶν ὀργανωμένων πρωτοβουλιῶν καί δράσεων τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ οἰκείου Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου, ὅπου αὕτη ἀπαιτεῖται. Οἱ περιπτώσεις αὐτές θά ἀναγραφοῦν ἀναλυτικά σέ ἐκδοθησόμενο σχετικό Κανονισμό, ὅπως ἀναφέρει τό ἄρθρο 1 παραγρ. 6 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

β) Ὁργανώνει τό γραφεῖο τῆς Ἑνορίας, τηρεῖ μέ συνέπεια τά Βιβλία Πρωτοκόλλου, Πράξεων τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, Βαπτίσεων, Γάμων, Πιστοποιητικῶν ἀγαμίας, Ταμείου, Κτηματολογίου, ἐνημερώνει ὅλους τοὺς φακέλους τοῦ Ἀρχείου καί ὅποια ἄλλα παραγγεῖλει ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερεὺς καί τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο, καί μεριμνᾷ γιά τήν καταγραφή σέ εἰδικό βιβλίο καί διαφύλαξη τῶν ἱερῶν κειμηλίων καί τῇ χρηστῇ διαχείριση καί ἀξιοποίηση τῆς κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας τῆς Ἑνορίας.

Ἄρθρο 7. Δικαιώματα Ἐφημερίου

1. Ὁ Ἐφημέριος ἔχει ὅλα τα ἀπό τό λειτουργημα καί τήν ἐνοριακή τοῦ θέση δικαιώματα, ὅπως αὐτά ὀρίζονται ἀπό τοὺς Θείους καί Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καί τίς διατάξεις τοῦ Ν. 4149/1961 «Περί καταστατικοῦ Νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Φ.Ἐ.Κ. 41/Α/16.3.1961).

2. Εἰδικότερα:

α) Στήν ἰσοβιότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ λειτουργήματος.

β) Στή μονιμότητα τῆς ἐνοριακῆς τοῦ θέσεως, ἐκτός ἀπό τίς προβλεπόμενες νόμιμες ἢ κανονικές ἐξαιρέσεις.

γ) Στή μισθοδοσία, τήν κοινωνική ἀσφάλιση καί τή συνταξιοδότηση γιά τήν ἄσκηση τοῦ λειτουργήματός του, σύμφωνα μέ τοὺς ἰσχύοντες Νόμους.

δ) Στή χορήγηση κατ' ἔτος νόμιμης ἁδειᾶς του, σύμφωνα ὅμως μέ τίς ἀνάγκες τῶν ἐφημεριακῶν κενῶν κάθε οἰκείας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας. Ἐπίσης, τῶν ἀναρρωτικῶν ἀδειῶν, ὅπως αὐτές προβλέπονται ἀπό τόν Νόμο. Ἀκόμα ἀδειῶν σπουδῶν μετά ἀπό ἄδεια τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου καί ἐγκριση τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ὅχι ὅμως πέραν τῆς τετραετίας. Ὁ ἀδειούχος ὀφείλει νά καταθέτει κατ' ἔτος ἀναλυτική ἔκθεση περὶ τῶν σπουδῶν του στόν οἰκεῖο Ἱεράρχη, συνοδευόμενη ἀπό τά ἀνάλογα ἀποδεικτικά στοιχεῖα γιά τίς σπουδές του.

ε) Στή δωσιδικία σύμφωνα μέ τοὺς Θείους καί Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καί τῇ σχετικῇ νομοθεσίᾳ.

3. Τά δικαιώματα τῶν Ἐφημερίων, τῶν Ἱεροκηρύκων, τῶν Διακόνων καί τῶν

λαϊκῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, ὡς πρὸς τὴ βαθμολογικὴ καὶ μισθολογικὴ κατάταξη, τὴ μισθοδοσίαν, τὴν ἀσφάλισιν, τὴν ἀξιολόγησιν, τὶς προαγωγὰς καὶ τὶς ἀποδοχὰς καθορίζονται ἀπὸ τὶς σχετικὰς διατάξεις τῆς ἰσχύουσας νομοθεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ἐφόσον δὲν ρυθμίζονται εἰδικότερα ἀπὸ τὶς διατάξεις τοῦ παρόντος.

Ἄρθρο 8. Ποιμαντικὴ ἐπιμόρφωση

1. Ἡ μόρφωση καὶ ἡ ἐπιμόρφωση τῶν Ἐφημερίων καλύπτεται ἀπὸ τὶς Θεολογικὰς Σχολὰς τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὰ Τμήματα τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῆς Ἑλλάδος ἢ τὶς ἀναγνωρισμέναι ἀπὸ τὴν Πολιτεία Θεολογικὰς Σχολὰς τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἀπὸ Μεταπτυχιακὰ Τμήματα Θεολογικῶν καὶ ἄλλων Σχολῶν, ἀπὸ τὴν Ἀνώτατὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία Ἡρακλείου Κρήτης καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλαις Ἀνώταταις Ἐκκλησιαστικαῖς Ἀκαδημίαις, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Κρήτης καὶ τὶς ἄλλαις Ἐκκλησιαστικὰς Σχολὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ τὶς ὁμοίαις τοὺς στό ἐξωτερικῶν, ἀναγνωρισμέναις καὶ αὐταῖς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἢ ἀπὸ τὰ ἀναγνωρισμένα Ι.Ε.Κ. πού παρέχουν ἐκκλησιαστικὴ κατάρτιση ἢ τὰ ἀντίστοιχά τους.

2. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ οἱ Ἱερεῖς Μητροπόλεις τῆς Κρήτης,μποροῦν νὰ ἰδρύνουν εἰδικὰς Ἐπιμορφωτικὰς Σχολὰς ἢ Σεμινάρια γιὰ τὴν εἰδικὴ κατάρτιση καὶ τὴν ποιμαντικὴ ἐπιμόρφωση τῶν Κληρικῶν. Ἡ ἱδρυση αὐτῶν ἐγκρίνεται ἀπὸ τὴν Ἱερά Ἐπαρχιακὴ Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Τό Πιστοποιητικὸν Ἐπιμορφώσεως συνεκτιμᾶται στὴν ἀξιολόγησιν τῶν Ἐφημερίων καὶ στὴν προαγωγή τους.

Ἄρθρο 9. Ἀξιολόγησις Ἐφημερίων

1. Κάθε ἔτος συντάσσεται ἔκθεσις ἀξιολογήσεως τοῦ Ἐφημερίου καὶ σύμφωνα μὲ τὶς κείμενες διατάξεις τῶν Νόμων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

2. Ἡ ἀνωτέρω ἔκθεσις καταρτίζεται κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ πρώτου τριμήνου, κάθε ἔτους. Ὁ τύπος τῆς ἐν λόγῳ ἐκθέσεως ὀρίζεται μὲ ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης.

3. Ἡ παραπάνω ἔκθεσις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη. Στὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς, ὅλοι οἱ Ἐφημέριοι ἀναπτύσσουν μὲ ὑπευθυνότητα καὶ εὐσυνειδησίαν σὲ Ἐκθεσιν Πεπραγμένων, τὴν ἐν γένει Ἐφημεριακὴν τοὺς διακονίαν καὶ δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ τὰ τυχόν προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ἔργου τους. Οἱ Ἐκθέσεις τῶν Ἐφημερίων ὑποβάλλονται στὴν οἰκείαν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν, ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, κάθε ἔτους. Ἡ μὴ ὑποβολὴ τῆς ἐν λόγῳ Ἐκθέσεως δὲν ἀναστέλλει τὴν διαδικασίαν ἀξιολογήσεως καὶ λαμβάνεται ἀρνητικῶς ὡς ὅψη.

4. Στὸ δεύτερον μέρος οἱ Ἐφημέριοι ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τριμελὴ Ἐπιτροπὴν Κληρικῶν - Ἀξιολογητῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία ὀρίζεται μὲ ἀπόφασιν τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου καὶ ἡ ὁποία ἀφοῦ λάβει ὡς ὅψη τὴν Ἐκθεσιν Πεπραγμένων κάθε Ἐφημερίου, συντάσσει ἐν συνεχείᾳ Ἀξιολογητικὴν Ἐκθεσιν γιὰ κάθε Ἐφημέριον.

5. Οἱ Κληρικοὶ οἱ ὁποῖοι μετέχουν στὴν Ἐπιτροπὴ Κληρικῶν - Ἀξιολογητῶν

θά αξιολογούνται από τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα καί ἓνα μέλος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου, ὀριζόμενο ἀπό αὐτό.

6. Μέ τή συμπλήρωση τοῦ νόμιμου χρόνου, προκειμένου νά κριθεῖ καί νά προαχθεῖ βαθμολογικῶς ὁ Ἐφημέριος, τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καί τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τό ὁποῖο ἐνεργεῖ γιά τήν περίπτωση αὐτή ὡς Ὑπηρεσιακό Συμβούλιο γιά τοὺς Ἐφημέριους, διαμορφώνει τήν κρίση του, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη ὅλες τίς ἐκθέσεις ἀξιολογήσεως τοῦ κάθε κρινόμενου, ὄλων τῶν παρελθόντων ἐτῶν μετὰ τήν τελευταία τοῦ κρίση ἀπό τό Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

7. Τόσο κατὰ τήν σύνταξη τῆς Ἀξιολογητικῆς Ἐκθέσεως ἀπό τήν τριμελῆ Ἐπιτροπὴ Κληρικῶν - Ἀξιολογητῶν, ὅσο καί κατὰ τήν κρίση προαγωγῆς τοῦ Ἐφημερίου, ἀπό τό οἰκεῖο Μητροπολιτικό Συμβούλιο, λαμβάνονται ὑποχρεωτικῶς ὑπ' ὄψη τὰ ἑξῆς κριτήρια:

α) Ἡ ἀφοσίωσή του μέ ἔνθεο ζῆλο στὰ ἱερατικά καθήκοντα καί στήν καλλιέργεια τῆς ἱερατικῆς τοῦ αὐτοσυνειδησίας, σύμφωνα μέ τοὺς Θεῖους καί Ἱερούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καί τήν Ἱερά Παράδοσή της.

β) Ἡ συνέπεια καί ἡ προσήλωσή του στήν ἀσκήση τῶν ἐφημεριακῶν καθηκόντων του, κατὰ τό λειτουργικό καί ποιμαντικό ἥθος καί ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Ἐγκυκλίων τῆς Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης καί τῶν οἰκείων Ποιμεναρχῶν.

γ) Ἡ πρόθυμη καί ἐπιμελὴς ἀνταπόκρισή του στὰ εἰδικὰ ἐφημεριακά καθήκοντα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀναθέτει ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερεὺς, ὅπως τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος, τοῦ ὑπευθύνου νεότητος, τοῦ ὑπευθύνου φιλανθρωπικοῦ, προνοιακοῦ ἔργου ἢ τοῦ ἐνοριακοῦ φιλόπτωχου, κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καί τομέων ἀνάπτυξης καί διάδοσης τῆς ταυτότητας τοῦ ὀρθόδοξου πολιτισμοῦ καί ζωῆς κ.ἄ.

δ) Ἡ διαπροσωπικὴ σχέση καί ἡ ἐν γένει ἀναστροφή τοῦ Ἐφημερίου μέ τοὺς ἐνορίτες του καί τήν κοινωνία γενικώτερα.

ε) Ἡ συμμετοχή του στίς πάσης φύσεως ἐκδηλώσεις (ιερατικές συνάξεις, ὁμιλίες, ἐπετειακές ἐκδηλώσεις, σεμινάρια κ.ἄ.), πού διοργανώνονται ἀπό τήν οἰκεία Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, ἡ συνεργασία του μέ αὐτή, ἡ ἐγκαιρὴ ἀπάντηση σέ ἐγκυκλίους - προσκλήσεις τοῦ Ποιμενάρχου του καί ἡ ἐν γένει ἐκκλησιαστικὴ ὑπακοή τοῦ στίς ποιμαντικὲς κατευθύνσεις καί προτροπές του.

στ) Ἡ συμμετοχή του σέ Θεολογικὲς Μεταπτυχιακὲς σπουδές, Προγράμματα Διὰ Βίου Μάθησης καί γενικῶς σέ Ἐπιμορφωτικά Ἐκκλησιαστικά Σεμινάρια καί ἄλλα συναφῆ ἀπὸ πιστοποιημένους Φορεῖς.

ζ) Ἡ συνέπεια του ὡς πρὸς τήν προστασία καί διαφύλαξη τῶν Ἱερῶν Ναῶν, τῆς κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας, τήν ἐγκαιρὴ κατάθεση τῶν προϋπολογισμῶν, ἀπολογισμῶν καί ἡ τακτοποίηση των κατὰ Νόμο ὑποθέσεων τῆς Ἐνορίας, ὄλων τῶν ἐν γένει ὑποχρεώσεων καί καθηκόντων του πρὸς τήν Ἐκκλησία, τήν οἰκεία Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή ἢ Ἱερά Μητρόπολη καί τήν Ἑλληνικὴ Πολιτεία, καθὼς καί τῶν πάσης φύσεως ἐκκλησιαστικῶν εἰσφορῶν.

η) Τυχόν ἐκκλησιαστικὲς καί κοσμικὲς πειθαρχικὲς ποινές.

8. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου γιά τήν

περί βαθμολογικής προαγωγής ή μή του Ἐφημερίου κρίση του, ὁ Ἐφημέριος δικαιούται νά ἀσκήσει προσφυγή ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, διά τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου, ἡ ὁποία ἐκδικάζεται Συνοδικῶς ἀπό αὐτή.

Ἄρθρο 10. Μεταθέσεις τακτικῶν Ἐφημερίων

1. Τακτικός Ἐφημέριος μετατίθεται:
 - α) Γιά τίς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας.
 - β) Ὑστερα ἀπό αἴτησή του.
 - γ) Μετά ἀπό αἰτιολογημένη ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, ἐφόσον ἡ περαιτέρω παραμονή τοῦ Ἐφημερίου στήν Ἑνορία ἀποβαίνει ἀσύμφορη καί προκλητική γιά πνευματικούς καί κανονικούς λόγους.
 - δ) Λόγω ποινῆς ἐπιβαλλόμενης τελεσιδίκως.
 - ε) Ἀμοιβαία μετάθεση Ἐφημερίων μεταξύ δυό Ἑνοριῶν τῆς αὐτῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας συντελεῖται μέ τή συγκατάθεση τῶν μετατιθεμένων καί ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου.

Ἄρθρο 11. Ἀπόσπαση τακτικῶν Ἐφημερίων

1. Ἀπόσπαση Ἐφημερίου σέ ἄλλη κενή ὀργανική θέση δέν μπορεῖ νά παραταθεῖ πέραν τῶν ἑξί (6) μηνῶν. Ἐάν ἡ ἀπόσπαση γίνεται λόγω ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν, δύναται νά παραταθεῖ μέχρι ἓνα (1) ἔτος μέ Ἀπόφαση τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.
2. Οἱ Κληρικοί πού διακονοῦν μέ ἀπόσπαση σέ Ἐπαρχίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καί ἀλλοῦ, ἀξιολογοῦνται κατά τόν παρόντα Κανονισμό ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιερέα, μετά ἀπό ἐνημερωτική Ἐκθεση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς στήν ὁποία εἶναι ἀποσπασμένοι.

Ἄρθρο 12. Ἀφυπηρέτηση Ἐφημερίων

1. Οἱ Ἐφημέριοι μποροῦν νά ἀποχωροῦν ἀπό τήν ὑπηρεσία ὕστερα ἀπό αἴτησή τους μετά τή συμπλήρωση τοῦ 70ου ἔτους τῆς ἡλικίας τους, ὡς καί 35ετη πλήρη ἐφημεριακή ὑπηρεσία, ἥ καί σέ προγενέστερο χρόνο, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἀνικανότητα γιά τήν ἐκτέλεση τῶν ἐφημεριακῶν τούς καθηκόντων, λόγω νόσου πνευματικῆς, ψυχικῆς ἢ σωματικῆς, ἡ ὁποία πιστοποιεῖται ἀρμοδίως σύμφωνα μέ τίς διατάξεις πού ἐφαρμόζονται ἀναλογικῶς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν δημοσίων διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Ἡ πιστοποίηση αὐτή προκαλεῖται εἴτε μέ αἴτηση τοῦ Ἐφημερίου, εἴτε μέ ἐνέργεια τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέα, πρὸς τήν ἀρμόδια Ὑγειονομική Ἐπιτροπή.
2. Μετά την κατά τά ἀνωτέρω διαπίστωση τῆς ἀνικανότητος, ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερεὺς διορίζει προσωρινό Ἐφημέριο μέχρι τήν πλήρωση τῆς θέσεως κατά τίς διατάξεις τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Ἄρθρο 13. Ἀπόλυση Ἐφημερίων ἀπό τήν Ἑνοριακή τούς θέση

Ὁ Ἐφημέριος, πλὴν τῶν περιπτώσεων ἀφυπηρητέσεως πού προβλέπονται στό προηγούμενο ἄρθρο, ἀπολύεται ἀπὸ τῆς θέσεως του:

α) Λόγω ποινής, ή όποία θά τοῦ ἐπιβληθεῖ ἀμετάκλητα ἀπό τό Συνοδικό Δικαστήριο.

β) Ὅταν ἐπιδείξει συμπεριφορά ἀντίθετη πρὸς τίς ἐκκλησιαστικές τοῦ ὑποχρεώσεις, ὅπως σέ περίπτωση πού ἐγκαταλείψει τή θέση τοῦ χωρίς ἄδεια πέραν τῶν τριάντα (30) ἡμερῶν ἀδικαιολόγητα, ἢ ἐάν δέν συμμορφωθεῖ σέ νόμιμα γενόμενη ἀπόσπασή του, ἀφοῦ προηγηθεῖ κλήτευσή του πρὸς ἀπολογία, ἀπολύεται ἀπό τήν ἐνοριακή τοῦ θέση μέ ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου, ἐγκρινόμενη Συνοδικῶς ἀπό τήν Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης.

Ἄρθρο 14. Κανονικά Ἀπολυτήρια

1. Ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερεὺς δικαιούται νά χορηγήσει Ἀπολυτήριο Γράμμα πρὸς τόν Ἐφημέριο, προκειμένου αὐτός νά ὑπηρετήσῃ στήν περιφέρεια ἄλλης Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας, ἐάν προηγουμένως ἔχει τήν ἐγγραφή συγκατάθεση τοῦ Ἀρχιερέως τοῦ τόπου τῆς νέας ὑπηρεσίας τοῦ Κληρικοῦ.

2. Γιά νά πραγματοποιηθεῖ μετακίνηση Ἐφημερίου σέ ἄλλη Ἐκκλησιαστική Ἐπαρχία, προϋποτίθεται ἡ λήψη ἄδειας τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως γιά τήν ἐν συνεχείᾳ ἀναζήτηση νέου τόπου διακονίας του.

Ἄρθρο 15. Διορισμός Διακόνων

1. Ὅργανικές θέσεις Διακόνων σέ Ἱερούς Ἐνοριακοὺς Ναοὺς ὑφίστανται σύμφωνα μέ τὰ ἀρχικῶς προβλεπόμενα ἀπό τό Ν.Δ. 1399/1973, ὅπως αὐτό ἐκάστοτε ἰσχύει.

2. Ἐπιτρέπεται χειροτονία Διακόνου γιά τήν κάλυψη κενῆς ὀργανικῆς θέσεως. Ἐπὶ ἄγαμου Διακόνου ἐφαρμόζονται, κατ' ἀναλογία τὰ ἰσχύοντα ἐπὶ προσωρινοῦ Ἐφημερίου.

3. Ὁ διορισμός τῶν Διακόνων διενεργεῖται μέ ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως.

4. Τα τοῦ βαθμολογίου, τῆς μισθοδοσίας, τῆς ἀσφαλίσεως καί τῆς συνταξιοδότησεως τῶν Διακόνων διέπονται ἀπό τίς ἐκάστοτε ἰσχύουσες διατάξεις.

Ἄρθρο 16. Ἱεροκήρυκες - Ἐκκλησιαστικοὶ Ὑπάλληλοι

1. Ὅργανικές θέσεις Ἱεροκηρύκων ὑφίστανται στήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή καί τίς Ἱερές Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης σύμφωνα μέ τὰ προβλεπόμενα ἀπό τό ἄρθρο 25 τοῦ Ν. 817/1978, ὅπως αὐτό ἐκάστοτε ἰσχύει.

2. Στίς θέσεις αὐτές διορίζονται μέ ἀπόφαση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως ἄγαμοι Κληρικοί. Ὡς πρὸς τή μισθοδοσία, τήν ἀσφάλιση καί τή συνταξιοδότηση αὐτῶν ἐφαρμόζονται οἱ ἐκάστοτε ἰσχύουσες σχετικές διατάξεις.

3. Οἱ ἔχοντες τὰ νόμιμα προσόντα Ἱερομονάχοι, πού εἶναι ἐγγεγραμμένοι στά Μοναχολόγια τῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς οἰκείας Ἱεράς Μητροπόλεως καί εἶναι διορισμένοι ὡς προσωρινοὶ Ἐφημέριοι-Ἱεροκήρυκες, ἀσχέτως τοῦ ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν μᾶς ἐνορίας, ἐφ' ὅσον οἱ πνευματικές ἀνάγκες τῆς ἀπαιτοῦν τόν διορισμό Κληρικοῦ καταλλήλου γιά τό κήρυγμα, τήν ἐξομολόγηση, τήν κατηχητική διακονία καί τὰ παρόμοια, παραμένουν καί ὑπηρετοῦν ὡς προσωρινοὶ Ἐφημέριοι-Ἱεροκήρυκες, περιοριζόμενοι ἀποκλειστικῶς στά ἀνωτέρω πνευματικά καθήκοντά

τους, χωρίς καμία ανάμειξη στά καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν τακτικῶν Ἐφημερίων.

4. Οἱ λαϊκοὶ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ κατέχοντες ἢ μὴ θέσεις ἀπὸ μετατροπῇ ὀργανικῶν Διακονικῶν θέσεων μισθοδοτοῦνται ἀπὸ τὸ Δημόσιο, σύμφωνα μὲ τὴν παράγραφο 5 τοῦ ἀρθροῦ 20 τοῦ Νόμου 1476/1984 (Φ.᾽Ε.Κ. 136 Ἀ?), ὅπως σήμερα ἰσχύει.

5. Προσωρινὰ ἀξιολογοῦνται ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ Συμβούλιο μέχρι τὴν ἔκδοση σχετικοῦ εἰδικοῦ Κανονισμοῦ γιὰ αὐτοῦς.

Ἄρθρο 17. Ἐναρξὴ ἰσχύος τοῦ Κανονισμοῦ

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς δημοσιεύσεώς του στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης «Ἀπόστολος Τίτος».

Ὁ Κανονισμὸς αὐτὸς νὰ δημοσιευθεῖ στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡράκλειο Κρήτης, 4 Μαρτίου 2013

Ὁ Πρόεδρος
† Ὁ Κρήτης ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀρχιμ. Κύριλλος Διαμαντάκης

ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ (ΦΕΚ 268Α/10-12-2013)

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4218

Ἄρθρο ἑκτο.

Ρυθμίσεις θεμάτων ἀρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων

Οἱ κανονισμοὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ποὺ ἐκδίδονται κατ' ἐξουσιοδότηση τῆς παρ. 6 τοῦ ἀρθροῦ 43 τοῦ ν. 3848/2010 (Α' 71) καὶ ἀφοροῦν τὴν ἐν γένει ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἐφαρμόζονται ἀναλογικὰ καὶ γιὰ τοὺς κληρικοὺς τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου (Ρόδου, Κῶ καὶ Νισύρου, Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπάλαιας, Καρπάθου καὶ Κάσου καὶ Σύμης), τῶν Ἑνοριῶν καὶ τῶν Μονῶν τους, καθὼς καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας Πάτμου.

Ἡ ἀξιολόγησις τῶν κληρικῶν τῶν ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικῶν νομικῶν προσώπων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς αὐτοῦς. Ὅπου στοὺς κανονισμοὺς αὐτοὺς συναντᾶται ὁ ὅρος «Ἱερά Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης» θὰ νοεῖται «Ἀγία καὶ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», ὅπου συναντᾶται ὁ ὅρος «Μητροπολιτικὸ Συμβούλιο» θὰ νοεῖται «ὁ Μητροπολίτης», ὅπου συναντᾶται ὁ ὅρος «ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης Ἀπόστολος Τίτος» θὰ νοεῖται «Δωδεκανήσος» καὶ ὅπου συναντᾶται ὁ ὅρος «Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ Ἱερές Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης» θὰ νοεῖται «οἱ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἱερές Μητροπόλεις καὶ ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Πάτμου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου».

